

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

28.

FÖLDI JÁNOS
MAGYAR GRAMMATIKÁJA

KÖZZÉTESZI

GULYÁS KÁROLY

MAROSVÁSÁRHELYI REF. KOLLÉGIUMI TANÁR,

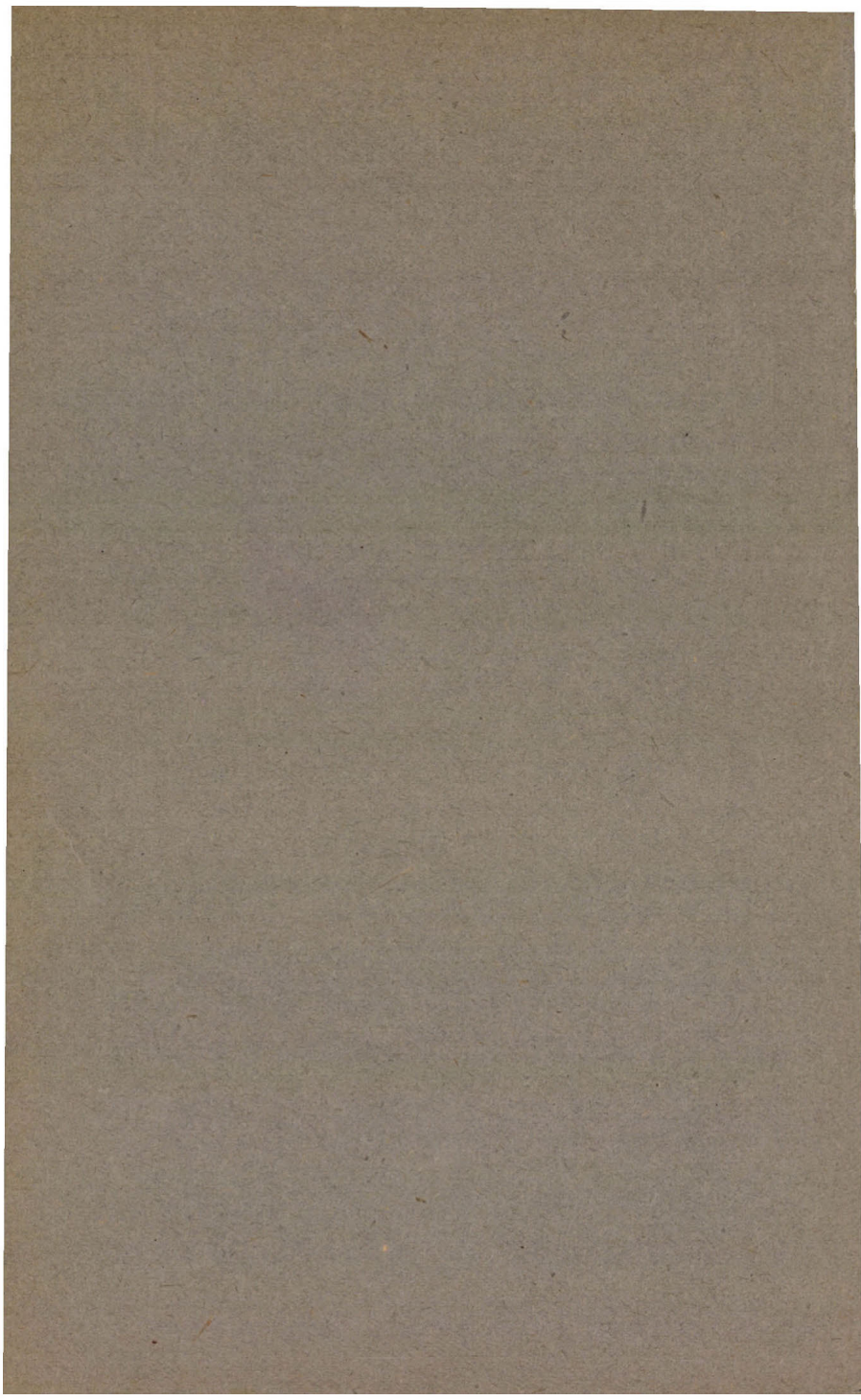
A GRÓF TELEKI-KÖNYVTÁR ŐRE

BUDAPEST

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA

1912

Ára 6 K

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

28.

FÖLDI JÁNOS MAGYAR GRAMMATIKÁJA

KÖZZÉTESZI

GULYÁS KÁROLY

MAROSVÁSÁRHELYI REF. KOLLÉGIUMI TANÁR,

A GRÓF TELEKI-KÖNYVTÁR ŐRE

BUDAPEST

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA

1912

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

NYOMDÁJA.

38

FÖLDI JÁNOS

NYOMDÁJA.

NYOMDÁJA.

NYOMDÁJA.

NYOMDÁJA.

NYOMDÁJA.

NYOMDÁJA.

NYOMDÁJA.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

ELŐSZÓ.

Görög Demeter és Kerekes Sámuel, a «Hadi és más nevezetes Történetek» szerkesztői 1789-ben 20 arannyal pályázatot hirdettek egy jó magyar nyelvtanra, és miután Nunkovics György cz. püspök s pécsi nagyprépost ugyanazon évben e pályadíjat 50 aranyra emelte, a pályázatot 1790-ben sürgetve megújították. Öt pályamunka érkezett be. Görög és Kerekes a pályamunkák megbírálására «elsőben is a kolozsvári és a nagyenyedi főiskolákbeli tudós professzorokat», azután pedig Debreczenben Domokos Lajos városi főbirót, Hunyadi Ferencz superintendenst, Szikszay György prédikátort és Benedek Mihály egyházkerületi aljegyzőt kérték föl. A pályabírák a «Grammatica est Philosophia verborum subtilis et acuta» jeligéjű pályamunkát találták legjobbnak s ennek 26 aranyat ítéltek oda, a fennmaradó 24 aranyat pedig a többi négy pályázó közt egyenlő részben osztották fel.

«A legjobbnak ítéltetett Grammatika tudós írója»: *Földi János* volt. A debreczeni bírálók jegyzéseket tettek maguknak, melyeket eleinte toldalékul akartak az egyik grammatikához (bizonyára a Földiéhez) adni; «de bővebb megfontolás után sokkal helyesebbnek és arányosabbnak látták», mint ők mondják, hogy Benedek Mihály szerkesztése mellett maguk készítsenek (díjtalanul) egyet. Így keletkezett az a «Magyar Grammatika, melyet készített Deb-

reczenben egy Magyar Társaság» s mely Bécsben 1795-ben jelent meg. Ezt a grammatikát nevezi az irodalomtörténet *Debreczeni Grammatiká*-nak.

Mennyit vett át a debreczeni «Magyar Társaság» Földi «Nyelvkönyvéből, és mi az, a mit belőle elhagyott? Ez titok maradt, mert Földi munkája nem látott napvilágot. Kézirata a XIX. század elején Nagy Gábor, debreczeni szenvedélyes gyűjtő birtokában volt s az ő szivességéből akkoriban többen forgathatták. Kazinczy is többször kölcsön kérte tőle. 1804 február 21-ikén írja Kazinczy Nagy Gábornak: «A Földi Grammatikája is itt van. Ez az Úr. Küldöm vissza.»

Nagy Gábor kézirat-gyűjteményét 1857-ben a Nemzeti Múzeum vásárolta meg. Volt benne többek közt egy sűrűn tele írt füzet (121—185. lapszámozással), melyet Mátray Gábor, a Nemzeti Múzeum akkori könyvtárőre így jegyzett be: «Földi János értekezése a magyar versírás, példabeszédek és közmondásokról. Cod. autogr. Sec. XIX. A. 1801. E collect. Gabr. Nagy.»

Mátraynak nem tűnt fel, hogy a kézirat lapszámozása 121-gyel kezdődik s hogy e szerint nem is egy teljes munkát jegyzett be, hanem csakis a második részét egy ismeretlen munkának. A hibás bejegyzésből kitűnik, hogy az első rész — Földi pályamunkájának grammatikai része — nem jutott a Nemzeti Múzeumba s 1857-ben már nem volt Nagy Gábor birtokában.

Hová lett? Mixich Lajos, mikor a Földről írt derék tanulmányához az anyagot gyűjtötte, nemcsak a Nemzeti Múzeumban, hanem a többi budapesti közkönyvtárakban sőt a debreczeni főiskola könyvtárában is hiába kereste a «Nyelvkönyv» első részét.

1909 április havában levelet kaptam Gulyás Károly tanár úrtól, a marosvásárhelyi Teleki-könyvtár őrétől, mely-

ben arról értesített, hogy a felügyelete alatt álló könyvtárban nem régiben egy 1504 c. jelzésű, ívrétnél valamivel kisebb, 120 oldalas, papirkötésű kéziratra akadt, melynek belső címlapján a következő felírás:

*Magyar Nyelvkönyv
avagy
Grammatika*

olvasható. Ezután a címlapból jókora darab ki van vágva és a helyébe ragasztott papírra más kézzel ez van írva: *«Irta Földi János, a' Hajdu Városok Kerülete Physicussa és Orvos Doctor... Ez a' Grammatika nyerte el a' Magyar Ujságban feltett első jutalmat, melly állott 26 aranyból.* A bevezetés «Ditső Magyar Nemzetem» megszólítással kezdődik s a végén e dátum áll: «Iráam Szathmáron 1790. Esztendőben Bak Havának 15-ik napján». A munka tartalomjegyzéke a következő: *A' Nyelvkönyvnek tekintete* 1—100. §-ban; *A' Szórakosgatás* 1—50. §-ban; végül *A' Versírásról* szintén 1—50. §. *«Ezt az utolsó részt azonban — írja a könyvtárőr úr — itt hiába keresem, úgy látszik külön kötetben van meg valahol.»*

Azonnal válaszoltam s elküldtem Földi 1789. február 5-ikén Kazinczyhoz intézett leveléből az öt első sor hasonmását, hogy Gulyás úr megállapíthassa, vajjon a marosvásárhelyi «Magyar Nyelvkönyv» csakugyan Földi sajátkezű írása-e? Az összehasonlítás kétségtelenül bebizonyította, hogy a marosvásárhelyi lelet valósággal nem egyéb, mint a Földi pályamunkájának, a mi eddig hiányzott belőle, az első része. A pályamunka kézírata tehát most már teljesen előkerült: 1-től 120. lapig a marosvásárhelyi Teleki könyvtárban, 121-től 185-ig a Nemzeti Múzeum könyvtárában van. De vajjon hogyan került az első rész Debreczenből Marosvásárhelyre? E kérdésre is Gulyás Károly tanár úr

szerencsés keze szerezte meg számunkra a választ. Ő ugyanis a felügyelete alatt levő könyvtárban rábukkant Nagy Gábornak 1803. november 16-án Debreczenből gróf Teleki Sámuelhez, a könyvtár alapítójához intézett levélre, melyben Nagy Gábor elmondja, hogy «Néhai Doktor Földi János úr Magyar Grammatikáját, melyet, a' Debretzeni Társaság az első jutalomra méltónak ítelt és a' melyet az Özvegy Nékem ajándékozott, én némely más nevezetes kézírásokkal együtt Excellentiádnak alázatosan ajánlom és jövő debretzeni vásárkor fel is küldöm.» Nagy Gábor tehát a kéziratot, mihelyt Kazinczytól visszakapta, elküldte gróf Teleki Sámuelnek Marosvásárhelyre, de nem az egészet, hanem csak a szorosan vett grammatikai részt. A verstani rész azután a Nemzeti Muzeumba jutott 1857-ben.

Így már a kézirat hitelessége teljesen ki lévén derítve, indítványt tettem a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Bizottságában, tenné lehetővé, hogy az eddig ismeretlen s a magyar nyelvtudomány történetére oly fontos kézirat napvilágot láthasson. A bizottság indítványomat elfogadta s a kiadással Gulyás Károly tanár urat, a sajtó alá rendezéssel pedig Simonyi Zsigmond előadó urat bízta meg.

Legyen szabad végül a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Bizottsága nevében köszönetet mondani gróf Teleki Samu ő Excellentiájának, a könyvtár-alapító Teleki dédunokájának azon szives készségeért, melylyel e munka közrebocsátására az engedélyt megadta.

A kinyomatás költségeit a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Bizottsága vállalta magára.

Budapest, 1911. január 20.

Szily Kálmán

a M. Tud. Akadémi főkönyvtárnoka.

MAGYAR
NYELVKÖNYV,
AVAGY
GRAMMÁTIKA.

Irta FÖLDI JÁNOS.

A' HAJDÚ VÁROSOK KERÜLETE PHYSICUSSA ÉS ORVOS DOKTOR,
KI IS MEGHÓLT 1800^{ban} APRILIS 4^E NAPJÁN.

EZ A' GRAMMATIKA NYERTE-EL A' MAGYAR UJSÁGBAN
FELTETT ELSŐ JUTALMAT; MELLY ÁLLOTT 26 ARANYBÓL.

Nagy Gábor kézirata a címlapon.

Grammatica est Philosophia Verborum subtilis & acuta. — Gram-
matica non carere potest, qui vult doctus esse κατ' ἐξοχήν, ad gradum
infernorem. — Melius est habere normam qualemcunque, quam
semper fluctuare, esse que incertum. *Gesner. Isagog. in Erudit
Universal.*

Ne quemquam pudeat leges didicisse loquendi.

Senki ne szégyenljen törvényre beszélni tanulni.

Ditfő Magyar Nemzetem!

Eggy Magyar Nyelvkönyv jelenik-meg előtted, önnön Nemzeti Magyar öltözetében. Minden tfavargás, minden távolról való eleibekerülés nélkül, egyedül tfak véghez vitt Munkámban előttem tartott okaimról, és egyenesen czélozott tárgyomról akarok én ez Előljáró beszédben együgyüen, nem fellengőfön, eggy Magyar egyenefséggel, minél rövidebben jelentéft tenni. Tudniillik: e' Nyelvkönyvet Magyarúl írtam: mert ez szükséges most először és főképpen a' Magyaroknak; azután az Idegeneknek. Deák nyelven az Idegenek nem vennék hasznát; Német nyelven a' Magyarok nem mindnyájan. Leginkább és legelőször szükségek vagyon most erre a' Magyaroknak, és nevezetefen az Iróknak: mert ezek nem eggyeznek-meg az Iráfban, a' nyelv ékeftítésében, pallérozáfában; lőt ezek vétének gyakorta a' Magyarság ellen, a' szóknak hajtáfok ellen, az öszverakáfok ellen, mellynek egyrészfől oka az, mert sok nem is tudja, más részfől, mert nintfen is honnan tanulhatsa, magától pedig elégtelen minden a' találáfra, legalább a' jól eltaláláfra. A' jó könyveknek megszerzésekre, azoknak elolvasáfokra, mind azokból magok jobbitáfokra, és a' hibáknak fel-fedezésekre fok tehetetlen. Sok nem hiteti-el magával hogy hibázik. Innen a' következik, hogy míg így törvény és mérték nélkül írogatunk, úgy megbővülnek a' fok Rendetlenségek, annyi vétek lélsz a' Hasonló következés ellen, hogy hova tovább mindenkor nehezebb nehezebb lélsz azokat ki-irtani, és helyrehozni; és így, neveljük máfok előtt 's magunk előtt is hamis vádját Nyelvünk régulatlan, egyenetlen, terméketlen, és szűk vóltának. Ez pedig annyival veszedelmesebb hiba, mennél nagyobb Személyek ejtik a' hibákat: mert alkalmatofságot adnak máfoknak a' hibáknak mentésekre, és végre a' tévedések *Auctoritáft* nyernek, meg-örö-

ködnek, mint már is ez százszor megesett. Így pedig tudhatja kiki a' helyeft, az ékeft, a' szükségést; elbámúlnak Nyelvek bővségén, éketségén, a' kik ennek szűk és elégtelen voltán sokszor hitván és hazug lopánkodásokat tettek, és nem irtóznak annyira az írástól. A' Nyelvkönyv leginkább tudófoknak való. A' Nyelvkönyv mintegy Próbakő, nem hogy abból valaki Nyelvet tanuljon, hanem a' mely szerint vizsgálja a' nyelvet. Nem is példa nélkül való dolog, valamelly Nyelvre ugyan azon Nyelven írni Nyelvkönyvet. Az első Görög Nyelvkönyv Görögül íratott, mint ama' Chryzoloráfé, Theodorus Gázáé; és az első Deák Deákul. Így a' Gottschéd Nyelvkönyve Németül vagyon, melynek rövidítése azután sok Nyelveken kiadatott. Ha az ember idegen Nyelven írna Nyelvkönyvet, és tflak törvényeket hozna, 's másokat jobbitani akarna, kinevettetnék minden törvény adásaival. Irni kellett 's írással megmutatni, hogy nemtfak kellene Magyarúl jól és helyefen szóllani, írni, hanem lehet is. Magának az Irónak kell elébb magát jobbitani, önként foly azután és következik a' mire akar venni másokat. Igyekezzenek az Irók szépen írni 's tetszeni másoknak.

Az Idegeneket a' mi illeti, könnyű lesz ugyanebből ő nékiek segítségére lenni, könnyű kinekkinek önnön nyelvén egy rövid kivonását tflinalni ugyan ezen Nyelvkönyvnek.

Magyarúl írván a' Nyelvkönyvet, az azzal járó Nevezeteket is Magyarúl ki-tettem, és e' végre eggynéhány új nevezetekkel Nyelvünket is gazdagítottam. Írhattam volna én is e' szerint: *A primae coniugationis Verbum* az, a' melynek az *Infinitivusa* are 's a t.: de mitfoda ez kérlek, egyéb, hanem meg annyi hiánosság egy új épületen, meg annyi fölt egy új köntösön? Tehát siettettem azt az idő-Pontját Nyelvünknek, melyet elérni tflak ugyan tökéletessége lészén, hogy akármelly Tudományt fok idegenre szorulás nélkül előadhasson. Ha e' Mesterségi Nevezeteket (: Technika:) Német nyelven kitenni is, érteni is mind meg lehet, miért ne lehetne ugyanazokat ki tenni 's meg érteni Magyarúl is? Tflak bévétel és szokás kívántatik hozzájuk. Minden szokatlan a' mi új; de a' szokás, az idő és a vele élés végre azt nemtsak tűrhetővé téfzi, hanem kellemetefíti

is. Nem is új szók ezek, mert igaz és valóságos Magyar folyamatok, vagy öfzvetételek; hanem csak a velek élés és a dolgok melyekre alkalmaztattak, egészen újak. Az e' féle újítást egy általjában kárhóztatni nem is lehet. Új dolgok adódnak elő, melyeket új nevekkal szűklég nevezni 's régiekkel ki nem nevezhetjük, hanemha környül irni és homályosítani akarjuk. A' Név a' dolgoknak nyelek, fülök, fogójok, melyek nélkül velek nem élhetünk. Nints is miért ne nevezzük új nevekkal az új dolgokat, csak hogy az, a' Nyelv tulajdonához képest, a' Hasonlóból tett következés szerént legyen. A Gazda ember az ő ekéje, szekere, szérűje, az ötvös, asztalos, tsizmadia 's minden Kézimiv, az ő műszerei körül fok különös nevezetekkel él, melyekkel mások nem élnek. A' ki a' Bóltsekedés határait szélesíti, a' ki vagy valamelly Tudományt akar le irni, vagy a' természetet annak titkaival 's tökéletességeivel akarja szemeink előtt látható, 's esmerhető színben festeni, új nevezetekre nem szorúlna é, vagy ezen szabadságában meggátoltatnék e? egyyik lehetetlenség, máfik méltatlanfág. De módot kell és határt itt is esmerni és szűklégtelenül semmit nem tenni. Új szót formálni, mikor másképpen meg lehet, szűkségtelen; hanem ki kell keresni a' gyökeres, tör'sökös, jó hangzáfú igaz Magyar szókat, azoknak értelmeiket, ezekkel, 's ezeknek folyamatjaikkal 's öfzverakáfaikkal kell nevezni míg lehet, az új dolgokat is. Ez a' Nyelvnek igaz pallérozáfa. Végre, ha ezekből sem telik, akkor kovátfoljon valaki új szókat, vagy akkor magyarosítson meg idegeneket.

De némellyek igen fokot kívánnak az e' féle ma ujonnan béhozott Nevezetektől, azt akarnák, hogy az olly Nevek egyedül csak azon egyy dologra határozatatott, máfra nem alkalmaztató, és a' dolgoknak természetét egészen kifejező Nevezetek lennének, azonban mégis újak ne lennének. Nem vészik észre, hogy igen ritka szerentse az, nem vészik észre, hogy akármelly Nemzetnek Nyelvében fok illy Nevezetek vagynak, vagy többnyire olyanok, melyeknek ha eredeteket tekinted, igen kefskenyek azok, a' dolgot ki nem fejezők, és hogy azután szélesebbre ki terjesztettek, hogy jó és egyenesen ezt vagy amaszt

jelentő szókká lettenek, mind azt egyedül a' szokásnak és vele éléfnék kell tulajdonítani. Könnyű volna ezt példákkal akár-melly Nyelvben megmutatni, ha hofszafok akarnánk lenni. Az illy szokatlan ujságon felakadók függesszék fel tehát tsak addig ítéleteket, míg e' könyvet eggyfzer által olvasásák: merem mon-dani hogy türhetőbbek lesznek azok többszöri olvasásra.

Ezek szerént Magyarúl a' régi Magyar Nyelvet adtam elő tanításomban; de a' mai ízlés szerént is, de azt is előttem tartva hogy a' Nyelvnek ékefíttetni, pallérozódni kell. E' kettőt okofon mérfékeltem hogy a' Nyelv' természete ellen ne vétsek. Olly tulajdonágait akartam napfényre deríteni Nyelvünknek, mellyek természetével is meg állanak, a' Pallérozást is fel vészik, főt éppen arra valók; de el parlagosodtak, elfelejtettek, öfzvezavartattak. E' végre Nyelvünket önnön természetében gondol-tam meg mindenütt, mint Áfiai Nyelvet, távol minden Euró-paiaktól, mellyeknek tekintetekben gondoltatott fokaktól. Nyel-vünknek az Áfiai és nevezetesen a' 'Sidó nyelvvel való nagy eggyezését fokban pengették régi Tudófaink között eleitől fogva ízajokon: de soha azt haszonra nem fordították, soha abból Nyelvünket nem tökéletesítették, tflak egy Rendetlenfégnék (: Anomalia:) eltávoztatására is azt fordítani nem tudták, vagy egy tökéletesféget 's szépféget belőle meg mutatni nem tudta-nak. Nem vólt ez eddig egyéb haszontalan hangnál, hogy Nyel-vünk Áfiai nyelv, hogy a' Sidóval nagy eggyezése vagyon. A' honnan már némelleyek ebből tsúfos és roffz következfeket is kezdettenek hozni, mint T. Rájnis Ur, a' Kalaúzbán 78. lev: De valljon mi következik ebből? az e hogy Per támadván köz-tünk, Bíráinknak fogadjuk a Rabbínufokat, a' 'Sidó czenkeket? 's a tb. Kalmár György ezt az eggyezést abban állította, hogy több-nyire minden szavainknak törsökeiket 's eredeteiket 'Sidó, Kál-déai, Siriai, Arabs, Perfa, 's több Áfiai nyelvekből akarta erő szakoson ki írófolni. Eggy szóval, igaz az felőle, hogy ő a' Magyar nyelvet úgy adta előnkbe, mintha mindenféle nyelvek-ből öfzvezavart moslék volna. Ez is haszontalanfág, és utálfág. Sőt maga magának ellene vagyon Kalmár, mert a' mit mond a' Német és Tót szókról: Ki volna, úgymond, olly vélekedések

költeményeikkel gazdag, ki azt merné állítani, hogy mi mind azon szókat, melyek a' Németeknek és Tótoknak hangjaikkal eggyeznek, e' szomfédainktól koldúltuk volna? Prodróm. Pag. 200. Miért ne mondhatnánk szinte azont a' 'Sidó, Sirius, Káldea, Perfa, Arabs, 's több más hangokhoz közelítő törsökökről, vagy némelly jelentéfeokről is?

Nem ezekben helyhez tettem én Nyelvünknek a' 'Sidó Nyelvvel való eggyezését, és nem illy tsekély hafzonra, vagy mondhatom, hafzontalanfágra forídtottam ugyanazt. A' Rendetlenfégeknek elhárítások, az igaz törvényes rendnek kimutatása némelly változásokban, Nyelvünk széplégének, hathatós jelentéseinek emelések; ezek voltak a' hafznak kiváltképpen, melyeket én e' Rokonságból segítségre és díszre költfönöztem. Meg mutattam ezt mindjárt betűinknek elosztásokban, hol a' szifszegő és szolgáló betűket nagy hafzonra külön szakasztottam. Magánhangzóinknak szoros törvénnyel hosszakra és rövidekre osztásokban. Hangjainknak 's betűinknek bővséges számokban. A' *v* és *j* egymást gyakorta felváltásoknak, 's gyakor változásoknak előadásokban. Az *ó*, *ú* és *ö*, *ü* végű szóknak e' végű *v* által a' mindek előtt gántfokodó Rendetlenfég alól való kifzabadításokban. Másalhangzóinknak gyakor kettőztetésekben. A' segítő Magánhangzóknak felvételekben. A' *H* betűnek természetében. A' Czikelyfzónknak igaz valóságának és természetének felfedezésében. A' Hafonlításban. Az időfzóknak bővséges Formáiknak, a' kettős időfzóknak szép jelentéfeeknek előadásokban. Szerzte széllyel a' Ragasztékokban, 's többekben mind olyanokban, melyekkel vagy Rendetlenféget elháríthattam, vagy valamelly nevezetes ékefséget és könnyebbféget előadhattam.

Számtalan fok szókkal vagy szóllásokkal való hibás élést Nyelvünk természetéből felfedeztem. Az elhatalmozott és nagyra terjedett közönséges élést, a' hol illy hibásnak találtatik, erős okokkal kimutattam. Úgy mindazonáltal, hogy senkit fzemély fzerént meg nem támadtam és femmi e' félével valóban nem is vádoltathattam.

A' melyek Nyelvünk ékefítésére, pallérozására és nagyobb tökéletesítésére valók, azokat tfak tanátság képpen javafoltam.

Ezeknek meg ítéléseket, bévevéseket, várom a' Nyelvnek pallérozására 's tökéletesítésére törekedő Tárfafágoktól, az olly Fő Személyektől, kiknek példájok könnyen másokat is maga után ragad.

A' Hazabeli Szóejtéseket öfzve szedtem, azoknak különblégeiket elő adtam. A' jó Folytatást törvényes és rendes végezetekre szedtem, Példákkal meg mutattam. A' Nyelv bővítésére négy jó és hasznos kimeríthetetlen forrásokot nyitottam; de még is minden sepredékes, posványos folyamatnak útát nem adtam, főt azoknak alkalmatlan, keverő folyamatjaikat eltorkolni igyekeztem. Mindezekkel egy jó és kívánfágunknak mindenben megfelelő Szótár íráfra útát kélfiztettem.

Az egész Munkában mitfoda rendet követtem, mindeneket miképpen intéztem azon egy Főpontról mellyről minden nyelvet szükség nézni önnön természetében, hosszas volna előadni. Ezek a' könyv' Tekintetében, és az egész Munkában láthatók.

Mind ezekben ha bővséges és hosszas voltam, gondolják meg azok a' kik így ítélnek, hogy mégfem voltam elég hosszas és bővféges azoknak, a' kik Munkámban hijánofságot és fogyatkozásokat kerefni, vagy megmutatáfimban erőfebb okokat fognak kívánni. Sokakon a' hibás vélekedéfű gántfosok, kiknek *szemvidékek* (: horizon :) igen rövid, akadozni, gántfoskodni, zúgolódnifognak: de ezekre nézve azt kiáltom, a' mi *Nemes Hazánk gyakorta való Gyűléseiben gyakran hallható*: Protocolletur, Irattafsék meg! Hadd légyenek ezek írva; idővel meg fog igazíztatni a' bőltfeffég a' maga fíjaitól.

Ha valamelly élefebben látó Szemesek valami ollyaft vésznek éfzre íráfimban, mellyet tökéletesíteni, 's nagyobb ékefségre, kedvefségre vinni lehet: ezek gondolják meg, hogy a' Nyelv valamint nem egy ember Nyelve, úgy nem egy, hanem több nagy Elmék által mehet nagyobb szépségre 's tökéletesítésre. Az ilyeneket bizodalommal kérjük, hogy az e' félét illendő egyenefséggel tudtunkra adni ne sajnálják, hogy azok öfzveszedetvén, idővel a' munka belőlök tökéletesítfetteffék.

A' Nyelvkönyvhöz a' Vers írást is hozzáadtam: mert a' mit Nyelvünkben építtettem, 's jó fundamentomra állítottam, nem

akartam hogy ugyanazt Vers írásunkba bétűfűzött 's most gyakoroltató fok hibák által mások le ontfák és el rontsák. A Vers írásnak fundamentoma minden nyelvben a' Nyelvkönyv; a Nyelvkönyvnek a' Nyelv természete; és ezek elválhatatlanul egybeköttettek. Ezen építettem én is ennek Réguláit, törvényeit, mellyben is egyedül Vers írásunk tökéletesebbé, a' jó ízlés és ezek által Nemzetünk dítőfőge vőlt fő tárgjom. Ebben az Országokon közmértékű szokat nem Vers írói szabadságnak, hanem Régulának tettem, azonkívül az igaz és hasznos Vers írói szabadságra két forrást nyitottam. Ebben is sem elébbi Vers íróinkkal sem senkivel Pert indítani nem célom. Nyelvünk természetéből folyó Vers írást kellett elő adnom. Ha valaki eddig írt Verseivel marad is, azzal sem nem perlek, sem ellene nem törekedem. Magát töllem megfértettnek senki ne vélje, Nyelvünk természetével pereljen, ha azt elhibázta. Ha pedig valaki olly egyenefséggel bír, hogy Mesterségének tökéletességét eleibe teszi önnön Szeretetének, 's megelmért hibázásának jobbitgatósihoz fog; nemzete nyelvéhez 's dítőfőségéhez való Szeretettét téfzi nyilvánlágófsá. Az ez után növekedendők pedig látni fogják a tökéletesebb útát.

Egy szóval, mindeneket úgy irtam, *hogy soha még Hamvaim is ne szégyenlhesék a' mit írtam; de Nyelvem 's Nemzetem is soha ne szégyenlhesse, a' mit annak igaz előadására 's tökéletesebbé kijelentettem.*

Mennyit fog nyerni hasonlíthatatlan Nyelvünk, mennyit annak bővsége, szépsége, jó hangzása, jó rendje, helyes változtatása és mindenkben uralkodó Hasonló következzése, mennyit Vers írásunk díszsége, kellemetessége, ha ez követésre vétetik; minden Nemzete Nyelvét okoson vizsgáló, és buzgón szerető Magyar örvendezve vallja meg, midőn tapasztalni fogja ebben, a Napkeleti Nyelveknek gyakor változtatott szóllásaikat, mély értelmeket, a' jelentéseknek külön külön erejeket; Az Anglus Nyelvnek mélységét, a' Francznak könnyű folyását, az Olasznak kedveltségét, a' Németnek fontosságát, a' Görögnek bővségét, gyönyörűségét, és természeti hangtűseit, a' Deáknak ékesességét és mindent, valamit a kényes ízlésű világ egy Pallérozott

Nyelvben kívánhat. Én pedig, ha ebben Nemzetemnek örömét 's helyben hagyását meg nyerhetem: többekre ösztönöztetem, és önnön Nemzetem ditsósége kívánásából ezentúl a' Magyar Fűvésztudománynak hasonló meg jobbitásához és ki dölgozásához fogok, örvendezvén azon, ha Nemzeti Nyelvem ditsósége előmozdítvának, mellynek szívetetével vér minden erem, leg kisebbben is eszköze lehetek. Írák Szatmáron. 1790. Elszendőben Bak Havának 15^{ik} napján.

A' Nyelvkönyvnek Tekintete.

- § I. A' Nyelvkönyv mi? annak Foglalatja.

I. Rész. A' Betűknek Neméről, Számokról, Rendekről és Kimondásokról.

- § II. Fő Régulák.
§ III. A' Magyarok Római betűkkel élnek.
§ IV. Ezek előadatnak.
§ V. A' Deák betűk a' Magyaroknak nem is mind
szükségefek, mind sem elégfegefek.
§ VI. A' Magyar betűknek számok kipótolva.
§ VII. Ezen betűknek kimondásfok.

II. Rész. A' Betűknek elosztásokról.

- § VIII. Fő Régula.
§ IX. A' Betűk Magánhangzók és Másalhangzók.
§ X. A' Magánhangzók előadatnak.
§ XI. Ezek rövidék és hofszak.
§ XII. Durvák és gyengültek, külön tárfafok.
§ XIII. Vagynak e és mellyek az igaz Foglalt hangok.
§ XIV. A' Másalhangzóknak különbségeik Formájokra,
Hangjokra, Szólgálatjokra nézve.

III. Rész. A Helyesírásról.

- § XV. A' Helyesírás miben áll.
§ XVI. Fő Régulák.
§ XVII. A' magánhangzóknak Réguláik a' Helyesírásban.

- § XVIII. Az egyes Másalhangzóknak réguláik.
 § XIX. A' kettős Másalhangzóknak réguláik.
 § XX. A' nagy és apró betűknek réguláik.
 § XXI. A' Folyamatoknak réguláik.
 § XXII. Az öfzvetett szóknak réguláik.
 § XXIII. Az egyenlő szabású szóknak megkülönböztetések.
 § XXIV. Az írást 's olvasást különböztető jelek.

IV. Rész. A' különb különb Szó ejtésekről.

- § XXV. Különb, különb Szó ejtések vagynak a' Magyar Nyelvben is.
 § XXVI. Fő réguláik a' különb, különb Szó ejtésekben.
 § XXVII. A' Szó ejtésbeli különbség a' Magánhangzóknak.
 § XXVIII. A' másalhangzóknak.

V. Rész. A' Betűknek elváltozásokról.

- § XXIX. Fő Régula.
 § XXX. A' Folyamatszók nem tartják meg mindenkor az eredeti szóknak hosszú jegyvonalait.
 § XXXI. A' másalhangzóknak elváltozásai.
 § XXXII. A' másalhangzóknak kettőztetések.

VI. Rész. A' Beszéd részeinek elosztásokról és azoknak köztulajdonosságokról.

- § XXXIII. A' Beszédnek részei előadatnak.
 § XXXIV. A' Beszédnek részei vagy Törsökfók, vagy Ágazatok.
 § XXXV. A' Törsökök eggy, vagy leg feljebb kéttágú Szók.
 § XXXVI. A' Magyar szók tárfas hangú szótagokon nevednek.
 § XXXVII. A' Beszédnek részei Eggyes vagy Öfzvetett szók.

VII. Rész. A' Czikkelyszóról és a' Nembeli különbségről.

- § XXXVIII. A' két Czikkelyszók előadatnak.
 § XXXIX. A' Meghatározott Czikkely szóval való élés.
 § XL. A' határozatlan Czikkely szóval való élés.
 § XLI. A' nembeli különböztetés a' Magyar Nyelvben.

VIII. Rész. A' Névszókról.

- § XLII. A' Névszók, és azoknak elosztásai.
 § XLIII. A' Névszókban elő adatandó változtatásoknak módjaik.
 § XLIV. Az Ejtegetés tfak egygy, mellynek példái.
 § XLV. Az Ejtegetés regulái a' Magánhangzó végű szókban.
 § XLVI. A' málsalhangzó végű szókban.
 § XLVII. A' rövidítést szenvedő Ejtegetések.
 § XLVIII. A' Rávető szók, és azoknak tulajdonfágaik, vagy változtatásoknak módjaik.
 § XLIX. A' Hásonlítás előadatik.
 § L. A' rendetlen Hásonlítások.
 § LI. A' Hásonlításoknak Ejtegetéseik.
 § LII. A' Rávető Szóknak egygynehány szokott végezeteik és formáik.
 § LIII. A' Sarkalatos számok előadatnak.
 § LIV. Ezekből a' Folyamati számláló szók.

IX. Rész. A' szófolytatásról, vagy eredésről.

- § LV. Fő Régula.
 § LVI. A' Szófolytatásnak példái.
 § LVII. A' kissebbitő szók. (: Diminutiva. :)

X. Rész. A' Név váltó szókról.

- § LVIII. A' Név váltó szóknak elosztásai jelentésekre, vagy mivoltokra nézve.

- § LIX. Minéműfégekre nézve.
 § LX. A' Névváltó szóknak ejtegetések.
 § LXI. A' Bírált jelentő Névváltó szók az öfzveköttetéfben, avagy a' Ragasztékokkal, és azoknak réguláik.
 § LXII. A' harmadik személy. Ragasztékjaiban a *j* régulái.
 § LXIII. A' Ragasztékokban a' Többes számot jelentő betű, *i*, annak régulái.
 § LXIV. A' Ragasztékokkal való öfzvekötésnek Ejtegetései.
 § LXV. Némelly éfzrevételek és jegyzések a' Ragasztékokról.

XI. Rész. Az Idő szókról.

- § LXVI. Az idő szók mik és azoknak törsökök.

I. Szakasz. Az Idő szóknak elosztásaikról.

- § LXVII. Az idő szóknak elosztásaik mivóltokra, vagy Formájokra nézve.
 § LXVIII. A' Szenvedő Formáról különösen.
 § LXIX. Az idő szóknak különbségek Származásokra nézve és annak némelly példái.
 § LXX. Minéműfégre Egyes vagy Öfzvetett idő szók.

II. Szakasz. Az Idő szóknak tulajdonfágaikról.

- § LXXI. Az Időszóknak öt tulajdonfágaik elő adatnak.
 § LXXII. Az Idők elő számláltatnak.
 § LXXIII. A' Módok elő adatnak.
 § LXXIV. A' Hajtogatásoknak számok meg határoztatik.
 § LXXV. Az Időknek formáltatásaik.
 § LXXVI. Ez Idő szóknak Hajtogatások: *Vagyok, Léfzek.*

III. Szakasz. A' Rendes Hajtogatásokról.

- § LXXVII. Az Elő és Második Rendes Hajtogatás.
 § LXXVIII. Ugyanaz a' gyengült Hangokban.
 § LXXIX. A' Szenvedő formának Hajtogatása.
 § LXXX. A' mívelhető és míveltető Idő szónak példái.

IV. Szakasz. A' Rendetlen Hajtogatásokról.

- § LXXXI. A' Rendetlen Hajtogatások elő adatnak és az elő-
 nek példája.
 § LXXXII. A' másod rendbeli rendetlen Hajtogatás.
 § LXXXIII. A' harmad rendbeli rendetlen Hajtogatás.

V. Szakasz. A' Személytelen és Fogatkozó Idő szókról.

- § LXXXIV. A' személytelen Idő szók.
 § LXXXV. A' második személyre elő elő személy.
 § LXXXVI. A' Fogatkozó idő szók.
 § LXXXVII. A' Kétféres Hajtogatás.

XII. Rész. A közlő szókról.

- § LXXXVIII. A' közlő szók mik?
 § LXXXIX. Azoknak számok, jelentések, változtatások.

XIII. Rész. A' Határozó szókról.

- § XC. A' Határozó szók mik?
 § XCI. Azoknak elosztások származásokra nézve.
 § XCII. Jelentésekre nézve.

XIV. Rész. Az Előzgető és követgető Szókról.

- § XCIII. Az Előzgető és követgető szók mik?
 § XCIV. Az Előzgető szók elő adatnak.

- § XCV. A' követgető szók Elválhatók és Elválhatatlanok, mindazok elő adatnak.
- § XCVI. Az elválhatók a Ragafztékokkal.
- § XCVII. A' név szókkal.
- § XCVIII. Az elválhatatlanok a Ragafztékokkal és Név szókkal.

XV. Rész. Füzögető szókról.

- § XCIX. A' Füzögető szók mik, és mellyek?

XVI. Rész. A' közbevető szókról.

- § C. A' közbevető szók mik és mellyek?

A' Szórakofgatás.

- § I. A' Szórakofgatás mi?
- § II. A' Szórakofgatásnak két Fenékkövei.

I. Rész. A' Czikkelyszó Rakofgatásáról.

- § III. A' meghatározó Czikkely szó mitfoda szóknak tétetik elejekbe.
- § IV. A' meghatározó Czikkely szóra mikor nintszükség?
- § V. A' Czikkely szó hol tétetik az Öfzveköttetett szók-
nak elejekbe?
- § VI. A' Határozatlan Czikkely szóval való élés.

II. Rész. A' Névszóknak Rakofgatásfok.

- § VII. A' névszóknak Rakofgatásfokban mik adatnak elő?

I. Szakasz. A' Főnevekről.

- § VIII. A' vezeték, kereft' és Tifztelő nevekkal élés.
- § IX. A' Főnév Főnévvel.
- § X. Az egy szóvá válható Főnevek.

II. Szakasz. A' Rávető szókrol.

- § XI. A' Rávető szók a' Főnevekkel.
 § XII. *Kitjiny* és *Kis* között való különbség.
 § XIII. A' kettős rávető szókkal való élés.
 § XIV. Némelly különös Követgető szókat kívánó Rávető szók.
 § XV. A' *valóból* formált öszvetett Rávető szók.
 § XVI. A' Hafonlító gráditsnak rakosgatása.
 § XVII. A' Meghaladó gráditsnak rakosgatása.

III. Szakasz. A' Számláló szókrol.

- § XVIII. A' számláló szóknak Rakosgatások.

III. Rész. A' Névváltó szóknak Rakosgatások.

- § XIX. A' Névváltó szóknak közönséges rakosgatások.
 § XX. A' Névváltó szók a' Ragasztékokkal.
 § XXI. Némelly nem tulajdon Névváltó szóknak réguláik.

IV. Rész. Az Idő szóknak Rakosgatások.

- § XXII. A' Kiható és kinemható Mívelő idő szók különböztetéft kívánnak.

I. Szakasz. A' kiható és kinemható mívelő idő szókrol.

- § XXIII. Mikor élünk kiható Mívelő idő szóval?
 § XXIV. Mikor kinemhatóval?

II. Szakasz. A' Nevező eset rakosgatása az idő szókkal.

- § XXV. A' Nevező eset mikor tétetik, vagy nem tétetik a' személyes idő szókhoz.

- § XXVI. *Vagyon, van, vagynak, vainak, hol hagyatnak el?*
 § XXVII. *Hol tétetnek-ki ugyanazok?*

III. Szakasz. A' Bíró eset rakoſgatója az időſzókkal.

- § XXVIII. *A' Bíró esettel az időſzók mellett mikor élünk?*

IV. Szakasz. Az Adó eset rakoſgatója az idő ſzókkal.

- § XXIX. *A' Rávető ſzók, Személyes, Mívelő, Szenvedő, Személytelen idő ſzók és Közbevető ſzók Adó esettel.*

V. Szakasz. A' vádoló eset Rakoſgatója az időſzókkal.

- § XXX. *A' vádoló eset hol tétetik az idő ſzókhoz.*

VI. Szakasz. A' Hívó eset Rakoſgatója az idő ſzókkal.

- § XXXI. *A' Hívó esettel hol és miképpen élünk?*

VII. Szakasz. A' Parantſoló és Foglaltató Módoznak Rak.

- § XXXII. *A' Parantſoló Móddal miképpen élünk?*
 § XXXIII. *A' Foglaltató Módot mitfoda ſzóllások kívánják?*

VIII. Szakasz. A' Határozatlan Módnak rakoſgatója.

- § XXXIV. *A' Határozatlan Módnak rakoſgatója.*

IX. Szakasz. Az öſzvetett Idő ſzóknak rakoſgatóiokról.

- § XXXV. *Az Öſzvetett idő ſzóknak két nehezítő különbségeik.*
 § XXXVI. *Az öſzvetett idő ſzóknak jelentésekben való különbségek.*
 § XXXVII. *Az öſzvetett idő ſzók mikor ſzakafztatnak el egymástól?*

V. Rész. A Közlő szóknak Rakosgatások.

- § XXXVIII. A' Közlő szókról közönféges Régulák.
 § XXXIX. A' *ván, vén* Közlő szónak különb különb értelme.
 § XL. A' *va, ve* Közlő szónak különb, különb értelme és halfzna.
 § XLI. A' több Közlő szók elő adatnak.
 § XLII. Az idő szóknak személlyeik Közlő szó gyanánt.

VI. Rész. A' Határozó szóknak Rakosgatások.

- § XLIII. A' Határozó szókkal való élés és rakosgatás.

VII. Rész. A' Követgető szóknak Rakosgatások.

- § XLIV. A' követgető szóknak helyes elosztások a' velek élésre nézve.
 § XLV. Közönféges és magános élések azoknak, mellyekkel felelünk e kérdésre: *Hova?*
 § XLVI. Azoknak, mellyekkel felelünk e kérdésre: *Hol?*
 § XLVII. Azoknak, mellyekkel felelünk e kérdésre: *Honnan?*
 § XLVIII. A' tárfatlan Követgető szóknak réguláik.

VIII. Rész. A' Fűzőgető szóknak rakosgatások.

- § XLIX. A' Fűzőgető szókkal való élés.

IX. Rész. A' közbevető szóknak Rakosgatások.

- § L. A közbevető szókkal való élés.

A' Vers írás.

- § I. A' vers írás mi?
 § II. A' Vers írás ma a' Magyaroknál háromféle: Hangmértékes, Végezetes, és Kétfzeres.

I. Rész. A' Hangmértékes Versekről.

- § III. A' hangmértékes Vers mi, annak Históriája.
 § IV. A' hangmértékes Verseken melyek az előadandók?

I. Szakasz. A' szótagoknak Hangmértékjeiről.

- § V. A' Hangmértékekre közönléges Régulákat adnak a' Magánhangzókban a' jegyvonalok, a' Másalhangzókban a' helyheztes.
 § VI. Közönléges Régulák a' Magánhangzókban.
 § VII. A' Másalhangzókban.
 § VIII. A' H betűről különösen.
 § IX. A' Hangmértékekre különös Régulákat adnak a' Szóvégek és a' Folyamatok.
 § X. A' Szóvégek különös réguláik a Magánhangzókban.
 § XI. A' Másalhangzókban.
 § XII. A' Folyamatok különös Régulái elő adatnak.
 § XIII. Némelly Tóldalék Régulák.
 § XIV. Az Orfszág szerte közmértékű szók.
 § XV. A' Versirői Szabadság.

II. Szakasz. A' Vers lábakról.

- § XVI. A' Vers lábak előadatnak.

III. Szakasz. A' Versekről.

- § XVII. A' verseknek különb különb elosztásaik.
 § XVIII. A' szókó Versekről.
 § XIX. A' Perge Versekről.
 § XX. A' Rövid és Hoffzú lábakból való Versek.
 § XXI. A' Pörgő lábakból való versek.
 § XXII. A' Doboló lábakból való versek.

- § XXIII. Elegyesebb lábú versek.
- § XXIV. Némely ellenkező öszvetett lábakból költ versek.
- § XXV. A' Szómetfzésről.
- § XXVI. Közönséges Szépfégeik és hibáik a' verseknek.

II. Rész. A' Végezetes Versekről, avagy a' Ritmusról.

- § XXVII. A' Végezetes vers mi?
- § XXVIII. Ennek réguláinak fundamentoma. Históriája.
- § XXIX. A' nálunk gyakoroltató farkok.
- § XXX. Megválasztások a' jobb és szebb farkoknak, és más Régulák.
- § XXXI. A' Rendek szótagjaiknak számok.
- § XXXII. Az eggyező Rendeknek számok.
- § XXXIII. A' szokottabb Verseknek példáik.
- § XXXIV. Ezeknek különb, különb Párofitások.
- § XXXV. A' Versmetfzés, avagy megfzakasztás a' hofzú rendekben.
- § XXXVI. A' Nyugvó pont ugyan azokban.
- § XXXVII. A' Tizenkét 's több szótagos versek.
- § XXXVIII. Közönséges Szépfégeik 's hibáik az illy verseknek.

III. Rész. A' kétfzeres Versekről.

- § XXXIX. A' kétfzeres versek melyek?
- § XL. Ezeknek réguláik és példáik.

IV. Rész. A' Verstudománynak elosztása.

- § XLI. A' Verstudománynak elosztása.
- § XLII. A' Verstudománynak tárgyai e két fő osztás szerént.
- § XLIII. A' melék, Poétai befzélletések. Románok.
- § XLIV. A' Páfztori, Czimzó, Feddő, Oktató Versmiv, és Alagyák.
- § XLV. A' lantos vers miv.

- § XLVI. A' Vitézi vers vagy Epopeia (: Heldengedicht :).
§ XLVII. Az Együtt beszéllgetések, és Levelek.
§ XLVIII. A' Nézőjátékok, Vigjátékok.
§ XLIX. A' Szomorú és Énekes játékok.
§ L. A' Versezetek és azoknak elnevezéseik.

Tóldalék.

A' Magyar Példabeszédek és Közmondások Verfekben.

MAGYAR NYELVKÖNYV.

§. I. A' Nyelvkönyv az igaz olvasáfra, helyes íráfra és jól szölláfra vezető tanítás valamelly Nyelvben.

Jegyzés. Az igaz olvasáft tanítja 1^{ör}. A' betűknek alkalmas jó kimondások, (: Orthoëpeia:). Ezt elő adjuk az 1^ő Részben.

2^{ör}. Minden szónak vagy szótagnak illendő Hangmértéke (: tonus, accentus, quantitas:). Ez a' Rész mondatik Hangmérfékléknek (: Prosodia:). Erről a' II, IV, V. Részekben alkalmafint szöllunk.

Öfzveséggel elő adattatik pedig a Vers írásban, (: Poësis:), mellynek mindenütt szerte széllyel fundamentomit vetjük.

A' Helyesírás (: Orthographia:) a III. Részben nagy részént öfzveszedegettetik; mindenütt pedig mutogattatik.

A' jól szölláft tanítja 1^{ör}. A' magános szóknek, vagy a' Beszéd részeinek igazán; az ő eredetek szerént formálások, értékek, változtatgatások. Ez neveztetik egy szóval szófejtegetéknek (: Etymologia:) melly leg nagyobb részét téfzi a Nyelvkönyvnek.

2^{ör}. A' Beszéd részeinek egymással való Öfzveszövések, hogy egész szöllásokat tégyenek. Ez neveztetik Szórakosztatásnak (: Syntaxis:). Mindezekben a' legillendőbb és alkalmatofabb rendet fogjuk követni.

I. Rész. A' Betűknek Nemekről, Számokról, Rendeokról és kimondásokról.

§. II. Fő Régulák:

1^ő. A' Nyelvet a' Rendetlenfégektől (: Anomalia:) valamennyire tfak lehet, annyira kell tisztítani.

2. A' Nyelvet, valamennyire csak lehet könnyíteni kell.

3. A' Nyelvet a' hol és a' miben lehet, ékeztetni kell.

4. A' Nyelvkönyvet kell a' Nyelvhez alkalmaztatni, nem pedig a' Nyelvet a' Nyelvkönyvhöz, még pedig idegen Nyelvkönyvhöz.

5. A' betűket a' Tanulóknak terhekre 's unalmokra szükteltelenül fokasítani és szaporítani nem kell.

§. III. A' Magyarok, ezen eredetére nézve Áfiai, most pedig Európának Déli részében lakozó Nép ma, írásaikban valamint a' Franczok 's Anglusok is Római vagy Deák betűkkel élnek.

Jegyzés 10r. Hogy a' Magyaroknak is hajdan tulajdon Betűjeik vóltanak légyen, mellyekkel Áfiai módra az írást jobbról kezdvén balra mentenek, mindeneknek közönséges vélekedések. Nem is hihető, hogy egy egész Nemzet annyi Századokon által írának neme és módja nélkül lett volna.

Menander Protector Görög író írja, hogy a' VI. Százban a' Törökök Mhagánjok Difabulus, Igúriából saját Scithiai Nyelven írott Levelet küldött II. Justinianushoz, Konstanczinápolyi Császárhoz, pedig ugyan azon követek bizonyítják, hogy az Avaresek ő nékiek vér szerént való Rokonok és atyjokfiai, a' honnan következik, hogy ezen betűk ő velek is közök lehettek.

A' Nagy Graduálnak kiadója, melly nyomtattatott Gyula Fejérvárott 1636ban, Foliántban, fokaknak egyenetlen 's hibás írásaikról panaszolkodván az Előljáró beszédben, így szól: "Nem volna talám jobb, mint az minnen saját régi ős betűinkkel élnénk, a mellyekben mindenre kiváltképpen való betűk vagynak, és azok szerént az írásban egymástól nem különböztethetnénk, melly betűk még nálunk jelen vagynak; de féltő hogy el ne temetődjenek lafsan, lafsan; melly bizony kár 's szégyen léfszen minékünk, hogy a' mi Eleinknek betűik a' mi gondviféletlenségünk miatt vesznek-el. Jele, hogy azoknak Virtusaiktól elfajúltunk." Ezen betűket elő is adja Bél Mátyás azon könyvében, melly neveztetik: Exercitatio de vetere Litteratura

Hunno Scythica. Lips. Anno 1718 4. Lásd ezen betűknek hofzfabb Hiftóriájakat T. Dugonits' Etelkájának II. Könyv 1788. 19. Jegyz. 295. 'st. lev.

2or Miért vették pedig fel elébb ugyan a' Gothus, azután a' Deák betűket, elhagyván a' magokéit, fefzegetni nem az én dolgom. Hihető dolog, hogy a' megtérítésben a' Magyaroknak első Apostolaik nem tudván (:a mint másképpen nem is lehetett:) azoknak Nyelveket, az Egyházi kötelefségeket ő nálok is Deák nyelven vitték véghez, Deák nyelven tanították oktatták őket, azon Nyelven írott könyveket adtanak olvasáfra kezeikbe, és azon Nyelven írátták őket, mellynek jelei e' Nyelvben még mai is kitetfzők, ugymint a' mellyben az Egyházi és szent dolgok körül való Nevezetek ma is nagy részént Deák szóra mutatnak, mint Templom, óltár, szent, Sákramentom, Testamentom, prédikálni 's a' t. Lásd Matth. Belii Instit. Ling. Germ. in Præf.

3or Ezen idegen betűknek béhozáfok némelly tekintetben bóltfnek és hafznofnak íteltethetik; mert ez által nem tfak az, hogy azon Európaiaknak alkalmatlan és fzoatlan íráfnak nemétől megfzabadúttak, melly fzerént szemeiket 's kezeiket jobbról balra kellett hordozni: hanem a több Európaiakhoz is közelebb járúttak, és akár Nyelveknek megtanulását, akár íráfaiknak megefmeréseket könnyebbítették. De valaminthogy nints bóldogság hijja nélkül: úgy a Magyarokra nézve nintsen e' dolog minden alkalmatlanság nélkül. Mert hogy mind e' mái napig Betűinknek számokban még nagyobb Tudófaink is meg nem egyeztek, hogy fok egyes hangokat, egyes, kettős, hármas jegyvónások, vagy kettős betűk által kell kifejeznünk, hogy mind e' mái napig bizonyos és közönséges íráfnak módja, és ugyan azon hangnak egy ugyan azon jel által kitétele fel nem állott, és közönségsé nem lett: mind azt ezen idegen betűk felvételeknek tulajdoníthatjuk

§ IV. Ezen Deák Betűknek számok mindenestűl 25. úgy-mint, Öreg betűk: A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U, X, Y, J, V. Apró betűk: a, b,

c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, x, y, z, j, v.

Jegyzés. A' Deákok e' hufzonöt betűkkel minden szavaikat kifejezhetik: de a Magyar, úgymint Áfiai Nyelv, minthogy folyébb bővölködik hangokkal, mint sem ennyi betűkkel elégfégesen leírathatnék, innen ezen betűket pontokkal, vonásokkal, több betűknek egybefoglalásokkal eleitől fogva sok képpen különböztették, hogy ezek a' Magyar hangoknak kifejezésekre elégfégesek lehessenek, mellyben is midőn a' szükségre, könnyűfégre és az egyfzer felvett törvénynek állhatatos megtartására nem mindenek vigyáztanak egyaránt: ebből a' zavarodáfnak meg-lábolhatatlan özöne származott, mint alább meg fog tetfzeni (: Láfđ V. §. 1. Jegyz. és VII § 3, 6, 7, 9, 10, 12 szám:).

§. V. Ezen Deák betűk tehát hogy a' Magyaroknál igen sokra ne szaporodjanak, egyfelől mindnyájan nem is szükségfek; más felől mindnyájan is magokban nem elégfégefek.

Jegyz. 1^{ör} Mivelhogy vagynak ezek között olyanok, a' mellyeket vagy más jegyekkel jegyeznek a' Magyarok, vagy fog-lalt betűk lévén, részenként téfsznek ki: látni való, hogy mind e' két rendbeliek a' Magyarok Abc-jekből el maradhatnának, úgymint:

a) *Szükségtelemné tették magok a' Magyarok a' C betűt, és ma magánofon vele nem élnek.* Mivel ez a' Deákban gya-korta úgy hangzik, mint *k*: a' Magyarok is ezzel eleinten, *k-t* jelentettenek, mint emberek, ackor, de már ezt is elhagy-ták. Ezen hangnak pedig kitételére, melly vagyon a' Deákban az *e, i* előtt, mint *ce, ci*, az lett közönlfégeffé, hogy az eggyes *C* betű helyett, mind az írókat, mind a' tanulókat illy kettős betűkkel terhelnék: *cz*, vagy *tz*, mellyben még maig is két-felé haboznak, hogy mellyik szükségeffebb 's igazabb. — Ezen betűt ugyan, minthogy ennek hangja a' Magyaroknál is kö-zönlféges, nem kell vala megvetni, vagy tóldozni, földozni, mert ha a' Deákoknál két képpen hangzik is: a' Magyarban

egy örökös régula megállíthatta volna, hogy olvasztassék mindenkor úgy; mint ezekben *ce*, *ci*. Tanátfos dolog volna tehát, vagy a' *C*-t magánofon visszahozni és felállítani, a' melly leg jobb, mivel ezen kívül is igen sok a' foglalt betű, vagy ha azt nem, és tñak ugyan foglalt betű tetszik, azoknak kedvéért, kik az ujtátásokat nem szeretik, hogy betűinknek számok is szükségtelenül ne szaporodna (II. §. 5. Rég.) legalább egyiken megállapodni; a' *Cz*-t állhatatofon felvenni, megtartani, hogy így A b c-énknek is Neve, 's betűinknek rendje ne változna és a' *tz*-t kiobstitolni, minthogy a' *t*-nek úgy is elég ijas fias töldalékjai maradoak. (: Lásd alább 2. szám. 's a' t. :)

β) Q. Minthogy ezen betű után a' Deák Nyelvben mindenkor *u* vagy *on*, és ez mint *v* úgy mondatik-ki: nyilván vagy *on*, hogy ezek egygyütt *k-v*-re oszlanak, melly betűknek öfzveérkezések mivel sohol a' Magyaroknál nintsen: valófággal ezen betű nélkül a' Magyarok ellehetnek, és ha hol idegen szók találkoznak, azokat kifejezhetik *k* és *v*-vel, mint *kvártély*.

γ) X. E' nélkül is bátran ellehetnek a' Magyarok, mivel elofztatván *k-s-et* téfznek, mellyek a' Magyaroknál nem is találkoznak, hanemha idegen szókban, nem is mondatnak-ki máfként, hanem két különös magánhangzókra (: *vocalis* :) vitetve, mint Tak-sa, nem Taxa, valamint a' Magyar szók is: vak-ság, fek-fzik, 's a' t.

δ) Y. Ez is magánofon semmi helyet nem talál a' Magyar betűk között, holott pedig igen alkalmatofon felvétethetett volna azon hangért, mellyet jelentett a' Görögöknél, a' kiktől is eredett ezen jegy, tudniillik *v*, vagy *ü*. De mivel ezen *ü* hang első íróinktól úgy tartatott, mint e' két magánhangzóból származott foglalt hang (: *Diphtongus* :) *eu* : amaz, hogy haszna vehetetlenül ne maradjon : eme' betűk mellé pótoló betűül adatott, *g*, *l*, *n*, *t*, hogy ezekkel egybeenyveztetvén, velek egy lágyabb hangot tenne. (: Lásd alább VII. §. :).

Innen ez sem magánhangzó, sem máfsalhangzó (: *consonans* :) hanem tñak pótoló betű, melly a' fellyebb irt betűkhöz adódván, azoknak hangjokat lágyítja.

201. Mindnyájan is magokban nem lévén elégfégesek a

betűk a' Magyar hangoknak kijelentésekre, pontos és kettős betűket is formáltak. Illyen pontos betűk az ö ü.

Ezeknek 's a' több Magánhangzóknak is hofszú, vagy rövid jegyvonaláikat (: Lásd alább XI §. :). Illyen kettőből öfzve foglalt betűk pedig: *gy, ly, ny, ty, ts, fz*, és némelyek szerént *zs*. Ezekhez járúl a' *cz*, melyet én ezen írásban követek, a' magános *C* felvételét valamely egész Tárfafágtól várván.

§. VI. *A' szükségteleneket elhagyván, a' Pontos és kettős betűket önnön helyeikre el rendelvén, léfzen a' Magyaroknak 30 betűjök, A, B, Cz, D, E, F, G, Gy, H, I, K, L, Ly, M, N, Ny, O, Ö, P, R, S, Sz, T, Ty, Ts, U, Ü, Z, J, V. Ugyan ezek az aprókban.*

Jegyz. 1^{ör}. A' Magánhangzókat azért hogy moft hofszak, majd rövidek, mindannyifzor különös betűknek irni 's számálni helyesnek nem ítéltém. A' ki ezeket is különös betűknek akarja venni, hét rövid magánhangzó tetetvén a' hét hofszúhoz, léfzen a' Magyaroknak mindöfzve 37 betűjök.

2^{or} A' zs betűről különöfön láfs alább (: VII. §. 12. szám :).

3^{or}. A' Ds, és Dz foglalt betűk nélkül nem fűkölködünk, mert ezek vagy idegen, vagy igen kevés fűókban fordulnak-elő, és a' két különbözö betűk magok saját hangjokat mindenkor különösön megtartják, mint hand-sár, Dfida, bod-za, mad-zag. Lásd Tfétfi Observat. Orthogr. és Rájnis Kalauz 103. lev.

§. VII. Ezen betűknek terméfszeti hangjokat vagy kimondáfokat meg-tanúlhatni im e' következendökből:

1^{ör} Ez Magánhangzóknak kimondáfokat a, e, i, o, u, ö, ü lásd alább (: X, XI. §. :).

2^{or} B, D, F, M, P, R, mindeneftül úgy tartatnak-meg, és úgy mondatnak-ki, valamint a' Deákoknál, nem pedig úgy, mint a' Németeknél, kik a' B helyett P-t, a' D helyett T-t, a' G helyett K-t 's a' t. mondanak. A' Magyar, még a' köz Parafzt is tifztán és a' maga mivóltában mondja ki a' betűt.

3or. *G.* a' Magyarban két képpen hangzik, előben magánofon, mint ezekben: *Gál, gém.* 's a' t. Ezen tiszta vagy vagy kemény hangot akarván ki fejezni az első Magyarok, ilyenkor a *g* után *h*-t tettenek, mint: *megh, Balogh,* 's a' t. De ez szülfégtelen szaporítás (: Lásd alább 4 sz. β:). Ugyanez az *y*-nal meg lágyítva hangzik, *Gy,* melly a *G* és *J* között való hang, és ha a Deák betűkből telt volna, különös jelt vagy formát kívánna. Ezen hang meg-tetfzik e' következő szókban :

ágy, légy, így, hogy, úgy, vőlgy, úgy., ismét:
gyárt, gyék, gyík, gyom, gyúr, gyöngy, gyűr.

Jegyz. Ezen lágyabb hang fok változásokon ment által míg végre eme' betűkben meg-állapodhatott: *Gy.* Eleintén irták: *g', g, gi, gj, dj,* mint *p. o. hog', hog', hogi, hogj, hodj,* végre: *hogy.*

Talán alkalmatosabban is tették volna ki ezen hangot *dynal,* hanemha fok idegen szókban eredete *g*-ből volna mint: *Evangelium, Angyal* 's a' t. *Dj*-vel pedig mint *Kalmár György* tette, azért nem alkalmatos, mert ezen betűk ha egyyüvé érkeznék, kettős *gy* hangot adnak, mint *adj, hogymár agygy.* (: Lásd alább XXI §.:)

4or. *H.* Mint más egyéb elmeretesebb Nemzeteknél is, a' Görögökön kívül, a' *H* betű számba mégyen, és különös betű formával jeleltetik: úgy mi nálunk is a' *H* valófágos betű, másfalhangzó betű, főt igen különös és erőszakos, vagy mint a' 'Sidóknál, Torokból mondatandó, és e' szerént azon törvényeket tartó másfalhangzó, mert

a) Ámbár mi akármelly másfalhangzókat Nyelvünkben gyakran meg kettőztetünk, a' *H*-t mindazonáltal soha nem kettőztethetjük. Nem találjuk egész Nyelvünkben, hogy valamely eredeti szónkban ez kettőztetve volna (: a' Czikkely szóról lásd alább, XXXIX §.:).

β) Ki tetfzik ennek keményfége kiváltképpen abból is, hogy ez, a' mi kényes, lágy és kellemetes Nyelvünkben, a' nehéz

kimondáfnak eltávoztatásáért egygy máfsalhangzóval is nem egygefittetik; mert látjuk ugyan régi könyveinkben a' *g* és *t* mellé töldva, mint: megh, Horváth, 's a' *t*., de ezt tfak régi könyveinkben, 's azokat majmoló írásokban látjuk, soha szóval Nemzetünkben nem halljuk, melly is a' régieknél származott a' *G* nek, és *T*-nek, máfszor az *y* által meg lágyíttatott különbségének kijelentésére. Mi nálunk a' *H* mindenkor a' szótagnak (: Syllaba :) vagy legelején vagy legvégén magánofon vagyon, az elején mindenkor erősen kíván hallattatni, de a' végén, igaz, hogy alig tetszik-meg: Tseh, tereh, juh, rüh.

5^{or} *K.* Ez úgy hangzik mint a' Görögöknél a' *k*, és a' Deákoknál a' *ca*, *co*, *cu*. A' Deák *Q* és *X* e' betűvel kité-tethetik.

6^{or} *L.* Kétképpen hangzik: egyfzer magánofon, mint a' Deákoknál 's máfoknál, máfzor úgy, mint e' két betű egygyütt: *L*, *J*, vagy mint maga is a' *J* elterült nyelvvel, *ly*. Ezen hang, míg a' magyar írás lábra kaphatott, szinte annyi változásokon ment-által, mint a' fellyebb elő adott *Gy*. Eleinte írták: *l'*, *'l*, *li*, *lj*, most már: *ly*.

Jegyz. Ezen betű-kettőztetés nélkül könnyyen el is lehet-tek volna a' Magyarok, mert valahol ezzel élnek, mindazt vagy *lj*-vel, vagy magával a' *j*-vel tökéletesen kitehették volna. Nintfen is ezen betű soha a' szó elején ezeken kívül: *Lyuk*, *foramen*, de a' mellyet úgy is mondanak: *luk* vagy *lik* és *Lyány*, de a' melly ebből vonatott rövidebbre egygy Szóejtés (: Dialectus :) szerint: *Leány*.

7^{or} *N.* Ennek is két hangja vagyon, egygy hafonló a' Deákokéhoz, más ifmét, mint az *nj* egygy hangban, elterült Nyelvvel, vagy mint a' Franczoknál a' *gn*, e' szókban: *Kompagne*. Példák:

Nyár, nyér, nyír, nyom, nyúl, nyög, nyüg, ismét: Hány, fény, ín, affzony, húny, szőny.

Jegyz. Ez a' lágyúlt hang is szinte azon változásokon ment-által a' megállapodásig, mellyeken az előadott *gy*, *ly*.

8^{or} *S* Ez valamennyifzer magában vagyon *Z* nélkül, úgy mondatik ki a' Magyaroktól vastagon, mint a' Német *sch*. mint:

Sáfár, valamint a' Német szó: Schaf. Mikor pedig e' kettő egybefoglaltatik: Sz, mint a' Németeknél e' szók Saal, Seele, vagy e' Deák szó: Salus. Ugy Magyarúl: Szál, szél.

9er *T*. Ez is kettős hangú a Magyaroknál, t: i: magános, vagy tiszta mint a' Deákoknál, mellynek megkeményítésére vagy is tiszván kimondására semmi H betű nem kívántatik, mint ezt eleink kezdték Tóth, Németh. És meglágyított hang *Ty*, mint a' *T* és *J* együtt mondatván-ki, vagy mint a' Franczoknál: Khretian. Példák: Atya, bátya, konty, tyúk.

Jegyz. Iratásának változásai éppen azok, mellyek a *Gy*, *ly*, *ny* betűknek.

10er. Ide járul a' *Ts*. Ez úgy hangzik, mint a' Németeknél a *Tsch* ezekben: Deutsch, Mentſch. 's a' t.

Jegyz. Ezen betű is sok változásokon ment-által eleitől fogva, főt mind e' mái napig tökéletesen meg nem állapodott, *Ts* el iratásék-e vagy pedig *cs*-vel.

Eleinten íratott a Franczok követésekre: *ch*-val, mivel a' Római, vagy Deák nyelvben ez a' hang sem hallatott. Ez az írás a' régibb Írásokban 's nyomtatásokban még ma is látható, és kivált a' régi Familiák hajdani őseik neveiknek leírások módjának megtartása végett, máig is ezt követik, mint Cháky, Forgách, Péchy — mások ísmét írtak *Czy*-nal, mint *Czy*-oda. Sokan még ma is írják *cs*-el. De helyesen int *Tsch*-t, a' már említett írásában, hogy a' *Ts* alkalmatofabban íratik *Ts*, mint *cs* által, ezt követvén a' Belgák is ezekben: Witſius, Luyts. 's a' t. Az is igaz, hogy Nyelvünkben a' *T* és *s* betűknek öfzveérkezésekből gyakorta ízarmazik *ts* hang, mint: Barátság, taníts. 's a' t. Irattásék tehát állandóul és állhatatofan *Ts*-el a' maga helyén a' *T* betűben, és nem *Cs*, *Ch*, (: II. §. 5. Rég:).

11er *Z*. Úgy hangzik, mint a' Deákban a *Z*. vagy ugyan ő nálok az *S*, mikor két magánhangzók között vagyon ezekben: mifi, nifi, rifi. és ugyan a' Németeknél a' magános *s*, nem pedig a *z*, ezekben: *Keiſer*, *Weiſer*.

12^{ör} *zs*, 'z', 's', 'z'. Közép hang e' málsalhangzók között *z* és *s*. a' honnan így is kezdett sokaktól íratni: *zs*. Hangja olyan, mint a Franczoknál ezeknek: *ge*, *gi*, *je*, *ji*. p. o. *zſák*, *zſeb*, *zſír*, *zſöld*, *zſup*.

Jegyz. Ezen hangnak betűzésének módja mind e' mái napig meg nem állapodott és mindenik írásmódjának vannak tulajdon hibái.

a) E két betűvel írni *zs*, egygy az, hogy az írásban unalmas hosszúság; más az, hogy egygy Nyelvünket nem tudó idegen, nem igazodik-el benne, hol válassza-el ezeket 's hol mondja egygy hanggal *zs*-nek p. o. Igazság' Paizsa, holott is az előben elválasztatik, a' másodikban egygy betűnek mondatik. Így: Szárazfági rózsá, gázság, azság, község, 's a' t.

b) A' kik így írják, 'z, elvesztik, vagy meghomályosítják számtalan fok szóknak eredeteket. Mert az idegenektől költőn-zött szókban többször lész *zs*-s-ből, mint *z*-ből. mint ezen szókban megtetfzik: Rófa, Sályá, Múfa, Mófes, dús, Sufánna, Sófia. 's a' t., mellyek mind s betűkből erednek.

c) Ha így írjuk: 's: ísmét ott is s eredetet láttatunk tulajdonítani, a' hol ennek semmi, vagy kevés nyoma látfzik mint: 'zellér, 'zémbes, 'zib, 'zeb, 'zibbad, 'zír, 'zup, 's a' t.

d) T. Rájnis Ur Káldi Györgynek követésére ilyen módját hozza-bé ezen hang kitételének: *é*, de ebben is a' mellett a' mit a' b) alatt mondtunk, meggondolást érdemel az, hogy így felnyúló ékezésünk szaporodik, a' melly magánhangzóinkban ugyan elkerülhetetlen; de ha lehet Másalhangzóinkban távoztatásra méltó. Mert a' fok ékezett 's pontozott betűk, millyenek fok magánhangzóink; a' sok fel 's alá nyúló hosszú betűk, millyenek a' hosszú *f*, az *y*-nak sokszori előfordulása, a' rövidítő, vagy betű-maradáft jelentő gyakor jegyek, (:apostrophus:) ezek után: a', e', ama, eme, és némelly végezetek után 's a' t, nyomtatásainkat most is rútakká, szálkáfokká téfzik, azon betűknek a' Deákban kitetfző kerekdedségeket elvéfzik. Tíak nem tagadhatjuk mi Nyelvünknek Áfiai vóltát ebben is, mert ha mi minden éket, pontot, vonáft, jegyet felrakunk; ámbár magánhangzóink vagynak: nem üres még is a' mi rendeink köze, valamint a' Napkeleti némelly Nyelvekben, holott magánhangzó nintf, egyedül ebben különbözünk azoktól, hogy ók az e'féléket alól rakják a' renden, mi pedig felül.

e) Legkevesebb ellenző okot találók az 's-nek felvételében. mert mivel nagy rélfzek ezen betűknek idegen s-ből vagyon. Mint azokon kívül mellyeket már fellyebb felhozék, ilyenek: 'Sáfír, 'fák, 'semlye, 'sinat, Ifóp, 'föld, Jófef E'saiás 's a' t. ezek többnyire jegyzés nélkül is el lehetnének, mint Eleink írták fok ideig és olvafhatnánk azokat a' mi módunk szerént Ez által az idegenektől is annyira nem távolódnánk, az eredet is fzembe-tűnőbb lenne. A' többekben kitehetnénk az 's előtt azon z elhagyó jelt és így kevesedne is a jegyzés, eléggé is megkülönböztetődnének: seb, 'seb, sir, 'sir 's a' t.

13^{or} *J.* Úgy hangzik mint a' Deákoknál, de nem egyenlő az I magánhangzóval, azért avval nem is kell öfzvezavarni, ez mindenkor magánhangzó, amaz másalhangzó maradván.

14er *V.* Úgy hangzik, mint a' Németek kettős W-jek. Wann. Ne is íródjon soha az U magánhangzó helyett, mint a' Deákoknál. Mert ezek a' Magyarban egymásra két változhatatlan betűk.

Jegyz. I. Minthogy a Magyaroknak hangjaik bővlegefebbek, mint a' Deákoké, sőt mint akármelly Európai nemzeté magában gondoltatván: következik, hogy a' Magyar Nyelvnek sem a' Deákkal, sem semmi más Európai Nyelvvvel rokonfága nintsen, hanemha az olly közönfégésekben, melyekben valamennyi Nyelvek vagynak, mind meg-eggyeznek. Ezért is hibáztanak mindazok, és ez az ő tévedéseknek fundamentoma, valakik Magyar Nyelvkönyvet írni akarván, mindeneket a' Deák rámlára húztak.

2^{or} Sőt mivel a Magyar Nyelv hangjainak bővlegére nézve, majd mind azon hangokat magában foglalja, melyekkel élnek egyenként minden Európai Nemzetek: nem tsuda, ha a' Magyar akármelly nyelvre adja magát, 's azt megtanúlja; azon olly igaz, és illendő kimondásokkal beszéll, valamint az abban születtek közzül akármelly.

II. A Betűknek elosztásokról.

§ VIII. Fő Régula.

A' betűknek a' mennyiféle osztások kivánják valamelly Nyelvnek regulái annyi felé kell azon Nyelvnek betűit osztani. Mert azon szükség sizerént kell a' betűket előhoznunk; az előhozásra pedig mindenkor Nevezet kívántatik és ezt adja az elosztás.

§ IX. A' Betűk azonkívül, hogy formájokra nézve öreg és apró betűk, melyeket már láttunk, hangjokra nézve osztatnak Magánhangzókra és Másalhangzókra. Magánhangzók ezek: *a, e, i, o, u, ö, ü.* mindenestül hét. Másalhangzók ezek: *b, cz, d, f, g, gy, h, k, l, ly, m, n, ny, p, r, s, sz, 's, t, ts, ty, z, j, v.*

1ör. A' Magánhangzókról.

§ X. A' Magánhangzóknak számok hét: *a, e, i, o, u, ö, ü*. Az öt elfőknek hangjok mindjárt alább fog világsodni, most szőlljunk az ö és ü-ről.

1ör. Ö közép hang az *e* és *o* között, és úgy mondatik-ki öfzvevont ajakkakkal, mint a' Franczoknál az eu ebben: Monsieur, nem pedig mint a' Német ö. Példák: ő, nő, bőr, tör, bög, ök, öz, göz.

2ör. Ü közép hang az *u* és *i* között, és úgy mondatik ki, mint hajdan a' görög u vagy ma a' Franczoknál 's Helvétáknál fokszor a' Deák u. Példák: ül, dül, fül, hül, füz, tüz.

Jegyz. E két magánhangzókat ö, ü, sokan elfő íróink közzül foglalt hangoknak lenni vélték, annyival is inkább, mivel a' Deák betűk közzül ezen hangoknak is betűzésekre femmi jegy nem telvén, minek előtte ezen pontozások felvétettek volna, mellyek tfak a' közelebb múlt században lettek közönfégefekké: ezeket szüntelen így írták, eo, eu. De én meghányván, vetvén ezeknek természeteket, illendőbbnek ítéltém őket is a' magánhangzók közzé számlálni e' következő okokon:

a) Noha az ö közép hang az *é* és *ó* között: mindazonáltal ezektől különböző hang, s nem is e kettőből léfzen e, o. mert nap feljöttétől fogva nap lementig hajthatja valaki eo, eo még sem léfz abból ö, ő. Nem is öfzlattathatik soha ezen kettőre egygütt, e o, hanem tfak é-re változik neánykor, mint majd alább megfettfzik.

Ugyan ezt kell tartani az ü-ről, melly közép hang az *ú*, és *í* között.

b) A' tulajdonképpen úgy nevezett igaz foglalt hangok, minden Nyelvekben ritkábbak a' Magánhangzóknál: ezek pedig ö, ü, az egész Magyar nyelvben szinteolly közönfégefek és szüntelen előforduló, valamint akármelly magánhangzó, *á, é, i, ó, ú*.

c) Minden foglalt hang, minthogy két magánhangzónak egybe foglalásfokból eredett, hofszú minden Nemzeteknél: ezek *ő, ü*, valamint a több magánhangzók a' Magyar nyelvben, hol hofszak, hol rövidek, mint mindjárt meg fog tetlzeni.

d) Mindenben ugyanazon törvényeket 's ofztáfokat kívánják, és tartják a több magánhangzókkal.

e) Ha az *u* (: *ü* :) a' Görögöknél lehetett eggyes, még pedig rövid magánhangzó: miért kellene ugyan ennek a' Magyaroknál foglalt hangnak lenni? 'sa't.

§ XI. Mindezen hét Magánhangzók hangjok mértékjekre nézve kétfélék: rövidek, és hofszak. Rövidek, ha tfak magokban iratnak, így: *a, e, i, o, u, ö, ü*. Hofszak ha illy hegyes vonással ékeztetnek *á, é, í, ó, ú, ő, ü*.

Jegyz. 1. Ezen ékezés, a' mint a fellyebb való §-ben is *mondánk* tfak az elmúlt Százban lett közönlégesfő, annakelőtte ezen hangbeli különbféget vagy tellyefséggel elmúlatták az írók, vagy ezt ki-akarván jelenteni, a' rövid Magánhangzókat a hofszak helyett kétfzer írták. *aa, ee, ü, oo, uu*. De ez, azonkívül hogy szűkfégtelen szaporítás (: II. §. 5. Reg. :) nem is vífzi azt véghez a' mit kitenni akarunk. Mert ha reggeltől fogva eftig hajtjuk is e' rövid hangokat, *aa, ee, 'sa't*: nem léfz azokból eggy felemelt hang *á, é 'sa't*. mert más a meg nyúltott alacsony hang, más a felemelt hofszú hang. Nem úgy hangzik e' Magyar szó: *szál*, mint e' Német szó: *der Saal 'sa't*.

2or. Még a' Deák íráf módjából maradott és lett közönlégesfő, hogy a' mi rövid *i* betünk felett is e' Pontotfka álljon, *i* Ezzel a' Deákok az *I*-t a *J*-től akarták megkülönböztetni, melly nállok gyakorta eggy. Mi nálunk az *i*, mindenkor különös betű a *j*-től (: Láfđ VII. §. 13. sz. :) azért, hogy a Pontozáfok kevesednének, mi a rövid *i*-nek pontozáfát elhagyhatnánk; de már nagyon közönléges. A' hofszú *i*-t tehát, különbfégnak okáért illy hegyes vonással jeleljük: *í*.

3or. Az *ö, ü*-vel több baja volt eleitől fogva Nemzetünknek. Látánk (: a X. §. Jegyz. :) hogy elfőben ezeket így írták: *eo, eu*. Azután felül reájok rakták ezen *e* betűt, így: *ő, ű*. de még ez

is, hosszú vagy rövid vóltokat ki nem jelentette. Majd szinte ezen Századig nem vala különbség az írásban és nyomtatásban a rövid és hosszú ö, ü között, tfak az olvasó hangja különböz-tette őket.

Ttféfi János (: in Observ. Orthogr. Gramm. :) a' rövid ö, ü-t iratja így: *o*, *u*. a' hosszút így: *ö*, *ü*: de ezen az okon, mivel azokat foglalt hangoknak lenni véli. Hogy pedig nem foglalt hangok, fellyebb megmutatánk (: X. §. Jegyz. :) *Michael Adami* Magyar Grammatikájában, (: Ungarische Sprachkunst. Wien 1760. :) azt állítja-meg, és így él általán fogva könyvében, hogy nékie az ö, ü hosszú, az *o*, *u* rövid. A' Hangmértékes-vers neme ezen Század közepétől fogva Nyelvünkben jobban jobban terjedvén: szorgalmasabban kezdték Földieink megkülönböztetni e' rövid és hosszú hangokat. Már minden Nyomtató műhelyekben felállott e' rövid ö, ü és hosszú *ö*, *ü*.

De meg kell vallani, hogy ez utólsó hármas jegyzés mind az írásban, mind a' Nyomtatásban alkalmatlan. A' nyomtatók ez ellen panaszolkoznak, mert ha ez hármas jegyzés nagyon öszveszorítottatik; úgy tfak alig látszik, a' betű formából kevés idő múlva el kopik és látatlanná léfz. Ha jó vastagon szélyyel áll; úgy magánál a betűnél szélesebb, a' honnan valamelyik ága hamar letörik, azonban a' szemnek díztelen. *Tanátfsos volna annakokáért, hogy mind az írásban, mind ha a' Nyomtatókat az új forma metszetésre reá lehetne venni, a' nyomtatásban is ezek így jegyeztetnének: rövid ö, ü, hosszú ö, ü. Ez az írásban is könnyebb, a' nyomtatásban sem olly díztelen és romlandó.*

4^{cor}. Ha az e Magánhangzó kimondásaiban, a' Magyaroknak természeti hangjaikra vigyázunk: nem két, hanem három féle e-t tapasztalunk a' Magyarban, úgymint hosszú, rövid és alacsony, vagy letlapott e t. mint megtetfzik ezen szókban: kérelem, félelem, élelem, sérelem, 'sa't. melyekben az első e hosszú, a második rövid, a harmadik letlapott. Ezt Kalmár György is észrevette, az ő *Prodromusában*, és az illyet minde-nütt különös jellel jegyzi, így: *ë*. Sőt T. Szabó Dávid a' *Ki nyerteben* 26. lev. ezen e magánhangzót négy féleképpen mondja hogy ejtik a' Magyarok. Az o betűnek is legalább há-

romféle hangot tulajdonít. Hanem helyesen veti utánna: de ne ártunk illy aprólékba magunkat. *Mások az a-nak is hármas hangot tulajdonítanak* 'sa't. De az én tanátlom az, hogy ezen aprólékos különbségeket ne felfezegsük, se Kalmárt ne kövessük a' letlapott *ë*-ben, se azt más jelekkel ne különböztessük. Most is felettebb fok már az ékezés, Pontozás 'sa't. (: Lásd VII. §. 12. sz. :) Hagyjuk az e'féléket olly faját és önnön tulajdonfágaiúl Nyelvünknek; a' minéműek nélkül vagy egyben, vagy másban ritka nyelv vagyon, és a' mellyek a' születt nyelvűeket a' tanúlt Nyelvűektől megkülönböztetik. Ki tudja ma igazán kimondani a' Görögökön kívül a' *χ*-t, *φ*-t? ki a *Tfeh* és *Lengyel Krz, prz*? Ki a *Sidó Y*-t. 'stb. Olly tulajdonok az említett hangok a' mi Nyelvünkben.

§. XII. A' magánhangzók a' mennyiben egymással tárfafok, ísmét osztatnak *Durvákra* és *Gyengültekre*. Durvák ezek: *a, o, u*. Gyengültek: *e, ö, ü*; I ezek között közép helyet foglal, és hol egyikhez, hol másikhoz tlatolja magát.

Jegyz. Ezen osztás szerént nem azért neveztetnek az *a, o, u* magánhangzók durvának, az *e, ö, ü* gyengülteknek, mintha amazok ezeknél hangjokra nézve valósággal keményebbek; ezek viszont amazoknál gyengébbek vólnának: hanem szükség valamely névvel nevezni mindeniket, ezen az okon, mert a' Magyar szóknak hajtásaikban, folyamatjaikban, és mindennémű nevedéseikben, mind amazok, mind ezek külön külön tárfafok. A' ki ezt tudja, a magyar beszédnek kultfát megtalálta.

Kalmár György nevezi az *a, o, u*-t *Hímeknek*, vagy *Férjfiúiaknak* (: *Masculae*.), az *e, ö, ü*-t *Nőstényeknek*, vagy *Afjzonyiaknak* (: *foemineae*.).

§. XIII. Két magánhangzóknek egybefoglalásokból *léznek Foglalhangok*. Illyenek más nyelvekben különb különb félek vagynak. A' miénkben még valóságos és közönfégessé lett Foglalhangok nintsenek, mert az *ö ü* Tfétfi 's máfok szerént nem Foglalhangok, a' mint már fellyebb láttuk. Az *aj, ej*, ezekben: faj, haj, raj, jaj, vaj,

olaj, pej, rejt 'sa't. T. Rájnis szerént nem Foglalthang, hanem azokban a' j valóságos Málsalhangzó. (: Lálád VII. §. 13. sz. :) Egy magánhangzó marad tehát ezekben: aj, ej, oj 'sa't. fohol fints két Magánhangzóknak egybefoglalások.

Ha tfak ugyan *Foglalthangokat* akarunk a' mi Nyelvünkbe béhozni: azok léfznek valóságos, igaz Foglalthangok, mellyekkel élt Ország Birája Gróf *Kohári István*, az ő Verseiben, néha Poétai módon Foglalthangoknak vévén e két magánhangzókat: *ea*. ezekben: *reám*, *reád*, *reá*, Leány és *ei*, ezekben: eleibe, eleikbe. 'sa't. mint verseiben megtetfzik p. o.

*Légyek ámbár olyan, mint a' levágott ág,
Mellyre minden ember reâ tapod, és reâ hág.
Noha a' nagy infég untalan hozzám vág
Szüntelenül reâm hág, 's engem' majd öfzvevág.*

ismét:

Neptúnus elêiben terjedett jutása 'sat.

Igy él ezekkel állhatofon egész munkájában. Ha ebben követéfére indulunk, melly valóféggal Versírónak tûrhetô is: ezek léfznek valóságos Foglalthangjaink: *ea*, *ei*. Ezek igazán két Magánhangzókból egygé lett Foglalthangok.

Ezekhez adom én e következôket: *ai*, *ei*, az illy fzóvégekben: Római, Pápai, fzavai, tavai, mezei, erdei, vizei 'sat. *Ezek ugyan magokban nem Foglalthangok, hanem különös magánhangzó*: de egy Vers írónak, ha ezeket tfak néhánykor Foglalthangoknak venné, vétkûl nem tulajdonítanám. Ezekben két különös magánhangzó foglaltatnék egybe. De hogy ezeket mindenkor Foglalthangoknak venné, azt sem javallom, mert így végre a' végfô i betû, j-re változna, és ezzel a' Hasonlókból tett következés (: Analogia :) Nyelvünkben nagyot tfonkúlna.

2^{or.} A' Másalhangzókról.

§ XIV. A' Másalhangzók 1^{or} Formájokra nézve két félek. t: i: *Eggyes Másalhangzók: b, d, f, g, h, k, l, m, n, p, r, s, t, z, j, v.* és *Kettős Másalhangzók: cz, gy, ly, ny, sz, 's, ts, ty* mindöszve nyólcz.

2^{or.} Hangjokra nézve némelly alább előforduló Régulákért szükféges rendbe szedni 's el nevezni ezen betűket is: *cz, s, sz, 's, ts, z.* Deákül ezeket nevezik *Sibilians* betűknek. *Maggarúl* nevezhetjük *Sziszegő betűknek.*

3^{or.} *Érűfekre, vagy hasznokra* nézve szükféges szinte hasonlók okon Szolgáló vagy Pótoló betűket is tennünk. Ilyenek nállunk a' négy végű betűk: *y, z, j, v.*

Jegyz. Az *y* szólál a' *g, l, n, t* meglágyítáfokban. Az *a'* Czikkelyszóban: a *z, a' c* mellett, és az *s* betűnek különböztetésében. 'sat. A' *j, v,* minden kétfélg kívül igen fokszor. *Lájd* alább szerte széllyel.

III. Réfz. A' Helyesírásról.

§. XV. A' Helyesírás valamelly Nyelvben áll a' hangoknak a' szótagoknak, az eggyes szóknak, a' Folyamatoknak (: *Derivata* :) az öszvetett szóknak (: *Composita* :) valóságos és meg kívántató leírásokban, és az egyenlő szóknak igaz különbségekben.

§. XVI. Fő Régulák: 1°. A kimondás, (: *Pronunciatio* :) a' Szó eredés (: *Derivatio* :) a' Hasonlókból tett okoskodás (: *Analogia* :) és a Főrégulák szabnak igaz törvényt a' Helyesírásnak.

2. A' melly betűkkel a Magyar hangok leg jobban kifejeztethetnek, azon betűkkel íratásának azok.

3. A' szónak sem közepén, sem végén a' betűket szükfég nélkül szaporítani nem kell, hanem annyi betűvel kell írni

valamelly szót, a' mennyi annak jó és helyes kimondására elégséges.

4. *A' melly betűk a' szónak helyes kimondására tartoznak, azokat az írásban is elhagyni nem kell.*

5. *A' melly betűk a' kimondásra semmit nem szolgálnak, azokat az írásban el kell hagyni.*

6. *A' Folyamatokat az Eredeteknek szokott módjok szerint kell írni.*

7. *A' Hasonlókból tett kétséges okoskodásnak, a' mindenektől helybe hagyatott veleélést eleibe téjzük.*

Ezen Régulák fundamentomi a' Helyesírásnak. melyek után látsunk renddel a' dologhoz.

1^{ör.} *A' Magánhangzókban.*

§. XVII. A' vonás beli különbséget, vagy a' Magánhangzók különböztető jeleiket gondoson fel kell rakni, mert ezt kívánja a' kimondás és ezek nélkül számtalan fok szóknak egészen más értelmek léfzen, mint majd alább megfogjuk látni. Ezek szerént

1^{ör.} A' hofszú magánhangzók helyett ne íratásanak két rövid magánhangzók, mint: *aats*, *Toot*, *Paal*. (: Lásd §. XI. 1. Jegyz. :) és (: §. XVI. 3. Régula. :) Annyival illetlenebb és szűkfégteletenebb ugyan azon eggy felemelt hangnak kijelentéfére, két ékezett, vagy vonásos hofszú magánhangzót írni, mint: *Paál*. 'sa't.

2^{ör.} Az idegen *ae*, *oe* íratásék eggyes *e*-vel, mint *Préda*, *Penitenczia*, ezen *Deák* szókból *Praeda*, *Poenitentia* (: XVI. §. 2. R. :)

3^{ör.} Az *I-t* a' Magyarban nem kell öfzvezavarni a' *J*-vel sem az *Y*-al. Az *I* magánhangzó elején, közepén utólján a' szónak. A' *J* másfalhangzó mindenütt. (: VII. §. 13. sz. :) Az *Y* pótoló betű, mellynek magában hasznát nem vesszük, hanem tfak ezen betűk mellett: *g*, *l*, *n*, *t*. (: Lásd V. §. 1. Jegyz. ô. :)

Jegyz. a) Roffz tehát így írni: jrok, bjró, vennj, 'satt. ezek helyett: írok, bíró, venni. Régi szokás, de tfak ugyan roffz szokás, kivált az *i* végű Vezeték neveket *y*-nal végezni, mint: Palánky, Vizy 'sa't. Ellenben szinte úgy roffz a *J* helyett *I*-t írni, mint: iárok, iámbor. 'sa't. Vagy az *Y* helyett *I*-t írni, mint: hogj e' helyett hogy.

b) Az *y* szükségtelenül jegyeztetik némelly kézírásokban két Pontozáfsal, így: *ÿ*.

4^{or}. Az *ú* magánhangzót nem kell öszvezavarni a' *V* másalhangzóval. Roffzúl íratik: Vram, e' helyett Uram. Ualaki, e' helyett: valaki.

5^{or}. Az *ö* ne íratásék így: *eo*, *eö*, mint Feo, vagy feö Bíró uram, *eo*, vagy *eö* Kegyelme. Eötfem Uram 'sa't.

II^{or}. Az Eggyes Másalhangzókbán.

§. XVIII. 1^{or}. *F* betűt írunk a' *ph* helyett a' bévett idegen szókban, vagy ezen említettő Nevekben, mint: Filofofia, Fillis, Efefus, Pafus. (:XVI. §. 2. R.:) A' *ph*-nak öszveérkezése a' Magyarban két különös szótagra vitetik, Paphus léfz Pap-hus.

2^{or}. *G*. magában tilfzta hang, a' *H* szükségtelen hozzája ezekben: megh, balogh. 'sa't.

3^{or}. *H*. Ezen betűről fellyebb megjegyeztük, hogy ez eggy Másalhangzóval is a' Magyaroknál egybe nem köttetik. Nintfen tehát *gh*, *ph*, mint tfak most látánk, sem *rh*, *th*. az *rh* helyett az idegen szókban írunk eggyes *r*-et, mint: Ródus, e' helyett Rhodus. Az idegen *th* helyett szinte úgy eggyes *t*-t, mint *Máté*, *Mathaeus*, 'sa't. Tóth, Németh, Horváth hibás íráfok.

4^{or}. *K*. betűt írunk minden *q*, *ch* és némelly *c* helyett, mint: Kvártély, Kvartus, Kvietánczia. Kérubin. Kriřztus, Kalendárium 'sa't.

5^{or}. *S*. A' Nyomtatáfok kerekdedfégeknek meg nyerefék

végett, megtartásra méltó Régula legyen a' Nyomtatókra nézve, hogy a' Magyarban a' hofszú elnyúlt / helyett, mindenkor rövid kerek s et tégyenek. (: VII. §. 12. f. :.) A' kéz írásokban ezt megtartani nem is olly könnyű, nem is olly szükléges. Az s kettőztetéről láts alább.

6^{or.} X nem magyar betű. (: V. §. 1. Jegyz. γ. :.) Az idegen szókat írjuk k s-el. mint: Artakferkles. Feliks. 'sa't.

III. A' Kettős Másalhangzóokban.

§. XIX. A' kettős Másalhangzóokban: cz, gy, ly, ny, sz, 's, ts, ty legyen már valahára bizonyos megállapodás. Nevezetesen: 1^{ör.} Cz. íratassék vagy C, vagy Cz. (: Lásd fellyebb V. §. 1. Jegyz. X. :)

2^{or.} 'S. Helyesebben íródik, mint írájának több módjai. Az idegenekből eredett szókban pedig e' betű elhagyáának jele is nem olly szükléges. (: Lásd VII. §. 12. szám. :)

3^{or.} Ts. Helyesebben iratik, mint cs, vagy ch. Légyen ennek is végre bizonyos meg állítása. (: § VII. 10. Reg. :)

4^{or.} Minthogy ezen kettős betűk magokban tfak egyes hangúak, úgy mint a' mellyeknek kettős jellel való betűzéseket tfak a' szükség okozta, és ők magokban az előttök való rövid magánhangzót hofszúvá nem téfzik, mint aczél, agyag, nyavalya, anya, afzott, a'sag, atya, etset. Ha ezek némelly eredeti szókban vagy nevedekésekben kettőztetést kívánnak, unalmos őket kétfzer egéffzen leírni: tehát akkor tfak a fő betű kettőztetsék, ne a' pótoló. mint perecczel, eggy, melly, szenny, affzony. pai'ssal, rettsen, hattyú.

Sőt e' szónak: eggy, az olly nevedekéseiben, mellyekben egyenesen másalhangzó következik utánna, a' kettőztetés, hofszas és alkalmatlan vólta miatt elmaradhat. mint: egybe, egymás. 'sa't.

Jegyz. 1. Hogy ezen egyes hangoknak kettős jelek által

való betűzések nem kevés alkalmatlanfág, mint *cz, gy, ly* 'sat.' akárki könnyen által láthatja, valaki a régi Görögöknek önnön Nyelvekben való bóldogfágokat meggondolja. Ők még a' kettős hangokat is eggyes jellel tehették-ki, mint ξ, ks. ϕ ps. χ, ch. a' mellyek mind ezen utánnok tett két hangokat eggy jellel jelentik: mi pedig ellenben még az eggyes hangokat is kettős jellel jelelni kéntelenek vagyunk, mint *cz, gy, 'sa't.* Ez a' bóldogtalanság annyival inkább óhajtja azon kívánfágnak tellyefedését, hogy valaha már eggy íráfnak módján lenne az egész Nemzetnek megnyúgovása és meg állapotása.

2or. Ezen írásbeli meg állapotáft óhajtja az is, mert hova tovább, valamíg ezen hibás írás módja áll; szükfég mind addig, hogy vagy mindezen fok gántfos írás, 's olvasás módját Nyelvkönyvünkben megtartfuk, fok fő régulák ellen (: II. §. 1., 2., 5. fz. :) és (: XVI. 2., 3., 5. fz. :) vagy ha nem; két 's három Nyelvbeli olvasáft kell arra tudni a' Magyarinak, hogy a' magáét tudhassa, e' pedig a' kezdőknek és kívált az Alfzonyi nemnek melly alkalmatlan és unalmas! 'P. o. A' Német Nyelvből tudni kell, hogy olvasztatik a' két aa, két ee 'sa't. nagyobb bóldogfág ezt nekünk egy vonáfoltkával megnyerni. Tudni kell a' Deák Nyelvkönyvből, hogy az *ae, oe* olvasztatik mint *magános é*, az *i*, hol *i*, hol *j*. Az *y* olvasztatik *i*. A' *v* most *ú*, most *v*. a' *ph, f*, a' *ch*, olvasztatik *k*. de még más Nyelvkönyv szerént olvasztatik ífmét: ts. 'sa't. A' magunkéban tudni kell, hogy eleinte bizonytalanfágból és a' dolognak el nem találásából írták *eo, eu*, már ez annyit téfszen, mint: *ö, ü. 'sa't.* Nemde nem unalmas dolgok e ezek?

Jól tudom ugyan én, melly mélyen feneklett vaj matska tartóztatja még fen ezen hibás íráfokat Nemzetünkben. Mert többnyire tsak a' Nevekben kedveltetnek már ma ezen régi gántfok. Büszkélkednek az ilyenekben a Fővebbek és Tanúltabbak; a községnek pedig nagyobb igazfága vagyon. Ők ugyan, azzal támogatják magokat, hogy ők Nevet olly időben nyertenek, a' melly nékiek ilyen íráft parantsolt. De nem mind jó az, a' mi régi. A' megavúlt hibánál jobb

a' megújított jobbitás. Ha mindenkor a' régiségben maradunk, a' mit jobbitani kellene, nem jobbitjuk, jó éjtszakát Pallérozódás.

§. XX. *Hol kellesték öreg, vagy nagy, és apró vagy kistsiny betűket írni, az is a Helyesírásra tartozik.* Látsuk tehát eggyenéhány rövid regulákban:

1^{ör.} Öreg vagy nagy betűt írunk, minden írásnak, befédnek, Levélnek, Versnek, Fontos mondásoknak kezdetekben. mint: A' nagy elme nagyra szaggat. A' munka táplálja a' nemes elméket.

2or. Öreg betűt írunk minden Személyeknek, Országoknak, Nemzeteknek, Városoknak, folyóvizeknek, hegyeknek, 'sa't. tulajdon neveik elein. mint: Péter, Pál, Magyar, Német, Béts, Buda, Duna, Tízza, Tátra, Mátra 'sa't.

3or. Minden nagyobb jelentéű Névűók elein, mint: Isten, Óltár, Templom, Király, Tűfűzár. vagy a' melly űók űzemély helyett minteggy Titulufűl tétetnek, mint: Kegyelmed, Nagyságod, az Ur, az Affzony, Ked, 'sa't.

49. Minden Pont, minden kérdő és felkiáltó jel után, és midőn másoknak beszédek hozatik-elő, mint: Féljétek az Iftent. A' Krisztus mondja: Légyetek tökéletefek 'sa't. Egyéb helyeken apró betűk tétethetnek.

Jegyz. Az emlékezet, és felülírálok, (monumenta, inscriptiones) régen egészen is öreg betűkkel íratnak. Ezt ma is teheti a' ki akarja.

§. XXI. 1^{ör} *A' Szóknak a' folyamatokban, változásokban és nevékedéseikben is meg kell tartani a' magok törfőknek betűiket* (: XVI. §. 6. R. :), mint : hány, hánytok, hány-nak, nem pedig hántok, hánnak, 'sa't. Jegyzeni, nem jedzeni 'sa't. kélsztet, nem kilsztet, e' szótól kész 'sa't.

209. Bátor némelly különböző betűknek öfzveérkezések a' szótagoknak különböző hangot adjon: még is úgy kell azokat írni, a' mint az eredet és a' szóknak nevekedeések mu-

tatja. — A' főtagokat így megváltoztató Nevekedések kiváltképpen ezen betűk: j, lz, s, J. a' Parantsoló módnak végezete: *járj*, *kérj*. és a 3^{ik} Személynek Ragasztékja, *ja*, *je*. Sz, az Időszó mostani idejének 2^{ik} személye, mint *vár sz*, *kér sz*. A' régi Parantsoló mód: *lza*, *lze*, és ezen határozó végezete: *szor*, *szér*. S. ez a nevekedés. *ság*, *ség*. 'sa't. Mind ezek érkezhetnek olly törsökös betűvel öfzve, hogy elébbi hangjokat kettős hangra változtatják. mint. adj, olvasztatik, mintha két *gy* vólna, *aggy*'. 'sa't.

A' tiszta befzedűek ugyan hangokkal is megkülönböztetik ezeket; de minthogy fokban még írásban sem igen figyelmeznak reájok: hogy ezeket rövideden elő adhasuk, például öfzvefedtük egy illy Laistromba, így:

Öfzveérkezés.	Hang.	Jóírás.	Hallatás.
dj	gygy	mint: adjad	agygyad
gyj	ggy	« hagyjad	haggyad
lj	lly	« szóllj	szóllj
lyj	lly	« Királyja	Királyja
nj	nny	« kívánj	kivánnj
nyj	nny	« hányj	hánny
tj	tty	« tanítja	tanította
tyj	tty	« Atyja	Attya
dfz	ccz	« hazudfz	hazuccz
tfz	ccz	« fzeretfz	fzereccz
gyfz	ccz	« egyfzer	ecczer
ffz	ffz	« málszor	málszfzor
zfz	ffz	« örvendezfz	örvendeffz
ds	tsts	« rövidfég	rövitffég
gys	tts	« lágyság	látffág
ts	tts	« barátfág	barátffág
zs	ss	« igazfág	igaffág
'zs	'ss	« pai'ssal	pai's'sal

3^{or.} A Folyamatoknak helyes íráfokra tartozik ez is: az *n* a' *b*, előtt úgy hangzik, mint *m*. de azért ha a' Tőke-szóban *n* vagyon, annak kell megtartatni az ágazatokban is, az eredet és nevededés nagyobb világofságáért. P. o. e' szótól: *azon*, léz: *azonban* nem *azomban*, valamint, *hafzon*, *hafzonban*. E' szótól: *külön*, léz *különb*, *különben* 'sa't. E' szótól: *alatt*, léz *alotton*. Követgető szóval, ettől ímét *alottonban*. 'sa't.

Jegyz. Ha léz valaki a' kinek ez szája ízént nem efik, írja bár *m*-el, azért üftőkbe vele nem efünk, mert vagynak a' betűknek olly öszveérkezéseik, melyekben egyik a' máfikat elnyeli, és máfra változtatja. Igy itten a' *b* elnyeli az *n*-et és *m*-re változtatja. A' Deák Nyelvben is írják *inbuo*, vagy *imbuo*, e' felett, a' Nyelvkönyv írók czivakodnak, 's még Per alatt van. Mert egyik az eredetre, máfik a könnyebb kimondásra néz. Igy omlok, bomlok, romlok, úgy látszik egy eredetűek ezekkel Nyelvünkben: ontok, bontok, rontok; mégis amott *m* vagyon, itt *n*, mert úgy könnyebb kimondani. Igy a' *k* a' *g* előtt léz *g*. mint aggat, szaggat 'sa't. (: Lásd alább. :)

4^{or.} Az *Ly* betű az eredeti vagy törsoőkzókbán igen kevés (: VII. §. 6. sz. :). A nevedésekben is és a' végzetekben nem mindenütt *ly* íratik, a' hol egyes vagy kettős *j* hang hallatik (: fellyebb 2. szám :). Melly szókat íratásának tehát vagy a' törsoőkzókbán, vagy az ágazatokban és nevedésekben igazán *ly*-el, e' két régula leg jobban megmutatja.

a.) *Ly*-el nem *j*-vel íratnak azon szókat, melyeket egy bizonyos Szóejtés (: XXVIII. §. :) tfak tfupa *L*-el mond ki és *j*-re nem változtat, noha máfok benne *j* hangot ejtenek, mint: nyavalya, gólya, király. Nyavala, góla, királ. 'sa't.

b.) *Ly*-el nem *j*-vel kell íratni az olly ágazatoknak, az eredet megtartálának okáért, melyeknek törsoőkőkben már az *L* bizonyoson jelen vagyon, és mégis némelly folyamatokban *j* hallik. P. o. E' tőkefóktól dül Erdélyben döl, fül, gyúl, hül, gyúl, fül, nyul léznek ezen mívelő időfók: dülyt, fűlyt, hűlyt, gyűlyt, gyűlyt, fűlyt (ma fojt), nyulyt. Ezekben azért az ere-

detre nézve az *L*-t meg kell tartani és nem így kell írni: düjt, fűjt, gyűjt, hűjt, gyujt, fujt, vagy fojt, nyujt. Bővebb megmutatását láfd alább a' Szóejtésekben (: XXXVIII. §. 3. Jegyz. b. :) és az Időszóknak származásokban.

50r. Két magánhangzók közzé *j*-t szúrni szüklégtelen, és illetlen, mint: atyájé, fíjájé, elméjé. (: Láfd XLV. §. :) és erdejé, hazajé, Gyulajé 'sa't. (: Láfd LI. §. :)

Jegyz. A' magánhangzók elváltozásokról, a' Czikkely szóról, némelly másalhangzók kettőztetéseikről láfs alább a' magok részeikben.

§. XXII. Az öfzvetett Névűzőkat meg-fzaggatni nem szüklég, mint: éj-fél, gondviselő számfzerij. 'sa't.

Jegyz. Ha az öfzvetett, vagy Foglaltűzőkat avagy tfak a' Nevekben meg nem fzaggatjuk, ezek így mindjárt jobban Név formát mutatnak. Ha pedig megfzaggatjuk, eggy az, hogy nehéz felvenni Név jelentéseket, 's a' dólgot homályosítják. Más az, hogy míg e' meg szaggatás Nyelvünkben meg léfzen, soha addig Nyelvünk tökéletességre nem mehet. Nem tudok az előttem esmeretes Nyelvek közzül eggyet is, mellyben az öfzvetett űzők meg vólnának fzaggatva, és azt el-híszem, hogy ez a' Nyelv gyermeki állapotjának tagadhatatlan jele. Továbbá, minémű fok zavarodás és homályofság fzármazik e' meg fzaggatásból valamelly egész Tudománynak le íráfában 's előadáfában, minémű a' Törvény, az Orvosi tudomány, Fűvész tudomány, 'sa't. az tudja, a ki azokat valaha leírni próbálta.

§. XXIII. A' *Nyelvnek és a' Nyelvkönyvnek tökéletessége az is, ha az egyenlő szabáfű, vagy hangű űzőkat (: voces aequivocas :) helyefen megkülönbözteti, melly különböztetés az írást is világojítja, a' Nyelvet is az idegeneknek könnyíti.* — Ezen egyenlő szabáfű vagy hangű űzők kétfélék a' Magyarban, tudniillik vagy efnek ezek a' befzédnek különbözű részei között, mint a' Névűzők, és idő űzők között: vagy a' befzédnek ugyanazon részei között, mint: mikor meg eggyez Névűző Névűzőval, idő űző idő űzőval 'sa't. Mindenik rendbe-

lit különb, különb féle képpen lehet egymástól megkülönböztetni, melyeket különböztetésekkel együtt így adunk elő.

1. Vagynak olly egyenlő szavaink, melyekben a Név szó az idő szóval öszverug, és minden betűbeli különbség nélkül eggy formán hangzik, még pedig *I^{ör}* magokban a' tör'főkökbén. Ezeket megkülönbözteti egymástól a' Czikkelyszó, a' vagy *az* melly a' Név szóknak eleikbe tétetik; de az idő szóknak soha sem.

Illyenek ezek:

az áll	= mentum	áll	= stat
az ég	= cœlum	ég	= ardet
az ér	= vena	ér	= tangit
a' fal	= paries	fal	= vorat
a' fél	= dimidius	fél	= timet
a' fog	= dens	fog	= capit
a' fő	= caput	fő	= coquitur
a' fűz	= salix	fűz	= plectit, confibulat
a' Görög	= Graecus	görög	= volvitur
a' Hal	= piscis	hal	= moritur
a' hív	= fidelis	hív	= vocat
a' járom	= jugum	járom	= verfor
az ir	= Unguentum	ir	= scribit
a' követ	= nuncius	követ	= sequitur
a' lép	= lien	lép	= graditur
a' lép	= viscum	lép	= obruit, operit
a' nyom	= vestigium	nyom	= premit
a' nyél	= manubrium, capulus	nyél	= deglutit
a' nyúl	= lepus	nyúl	= protenditur
az öl	= ulna	öl	= occidit
a' fir	= bustum	sir	= flet
a' fzan	= traha	fzan	= miseretur

a' fzel	= ventus	fzel	= fcindit
a' fziv	= cor	fziv	= fugit
a' fzűr	= læna	fzűr	= colat
a' tér	= planities	tér	= re & convertitur
a' túr	= ulcus saniofum	túr	= fodicat
a' zár	= pelsulus	zár	= includit
a' zavar	= miscela, confusio	zavar	= miscet
a' vár	= arx	vár	= expectat
a' vér	= sanguis	vér	= castigat, verberat
a' verem	= fovea, serobs	verem	= castigo, verbero
a' vétek	= peccatum 'stb.	vétek	= pecco

Ide valók fok áfz, éfz végű névfzők, ugyan azon végű idő fzőkkel, mint: agaráfz, aranyáfz, haláfz, nyúláfz, madaráfz, vadász, egeréfz, fűvéfz, medvéfz 'sa't. (: Láfz LVI. §. 15. sz.):

Ezek tflak tflupa törzsök fzők; hátha elő számláljuk mindazokat.

2^{or} *A mellyekben vagy a névfző a' maga törfökében az idő fzőnak valamelly hajtogatásbeli részével; vagy azl idő fzőnak törföke a' Név vagy más fzőknak valamelly részeikkel, vagy a közlő fző egyszersmind valamelly főnévve meg eggyez. Az illy egyezőfzőkat öfzveszedni s leírni ki győzné. Például eggyénéhányat ezekből is említünk:*

Névfzők:	Idő, vagy közlő, vagy más fzők
az adó = vectigal, tributum	adó = dans
az efő = pluvia	efő = cadens
a' falat = bolus	falat = parietem & curat vorari
a' fedél = tectum	fedél = tegebas
a' fúró = terebra	fúró = terebrans
a' halál = mors	halál = moriebaris

az elég = fatis	el ég = ardet
a' hordó = dolium	hordó = portans
a' kötő = præinctorium	kötő = ligans
a' légy = musca	légy = sis, fias
a' szolgáló = ancilla	szolgáló = serviens
a' turó = caseus	turó = fodicans
a' varró = quod est far- ciendum	varró = farciens &c.

Ide valók fokak, mellyeknek végezetek.

dék. mint: akadék, fakadék, forradék, haladék, hafadék, izzadék, maradék, szakadék, gyúladék 'sa't. mellyek ugyan-azon idő szóknak alig múlt idejekkel első fzemélyekkel meg-eggyeznek.

rék. mint: fatfarék, habarék, keverék, takarék, zavarék, vakarék. és

ték. mint: festék, boríték, ereszték, fenyíték, fogyaték, fonaték, hafíték, ragaszték, választék, vezeték. 'sa't.

Jegyz. Mind ezeket tehát megkülönbözteti ugyan a' Czik-kelyszó, mikor a' Névfzóknak előttök áll; de mivel igen sok esetekben a' Czikkely szó még a' Névfzó előtt is ki nem tétetik: avagy tfak erre nézve is, nem jó volna-é, a zavarodásnak el-távoztatásáért béhozni és felállítani Nyelvünkben azon szokást, melly a' Németeknél közönséges régula, hogy tudniillik, minden főnévfzó (: substantiva :) nagy betűn kezdődjenek. Így ez az eggy betű változtatás egész megkülönböztetések lenne, avagy tfak az illy kettős értelmű szóknak. Láttam is már vagy két rendbeli Magyar nyomtatást, melly ezen Főnévfzóknak nagy betűn kezdéfelet állandóképpen mind végig megtartotta.

3or. Vagynak olyanok is bővféggel, mellyekben a' folyamat Névfzókat az idő szó részeitől megkülönbözteti vala-melly betűbeli különbség, mint: Eredet = origo; eredett = ortus est. Kezdet = initium; kezdett = inceptit. Szeretet =

amor; szeretett = amavit. Az ilyeneket ezen T betűnek egyes vagy kettős írása eléggé megkülönbözteti.

Mikor a' befzédnek ugyan azon részei között esnek az egyenlő szók, t: i: a' Névfzó Névfzóval, idő szó idő szóval vagy éppen, vagy majd szinte megegyez: ezeknek különböztetéseket mi két képpen vihetjük véghez. egymint:

1^{ör}. A' hosszú és rövid magánhangzóknek helyes megkülönböztetésekkel, vagy is azoknak vonásaiknak gondos felrakásokkal.

2^{ör}. Az illy egymáshoz közelítő szóknak valamelly betű számbeli különbségével. De

3^{ör}. Mégis maradnak némelly olyan szók, a' mellyekben sem vonással, sem betű számmal különbséget nem tehetünk, mégis azon módon leírt és egyhangú szók két különböző dolgokat tehetnek. Látsuk ezeket renddel:

Tfupán tfak jegyvonásaikkal különböznek ezek:

agy	= cerebrum	ág	= lectus
bab	= faba	báb	= pupa
bal	= finifter	bál	= saltus publicus
biró	= possefisor	bíró	= judex
éles	= acutus	élés	= victus
fel	= supra	fél	= dimidius
fül	= auris	fűl	= calefit
haló	= moriens	háló	= rete
kar	= brachium	kár	= damnum
kor	= tempus, ætas	kór	= morbidus, languidus
melly	= qui, quæ, quod,	mélly	= profundus
mar	= mordet	már	= iam
mer	= audet	mér	= metitur
örül	= gaudet	örül	= mente turbatur
rak	= strait	rák	= cancer
recze	= tela reticulata	récze	= anas

fas	= aquila	sás	= carex
ízurok	= pix	szúrok	= pungo
tag	= membrum	tág	= amplus, laxus
tar	= muticus	tár	= conservatorium
teli	= plenus	téli	= hiemalis
tik	= vos	tík (: tyúk :) =	gallina
var	= vulnuseculum	vár	= arx
vafárnap	= dies folis	váfárnap	= dies nundinalis
vetek	= semino	vétek	= pecco &c.

Jegyz. Ezen különböztető jeleknek felrakások, látni való hogy sokkal nagyobb gondot kíván a' Magyar Nyelvben, mint akár-melly más nyelvben. Ezek nélkül a' szóknak helyes kimondások is valófággal meg nem eíhetik, sok számtalan szók is egészen más értelmet adnak vonásos, vagy ékeztett magánhangzóval, máft ífmét vonás vagy ék nélkül.

2or. Betű számmal különböznek ezek :

ág	= ramus	agg	= senex, decrepitus
ár	= subula	árr	= pretium
bot	= baculus	bólt	= fornix
felül	= supra	felől	= ab-versus
halhatatlan	= immortalis	hallhatatlan	= inauditum
hüvely	= vagina	hüvelyk	= pollex
kél	= furgit	kell	= opus
keletlen	= infermentatum	kelletlen	= displicens
mely	= pectus	melly	= qui, quæ, quod
Nyár	= æstas	Nyárfa	= populus
or	= far clancularius	orr	= nasus
ő	= ille, illa, illud	öv	= cingulum
magas	= celfus, altus	magvas	= quod semen fert
seb	= valnus	'seb	= locus
sír	= buftum, tumulus	'sír	= adeps
só	= fal	szó	= verbum
ser	= cervifia	szér	= vices

fzál	= culmus, scapus	fzáll	= descendit
tő	= acus	tőv	= radix
uj	= novus	ujj	= digitus

3^{or} Semmi módon nem különböznek ezek:

ágas	= ramofus	ágas	= fulcrum
bátor	= audax	bátor	= quamquam, quamvis
derék	= truncus	derék	= prostans
ér	= vena	ér	= rivus
ér	= valet	ér	= tangit
ár	= subula	ár	= profluvium unde: árvíz vizárja.
elő	= pars, prior, antica	elő	= præ
élet	= vita	élet	= frumentum
forrás	= fons	forrás	= ferventia, fermentatio
fő	= caput	fő	= primus, princeps
hét	= septem	hét	= septimana
him	= masculus	hím	= acu pictura
hó	= nix	hó	= mensis
hólnap, hónap	= menfis	hólnap, hónap	= cras
hüvelyk	= pollex	hüvelyk	= filiqua leguminum
iz	= sapor	iz	= articulus
képes	= pictus, imaginofus	képes	= conviens verosimile
képtelen	= sine imagine	képtelen	= absurdum, incon- veniens
kezes	= vas, præ	kezes	= manu præditus
könyv	= liber	könyv (: könyű :)	= lacryma
követ	= sequitur, imitatur	követ	= deprecatur
lép	= lien	lép	= viscum
lép	= graditur	lép	= obruit, operit
levél	= epistola	levél	= folium, pagina
mér	= haurit & audet	mér	= metitur, menfurat

mi	= nos	mi	= quid
nem	= genus	nem	= non
ősz	= canus	ősz	= autumnus
ragad	= rapit	ragad	= adhiæret
rét	= pratum	rét	= plica, series
rév	= portus	rév	= putredo ligni
feprő, feprű	= fex	feprő, feprű	= scopæ
ferény	= iuba	ferény	= pernix, celer, industriis
szél	= margo, latitudo	szél	= ventus
szék	= fedes, fella	szék	= vitellum ovi
szem	= oculus	szem	= granum, baccæ, buza, árpazab-
			szem, minden apró gyümölcsök: meggy, tseresz-
			nye, szilva, szőlőszem.
szín	= color	szín	= porticus
telek	= pradium	telek	= hiemes
tűr	= patitur	tűr	= volvit, convolvit,
			complicat
világ	= mundus 'satb.	világ	= lumen &c.

Jegyz. 1. Igen jó volna különbséget állítani fel e' két pár szók között *Hónap*, vagy *Hólnap* = menfis, és *Hónap*, vagy *Hólnap* = cras, melly most mindenik közös. ismét: *könyv* = Liber és *könyv* = lacryma. Ha eredetekre nézünk, az azt mutatja, hogy *Hólnap*, menfis, lett ebből: *Hólnap*, hogy már a' *Hólnak* egy fordulásnyi ideje (: egy periodicus futása :) mellyből a' nehéz hang miatt leg előbb is kivetzett a' *d*, és lett *Hólnap*, az után az *L* elhagyó Szóejtés szerént: *Hónap*. Ebben pedig: *Hónap* = cras, kevesebb nyoma látszik az *l*-nek, ugy mint a melly lett ebből: *Ha nap*, az az ha nap lesz, vagy ha a' nap, azaz, majd ha a' nap feljő. Ez szerént *Hólnap* lenne *menfis*, *Hónap* = cras. Ezt tanátsoltam némelyeknek; de így nem tetfzett, hanem inkább megfordítva. *Hónap* *menfis*, mint-hogy *Hó* is menfis. *Hólnap* pedig *cras*. Tűrhető ez is, és kitetfző különbség is lész, ha *Hónap* lesz menfis, *Hólnap*

hozzú jegyvonás nélkül *cras* hogy már *hol* nap leszén, *ubi dies* *aderit*.

Ennek eredete *könyv* = *lacryma*, bizonyosan: könyű, a' honnan némelyek *gönyűnek* is írják, mivelhogy a' *g* és *k* másutt is tferlődtek el a' Magyaroknál, mint *kazdag* hajdan most *gazdag*. E' szótól: *könyű*, vagyon *könyörög*, *könyörül* 'sa't. Ez mikor magánhangzón kezdődő nevekedeft véfszen fel, a' végfő *ű*, *v*-re változik, mint mindjárt a vádoló esetben: *könyvet*, és a' Többszámaban: *könyvek*, így: *könyves*, *könyvez*, és így a különböztetés ismét elvéfz. Erre nézve mások állandóbb különböztetésre ezt vették fel: *könny*, *lacryma*, hogy a' *hol* a' *v*-re szűklég volna, az *ny*-re menjen-áttal, mint: *könnyet*, *könnyek*, *könnyes*, *könnyez*. A' *hol* a' *v*-nek helye nints, az *ny* kettőztetés nem kívántatik, mint: *könyörög*, *könyörül* 'sa't. *Láfd Orpheus Február. 200. lev.* Ez ha közönségessé lenne, szinte olly jó volna.

2or. E' féle különbség nélkül való szók ha bővön találatnak is Nyelvünkben, azok mindazonáltal gyalázatjára a' Nyelvnek nem lehetnek, mert ilyenek a' legpallérozottabb Nyelvekben is mindenkor vóltanak, mint p. o. a' Görögben: *βίος*, élet is, kézív is. *χόρη* = leány és szemfény. *μελὸς* = ének, és tag. 'sa't. A' Deákban: *calx* = méfz és fark. *Lupus* = farkas, zabola. *Bellum* = szép, had, *Populus* Nép, nyárfa. így *amor* = szeretet, szeretetem. *clamor* = kiáltás, kiáltatom; 's több számtalanok. Azonban, ha illy egyenlő hangú szavaink bőven vagynak is: ditfekedhetünk mindazonáltal azzal is, hogy fok szókat és jelentéfekeket akármelly pallérozott Nyelvnél jobban megkülönböztetünk. Mellyik Nyelv különbözteti-meg e' kettőt *szeretet* és *szerelem*? Minállunk pedig az első mindenkor a' tífza és jól-tévő szeretet; a' második a' gerjedező szerelem. 'sa't. Így: *gondolás*, *gondolat*, 's több ilyen végük. *Láfd* alább, LVI. §.

§. XXIV. A' Helyes íráft és az értelmes olvasáft vezérlik, igazgatják és fen tartják a' különböztető jelek. Ezek mivel más Nyelvekkel is közök, minél rövidebben szólnunk mi is felölök. Vagyon tehát:

Ür. Pont, (: *Punctum* :), melly tétetik a befzédnek, vagy tellyes mondáfnak végén.

2or. *Kettős pont.* (: Colon:), melly midőn a' teljes mondás két részre osztatik, annak közepébe tétetik, vagy midőn a' beszédben más mondása vagy beszéde hozatik-elő, mint: *Ezt mondja az Isten: Ha én Ur vagyok, hol vagyon az én tölem való félelem.* Ismét: mikor valamelly dolegra példát hozunk-fel.

3or. *Vesszős pont.* (; femicolon:), vagy pontos vonás, melly tétetik az olly szóllás után, a' mellynek ereje vagy értelme a' következő mondásfától függ, vagy a' hol az értelem valamivel bővebb, mint sem egy rántás elégféges volna.

4er. *Rántás,* vagy mellévonás, vagy Vesszőtűke, (; Comma:), melly az egy forma szókat, vagy az olyanokat, mellyek közöttül egyik a' másikat nem vezérli, avagy hordozza, elszaggatja.

5er. *Kérdőjel* (:?:), melly a kérdés után tétetik. Hol vagy Ádám?

6. *Felkiáltó jel,* ! melly valamely indúlatos felkiáltás, vagy meg szóllítás után tétetik, mint: Óh szokások! óh idők! Barátom! Óh Békeség, óh nemes kints! Miért hogy köztünk helyed nints?

7. *Bezáró jel.* (: Parenthesis:). Melly valamelly Világosítást hoz-fel, de a' melly szükséges képpen a' Beszédhez nem tartozik.

8. *Előhozó jel* (: »:) (: citationis signum:), mellyel a' más íráfából vagy munkájából előhozott beszédek jegyeztetnek.

9. *Öszveköttő jel* (: -:), melly az egymáshoz tartozó, de el szaggatott szókat egybe foglalja. mint: Nézzétek-meg a mezőknek lilomit.

10. *Rövidítőjel,* (: Apostrophus:), melly valamelly betűnek, vagy egész szótagnak elmaradását jegyzi, mint: 's e' helyett: és, engem', e helyett: engemet. Uram, kiáltásom' halld meg! e' helyett: Uram, kiáltásomat halld-meg. 'sa't.

IV. Rész. A' Külömb különb féle Szó ejtéfelekről.

(: Dialectus:)

§. XXV. A' mi Nyelvünk is, mint a' régi Görög és akár-melly mai pallérozott Nyelv, ámbár ma keskeny határokba szorúlt is: mégfem egyg féleképpen hangzik mindenütt még a' fzületett magyarok fzájokban is. Ez a' különbfég nevezetetik: Szó ejtfele.

Jegyz. Szükséges jól kikerefefe, öfzvelzedefe, megfontoláfa. Mert hogy annyin czivódnak ez vagy amaz fzó, 's annak íráfa eránt, hogy egynek befzede a' máfiknak túrhetetlen, hogy fokban egymáfsal néha tfúfolkodnak is, hogy mindennek szája ízént való Nyelvkönyvet még fenki nem írhatott: mindazt ezen különbözö Szó ejtés okozza.

§ XXVI. Fő Régulák.

1° A' különb, különb Szó ejtéfelekben annak vagyon a' többek között elfőfege, mely a' fzókat fem meg nem tfonkítja, vagy tforbitja, fem fzükfégtelenül nem neveli, fem illetlen kimondáfokat nem ejt; hanem az eredetet, helyes folytatást és a' Hasonlókból tett követkeezést leg jobban megtartja.

2. Egyebek egyenlök lévén, annak vagyon elfőfege, a' mely Szó ejtés a' Hazának legnagyobb részében közönféges.

3. Kivánatos dolog volna, hogy azon Nyelvnek fzóllói a' Szó ejtfeben megegyeznének.

§. XXVII. A' Szó ejtfebeli különbfég vagyon rész fzerént a' Magánhangzókbán, rész fzerént a' Másfalhangzókbán.

A' Magánhangzókbán tapasztaltatnak ezek:

1^{ör} A' Tifzántúl való kerületben, kivált Debreczenben és annak vidékiben a' Köznépnek Szó ejtfe az, hogy a'

hoffzú *é* helyett *í*-t ejtenek, mint: *egífség, bíkeség, szíp, níp* 'sa't. ezek helyett: egélség, békeség, szép, nép.

Málok ifmét kivált Erdélynek némelly részeiben ezen hoffzú *í* helyett is *é*-t ejtenek. p. o. *Kéván, teként, kénál, kénoz, áhét, búsét, tanét, ujét, kéjsét*, 'sa't. ezek helyett kíván, tekint, kínál, kinoz, sath.

Ezekben mindenkben szűkségesebb az illendőféget és a' fokafágot követni t:i: sem az *é*-t *í*-re, sem az *í*-t *é*-re nem változtatni.

2^{or} Az is tapasztalható Erdélynek némelly részeiben, hogy sokszor az *a* helyett *o*-t és vízszint az *o* helyett *a*-t télsnek. p. o. *tfontak* e' helyett: *tfontok*, 'sa't. sőt kell mostanában olly nyomtatáfokat olvasnunk, mellyekben az e'féle változtatás miatt a' ízó egész értelméből kifaragódik, mint: *haffzos*, e' helyett: *hoffzas*, 'sa't.

3^{or} A' Tifza mellyéki Kerületben nevezetes az, hogy némelly egy tagú idő szóknak 3^{ik} Személyjeket röviden ejtik, mint: *ad, hagy, nyer, ver, vet*, 'sa't, mellyeket málok vonáfsal meg húznak: *ád, hágy, nyér, vér, vét*.

Ugyan azok némelly két tagú Névfóknak utólfó magánhangzójakat megperditik, mint: *kenyer, szeker, tehen, vereb, eger*, 'sa't, mellyeket málok meg húznak, így: *kenyér, szekér, tehen, veréb, egér*. 'sa't. Lásd alább.

4er Sok részeiben az Országának az alatsfony Köznép az *ó* helyett *ú*-t, az *ő* helyett *ű*-t mond, mint *abbúl, rúl, túl, ebbül, rűl, tül* 'sa't ezek helyett: *abból,ról,tól, ebből,ről,tól*. Így a Debreczen tájéki Köznépnek *a ló lú*. 'sath.

5^{ör} Nevezetesebb Szó ejtésbeli különbség vagyon a rövid *ö* s *ü* Magánhangzóknban. Meg kell vallani, hogy mennél régibb írásinkra 's könyveinkre akadunk; annyival több *ö ü* Magánhangzókra találunk azokban. Ezekből a' következő Nép lokakat *e*-re, és *i*-re változtatott. De némelly régiféget szeretőknél mái napig is fok a' *pör, vörös, üdö*,

föd, födöz, förödik, üdvötség, szű, hű, 'sa't. Mellyek másoknál: *Per, veres, idő, fed, fedez, feredik, idvesség, fziw, hív, 'sa't.* Amazt felettébb követni nagy régifkedés (: Archaismus:) Ma nem az Átilla nagy Anyjával beszéllünk.

6^{or} Az is tagadhatatlan, hogy Hazánknak némelly része felettébb is perge nyelvű, és igen sok rövid szótagokat ejt. p. o. *biró, buza, szinű, kut, irás, turó, sima, 'sa't.* mellyben igen elmerülni illetlen, és felettébb vizsgálni a' rövidítéssel nem a' leg tfinosabb Szó ejtés; főt ez a' Nyelvben némi némű lágyságot vagy puhaságot mutat.

Jegyz. Nem kell minékünk úgy látfzik felettébb szaporítani a' rövid szótagokat, úgy is elég rövid hangok vannak Nyelvünkben.

Vagynak ugyanis három, négy 's több tagokból álló szavaink is, mellyek mind rövidek, mint: *Féjedelem, igyekezet, igyekezetem, veszedelem, diadalom, 'sa't.* Sőt egélfz szóllások ki lehet mind rövid hangokon ejteni, mint: *Nyavalya töri az öreget. Tudod-e mitfoda nagy ereje vagyon az aranyinak?* hol tfak egy az hofszú szótag. De nem is azt akarom tanátsolni 's helyben hagyni, hogy mind meg húzzuk szavainkat, mint a' Szent Iván énekét. Mérfékelni kell ezeket, 's elegyíteni, és a' mint T. Szabó Dávid ír a' *Ki nyertefben*, 97 lev: «Fen marad kinek kinek számára azon tanátsadás, hogy mindeneket egyyenlő betfre ne emeljen, hanem váltig iparkodjék a' leg jobb és leg szebb Nyelvjárást finór mértékül venni».

§. XXVIII. II^{or} A Máfsalhangzókbán tapasztaltatnak nevezetefébben ezek:

1^{or} A' Duna mellyékiek igen szeretik elhagyni az *L-et*, mint: *a-ma, fzi-va, e-ment, fe-kötött, helle-helle, szé-szó, szana-fzé-tt.* 'st'b. ezek helyett: *alma, szilva, el ment, fel kötött, helyyel helyyel, fzel fzol, szanafzél.* Ez tfonkító szó ejtés.

2^{or} A' Tifza mellyéki és Tifzántúl való Kerületek igen szeretik az *L-et ly-re* változtatni, mint: *Leány, Lyány,*

luk, lyuk, felhő, felyhő, felül, fellyül, czél, czély, széles, szélyes, Michaél, Mihály, selem, selyem, 'sa't. Ezek nagyon is fok *ly-t* tfinálnak.

3^{or} Más része ismét a' Hazának, kivált az Ausztriai, Morva, Stájer és Horvát Országokhoz közelítő részek, ezen *ly-t*, vagy még a *j-t* is annyira nem szeretik, hogy azt mind *l-re* változtatják, mint: *próbála, vízgála, magasztála, vígasztála 'sa't.* ezek helyett: próbálja, vizsgálja, vigasztalja, magasztalja. Így: *Hell, mell,* ezek helyett: hely, mely. ezekben a 'lágýtó *y-t* változtatván *l-re*, mert többnyire Tótok 's Németek.

Jegyz. a) Hoffzas vitatása vagyon T. Rájnis úrnak a' Kalauzhoz tartozó Meg szerzésben arról, miképpen kelljen írni e' szót, *mely* = pectus. Végre fok régi példákból megállítja, hogy így kell írni: *mely*, és az igaz is. De honnan vagyon hát, hogy egy része a' Hazának így él ezzel: *mell*? más része: *melly*? *Fáj a mellem, mellet meg dobtad 'sa't.* (: Lásd Megszerz. 83. lev.): F. Ezen Szó ejtések különbségekből. Az *ly-t* és *j-t* nem szerető rész, ezen egy *l-nek* meglágyítását is *mely*, fordítja *l-re*, így: *mell*; A' lágýtott hangban gyönyörködő rész viszont mind' a' két *l-et* meglágyítja, és léz: *melly*. Nyilván következik, mellyik igazabb? *t: i:* a *melly* sem meg nem tfonkítja, vagy forgatja, így: *mell*; sem szüklégtelenül nem töldja: *melly*, hanem a' maga mivoltában meg tartja így: *mely*. — Így vagyon dolga e' szó-nak is: Hely, és több ilyeneknek, mint, ebből: *teli*, lett: *telies, telles, tellyes*, hol egy *ly*, elég volna.

Ettől: *szél*, lett *szélyel, szellel, szellyel*. Fel, felebb, felyebb, fellebb, fellyebb. *Belé*, vagy *belől*, belebb, belyebb, bellebb, bellyebb. *Délelt*, délyeft, déllest, déllyest. *Kül*, vagy *kál*, kilebb, kilyebb, killebb, killyebb. 'sa't. mellé, mellyék stb.

b) Ezen különböző Szó ejtésből állíthatjuk meg némely folyamati idő szónak is helyes leírásokat, ugymint: *dülyt*, gyúlyt, fúlyt, hülyt, gyúlyt, nyúlyt, fúlyt. Vagynak *t. i.* ezen idő szók amaz eredeti idő szóktól: *dül, gyül, fül, hül 'sa't.*

Ezekhez ha egy *t* adódik, lész belőlök Kiható jelentéű Mívelő idő szó, mint: dült, gyült, fült, hült, gyúlt, nyúlt, fült. Ezen *l*-et a' lágy hangokban gyönyörködők fordították *ly*-re, de nem gondolván a' Helyes írással, és nem nézven az eredetre, irták tflak *j*-vel, mint: düjt, gyüjt, fűjt, hűjt, gyújt, nyujt, fűjt (: fojt :) stragulat. Ugyan azon *l*-et azon rész, melly igen szűkön él az *l*-el és szereti azt elhagyni belzédében, ismét elhagyja itten is, és így él ezekkel: düt, gyút, fút, hút, gyút, nyút, a' *fútra* pedig reá sem esmert, hanem e' helyett így szóll: *fojt*. — Így lehet sok különböző íráfoknak 's szólláfoknak igazságokat a' Szó ejtéfből ki kerefni. Ha tehát ezekben: *gyűlytők*, 'sa't., és ezeknek folyamitaban: *gyűlytemény* 'sa't. a' lágyított hangnak hallatni kell: annak az eredetre nézve bizonyoson *ly*-nek, nem *j*-nek kell lenni (XXI. §. 4. sz. b.).

4er Ugyanazon része a' Hazának melly az *l*-nek meglágyítáfát kerüli, ennek helyébe az *n*-et *ny*-re lágyítani felettébb is szereti, mint: *tekenyő*, *keszkenyő*, *kalány*, *vo-nyom*, *fonyom*, magányos. 'sa't. főt a kik benne nagyra mennek, némelly idő szóknak Határozatlan módjokat is így ejtik mint: *ennyi*, *vennyi*, *írnyi*, vagy *írnya*, innyi vagy innya. Mind az *ny*-el, mind az *ly*-el felettébb bővön és szűkfégtelenül élni illetlenség.

5^{ör} Vagynak némellyek noha kevesebben, a' kik a' T betűt is szeretik Tótofon, vagy Oláhofoz gyakran meglágyítani, mint: Hityes, vagy hütýös, e' helyett: hites. Ez még díztelenebb.

6^{ör} Vagynak olyanok is, mint a' Balaton mellyékiek, kik a' *v*-t szeretik vagy elhagyni, vagy *j*-re tferélni szavaikban, mint p. o. üeg, vagy üjeg, füeg, vagy fűjeg, buár, vagy bujár, ezek helyett: üveg, füveg, buvár.

V. Rész. A' Betűknek elváltozásokról.

§. XXIX. *Fő Régula. A' Nyelvekben kell valamit engedni a szokásnak, és véleélni, melly sokszor a' rendes folyás ellen valamit változtat.* Ha ezen változtatásnak oka a Kedvesebb szóllás (: Euphonia :) és ha az szélesen uralkodik a' Nyelvben : az, a' Hasonlókból lett okoskodásnak ellene nem léfz, és nem léfz rendetlenség; hanem maga léfz a' Hasonló következés. (: Analogia :),

§. XXX. A' Magyar szóokban ezen kedvesebb szóllás végett a' Folyamatok nem tartják meg mindenkor az eredeti szóknak hosszabbító vonásaikat a' Magánhangzóokban. De jegyezd meg, hogy tfak a' hosszú eredet változik rövidre némelly Folyamatokban, 's ott sem mindenkor; a' rövid pedig igen ritkán hosszúra. P. o. Menjünk renddel a' Magánhangzókon :

1^{ör} *Az Á elváltozik ezekben a' Folyamatokban és változtatásokban :*

ád. adok, adomány, adakozok, 'sa't. minden részeiben.

vág. vagdal, ennek minden változtatásaiban 's folyamában.

Fonál. fonalat, fonalak, fonalas 'sa't.

ám. amaz, amazok, 'sa't. minden ejtegetésekben.

három. harmad, harmadik, harmadszor, harmadol, harmincz. 'satb.

kalán. kalanat, kalanak 'sa't. mindenütt a' Többes számban.

hány. hanyad, hanyadik, hanyadszor.

agár. agarat, agarak, agarász, 'sa't. agaraim 'sa't.

bogár. bogarat, bogarak, bogarász, bogaras.

madár. madarat, madarak, madarász 'sa't. madaras.

pohár. poharat, poharak, poharazni 'sa't. poharas.

szamár. szamarat, szamarak, szamaras. 'sa't.

Nyár. nyarat, nyarak, nyaras, nyaral 'sa't.

sár. sarat, farak, 's mindenütt a' Többes számban.

kofár. kofarat, kofarak, kofaras. 'sa't.

mo'fár, mo'sarat, mo'sarak, mo'saras 'sa't.

Jegyz. A' rövid változik hosszúra ezekben: *fa, fái, ma, mái,* vagy *mai, máig* 'sa't.

2^{or} Az *É* változik ezekben:

veréb. verebet, verebek, verebész, verebeim 'sa't.

ég. eget, egek, 's mindenütt a' Többes számban és a'

Ragasztékokkal, egem 'fa't.

elég. eleget, elegek, elegen, elegendő.

jég. jeget, jegek, jegel, jeges.

légy. legyet, legyek, legyes, legyekedik, legyez.

négy. negyed, negyedik, negyedel, negyedes, negyedfzer.

derek. derekat, derekak, derekas, derekal, derekam 'sa't,

fazék. fazekat, fazekak, fazekas, 'sa't. fazekam 'sa't.

fenék, feneket, fenekek, fenekes, fenekel.

kerék. kereket, kerekek, kerekes, kerekel, kerekít, kerekedik.

Lélek. lelket, lelkek, lelkes, lelketlen, lelkefít. 'sa't.

éh. ehés, ehelném. 'sa't.

él. eleven, elevenen, elevenít elevenfég, 'sa't.

bél, belet, belek, belé, beli, belől, belfő 'sa't.

dél. delet, delek, delel 'sa't.

fedél. fedelet, fedelek, fedeles, fedeletlen, fedelez. 'sa't.

fél. felet, felek, feles, felez, feletlen, feleség, felem.

kél. kelet, kelendő, keletlen, kelek 'sa't. kelevény.

kötél. kötelet, kötelek, köteles, kötelez 'sa't.

nyél. nyelek, nyelek 'sa't. minden Hajtogatásiban.

szél. szelet, szelek, szeles, szeletlen, szelel, szelez. 'satb.

szél. szelek, szelék. 'sa't. Minden Hajtogatásaiban.

tél. telet, telek, telet, teles, telető 'sa't.

levél. levelet, levelek, leveles, leveletlen, levelez 'sa't.

fzén. fzenet, fzenek, fzenes, fzenetlen, fzenel, fzenelő.
szenez, 'satb.

tehen. tehen, tehenek, tehenes, tehenetlen, tehenész.

tferép. tferepet, tferepek, tferepes, tferepez 'sa't.

közép. közepet, közepek, közepes, közepetlen, közepett.

fzép. fzebb, leg fzebb, fzebbit, fzebbül 'sa't.

ér. eret, erek. eres, eretlen, erem, ered, 'sa't.

ér. ereft, erefték, erő, erőf, erőtlen, erőfit 'sa't.

dér. deret, derek, deres, derül, derít 'sa't.

egér. egeret, egerék, egeres, egerész 'sa't.

gyökér. gyökeret, gyökerek, gyökeres, gyökeretlen, gyö-
kerez. 'satb.

fzekér. fzekeret, fzekerek, fzekeres, szekerez.

nyér. nyerek, nyerek 'sa't. nyerefég, nyereszkedni.

kenyér. kenyeret, kenyerek, kenyeres, kenyerez.

tenyér. tenyeret, tenyerek, tenyeres, tenyerez.

tér. terít, terül minden részeikkel.

vér. verek, verék 'sa't. vereség, verekedni, minden részei-
vel.

kevés. keveset, kevesek, kevesebb, kevesít, kevesedik,

élf. éft, vagy eft, elfek, elfes, elfelő. éftelen. 'sa't.

mélz. meft, mefték, meftes, meftel 'sa't.

vélz. vefzek, vefzék 'sa't. vefzély, vefzedelem, vefze-
kedni. 'satb.

hét. hetet, hetek, hetes, hetedik, heted, hetedfzer 'sa't.

fzemét. fzetet, fzetek, fzetes, fzetetlen, fzetes. 'sa't.

kéz. kezét, kezek, kezes, kezefedik 'sa't.

nehéz. nehez, nehez, nehez, nehez, nehez, nehez. 'sa't.

réz. rezt, rezt, rezt, rezt, rezt, rezt. 'sa't.

téj. tejt, tejt, tejt, tejt, tejt, tejt.

év. evet, evet, evet, evet, evet, evet.

hév. hevet, hevek, heves, hevít, hevül 'sa't.

lév. levet, levek, leves, levefedik, levetlen, levedzik. 'sa't.

név. nevet, nevek, neves, nevetlen, nevez 'sa't. nevezetes. 'satb.

rév. revet, revek, reves, revefedik, revedzik 'sa't.

Jegyz. Az *e* magánhangzó igen fok szavainkban ország szerte közmértékű is azaz röviden is ejtethetik, szabadon is megnyúlthatatik, mint ezen idő szók majd egéssz Hajtogatásokban: lészek, leszek, tészek, tesztek, vészek, veszek, mégyek, megyek, észem, eszem, emlékezem, emlekezem, így: nékem, nekem, néked, neked, 'sa't. melyek bővebben öfzve fzedetnek alább a' Vers írásban. (: XIV. §. :),

3or Az *i* elváltozik ezekben:

Így. igyenes, igyenesség, igyenetlen, igyenefit, igyenlő, igyenlít, ha ezek régi módon az *így*-től származnak.

ím. imént, imígy, a' többekben hoffzú.

nyílik. nyilatkozik, nyilatkozás minden részeiben, nyit, ez is minden részeiben.

ditfér. ditfő, ditfőség, ditfőül, ditfőit, 'satb. a' többekben hoffzú.

bír. birlág, birodalom, 'sa't. birkozik, bíró hoffzú 'sa't. és fok része közmértékű.

hír. kirtelen, hirdet, 'sa't. mikor másalhangzó követi.

fir. firat, firalom, firalmos 'sa't.

íz. izmos, izrom 'sa't. mikor másalhangzó követi.

bízik. bizodalom, bizodalmos, bizodalmatlan 'sa't.

tíz. tized, tizedik, tizedszer, tizedel, tizedes, tizeneggy, tizenkettő 'sa't.

víz. vizet, vizek, vizes, vizell 'sa't. vizez, vizetlen.

hív. hit, hites, hitetlen, hifzek, hitet 'sa't.

mív. mivelem, minden részeiben, mivelt, miveletlen 'sa't.

vívok. valahol a' közép *v* elvész, mint viadal, viafokdik. 'satb.

4^{or} *Az o elváltozik ezekben:*

ló. lovat, lovak, lovas, lovag, lovagol 'sa't.

ró. rovas, rovátkos, rovátkol 'sa't.

Némellyek pedig az ily végű főzők-közzül mindjárt a' vádoló esetben a' hofszú ó-t rövid a-ra is változtatják, mellyet annakutánna a' Folyamatokban is állhatatofon megtartanak, illyenek:

Ó. avas, avúl, avafodik 'sa't,

hó. havat, havak, havas, havaz, havi 'sa't.

tó. tavat, tavak, tavas, tavi 'sa't.

jó. jobb, jobbúl, jobbit 'sa't. javam, javad, java' satb, javaflom 'sa't.

fzó. fzavak, fzók, fzavam, fzavad, fzava, fzavunk 'sa't.

fó. fava, favai 'sa't. Apró, Apraja 'sa't.

5^{ör} *Az Ű elváltozik ezekben:*

Dúzmom. duzzad, duzzaszt. duzmadt 'sa't.

Űr. urat, urak, uras, urafág, urafkodik 'sa't.

húfz. hufzad, hufzadik, hufzadfzor, hufzoneggy 'sa't.

fúr. furdal, furdalás, furkál, furkálás 'sa't.

túr. turkál, turkálás, 'sa't. Így: fzúr, fzúrkál, fzurkálás, fzurdal, fzurdalás 'sa't.

úgy. ugyan, ugyantfak, Húny, hunyorgó, ság, fugdós 'sa't. nyugofzik. nyugfzik, nyugvás, nyughatatlan 'sa't.

Jegyz. 1. Látni való, hogy mind az *u*-ban, mind a' többekben igen fokfzor az elváltozás akkor efik, mikor a' magánhangzót két máfsalhangzó követi.

2^{or}. Némelly hofszú *ú* rövid *a*-ra változik mint: ifjú — ifjat, ifjak, ifjabb, ifjodik 'sa't.

hofszú, hofszat, hofszak, hofszabb, hofszabúl, hofszabít 'sa't.

farjú, farjat, farjak, farjadzik. Varju, varjat, varjak, varjas 'sa't.

Némelly *u* *v*-re változik, mint: daru, darvak, darvat, darvas. Szaru: Szarvat, szarvak, szarvas.

6^{or} Az Ő elváltozik ezekben :

- ő. övé, fő = fövetlen. 'sa't.
 kő. követ, kövek, köves, követlen, kövez 'sa't.
 lő. lövöm, lövék 'sa't. lövés, lövet 'sa't.
 jő. jövök, jövék 'sa't. jövés, jövendő 'sa't.
 tő. tövet, tövek, töves, tövetlen, tövi (: radicalis :) töveftül,
 töve, töved 'stb.
 nyő. nyövök, nyövék, 'sa't. nyövés.
 sző. szövök, szövék, 'sa't. szövevény, szövevényes.
 nő. növevény, növés 'sa't. Némelly folyamatokban rövid
 e mint: nevel, nevededik, nevendék 'sa't.

Rövid e-re változtatják ezek is a' hosszú ó-t: fő, fejem, fejed, feje, fejünk 'sa't. fejes, fejel, fejetlen.

Ezek is a' szerént; de tflak a' 3^{ik} személynék Ragasz-
 tékjával: Vő, veje, erő, ereje, erdő, erdeje, erdei, idő, ideje,
 mező, mezeje, mezei, kettő, ketteje, ketten, tudő, tüdeje,
 veffző, veffzeje, 'sa't, Szőlő, szőleje. velő, veleje.

7er Az ü elváltozik ezekben :

ügy. vagy így : igyekszik minden részeiben. igyekezet,
 kül, melly ebből rövidítettett *kívíül*, külföld, külfő, külön,
 különb, 'sa't. hosszú " nélkül.

szűk. szűkfég, szűkféges, szűkfégtelen, 'sa't. Midőn kettős
 másfalhangzó követi.

ül. ület, ülepedni; *gyül*. gyülevez, gyülekezik, gyülekezet.
hül. hülepedik. fül. fületlen, füt, fütés, fütemény 'sa't.
 szül. szülött, szülemény, szüleim, szüleid 'sa't. szűnik.
 szünet, szüntelen. Tűnik. tündér, tündöklük 'sa't. Szűr.
 szüret, szüretel, szüretelés. Tűr. türet, türedelem 'sa't.
 Tűz. tüzet, tüzek, tüzes, tüzel, tüzelfül, tüzefit 'sa't.

Jegyz. 1^{or} Ezen hangjokat változtató magánhangzók az elő-
 adott eseteken kívül többnyire megtartják a' hosszú magánhang-

zót, és azt szorofsan megkivánják, mint a' Névfzők az egyes számban ezen negyedik vagy vádoló eseten kívül mindenütt és némellyek fok egyéb folyamatokban is. Minekokáért nem lehet őket minden esetekben a közmértékre vinni, mert mikor hofszak, igazán hofszak, mikor rövidek, igazán rövidek, ezért ezeket tfak gyakorláfból és éléfből lehet megtanúlai.

2or Eggy Napkeleti Nyelvekben tudós és jártas Hazafinak vélekedéfe az, hogy az illy változó ó és ő magánhangzókon végződő eggy tagú törfőkízóknak utolló betűjők mindenkor *v* vólna. P. o. óv, hów, lów, rów, fów, szów, tów, jóv, óv, fów, ków, lów, nőv, nyów, tów, jóv. De illyenkor azt ki mondani nehéz is vólna, nem is szűklég, mivelhogy akkor a' *v* ezen magánhangzóktól elnyeletik, vagy is akkor 'sidófon az ó és ő nyugfzik a' *v*-ben (: Cholem quiescit in V:).

Hanemha ezen 'sidós atyafiságát Nyelvünknek meg efmérjük nem is fejthetjük ki fok rendetlenfégből Nyelvünket, honnan járúl t: i: ez a V annyi Ó és Ő végű szavainknak nevedekékhez? Ellenben ebből igen szépen megmagyarázhatni, mind ezen változásokat. Mert valamikor t: i. akár a szó végén, akár közepén a' V ki nem mondatik, mind annyifzor a' V, a' 'Sidó 1 szerént nyugfzik az ó és ő betűkben, vagyis ezek nyugofznak a V-ben és ezért akkor ki sem szűklég írni a *v*-t mivel a' mi betűzéfünk módja különbözik a' Sidó betűzéfétől. Mihelyt pedig olly nevedekés járúl az illy szókhöz, melly a' máffsalhangzó végű szókhöz segítő magánhangzóval szokott tétetni, mint a' 4ik vagy vádoló eseten (: Accusativ:) az *at*, *et* a' többes számban az *ak*, *ok* ifmét az idő szók Hajtogatáfaiknak némelly végezeteik: azonnal a' *v* könnyen ki mondható és hallható léfzen, mint: ló, lovat, lovak; jó, jówk, jówunk. Nyilvánágofon is ki mutatja magát ez a' végű *v* némelly illyen végű szókban, mint rów, bów, szów, mellyeket többnyire minden jó írók így írnak-le.

Hafonló képpen nem lehet okát adni, hanemha e' sidós atyafiságból annak, miért, hogy némelly ú és ü végű szavaink, mihelyt ezekhez is magánhangzón kezdődő nevedekés járúl, vagy ezen végső *u*-t és *ü*-t *v*-re változtatják, ugyan amaz elő

adott efetekben, mint *daru*, *darvat*, *darvak*. *Szaru*, *szarvat*, *szarvak*. *Hamu*, *hamvat*, *hamvak*, *hamvas* (roffzúl: *hammas*, mint némellyek írják 's innét még a' nevező esetet is elrontva így: *hammu* :) tetű, tetvet, tetvek 'sa't. Vagy magok után vé-
szik fel a' *V*-t mint *bú*, *buvában*, *fú*, *fúvok*, *fúvó*, *fúvás* 'sa't. Ezen atyafiság szerént pedig szinte az az oka, hogy valamint a' Sidóknál (: Schurek quiescit in Wau :) úgy minállunk a *V* nyug-
szik, vagy elenyészik az *ú* és a' melly ezzel egy természetű az *ű* magánhangzóban. Éppen ezen 'Sidós atyafiságra mutat az is, hogy némelly törfők szavaink így is vagynak: *hű*, *mű*, *nyű*, *szű* és ifmét így is: *hív*, *mív*, *nyív*, *szív*, holott is már a' *V* mindjárt hallható és magát nyilván ki jelenti. Ugy ez is: *enyv*, melly így mondatik: *enyő* vagy *enyű*. Imhol tehát a' mi Nyelvünknek a 'Sidó Nyelvvel egy tagadhatatlan nagy hasonlatossága.

Végre annak is nyilvánfágos oka fül-ki ezekből, miért hogy amaz elő adott *ó* és *ő* hofszú magánhangzók némelly nevekedéseikben elvesztik hofszú ékezőseiket? (: 4. 6. sz. :) *t*: *i*: mikor az olly szókbán a' *V* nem hallatik, hanem 'sidófon nyugszik, akkor az olly szótag az alattomban ott lévő *V* miatt hofszú; valamint a' 'Sidóban is hofszú az olly magánhangzó, mint: *ló*, *tó*, *jó*, *nő*, *szó* 'sa't. Mihelyt pedig a' *v* hallhatóvá léfz, és a' következő szótagra vitetik; azonnal az azt meg előző magánhangzó megrövidül, mint: *lovak*, *tavak*, *jövök*, *jövevény*, *szövök*, *szövevény*, *növevény* 'sa't. Ugyan ezt némellyek az *ú*, és *ű*-re is ki terjesztik, de más Szó ejtés szerént ezek, ha a' *V* ki-
mondatik is utánnok, hofszak maradnak, mint: *buvában*, *fűvet*, *fűvek* 'sa't.

Ezen 'Sidós atyafiság, vagy a' *V*-nek gyakor elenyészése, 's ismét meg jelenése tetszik ki e' szókból is: *híves*, *hűvös*, *hűs*. Így: *kivül*, *kül*, mellytől vagyon: *külföld*, *külfő*, *külön*, *különb*, 's több folyamatok, és ez öfzvetett szó: *nélkül*. Ugyan ez mutatja azt is, hogy egy törföktől származott szók: *tól*, *túl*, *től*, *tül*, *távol*, *taval* (: *tavaly* :) mellyekben mind azon egy *idea*, tudniillik a' távolítás vagy elmozdítás (: *amovendi idea* :) forog fen.

Igy tövifke, rövidítve: *tűske*. 'satb. Mindezeket nem egyébert hozzuk fel, hanem hogy némelly rendetleneknek tetfző változásoknak, ezekből helyes okaikat lehet adni, és azzal a rendetlenséget nyelvünkben kevesíteni.

3^{or} A' magánhangzók változásaikban említést érdemel az is, hogy a' Magyarban egész szók találtatnak olyanok, melyeknek Másalhangzókik jelentéseknek változása nélkül két vagy többféle magánhangzókat is felvehetnek, mint p. o. *tfév*, *tfív*, *tfő*, *tfű*, *eránt*, *aránt*, *iránt*, *lyuk*, *luk*, *lik*. *beretva*, *borotva*. *efmér*, *ismér*, *fársáng*, *farfang*, *galagonya*, *gelegonya*. *geleszta*, *gilisza*. *kátfa*, *katfa*, *láng*, *lang*. *lapitzka*, *lapotzka*. *récze*, *rucza*, *rekettye*, *rakottya*. Illyenek e' végezetek: ból, búl, ből, bül, ról, rúl, tól, túl.

Ez is a' 'Sidóval való hasonlatosságnak jele, hogy a' magánhangzók változók, a' másalhangzók maradandók. *Tjermelye*, *Tjörmölye*, *Tjormolya*. *Berena*, *borona*, *barona*. *Elkola*, *Ifkola*, *Ofkola*.

4er A' két vagy több másalhangzón kezdődő idegen szók-
nak segítő magánhangzót szoktak a' Magyarok tenni vagy ele-
jekbe, vagy közikbe: p. o.: elejekbe: *Elkola*, *Ofkola*, *Ifkola*.
Elpotály, *Ispotály*, *Ospitály*. *István*, *Ifkatulya*, *Eltráfa*, *iftráfa*.
Némellyek mindazonáltal a' nélkül ki mondják: *fkatula*, *ftráfa*.
Közikbe mint: *Ferencz*, *kerefsztyén*, *goromba*, *palánt*. Ezek is
a 'Sidó Schevára mutatnak.

§. XXXI. Másalhangzóinkban kevesebb elváltozás tapasztaltatik, az még is nyilvánvaló.

1^{ör} Hogy némelly rendetlen Hajtogatáfú idő szókban, melyeknek végek: *sz*, vagy *szik*, mint: *lész*, *vész*. *tész*, *hész*, és *aluszik*, *fekszik*, *haragszik*, *nyugszik*, *tselekeszik*, vagy *tjelekeszik*, 'sa't. az *sz*, gyakorta, mint hajdan az Attikai Görög szó ejtésben változik *t-re*, ez ismét gyakorta *d-re*, mint: *híszek*, *hittem*, *hidj* 'sa't. Így a folyamat Név szókban: *létel*, *tétel*, *vitel*, *hitel* 'sa't. Gyakran pedig ugyan azon *sz*, *v-re* változik, mint: *levék*, *lévő*, *tevék*, *tévő*, 'sa't.

2^{or} Némelly rövidítésekben, vagy könnyebb ki mondá-

fokban a *d* változik *l*-re, mint: ettől: *beszéd*, *segéd*, léfzen: *beszéll*, *segéll*, hogymár: beszédel, fegédel.

3^{or} Így szinte a' *k* a' *g* előtt a kedvesebb szólláfért változik *g*-re, mint: ebből *rak*, *raggat*, léfz: *raggat*, így: *aggat*, *faggat*, *szaggat*, *nyaggat*, *regget*. (:Lásd LXXVII. 7. sz.):

A' *z* előtt is, mint: Menyegző, e' helyett. menyekző.

4er A' *v* és *j* szólgáló betűk egymást gyakran felváltják, vagy néha el is maradnak, néha pedig más betűre változnak, mint *övé* a' Ragasztékokban léfz: *je*, *ja*. *Növök*, *jövök* 'stb.a' Parantsoló módban léfz: *nőjj*, *jőjj*, *fújj* 'sa't. ezek helyett: *nővj*, *jővj*, *fúvj*, *szővj*. 'sa't. Szám, *szád*, *szánk*, *szátok*, ebből: *száj*, *szájam* 'sa't. *Faluja*, *falva*, 'sa't. A *v* gyakorta az előtte lévő málsalhangzóra is által változik, mint ezek: *val*, *vel*, *vá*, *vé*. *dobbal*, *lípbal* 'sa't.

A' *j*-t is a' Sziszegő betűk a' Ragasztékokban és a' Parantsoló módban magokhoz hasonlóra változtatják. *kerefs*, *gazza*, 'stb.

§. XXXII. Valamint némelly betűknek el változások: szinte olly természeti és közönléges Nyelvünkben némelly máffalhangzóknak is gyakor kettőztetések, és valamint amazoknak, ugy ezeknek is oka és fundamentuma, rész fzerént a' kedvesebb szóllás, rész fzerént pedig a Nyelv természeti tulajdonfága. Illyen gyakor kettőztetést kívánó betűk. hogy most el hallgassam a' Czikkely szót, melly minden utánna következő Máffalhangzókat meg kettőztet, ezek: *b*, *gy*, *l*, *n*, *p*, *t* és kivált a' Sziszegő betűk: *s*, *fz*, *ts*, *z*.

Jegyz. Vagynak ezeken kívül is kettőztetések, de ezek leg inkább, mellyeknek ügyök felett: a' Nyelvkönyv írók czivakodnak, 's még per alatt van.

Ez a' gyakor kettőztetés is mutatja a' mi Nyelvünknek a' 'Sidó nyelvvel egyező természetét, kiknél a málsalhangzóknak kettőztetések éppen illy gyakorta való. Ők annyiban fzerentlésebbek, hogy nem írják kétszer a' kettőztetett betűket, hanem

ezt az ő Dagefekkel véghez vihetik, t: i: egy Pontot vagy szúrált téfznek azon betűnek közepébe, melyet kettőztetni akarnak, és ez annyit téfzen, mint ha kétfzer íratott volna azon etű. Mi ezt nem tehetjük: ugyan azért sem igen nagyra kiszélesíteni, és ok nélkül hosszú pórásfzra felszabadítani ezen kettőztetéseket nem szüklég, mivelhogy ez a' pattogtatás 's billegtetés néha a' beszédben is díztelen, de kivált az írásban unalmas; sem általánfogva el hagyni nem tanátfos, mivel ez által a' nyelvnek természeti tulajdonlága meg lértetnék. Renddel fel vévén, lálsuk a' leg jobb módokat, hol lehet el hagyni, és hol kívántatik meg szükléges képpen a' kettőztetés, hogy egyik kőbe is ne ütközzünk,

1^{ör} A' Hasonlító grádits két *b*-vel íratik, valamikor a' *b* magánhangzóhoz tétetik, már az akár hosszú, akár rövid légyen, mint: *tfalárdabb, fzentebb, vídámabb*. Mikor pedig másalhangzó előzi meg, elég egy *b*, mint *édesb, kedvesb*, mivel hogy akár egy akár kettő légyen: egy formán hangzik.

Igy a' többekben is fő Régula lehet, hogy mikor a' kettőztetendő betű előtt, vagy utánna másalhangzó áll, a kettőztetés el maradhat, mely az írást is könnyíti, a' hangot sem változtatja. *Nem kell két betűvel ki jelenteni a' hangot, ha eggyel ki jelenthetjük.* T. Rajnis.

2^{ör} A' *gy* meg kettőztetődik e' szóban: *eggy* és ennek minden folyamatiban ez egynéhányon kívül: *egyéb, egyedül, egyetemben*, egyelt. add hozzá: *egyenes, egyenlő* minden ivadéki-val eggyütt. ha ezeket az *eggy*-től és nem az *így*-től tetfzik származtatni. (: Láfd XXX. §. 3. fz. :)

Jegyz. T. Szabó Dávid a' Ki nyertesben 51. lev. azt eléggé megmutatta, hogy e' szónak: *eggy* és ennek folyamatinak azokon kívül, melyeket ki vettünk különböző hangjok vagyon, minden tíztán beszéllőknek szájokban, mint az ilyeneknek: *begy hegy, jegy* 'sa't. A' kettőztetés el maradhat, ha egybe másalhangzó követi (: Láfd 1. fz. és XXIX. §. 4. fz. :)

3^{ör} Az *L* felettébb is gyakran kettőztetődik fő képpen *eggy* bizonyos szó ejtés szerént. Vagyon is helye a' kettőztetésnek, ezekben:

α) Beszéll, segéll, szóll, mivelhogy ez utólfóban eggyik a *v*

helyett vagyon. (: XXXI. §. fz. :) ifmét: áll, hall, hull, vall, tökell, illik, kell, mellé 'sa't. és a' mellyek a' ízínektől vagynak, mint: kékellik, fágállik, zöldellik, tarkállik 'sa't. Ha másalhangzó vagyon előtte, itt is elég eggy, mint: fejrlik. 'sa't.

β) Ezekben is meg kettőzteti a' Nép: kedvell, ízivell, vizell, noha miért, semmi bizonyos oka nem látszik.

γ) Nem kettőztetődik ebben: *terhel*, tehát ebben sem szük-ség: *terhellő*, *szügyellő*, *fűvellő* 'sa't.

δ) Szükfégtelen a' billegtetés ezekben is: *alóla*, *belőle*, *előle*, *felőle*, *mellőle*, *kívüle*, *körüle*, *közzüle* és *nála*, *róla*, *tőle*, *véle*, mivelhogy ezek a' nélkül is hofznak. És itt az *L* — kiméllő szó ejtés méltóbb a' követésre ezen tekintetben.

ε) Ezek is: *bellyebb*, *fellyebb*, *killyebb*, *tellyes*, *déllyeft*. 'sa't. a' különös Szóejtéftől vagynak (: XXVIII. §. 3. fz. a. :) mellyeket általánfogva bolygatni igen nehéz. Ha az igaz hafonló következés végre fel áll, igen jó léfz.

4er Nyelvünk természeti hangját követik a' kik kettős *n*-et írnak az ily szóvégeken is:

α) A' melly határozó szóknak végek *án*, *an*, *én*, *en*, *in*, *ón*, *ün*, *ön*, *ün*; mint: *tifztánn*, *hoffzan*, *büfzkénn*, *kegyefenn*, *kinn*, *nagyonn*, *szomorunn*, *bövvönn*, *gyönyörünn* 'sa't.

β) E' követgető szókban: *bann*, *benn*, és *ánn*, *énn*, *inn*, *on*, *un*, *ön*, *ün* 'sa't. mint *házbann*, *vízbenn*, *hozánn*, *végenn*, *mezönn*, *földönn*, *kapünn*, *betünn*, 'sa't.

Jegyz. Ezt is hofzafon és szépen megmutatta T. Szabó Dávid a' *Ki nyertesben*, 32 'sa't. lev. "A' nyelvünk igaz tulajdon hangjához szokott Magyar kettősen ejti ezeket." A magyarán szöllőnek nyelve 's hallónak füle ezekben be' nem elégzik eggyes *n*-el." T. Szabó Dávid szavai. Az igaz, hogy az idegen 's t'fak tanúli Magyarokat egyből egyből hamarabb ki nem esmerhetni, mint ezen kettőztetéfnak el hagyásából a' beszédben. De mivel ezek szüntelen előforduló szók és a' gyakor kettőztetés az írásban kéjedelem, 's unalom: eleitől fogva nem mindenek, nem is mindenütt kettőztették. Így is fog ez nyelván maradni ugyan ezen unalom miatt. Maga is a' fokszor említett T. Szabó Dávid végre azon állt meg, hogy t'fak akkor kettőztessé, midőn magánhangzó a' következő ígének eleje. Itt volna bezzeg haszna a' Sídó Dagefnek. Kettőztetéft kívánna a' Nyelv természete és hangja a' Főrégula

(: XVI. §. 4. sz.): *De ez a hang megmaradván, az unalom és az írás dísztelenségének eltávoztatása végett, ám legyen kinek, kinek szabadságában az írásbeli kettőztetés, vagy nem kettőztetés. (: Lásd XI. §. 4. sz. vége felé:). Én is ezt a hangot a versben szerettem megtartani, az írásban unom kettőztetni májokkal. Köszönet azoknak a kik ezt kettőztetésekkel nekünk meg tartották. Mi ennek utánna meg tartjuk a hangokban ez emlékezettel; ha írásban az unalom, 's dísztelenség miatt nem kettőztetjük is.*

5^{or} Megkettőztetve ejti a Magyar Nyelv a P-t is ezekben: *éppen, képpen* és ez utólfóból formált minden öszvetett szókban. (: Lásd XCII. §.): Jó is ez a végre, hogy meg különböztettesenek: *épen, integre, in integro, és éppen, Képen in, super imagine és képpen.* Különben, minthogy ezekben az első szótag így is, amúgy is hofszú, nem fokát különböz, akár így, akár amúgy írjuk.

6^{or} A' T. kettőztetődik. α) ezen igékben: *alatt, előtt, felett, helyett, itt, ott, között, megett, mellett, miatt* 'sa't.

β) Az idő szókknak elmúlt idejekben, midőn magánhangzó után adatik, mint: *tudott, látott, kérdett.* Mikor pedig Mászhangzóhoz adatik elég egy t, mint: *kért, várt, szentelt.* Elég az illy idő szókban is egy: *derít, merít, borít, állít, jobbit* 'sa't. (: Lásd LVI. §.).

7^{or} Az s megkettőztetődik α) némelly idő szókknak Parantfóló módjokban, mint *mutafs, kerefs, szerefs,* és ezekből a foglaltató módban: *mutafson, kerefsen, szerefsen.* De nem szükfég azért kettőztetni, az s végű szóktól eredett Határozó szókat; mint: *hatalmafsen, szivefsen, kedvefsen* 'sa't. mellyeket a ritmizálókróloltanak illy eggyezésre.

β.) Az s végű szóktól eredett *ság, ség* végű szókban is kettős az s betű, mint: *hatalmafság, tsendefség;* de nem kettős azért ezekben is: *urafság, gyorfa/ság. nyerefség* 'sa't. Nem kettős, valamikor nem s azon szóvég, mellytől ered a *ság, ség* végezet.

γ.) Nem kettős ebben is: *eső, pluvia,* és fok helyeken holott a' kettőztetésnek a' szó származás szerént femmi okát nem látni, mint a' Hasonlító gráditsban: *okofabb, kedvesebb.* 'sa't.

δ.) E' 10 szókat még is meg kettőzteti a' Nép, kivált a' Hasonlító gráditsban: *magas, febes, üres, veres, fris, kis, hamis, lapos, piros, szoros* és ezt: *tövis.*

Jegyz. Ez a' fok s kettőztetés kétféleg kívül onnan származott,

hogy eleintén a' Magyarok az eggyes s betűinek vastag hangját is így különböztették. ss. László Rájnis Megszerz. 55. lev.

8. Az *fz* kettős az *fzt* végű idő szóknak Parantsoló módjokban: *támaffz*, *ereffz*. 'sa't. Mikor az *fz* a' Ragasztéknak *j* Betűjét el nyeli: mint *tavaffza*, *penéffze*. Ismét ezekben: *affzony*, *hoffzú*, *roffz*, *veffző*. *vialfz*, és ebben *affzú*, bátor ennek eredete és fok folyamata *tfak* eggyes *fz*, *affzik*, *affzal*, 'sa't. *boffzú*, *boffzankodik* 'sa't. noha ezt is némelylyek eggyel írják. ifmét: Az idő szóknak második izemélyek erőfén hangzik: *fzóllaaffz*, *mondaaffz*. 'sa't. László: *Ki nyertes* 68., 69. lex. bátor ez is, ha máfshangzóhoz tétetik, *tfak* eggy *fz* léfzen, mint: *kérfz*, *várfz*, éppen mint az elmúlt időnek *t* kettőztetéről láttuk (: 6 szám.).

Ok nélkül kettőztetik némelylyek ezt: *noffa*, melly *fza*, *fze* végezet a' régi Parantsoló módban *tfak* eggyes *fz*.

9. A' *Ts* kettőfén hangzik az *ít* végű időszóknak Parantsoló módjokban: *taníts*, *boríts*. 'sa't. ismét: midőn a *t*, vagy *d*. végű Névfókhöz ez járúl *ság*, *ség* (: XXI. §. 2. sz. :). mint: *barátság* *fzövetfég*, *vadfág*, *izabadfág* 'sa't. melly mivel meg oíztatva mondatik-ki: elég eggy *ts*-vel írni; de a kettő még világofabb.

10. A' *z* kettős a *z* végű idő szóknak Parantsoló módjokban: *vigyázz*, *izerezz*, *hozz*, és a' Névfókban is, midőn a' Ragasztékokban ugyan azon *j*-t elnyeli. mint: *gazza* 'sa't. és ezekben: *hozzám*, *hozzád*, *hozzája* 'sa't. *közzém*, *közzéd*, *közzéje* 'sa't. *közzülem*, *közzüled*, *közzüle*, *közzülünk* 'sa't.

VI. Rész. A' Beszéd részeinek elosztásokról.

(: De partibus orationis :) és azoknak köz tulajdonfágaikról.

§. XXXIII. *Az egész beszéd áll kilencz féle szókból ugymint:*

Czikkelly szó (: Articulus :)

Név szó (: Nomen :)

Névváltó szó (: Pronomen :)

Idő szó (: Verbum :)

Közlő szó (: Participium :)

Határozó szó (: Adverbium :)

Előzgető, vagy követgető szó (: Praepositio :)

Fűzőgető szó (: Coniunctio :)

Közbevető szó (: Interiectio :) melyek között némelyek hajthatók, vagy változhatók, némelyek ismét hajthatatlanok.

Jegyz. 1^{ör} Ezeken : Cikkely szó, Név szó, senki talám fel nem akad.

Névválto szó, értelmesebben neveztetik, mint akármely Nyelven, mert az eféle szókkal rövidség, 's ékeletségnek okáért mindenkor a' Nevek helyett szoktunk élni. p. o. Ha Nagy Sándor Diogenesnek akarta volna mondani, hogy kérjen tőle ő magának kegyelmet; megtartván a' neveket, így kellett volna ő nekie szállani : Diogenes, kérj Diogenesnek Sándortól kegyelmet. e' helyett: Diogenes, kérj magadnak én tőlem kegyelmet.

E' szó: Verbum, magyarul tfak: szó, ige. Ezzel néha lételt, néha tfelekedetet, néha szenvedést jelentünk, de egyikről is magánofon nem nevezhetjük, mivel az a' máfikra nem illenek. Köz mindenikkel az idő, melyben az illy változások történnek; azért méltán nevezhetjük a' Németekkel: *Idő szónak*.

Közlő szó a' leg tökéletesebb, mivel ez a' tfelekedetet, szenvedést, lételt közli mindennel, és közli maga is, mind a' Név szók, mind az Idő szók némely tulajdonfágaikat.

Határozó szó egészen ráillik azon szókra melyeket így nevezünk, mivel ezek mindenkor a' Név — közlő — és idő szóknak jelentéseiket minteggy magyarázzák és határozzák, mint: *nagyon tudós, messze látó, régen volt*.

Az Előzgető és Követgető szó nevezetnek fejtegetését lásd alább (: XIV. Rész XCIII. §.:) Mondhatnánk *Elő tételnek* 's a' mi Nyelvünkben *utó tételnek* is, mivel ezek nekünk mindenkor a' Név szóknak utánnok, nem eleikbe tételnek, mint: írástól, írásról, íráshoz 'sa't., de amaz alkatmatofabb.

A' Fűzőgető és közbevető szókat is lásd alább a' magok-Részeikben.

2^{ör} Némelyek a' Beszédet tfak három részekre osztják

ugy mint: Név szóra, Idő szóra és Részetfkékre (:Particulæ:) de ugyan oda mégyen-ki a dolog, mert a' Részetfkéket az előadásban ifmét el kell osztani.

§. XXXIV. A' Befzédnek részei Fajokra (:Species:) vagy származásokra nézve kétfélék; ugymint: *Törfök szók*, vagy *Tőke szók* (:Primitiva:) mellyek más szótól eredetet nem vésznek, mint: *nap, én, lát, hol, és, ért, bár.* és *Ágazatok, vagy Folyamatok*, mellyek más szóktól vésznek eredetet, mint: *nappali, enyém, látható, holott* 'sa't.

Jegyz. *Ágazat* a törfökre nézve, *Folyamat* az eredetre nézve szépen mondathatik.

§. XXXV. A' *Törfök szók a' Magyaroknál vagy többnyire egy tagú szók*, (:monosyllaba:) mint: *ég, föld, tűz, víz, nap.* 'sa't. vagy *leg fellyebb kéttagúak* (:dissyllaba:) mint: *madár* 'sa't. *Egy szóval, a' törfök mindenkor az, melly ivadéki között leg rövidebb értelmes és jelentő szó.* Tehát az idő szókban is a' mostani időnek harmadik személye, ugymint a' melly többnyire leg rövidebb, mint: *áld, bánt, kér, ír, lát,* 'sa't. és: *zavar, terem.* 'sa't.

Jegyz. A' melly szavainknak az illy egy vagy leg fellyebb két tagú törfökök ma közbefzédünkben 's élélünkben szokásban nintsen is: annak is hajdan bizonyoson kellett lenni, mint ezt fokakban némely régi könyveink is bizonyítják; de majd a szó származtatás is világoson ki fogja jelenteni (:LVI. §.:). Az e' féle meg avúlt törfököknek kikerefések 's a' hol szükféges fel állítások egy jó forrás a' Nyelv bővítésére. Láts ugyanott ezekre egynehány példákat.

§. XXXVI. Ezen eredetektől mind' a' Folyamatokban, mind pedig hozzájuk járuló minden változtatásokban szótagonként nevednek a' Magyar szók, még pedig mindenkor tárfas hangú szótagokon. (:per syllabas syntonas XII. §.:) az az a' durva Magánhangzókhöz durva, a' gyengültekhez gyengült járul, mint: *Gond, gondol, gondolat, gondolatlan,*

gondolatlanfág gondolatlanfága, gondolatlanfágai, gondolatlanfágairól 'sa't. *kész, készül, készülés, készület, készületlen, készületlenfég, készületlenfége, készületlenfégei, készületlenfégeitől* 'fa't.

Jegyz. Az e' féle szó folytatásban ismét számtalan fok szavaink közben közben el maradtak, ki estek, vagy már meg avúltak és el is veszttek. Ezek között is igen sok találhatók, imitt amott régi könyveinkben. Ezeknek is tehát kikeresések, öszvefzedések és alkalmas helyen felállítások Második jó forrás a' Nyelv bővítésre. Nem is lehet azt mondani, hogy azok a' szók, melyek így elmaradtak, nem jó szók, vagy hogy nem voltak régen szokásban; hanem csak hogy kiestek, vagy elfelejtettek. *γλώσσα κεῖται ἐν ὄρφῳ*. A' Nyelv nedves helyen fekszik a' szájban, likamló az; míg nem iratnak a' szók, változnak minden nap. Az írás, mintegy bilints, vagy békó, melyet a' szókra vetünk, hogy fogva tartassanak a' következőknek.

De ez is bővebben fog világosíttatni alább az LVI. §-ban.

§. XXXVII. Formájokra nézve a' szók, *Eggyesek*, (: *simpler* :) melyek egy szóból állanak, mint: *éj, nap* és *Öszvetett*, vagy *Foglalt szók* (: *Composita* :) melyek két szókból lettenek eggyé, mint: *éjjél, napkelet*. Ha kettőnél több szók fzerkeztetnek egybe, léfzen *Öszverakott* szó, (: *Decomposita* :) mint: *számszerűj*.

Jegyz. I. Az öszvetett szóknak formálások ismét egy kimeríthetetlen kűtfő a' szóknak szaporításokra és gondolatainknak könnyen lehető kifejezésekre. Egy nyelv sem bővítette meg szavait ilyen öszvetett szóknak bővféges formálások nélkül. Sőt ellenben az vólt eleitől fogva a' kifejezésekben leg boldogabb és szavainak bővfégsével leggazdagabb Nyelv, melynek az illy több szóknak öszveszerkeztésekre leg nagyobb szabadsága és könnyűsége vólt. A' régi Görögök ebben legfzerentsebbek vóltanak. Őket követték a' Rómaiak. Ma a' Görögökkel vetekednek a' Németek.

A' Magyar Nyelvnek is lehetne ebben néminemű bódogsága. (:Láld a' szórakozgat. X. §.:). Éppen tfak az a' kár, hogy többnyire az illy egygé lett szókat is megfzaggatják az Irók és az által ezeknek néminemű díztelenléget 's magoknak az e' féléknek eltűrésekben, vagy követésekben idegenkedélt okoznak. Ne fzaggaftuk-meg az Öfzvetett szókat, avagy tfak a' Név szókban, (:XXII. §.:) és imhol léfzen harmadik jó, és pedig kimeríthetetlen forrása a' Nyelv bővítésnek. Ha meg nem fzaggatjuk azokat, melyeket Atyáink öfzvetettek; miért fzaggaftuk-meg az ujabakat? vagy ha eltűrjük és fzeretjük a' régi Öfzvetett szókat: miért lennénk ma ujabbaknak öfzveszerkeftésektől idegenek? A' befzédnek minden részeiben taláztatnak régi fzavaink között e' félék: agyvelő, ajtófark, árviz, elzfköz, kűtfő, puskaapor, Vármegye, atyafi, folyóvíz, éfzrevefzem, gyertyatartó, főkötfő, keskenő, vakmerő, fzántóvető, fzánttartó, jólévő, mindenható, azólta, azonképpen, minémű, bártfak, vajha 'stöbb fzázak.

2or Itt nyílik egygy ajtó a' bevett idegen fzókról való elmélkedésre is. Ez ísmét egygy, és már negyedik forrás a' Nyelvbővítésre. Az elmeretesebb Nyelvek között egygy fints, melly ezen költfőnözéftől mentt vólna, és idegenekből ne gazdagodott volna. A' régi Görög Nyelvet gazdagította a' Fenicziai, 's más. A' Deákot a' Görög tollafította, 's repítette fzárnyára, ez a' Francziát. Az Olafz pedig és a' Spanyol a' Deáknak merő azon fzülött Leánya. A' Deák és a' Francz, a' Németnek is azon egygy egygy kintstárja. Magok fzokott végezeteikre formálják az idegen szókat, önnön törvényeik alá hajtják azokat, és már egygy éréfűek az eredeti Német szókkal. Így az Anglus Nyelv igen barátlfagos, befogadja az idegeneket, valamellyek önékie hafznofoknak látatnak; de önnön törvényei alá hajtja azokat. — Ma a' Magyarok ebben is meghafonlva vannak. Nagy rfzkek felettébb is ragafzkodik az idegenekhez, és ott fem hagyhatja el kivált a' Deák szókat, a' hol tífzta Magyar szókkal és világos kifejezésekkel élhetne. Sőt a' köznép is néminémű tudományt 's Deáklágot akar ezekkel mutatni. Más kevesebb rfzkek olly buzgó vízfzont, és féltő fzerelmű önnön Nyelve eránt, hogy kéfzebb minden követ-

kezés ellen formált esmeretlen 's érthetetlen szókkal kortfo-
lítani, 's homályosítani írásait, mintsem valamelly idegent el-
tűrni.

Igy téveszti-el az ember a közép utat, és így ugrik egyik
szélről más szélre rohanva. Mint a' pénznek egy próbája 's
jósága az, ha esmeretes, úgy a szónak is. Következésképpen
az esmeretlen szó rossz pénz, melly nem jár.

*Éljünk okoson és mértékletesen azon szabadsággal, a' mellyel
étnek eleink is. A' melly szókat alkalmas, eredeti eggyes, vagy
jó és rövid öszvetett szókkal is helyesen ki nem tehetünk: tűrjük
el ideig azokban az idegen büzt. Azonban figyelmezzünk 's olvas-
sunk szorgalmatoson. Nem mindenek alkalmasfok a' jó új szó
szerzésre. Az alkalmasfok eránt ne finnyálkodjunk, azokat
végyük bé 's örökitfük. Az új dolgoknak, mellyeket az új idők
naponként szűlnek, szűklégek vagyon a' Nevekre. Ne idegenked-
jünk bévenni esmeretes nevekkal az új dolgokat, a' mellyekben
két szűklég vagyon egyszersmind, a' dologra is, a' névre is.
De kövessük abban is Eleinket, lágyítsuk 's egyenlítettük azokat
a' lágy, könnyű és kényes Magyar szóejtéshez. Az Eleinkből
bévett idegen szókban ugyan is három különbséget látunk. tudni-
illik:*

1^{ör} *ők a' könnyű kimondásúakat meg hagyták azon sze-
rént, mint: apellál, diktál, áfpis, disputál, fáin, forma, Kán-
tor, korona, lámpás, parádé, pásztor, penitentia, plága
plánta, plántál, Poeta, pompa, praktika, préda, prédikál,
predikátor, próba, próbál, próféta, prófétál, purgáczio, pur-
gál, restál, restancia, sentenzia, summa, fors 'sa't.*

2^{ör} *A' hosszúkat megrövidítették, mint: Apostol: Apos-
tolus, Kanta, Cantharus, kapitány, Capitaneus, mód, modus,
óra, hóra, pergamen, pergamena, Prócátor=Procurator, Sá-
tán = Satanas, Vers = versus. 'sa't.*

3^{ör} *Nagyobb részént pedig rövidítéssel is lágyítással is
eggyet fatfarítottak az idegen szókon, mint más Nemzetek*

is, és azokat kényesebb 's Magyarosabb hangokra változtatták, mint:

<i>Alamifna</i>	=	<i>Elemofyna.</i>
<i>Almárium</i>	=	<i>Armarium.</i>
<i>Angolna</i>	=	<i>Anquilla.</i>
<i>Angyal</i>	=	<i>Angelus.</i>
<i>Arkangyal</i>	=	<i>Archangelus.</i>
<i>Apácza</i>	=	<i>Abbatissa.</i>
<i>Apátúr</i>	=	<i>Abbas.</i>
<i>Berbéts</i>	=	<i>Vervex.</i>
<i>Czédula</i>	=	<i>Scheda, Scheda.</i>
<i>Czeremonia</i>	=	<i>Cerimonia.</i>
<i>Czimbalom</i>	=	<i>Cymbalum.</i>
<i>Czirkalom</i>	=	<i>Circinus.</i>
<i>Deák, Dékán</i>	=	<i>Diaconus.</i>
<i>Dézma</i>	=	<i>Decima.</i>
<i>Eczet</i>	=	<i>Acetum.</i>
<i>Ereklye</i>	=	<i>Reliquiae.</i>
<i>Eretnek</i>	=	<i>Haereticus.</i>
<i>Fáklya</i>	=	<i>Facula.</i>
<i>Fertály</i>	=	<i>Firtel.</i>
<i>Flastrom</i>	=	<i>emplastrum.</i>
<i>Font</i>	=	<i>Pfunt.</i>
<i>Frigy</i>	=	<i>Fried.</i>
<i>Fundamentom</i>	=	<i>Fundamentum.</i>
<i>Gallér</i>	=	<i>Galerus.</i>
<i>Gelét</i>	=	<i>Glét.</i>
<i>Golyóbis</i>	=	<i>Globus.</i>
<i>Iskatula</i>	=	<i>Scatula.</i>
<i>Isptály</i>	=	<i>Hospitale.</i>
<i>Kabala</i>	=	<i>Caballa.</i>
<i>Kalamaris</i>	=	<i>Calamarium.</i>

<i>Kanonok</i>	=	<i>Canonicus.</i>
<i>Kappan</i>	=	<i>Capo, Kapaún.</i>
<i>Klastrom</i>	=	<i>Claustrum.</i>
<i>Kamara</i>	=	<i>Camera.</i>
<i>Káplán</i>	=	<i>Capellanus.</i>
<i>Kápolna</i>	=	<i>Capella.</i>
<i>Karátson</i>	=	<i>Incarnationis D. Festum.</i>
<i>Karmafin</i>	=	<i>Kermesinus.</i>
<i>Keresztyén</i>	=	<i>Christianus.</i>
<i>Kristály</i>	=	<i>Christallus.</i>
<i>Kristély</i>	=	<i>Clyster.</i>
<i>Lator</i>	=	<i>Latro.</i>
<i>Laistrom</i>	=	<i>Registrum.</i>
<i>Lombik</i>	=	<i>Alembicus.</i>
<i>Mester</i>	=	<i>Magister.</i>
<i>Mustra</i>	=	<i>A monstrando.</i>
<i>Oltár</i>	=	<i>Altare.</i>
<i>Orgona</i>	=	<i>Orgonaum.</i>
<i>Padimentom</i>	=	<i>Pavimentum.</i>
<i>Palánt</i>	=	<i>Plánta.</i>
<i>Palota</i>	=	<i>Palatium.</i>
<i>Pánt</i>	=	<i>Band.</i>
<i>Papiros</i>	=	<i>papyrus.</i>
<i>Paraditsom</i>	=	<i>Paradysus.</i>
<i>Patika</i>	=	<i>Apotheca.</i>
<i>Piatz</i>	=	<i>Platz.</i>
<i>Pintér</i>	=	<i>Binder.</i>
<i>Pünköft</i>	=	<i>Pentecoste.</i>
<i>Püspök</i>	=	<i>Episcopus.</i>
<i>Pogány</i>	=	<i>Paganus.</i>
<i>Polgár</i>	=	<i>Burger.</i>
<i>Polyva</i>	=	<i>Palca.</i>
<i>Pont</i>	=	<i>Punctum.</i>

<i>Pór</i>	= <i>Bauer.</i>
<i>Posta</i>	= <i>Post.</i>
<i>Prépost</i>	= <i>Praepositus.</i>
<i>Remete</i>	= <i>Eremita.</i>
<i>'Sindely</i>	= <i>Scindula.</i>
<i>'Sóltár</i>	= <i>Psalterium.</i>
<i>Sinór</i>	= <i>Schnur.</i>
<i>Spongya</i>	= <i>Spongia.</i>
<i>Stukatura</i>	= <i>Structura.</i>
<i>Szablya</i>	= <i>Sabel.</i>
<i>Szappan</i>	= <i>Sapó.</i>
<i>Szent</i>	= <i>Sanctus.</i>
<i>Templom</i>	= <i>Templum.</i>
<i>Testamentom</i>	= <i>Testamentum.</i>

Ezen módon bántak többnyire az emberi kereszti nevekkal, sok Nővérény, Ásvány, és Állati nevekkal. Lásd széllyel.

E' szerént tudatlan és ok nélkül való finnyáskodás, hogy sokaknak ma nem tetszik: *Alagya* = *Elegia*. *Purgoma* = *Epigramma*, melly utolsót már Páriz Pápai régen feljegyzett 'sa't.

VII. Rész. A' Czikkely szóról és a Nembeli különbségről.

§. XXXVIII. A' Czikkely szó az a' szótka, melly a' Név szóknak eleikbe szokott tétetni és némelly Nyelvekben azoknak Nemeiket is különbözteti.

A' mi Nyelvünkben két Czikkely szó vagy, úgy mint: Meghatározott Czikkely szó a' vagy az: és Határozatlan Czikkely szó, *eggy*, mellyek a Név szóknak eleikbe tétetnek; de Nemet eggyik sem különböztet, sem semmi meg hajlatást vagy változtatást nem szenved, hanem mindenkor ezenkép-

pen marad, melly egy valóságos könnyítése a' mi Nyelvünknek.

Jegyz. Illyen a' Görögöknél: *ó, ή, τό.* a' Németeknél: *der, die, das. és ein, eine, ein.* de a' mellyek Nemet is különböztetnek; mint magok a' Név szók változtatva is ejtegettetnek. A' Deák Nyelvben illyen nintsen, mert a' *Hic, hæc, hoc,* mutató Névváltó szó, nem Czikkely szó.

§. XXXIX. A' meghatározott Czikkely szó a' vagy *az,* tfak azon egy Czikkely szó, a' mellyel élünk illyen különbséggel:

1^{ör.} Minden máfsalhangzón kezdődő Név szók eleikbe ez tétetik: *a'* és akkor az a' Máfsalhangzó meg kettőztetődik, mellynek jele a' Czikkelyszó után *e'* vonásotfka, a' és úgy mondatik ki, mintha kétfzer volna írva; p. o. a' *király,* hogymár: *akkirály.*

2^{ör.} Minden Magánhangzón kezdődő Név szóknak ez tétetik eleikbe: *az,* mint *az állat, az ég.* és ez röviden hangzik.

3^{ör.} A' *H,* minthogy kettőztethetetlen máfsalhangzó (: VII. §. 4. sz.): ez előtt azon kettőztetéfnak pótolására ki kellene íratni mindenkor a' *z*-nek, mint: *az ház, az hegy.* de egy darab időtől fogva való éléssel a' lett közönségesé, hogy el is maradhason a' *z,* mint szinte egyéb máfsalhangzók előtt, mint a' *ház, a' hegy.* (: Lásd ennek világoztatását alább a' Jegyzésben és a' Versírásban VIII. §. :).

Jegyz. 1. Régi íróink ezen különbségre nem vigyáztanak, hanem akár magánhangzón, akár máfsalhangzón kezdődő szók-nak eleikbe mind ezt rakták: *az, mint az föld, az könyv.* 's a' *t.* ezt gondolván a' Czikkelyszó fejének lenni, *az,* ennek ama' Mutató Névváltó szóval lett öfvezavarásából, *az, is, ea, id.*

2^{ör.} Úgy is ítélnék *e'* felől ma is leg többen, hogy ezen Czikkely szó a' maga tellyefségében *az,* nem *a'*; innen, mikor Máfsalhangzón kezdődő szóhoz tétetik: azon *z* betűnek elmaradá-

lát pótolja a' málsalhangzónak meg kettőztetése, nehéz lévén így kimondani: *az király*. — De ideje már egyszer ebben is világosodni, ennek igaz eredetét 's természetét felfedezni, és vele élőfűnket állandóan ahhoz szabni. Melly is így következik:

A' mi Czikkely szónk csak nem azon eggy mind mivoltában, mind természetében a' 'Sidó Czikkely szóval, és ahhoz mindenben igen közel jár. Mint tehát egyebekben sokakban: úgy a' Czikkely szónk igaz tör'sökének 's természetének felfedezésében is a' 'Sidó Nyelv fog leg jobban el igazítani bennünket. A' Sidó Czikkely szó 𐌸, azaz *Ha*: a' Magyar Czikkelyszó *a*: Megegyeznek a' Sidó *Ha* és a' magyar *a*.

α) Abban, hogy Nemet nem különböztetnek, hanem azon eggy formában mindenik Nem benne van. *Ha Ifch, Ha Ifcha, A' Férjfi, az Affzony.*

β) Meg egyeznek abban, hogy mint a' 'Sidó *Ha*; úgy a' magyar *a'* változhatatlan a' mellette lévő szóknak minden eseteikben. (: *Cafus* :) nem úgy mint a' *der, die, das* és ó, 𐌺, 𐌺, mellyek eseteken változnak.

γ) Meg egyeznek abban, hogy valamint a' Sidó *Ha*; az utánna tett szóval eggyé léfz, és ha az málsalhangzón kezdődik, az a' Málsalhangzó eggy Dágelsel, vagy középbe szúrásal meg kettőztetődik. p. o. ebből *Ha Dám* léfz: 𐌸𐌳𐌰 Haddam. ebből: *Ha jam, léfz* 𐌸𐌳𐌰 Hajjám. Úgy a' Magyar *a'* az utánna tétetett málsalhangzón kezdődő Név szóknak első betűjüket meg keményíti vagy kettőzteti, és így meg hofzabbítja eggy ilyen utánna tétetett jellel mint a' *vér, a' tenger*, mintha írának: *arvér, attenger*.

δ) Megegyeznek a' Sidó *Ha*, és a' Magyar *a'* abban, hogy mikor magánhangzón, vagy a' Sidóknál úgy mondatott Torokbeli (: gutturalis :) betűn kezdődő Név szóknak tétetnek eleikbe, mindenik változást szenved. A' Sidó *Ha* tudniillik akkor a' rövid *a*-t vagy Patakot, (: - :) változtatja hofzú *á-vá*, Kamettfzé (τ) A' Magyar *a'* pedig ugyan a' Magán-

hangzók előtt maga mellé vész a' Magánhangzók előtt maga mellé vész a' z-t és léfz: az, mint *az asfzony, az ember*. Torokbeli kemény hangunk pedig nekünk nints több a' *H*-nál, ez elébe ha efik a' Czikkely szó, vagy fel vész a' z-t akkor is, mint a' magánhangzók előtt, és léfz *az Hegy, az Hóld*, vagy a' mint már egy darab időtől fogva való éléssel közönlégesé lett, tfak marad akkor is a', mint a' *hegy, a' hold*, mellyet inkább akarok mind kettőt tűrhetővé tenni (: Lásd: Versírás VIII. §.):

Igy tehát a' mi Czikkely szónk a' maga eredetében a' és nem az. De kérdés: Honnan vész hát fel a' z-t a' magánhangzók és *H* előtt, és miért a' z-t és miért nem más betűt? Erre azt kell meg tartani: hogy kétrendbeli különböz, de egymáshoz igen közelítő ilyen szavaink vagynak minékünk, t. i. a' Czikkely szó a', és Mutató Névváltó szók, *az, ez*, valamint vagyon ez szinte a' Görögöknél és ma a' Németeknél is. A' Görögöknél a' ó, ῥ, τ ò Czikkely szóhoz igen közelít ez a' máfra vitető névváltófzó: óς, ῥ, ó (: qui, quæ, quod :) A' Németeknél is vagyon a' der, die, das Czikkely szón kívül *der die, das* mutató névváltófzó is (: is, ea, id :) mellynek ejtegetése némelyekben különböz a' Czikkely szótól, némelyekben véle meg eggyez. Minálunk meg felel ennek e' mutató Névváltó fzó: *az* (: is, ea, id :) melly a' Névváltó szók között elő fog adatni. (: LX. §. :) Vagyon még a' Németeknél *diefer, diese, dieses* mutató Névváltó fzó is. Ennek megfelel mi nálunk *ez*, (: Hic, Hæc, Hoc :) (: Lásd ugyanott:). Nem kell ezeket öfzve zavarni. Mindeniknek különös hafzna, természete, és törvényei vagynak; de a' melly természetet 's törvényeket gyakran eggyik a' máfiktól költfönöz. A' mi Czikkely szónk változhatatlan és femmi esetei nintfenek; de ezen Névváltó szók: *az, ez*, minden eseten változnak, mint majd alább meglátjuk. A' Czikkely szó a' magánhangzók előtt, a' Mutató Névváltó szóktól maga mellé

költőnzi a' z-t, és léfz az, mint: *az ég, az Isten*. E' mutató névváltó szók pedig: *az, ez*, és az ezekből öfzvefzerkesztettek: *amaz, emez, imez*, azt költőnözik vífzont a' Czikkely szótól, hogy a' könnyebb kimondáfért Ejtegetésekben (: in Declinatione :) más szó eleibe tételekben és az öfzvefzerkesztésben, ha máfsalhangzó következik utánnok, a' Czikkely szó módjára elvesztik z-jeket, és annak helyébe kettőztetik az utánnok következő Máfsalhangzót, mint: *an-nak, ennek, amannak, emennek, attól, ettől, arról, erről, amabból, emebből* 's a' t. *e' fa* (: hoc lignum est :) *ama' fa, eme' fa. akkor, ekkor, annyi, ennyi, a' féle, e' féle* 's a' t. A vádoló esetben mindazonáltal megtartják a' z-t, mint: *azt, ezt, amazt, emezt* 's a' t.

Hanemha ezeket im e' szókról megtartjuk: több Czikkely szónk fog lenni, nem tfak egy, és a' zavarodáfából 's rendetlenfégből soha ki nem gázolunk.

§. XL. A' Határozatlan Czikkelyszó *eggy*, melly vétetett e' számláló szótól egy; de attól még is különböz, és ilyenkor nem számlálás végett élünk vele, hanem ezeknek alkalmas és ékes fel tferélésekre, a' vagy *az*, és *valamelly*, mint: *eggy király, egy ember*. Semmi változtatása nintfen ennek is.

Jegyz. Ez a' Határozatlan Czikkely szó tfak egy darab időtől fogva vétetett be Nyelvünkbe, az Európaiaknak, és közelebb a' Németeknek követésekre. Nem meg vettetendő egészen, főt tagadhatatlan, hogy fokfzor igen szép kiejtések esnek vele. Kivált a' kötés elején, vagy a' beszéd kezdetén gyakran hathatóságot (: emphasis :) ad a' fzólláfnek. Igen szépen él ezzel Befenyei György minden munkáiban. Lásd az ezzel való élést a' fzórakofgatáfban. VI. §.

§. XLI. A' magyar Nyelvben az Állatokon kívül az érzéketlen dólgoznak neveikben semmi Nembeli különbség nintfen és ez ísmét más nagy könnyűsége a' Magyar Nyelvnek.

Az állatokat, minthogy maga a' Bölt's Teremtő két nemre osztotta, t. i. Hím és Nőstény Nemekre: mi is ezeket Név szavainkban megkülönböztetjük, de nem Czikkelyszóval, hanem különb, különbféle módon, úgymint:

1^{ör.} Az Emberekben és az emberek előtt esmeretefebb Házi, vagy major és gazdaságbeli állatokban mind két Nemet különb, különb nevezetekkel különböztetjük, főt némelly állatokban ifmét különös nevezettel a' herélt állatokat, mellyeknek lajstromok im ez:

Köznév	Hím	Nőstény	Herélt
<i>Ember</i>	<i>Férjfi</i>	<i>Ajzsony.</i>	
<i>Gyermek</i>	<i>Füü</i>	<i>Leány</i>	
<i>Marha vagy</i>	<i>Bika</i>	<i>Tehén</i>	<i>Ökör</i>
<i>Barom</i>			
<i>Ló</i>	<i>Ménló, Tjödör,</i> <i>legszebb, Mag-</i> <i>ló</i>	<i>Kancza, Ka-</i> <i>bala Kaczola</i> <i>(: Ap. Tsere</i> <i>János:)</i>	<i>Paripa</i>
<i>Juh</i>	<i>Kos</i>	<i>Jerke</i>	<i>Örü</i>
<i>Ketjke</i>	<i>Bak</i>	<i>Ketjke</i>	<i>Czap vagy:</i> <i>Berbéts</i>
<i>Disznó, Sertés</i>	<i>Kan</i>	<i>Eme, Emse,</i> <i>Kocza</i>	<i>Ártány</i>
<i>Tyuk</i>	<i>Kakas</i>	<i>Jércze</i>	<i>Kappan.</i>
<i>Lúd</i>	<i>Gúnár</i>	<i>Jércze</i>	
<i>Katfa, Kátfa</i>	<i>Gátfir</i>	<i>Jércze</i>	
<i>Récze, Rucza</i>			
<i>Kutya</i>	<i>Bak vagy Kan-</i> <i>kutya</i> <i>Kamafz.</i>	<i>Szuka</i>	

2^{or.} Egyéb állatokban tfak ezen *Hím* és *Nőstény* szónak eleikbe tételekkel tévzünk különbféget, mint a' Szár-

nyas állatok egész Nemeikben, hím veréb, nőstény veréb 's a' t. Máfokban ifmét, mint a' négylábú állatokban a' Hímet nevezzük Bak-nak, mint: Bak szarvas, nőstény szarvas. Itt is mind azonáltal gyakran köz név az *Hím*, mint Him orofzlán, 's a' t.

3^{or.} Az Emberek között a' Nemzetet, méltóságot, hivalt, mesterféget, atyafiságot 's a' t. jelentő szókban, az Affzonyi nem e' szónak utánna-tételével jelentetik: *affzony*, mint: Magyar Affzony, Tót Affzony, Rác Affzony, 'Sidó Affzony, Istenaffzony, Király affzony, Fejedelem affzony, Herczeg affzony, Próféta affzony, Tanító affzony, Meny affzony, Nyoszolya affzony, Gazda affzony, Szakáts affzony, Sógor affzony, Szomfzéd affzony, Koma affzony 's a' t.

4er. Vagyon ezen kívül *Né* végezet is, melly Feleféget téfzen, mellyel az emberi minden nevezésekben, a' Nemzetekben, méltóságokban, Hivatalokban, mesterfégekben és akármelly Nevekben az Affzonyi nem jelentetik; de ez ifak Férjről való nevezet, és hanemha a' Férj azon Nemzetbeli, vagy azon méltóságot, hivalt, mesterféget vífeli, vagy követi; az Affzony úgy nem nevezetethetik, mint: Görög, Görögné, 'Sidó, 'Sidóné, Tfáfzár, Tfáfzárné, Király, Királyné, Gróf, Grófné, Báró, Báróné, Bíró, Bíróné, Pap, Papné, Budai, Budainé 's a' t.

Jegyz. Ez a' szó a' Magyaroknál *nő*, vagy mai szóllás szerént, *né*, valófággal feleféget téfzen, mint ezt némelley folyamatai is, p. o. *nős, nőtelen, nőzni* vagy *nőfzni* 's a' t. bizonyítják; és ezeken kívül két régi Verfelőinknek is némelley Verfei mutatják, mellyeket felhoz *T. Dugonits is Etelkájának 10 könyv 4. Jegyz. 12 lev** Ha tehát Nyelvünket régi, igaz értelmében meg akarjuk tartani: nem lehet ezt annyira ki terjesztteni, mint e' Német végezetet: *inn, König, Königinn*, annyival is inkább, nem lehet azzal egyé tenni, mint a mai németefen szólló Magyarok a' hang közelítéfből egyé kezdik tenni. Németül: *Grä-*

finn akármelly Gróf kisaflzony is, *Königin* Erfébet, hajdani Angliai Király Affzony és dits. Eml. Mária Theresia is. Magyarúl nem Grófné a' kinek tflak Férje nem Gróf, vagy nem az vólt, ha özvegy. Nem Királyné, nem Tfláflzárné, a' kinek nem Király 's Tfláflzár a' Férje. Ez igen szép és hafznos megkülönböztetés is Nyelvünkben, azért méltó továbbra is a' megtartáflra. Roffz flóllás tehát: *Szakátsném, Barátném, Mofóném*. 's a' t. mint ma kezdenek szóllani akármelly hajadon leány vagy Özvegy affzonyról is. Szakátsné, a kinek flakáts a' férje. 's a' t.

Roffz és érthetetlen flóllás egy mai Apácza Szűzet Apostolnének mondani, a' német Apostolinn után. Apostolné volna, a' kinek Apostol a' férje, ama pedig Apostol Affzony. Eleink így nem flóllottak 's nem írtak. A mit ma így mondanak: *Barát* ném, az az Affzonyi Nemben: Mátkám Affzony, hanemha olly ízemélly valakinek Barátnéja, a' kinek a' férje egyszer smind Barátja. Miért nem olvafsuk fohol régi Íróinkban: Istenné, Prófétané, 's a' t. hanem Isten affzony, Próféta affzony.

*1. *Nem tflak két-tenger közt ennek híre vala, Perfiába is juta Artaferkes király Ötfe szerentséjét Szép Nejéről tfludálta Nyilván hízik immár hogy egyéb Nejevel soha Cirus nem*
[hála.

Bogáti Fazekas Miklós 1587 nyomtatt.

2. *Közönséggel azt is végezték vala;
Hogy mindenik flabadon bé járhatna.
Kérdetlen, Királyhoz menne dólzába,
Hanemha Nejevel a' király volna
Az, mint heten köztök végezték vala,
Hogy flabados volna király ajtaja,
Hanemha Nejevel volna ágyába.*

Chiereny Mihály. 1592 nyomtatt.

VIII. Rész. A' Név szókról.

§. XLII. *Név* *szónak* mondatik mind azon része a' be zédnek, a' melly valami dólgot jelent, és a' mellynék eleibe tehetjük e' *Czikkelyszót* a' vagy az. p. o. a' világ, az ember, a' bölts. A' Név szó tárgyára nézve háromféle.

Főnév (: *Substantivum* :)

Rávető *szó*, vagy *Társige* (: *Adiectivum* :) és *Számláló* *szó*.

Főnév, a' melly magában minden más *szónak* hozzátétele nélkül megértődik, mint: *Ház*. *Rávető* *szó*, a' melly magában más *szónak* hozzá tétele nélkül egészen meg nem értődik, mint: *nagy*, *magas*. *Számláló* *szók* a' *számok*, mellyekkel a' *számlálásban* élünk, mint: *eggy*, *kettő*, *három*, *négy* 's a' t.

A' *Főnevek* *ismét* vagy *tulajdon* *Nevek*, mint: *Európa*, *Áfia*, *Magyar ország*, *Péter*, *Duna*, *Buda*. 's a' t.

vagy *köznevek*, mint: *Ország*, *város*, *tenger*, *folyóvíz*, *hal*, *bogár*, *ember*, *madár*, *könyv*, 's a' t.

Vagynak még *nemzeti*, vagy *Vezeték* *nevek*, mint: *Hunyadi* és *keresztnevek*, mint: *Mátyás* 's a' t., de ezek is mind tudva lévők.

Iör. A' Főnevekről.

§. XLIII. A' Név szókban előadatandók az ő változtatásoknak négy módjai, úgymint: A' *Szám*. *Ejzet* (: *Casus* :) *Ejzetegetés* (: *Declinatio* :) és a' *Hasonlítás* (: *Comparatio* :).

Tfak a' három elsőket illetik a' Főneveket, mellyekről szólnunk elsőben.

A' *szám kétféle*: *Eggyes szám* (: *Numerus singularis* :) mint: *ember*, *város*. *Többes szám*, (: *Num. Pluralis* :) mint: *emberek*, *városok*.

A' Név szóknak *Efeteik* azon *szóvégek*, mellyek szerént

a' szóváltoztatásban különb, különb módon eshetik valamely szó, p. o. Ember, emberé, embernek. 's a' t.

A' több Nyelveknek példáik szerént ma a' Magyarok is hat eseteket számlálnak, úgy mint:

Nevező eset, (: Nominativus :) melly maga a' szó.

Bíró eset, (: Genitivus :) é

Adó eset, (: Dativus :) nak, nek

Vádoló eset, (: Accusativus :) t, at, et, ot, öt.

Hívó eset (: Vocativus :) —

Elvevő eset (: Ablativus :) tól, től.

A' szónak ezen *Eseteken való változtatása mondathatik Ejtegetéjnek, (: Declinatio :) melly is emez hat módon esik az Egyes számban, és ugyanannyi módon a' Többes számban.*

Jegyz. 1. Némely Nyelvekben ezen Deák nevezetek: *Nominativus, Genitiv, Dativ* 's a' t. mint már igen meg szokott és érthető szók fordítás nélkül megtartatnak. Mafok sem ezen Neveket meg nem tartják, sem Nyelvekre nem fordítják, hanem ezek helyett e' változó eseteket számokkal nevezik, mint 1^ő 2^{ik} 3^{ik} 4^{ik} 5^{ik} 6^{ik} Eset, és ez alkalmatofabb is.

2^{or} Mi ha szavainkban tfak annyi esetet akarunk számlálni, a' mennyi különböző végezettel esnek azok: nyilván vagy, hogy a' Hívó, vagy 5^{ik} esetre éppen semmi szükségünk nintsen, mivel az a' mi Nyelvünkben mindenkor egy formán esik, és szinte azon egy a' Nevező, vagy 1^ő Esettel. Azért ezt mi is kihagyhatjuk, mint némelyek kihagyták.

3^{or} Ha a' 6^{ik} esetet, *tól, től*, melly különös követgető szó, az Esetek közzé számláljuk: így még 10, vagy több e' féléket is adhatnánk hozzá; mint: *ról, ről, ből, ből, ra, re* 's a' t.

Nálunk tehát ez sem különös eset, mert eggyképpen tészünk minden követgető szókat a' Nevező Eset után. De minthogy a' Nyelv könyvet ezen tekintetben nem annyira magunkért, mint idegenekért írjuk, a' kik Nyelvünket tanulni akarják: a' közönléges szokásért ugyan azon Eseteket mind meg tarthatjuk.

4^{or} Vóltnak fokban Nemzetünkben, a' kik vagy szóval, vagy írásaikban is, még ezen hat Esetekhez többeket is raggattanak.

Illyen Kalmár György, ki (: az ő Prodrómusában 52 lev.): 2ik esetnek téfzi ezen végezetet: ú, ű, p. o. hajú, szemű. De ennek az Ejtegetések között helye nints, hanem inkább a' szó folytatásban (: Derivatio:) és az akkor léfz Rávető szó, annyit tévén, mint: *hajas, szemes*. Nagy hajú, kék szemű, annyi mint: nagy hajas, kékszemes. Ugyanő 3ik Esetnek téfzi ezen végezetet: *vá, vé*, mint: *jóvá, könnyűvé*, melly *v* betű a' Másalhangzók után, fzi az azon Másalhangzóvá válik kedvesebb szólláfnak okáért, mint: *emberré, pappá*. Ezt mások is nevezték *Váló* esetnek. De ennek is itt helye nintsen, hanem a követgető szók között (: XCVIII. §:). Mások ezt is az esetek közzé akarták vinni; *úl, ül*, mint: *gazúl, emberül*; de ennek is a' helye a' Határozó szók között vagyon (: XCI. §:). Mi tehát a' fellyebb írt okon tflak a' hat elmeretes esetek mellett maradván, láfsuk, hány Nyelvünkben a' Név szó Ejtegetés.

§. XLIV. *Az Ejtegetés a' mi Nyelvünkben tfak egyetlen egyy.* Meg tartván azon Réglát, mellyet fellyebb (: XII. és XXXVI. §:) említettünk, hogy a' Magyar szók mindenkor tárflas hangú szótagokon nevedeknek, p. o. a' dúrva magánhangzók, *a, o, u* mindenkor magok közzül véfznek magokhoz; a' gyengült magánhangzók *e, ö, ü* ífmét magok közzül; minékünk egyy Ejtegetésnél többet tenni éppen fzüklégtelen. Mert a' mi 2ik esetünk mindenkor *é*. A 3ik a tárflas magánhangzók miatt: *nak* a' dúrva hangú szókban; *nek* a' gyengültekben, melly mindenkor önként következik. A' 4ik Eset mindenkor *t*. De midőn a' szó egygyes, vagy kettős másalhangzón is végződik, nem lehet magában hozzá adni a' *t* betűt, hanem segítő magánhangzót kell felvenni, és azt mindenkor a' tárflafok közzül; így léfzen ofztán a 4ik Eset *at, et, ot, öt*. p. o. *Ház, Házat, szem, szemet, tfont, tfontot, kürt, kürtöt*. 's a' *t*. Az 5ik eset mindenkor egyy az elfővel, tfak hogy eleibe tétetik e' szótfka: *óh*. A' 6ik-tól a' dúrva hangokban, mint *háztól, tfonttól*; től a' gyengültekben, mint: *szemtől, kürttől*.

Igy a' Többses számban a' Nevező Eset mindenkor *k*, melly a' magánhangzók után tñak magában tétetik, mint: Borfó, Borfók. De ha mássalhangzón végződik a' szó, itt is legítő magánhangzót kell felvenni, még pedig a tárfasok között és így ugyanazokat, mellyeket az eggyes szám 4^{ik} esetében, így lészén olztán a' Többses szám esete: *ak, ok, ek, ök*, mint: *Ház, Házak, tñont, tñontok, szem, szemek, kürt, kürtök*. Ezentúl a' 2^{ik} 's több esetek ismét ugyan tñak azok, 's azon törvényen járók, mint vóltak az eggyes számban.

Eggy tehát a' mi Ejtegetéñk: de mégis a' kezdők kedvékért, a' tárfas hangok miatt mindenik hangra különös példákat fogunk adni. Sőt a' ki tñak ezen eggyetlen-eggy magánhangzónak elváltozáfa miatt *a, e* ebben: *nak, nek*: ezen Ejtegetéñt eggynek esmérni nem akarja: ám tartñon szabadon két Ejtegetéñt.

Pélða a' dúrva hangokra: I.

Eggyes szám.

1 ^o	Eset	a'	Borfó
<u>2^{ik}</u>	"	a'	Borfó . . é
<u>3^{ik}</u>	"	a'	Borfó . . nak
<u>4^{ik}</u>	"	a'	Borfó . . t
<u>5^{ik}</u>	"	oh	Borfó .
<u>6^{ik}</u>	"	a'	Borsó . . tól.

Többses szám.

1 ^o	Eset	a'	Borfók
2	"	a'	Borfók . . é
3	"	a'	Borfók . . nak
4	"	a'	Borfók . . at
5	"	oh	Borfók . .
6	"	a'	Borfók . . tól.

Példa a' gyengült hangokra II.

Eggyes szám.

1 ^ő	<i>Ejjet</i>	az <i>Erdő</i>
2	"	az <i>Erdő</i> . . <i>é</i>
3	"	az <i>Erdő</i> . . <i>nek</i>
4	"	az <i>Erdő</i> . . <i>t</i>
5	"	<i>óh Erdő</i> . .
6	"	az <i>Erdő</i> . . <i>től</i>

Többes szám.

1 ^ő	<i>Ejjet</i>	<i>Az Erdők</i>
2	"	az <i>Erdők</i> . . <i>é</i>
3	"	az <i>Erdők</i> . . <i>nek</i>
4	"	az <i>Erdők</i> . . <i>et</i>
5	"	<i>oh Erdők</i> . .
6	"	az <i>Erdők</i> . . <i>től</i> .

§. XLV. Ez az eggyűgyű Ejtegetések vagy on mind azon szóknak, mellyek magánhangzón, kivált hofszú magánhangzón végződnek, nevezetesen:

Az első példa szerént ejtegettetnek:

1^{ör}. Minden *Ó* végű szók, mint: Adó, ajtó, akó, apró, Báró, békó, bibirtló, bimbó, Czompó, czipó, Dió, díznó, dongó, eladó, fakó, ficzkó, fogadó (:diversorium:), fogó, folyosó (:podium:), furkó, gamó, gyarló, hajó, háló, hernyó, hintó, holló, hordó, istálló, karó, kantló, kígyó, komló, korló, koporló, kunyhó, lakó, lógó, lopó, mankó, mogyoró, mosdó, mosó, nyakó, nyakló, olló, ormó, orfó. Palló, patkó, porczogó, porzó, posztó, ráró, rigó, rugó (:elater:) sajtó, savó, Sidó, fő, főtartó, szabó, szalló, szólgáló, tapló, tinó, túró,

tfatló, tfikó, tfomó, tforgó, ugró, zatfkó, váltó 's a' t. és minden ó végű Közlő szók.

Kivétel *a*) Kivételnek e' három egytagú szók: *ló, hó, tó*, melyek úgy gondoltatnak, mintha *V* málsalhangzón végződnének. (: Láfđ XXX. § 2. Jegyz.): Ezek mindjárt a' 4^{ik} esetben felfelzik azon *V*-t és ahoz e' legítő magánhangzót: *a*, ezt meg tartják az egélsz többes számban, mint: *lovat, lovak* 's a' t. Sőt e' két utólló *hó, tó* ugyanakkor a' kedvesebb szóllás kedvéért a' *v* előtt lévő magánhangzót is *a*-ra változtatják, mint *havat, havak, tavat, tavak* 's a' t. Egyébaránt nem változnak, főt ez utólló: *tó* a rendes Ejtegetést is eltűri, valamint e' szó is *szó*, ama' változások: *szavat, szavak* 's a' t.

β) E' szó: *Bíró* a' Többes számban á magánhangzóra változik, mint: *Bírák, bíráké, bíráknak* 's a' t.

2^{or} az elfő példa fzerént mennek minden *u* végű szók, akár hofszú, akár rövid légyen az, mint: *ágyú, alku, árrú, borjú, bofzú, bú, bútfú, cziczu, faggyú, falu, fiú, franczú, gyalú, gyanú, háború, hajdú, hattyú, kapu, kofzorú, lapú, pattantyú, farkantyú*, és minden *tyú* végűk, *szú, tanú, válú*.

Ki vétel *a*) *Szomorú* és minden *ú* végű leírás, mint *hajú, lábú, nyakú* 's a' t. a' Többes számban az *ú*-t is meg tartják ugyan; de utánna á'-t is véfznek fel, mint *szomorúak, nagylábúak*, 's a' t.

β) Ezek: *fattyú, gyapjú, ifjú, hofszú, sarjú, varju*. a 4^{ik} esetben és az egélsz Többes számban az *u*-t *a*-ra változtatják, mint: *fattyat, fattyak* 's a' t.

γ) Ez a' három: *daru, hamu, szaru*, a 4^{ik} esetben és az egélsz Többes számban az *u*-t *v*-re változtatják, mint *darvat, darvak, hamvat, szarvat* 's a' t. Mind ezen három rendbeliek mindazonáltal a' rendes Ejtegetést is eltűrik.

A' második Példa fzerént ejtegettetnek:

3^{or}. Minden ő végű szók, mint: *Aggnő, agyvelő, bőltfő, böndő, bördő, bötýkő, czipő, czipellő, emlő, ernyő, erő, efő, (: pluvia :) elztendő, fedő, felhő, fejtő, fenyő, ferdő, fertő, főkötő, gyeplő, himlő, idő, kezkenő, kötő, kürtő, legyező, lejtő, lepedő, mennyegző, mező, nő (: uxor:), nyers erő (: vigor:) pergő, rezfelő, leprő, fer főző, szellő, szeplő, szőlő, tekenő. tepertő, tömlő,*

tő, tfengő, tletfemő, tfípő, űlő, űnő (: bucula:) vő, velő, vessző, és minden ő végű közlő szók.

Ki vétel. E három egygy tagú szók: kő, tő, tľő, és az elfőből őfzetett szók: *fénkő, kénkő, menykő*, mivel úgy gondoltatnak, mintha *V-n* végződnének: mindjárt a' 4ik esetben felvélszik azt, és meg tartják a' Többes számban, úgy hogy a' többes számban a' nélkül nem is ejtegettetnek, mint: *követ, kövek* 's a' t. Ez is a' Szerént: bőv. E' pedig: fő és ez is néhánykor vő, a' v helyett ugyanott j-t vélznek fel, mint: fejet, fejek, vejet, vejek. 's a' t.

4^{or}. Minden ű végű szók, mint: Betű, betű, fű, gyepű, gözű, gyűrű, gyűzű, hegedű, kefelyű, kefztyű, kölű, köpű, köfzörű, örű, őfztörű, pergettyű, leprű, fzerű, tfengettyű, tľepű, tľergettyű, vűű 's a' t.

Ki vétel. a) *Gyönyörű, keferű* és minden ű végű le írás, mint: kezű, feű, elű, fzinű 's a' t. a' Többes számban e-t is vehet maga után, mint: gyönyörűek, fzinte, mint a 2ik szám kivételben az ű vég.

β) Ezek is: fű, hű, mű, nyű, fűzű v végezetűeknek gondoltatván, a 4ik esetben es az egész Többes számban fel vélzik azt, mint: fűvet, fűvek, művet, művek 's a' t. e négy utóffó mindazonáltal az ű-t i-re is változtatja (: Láfđ XXX. §:).

γ) Ez egy: *tetű* az ű t változtatja v-re (: mint a' 2. sz. γ:) mint tetvet, tetvek. 's a' t.

5. Az a és e végű szók, minthogy többnyire mind rövidek, mindjárt a' 2ik Esetben hofzúra változnak, és úgy maradva minden esetekben rend szerént ejtegettetnek, minden kifogás nélkül az a az elfő, az e a 2ik példa szerént, mint: Atya, Atyá-é, Atyának, 's a' t. elme, elmé-é, elmé-nek 's a' t.

6^{or}. Az i végezet a' főnevekben igen kevés, és tfak ezek: *Fi*, az őfzetett szókkal: *atyafi, egyházfi, férjfi, hazafi, úrfi és kotfi*. Ezek a' többes számban az i után a-t vélznek fel, ezen kívül: *kotfi*. egyébaránt az elfő példa szerént ejtegettetnek, mint: *fi, fi-é fi-nak, fi-t, Fi-ak* 's a' t. *kotfi, kotfik* 's a' t.

2^{or}. A' Rávető szókban és vezeték Nevekben, mellyek igen sokak, az i végű szóknak ejtegetéseket hordozzák az elfő szótagok, mellyek ha a' dűrva hangokból vagynak, ezekkel tartanak, mint: *váfári, váfárinak, váfáriak* 's a' t. Budai, Pofoni 's a' t.

A' gyengült hangok a' gyengültekkel, mint: erdei, erdeinek, er-deiek 's a' t. így: Győri, Bétfi, Viski 's a' t.

Jegyz. Minden magánhangzó végű szókban, ha a' magánhangzón kezdődő nevedést j-vel foglalják öfzve, hibás írás, mint Atyá-jé, elmé-jé, hazafi-jak 's a' t. hanem ha ez a 3^{ik} személynék Ragasztékjában efik; mint: elmé-je, Fi-ja. 's a' t.

§. XLVI. A' máfshalhangzó végű szókban, ha mi kevés különbég vagyon, az a' Segítő magánhangzóktól vagyon, mellyek szüklégelek a 4^{ik} Efel t és a többes szám k betű-jének felvételekre. Ezekben kivétül nélkül való Régulákat adni lehetetlen, mert itten a' kedvesebb szóllás szélefen uralkodik, és a' szokás fok kivételeket formál. A' Nevezetesebbek mellyekre vigyázhatunk ezek:

1^ő Rég. A' máfshalhangzó végű szóknak eggy részek még a' 4^{ik} efetet, azaz a' t betűt magában, segítő magánhangzó nélkül felveheti: Illyenek, a' mellyeknek végek: l, ly, n, ny, r, s, sz, z, j; p. o. *Asztalt, királyt, bünt, aszsonyt, bort, huft, garaft, kolbálszt, pénzt, bajt* 's a' t. De a' többes számban a' k felvételére ezek is segítőmagánhangzót várnak. Sőt némelleyk ezek közzül kettős vádoló esetűek, t. i. felvehetnek segítő magánhangzót is; de ugyan a' nélkül is el lehetnek, mint: *kalánt, kalanat, lent, lenet, levélt, levelet, madárt, madarat, ezert, ezeret, aranyt, aranyat, szájt, szájat* 's a' t. illyenek nagyobb részént azok, mellyek végfő magánhangzójokban hoffzú ékezéseket elvefztik. (:Láld XXX. § 1. 2. 's a' t.):

2^{ik} Rég. Minthogy a' Magyar szók szeretik az egyező hangokat: minden magánhangzók többnyire és közönségefen ugyan önnön magokat véfzik fel a' könnyebb kimondásnak segítőfégre. Így

α) Az a a-t véfzen fel ezekben:

ág, ágat, ágak, 's a' t. agár, ágy, agy, agyar, ajak, ár, árr, arany, áll, bogár, fal, faj, fark, fonál, gát, had, hal,

háj, haj, has, hárs, hát, ház, kád, kalán, kofár, hab, hágy, madár, máj, mofár, nád, nyáj, nyál, nyak, nyár, nyárs, raj, lár, fark, lás, száj, szál, szakáll, szán, szár, szárny, szamár, szarv, száz, tág, tál, talp, tárgy, társ, vád, vad, váll, vaj, vár, var, vas, váz, viafz, zár.

Ki vétel. o-t vélznek fel ezek:

báb, bab, baj, bak, bárd, gaz, hab, hat, kard, kan, láng, nap, pap, part, rab, rák, fajt, szám, tlat, tlap, zab, zaj, vám 's a' t. és a' két vagy több tagú szók többnyire mind; mint: asztal, abrak, ablak, ágas, agyag, állat, bárány, darab, garas, kappan, király, kolbász, magyar, nadrág, ország, panasz, parafzt, szakás, Tűzfűzár 's a' t.

β) Az e, e-t vélzen fel, mint: bércz, dér, ércz, fék, gyermek, hitel, Isten, levél, kéz, méfz, nyelv, pénz, rend, szeg, tél, vers. 's a' t. akár eggy, akár több tagú szók, valamennyifzer mindenik gyengült hang.

Ki vétel. Ha az utolsó e szótagot, dúrva előzi meg, akkor vélzen a-t, vagy o-t. p. o. a' fazék, fazekat, derék, derekat, aczél, aczelat, vagy aczélt, aczelak, vagy aczélok. O-t: ágyék, ajándék, árnyék, játék, páncél, szomszéd, tajték 's a' t.

γ) Az o, ot vélzen fel, mint: abrants, abrontfot, abrofz, abrofzt, abrofzok, Apostol, Alfzony, bárfony, bírtok, bojt, bólt, bor, bot, bors, borz, czomb, darócz, dob, doh, domb, doromb, dorong, drót, fok, fólt, font, gomb, gond, gyólts, gyom, homok, kántor, koh, komp, konez, konty, kor, korong, korty, kos, lom, mont, nyom, ok, orvos, paraditsom, pocz, pók, pólec, pokrócz, por, rojt, rokon, rongy, roft, ro's, lom, lor, fors, 'söld, tok, tfók, tfont, város 's a' t.

Ki vétel: a-t vélznek fel ezek: fog, fogat, fogak, hóld, hólt, papiros, fok, toll, volt 's a' t.

δ) Az ö ö-t vélzen fel, mint: bójt, bőr, dög, erkölts, eszközü, göb, gög, gömböcz, görög, görts, gőz, gyümölts, gyöngy, hör-tfök, ködmön, köd, köldök, köntös, könyök, küszöb, tőrs, püs-pök, ösztön, ördög, örök, öröm, öt, pöröly, rög, szemöldök, szőr, szümölts, tömlöcz, tőr, Török, tfög, tfök, tőrsök, üfzög 's a' t.

Ki vétel: *e*-t vélznek fel: bólts, bóltset, bóltfek; föld, 's a' t. öz, öv, öl.

ε) Az *u* néha *a*-t, néha *o*-t vélzen fel: *a*-t ezekben: bajulz, húlz, kút, lúd, nyúl, rúd, rút, úr, út, új, ujj, lyuk 's a' t. *o*-t ezekben: búb, búbot, 's a' t. dúcz, hóg, húgy, húr, juh, lóg, 'gús, pup, tfúf, tyuk 's a' t.

ζ) Az *ű* többnyire *ö*-t vélzen fel: mint: büz, bün, ezűft, fűrt, fűft, kürt, nyűg, nyűft, fzüűk, tfűr, űft, 's a' t.

Kivétel *e*-t ezek: fűl, fület, 's a' t. fűz, űgy, rűgy, fzügy, fzüűz, tüz.

η) Az *i* minthogy a' tárfas hangokban hol egyikhez, hol másikhoz tlatolja magát: a' magokban it tartó szók is hol a dúrva, hol a' gyengült hangokon ejtegettetnek, p. o. Az első példa szerént mennek, és *a* vagy *o* segítő magán hangzót vélznek fel ezek: híd, hidat, hidak. 's a' t. híg, íh, ín, ír, kín, lik, nyil, lík, síp, szíj, sír, tik, (tyúk) tfík, tfíny, víg. 's a' t.

A 2^{ik} példa szerént ezek; és mind *e*-t vélznek fel: dífz, frígy, fris, grif, hímm, hír, hit, hív, így, ing, íny, így (: úgy :) kints, kis, mív, liszt, nyív, pív, pint, íng, szín, szív, tífzt, tíz, víz, 's a' t.

A' több tagú szókat hordozzák itt is az első szótagok azokban, a' tárfashangok szerént *a*-t vagy *o*-t vélznek fel ezek: áfpis, hamis, pais, páfit, *e*-t vélznek fel ha minde-nik magánhangzó *i* vagy gyengült hang: mint: szelíd, irígy, mirígy, ibrik, enyém, kitfíny, tfíríz stb. Némelly *i*-t tartók mind a' két példa szerént ejtegettethetnek, mint: *fír*, *fír-nak*, *fírnek*, *fírtól*, *fírtől*. Többes szám: tfak fírok; ír, irat, íret. (: Bába íre, Tfába íre:) iv, vagy *ij*, melly egy szó, amaz 2^{ik}, ez első példa szerént mint: ívet, ívek, íjat, íja-kat 's a' t.

§. XLVII. Végre különös figyelmeztést érdemelnek némelly két 's több tagú szók, mellyeknek végek: *g*, *k*, *l*, *ly*, *m*, *n*, *ny*, *r*. és a' mellyekben többnyire és leg inkább azon egy magánhangzó kétfzer vagyon. Ezek segítő magánhangzót

is vélsznek ugyan fel az eddig szabott rend szerént; de segítő magánhangzójok az előtte valóval meg egygyezvén, és azután bővülködven magánhangzókkal, a' Törfökökben lévő utólfó magánhangzót a' kedvesebb 's könnyebb szólláfnak okaért kirugják ugyan azon változó esetekben t. i. az egyes számban a' 4ik esetben, és az egész Többses számban, mint p. o. *dolog, dolgot, dolgok, veder, vedret, vedrek* 's a' t. e' helyett: *dologot, vederet*. Ezeket a' végső betűk szerént elő adjuk illy renddel:

g. Dolog, horog, féreg, kéreg, méreg és ez is némelylyek szerént: *fereg*.

k. árok, ászok, átok, burok, czirok, hurok, marok, motfok, pifzok, szitok, szurok, titok, torok, tulok, fulyok, berek, bürök, étek, fészek, kölyök, lélek, tfürök, vétek.

l, ly. akol, bagoly, fogoly, jáfzol, pokol, öböl, köböl, ököl.

m. barom, három, járom, majom, korom, sulyom, seilyem, verem, köröm, üröm, és minden *alom, elem* végek, mint: *alom, halom, hatalom*.

n, ny. Hafzon, váfzon, takony, torony.

r. bokor, gyomor, kapor, lator, tfupor, ezer, fzeder, tfeber, veder, gödör, ökör, ezek is tereh, kapots.

Jegyz. Mind ezen elő adott Név fzők között, mellyek vefztik el hofszú ékezőfeleket és változnak rövid magánhangzóra, láfd fellyebb XXX. § *fzépen* elő adva.

2or. A' Magyarban egyy Név fző fints, a mellynek többses száma ne lehetne, kivévén tfak:

a) Az olly tulajdon Neveket, mellyek természettel egyyek, mint: Buda, Duna, Róma, Nagy Sándor, 's a' t. főt azoknak is lehetne, ha a' szükfég kívánná, mint: Nagy Sándorok, Rómák. 's a' t. és ezeknek is: *vas, 'sír, tavafz,* 's a' t., inkább szóllunk mindazonáltal így: *fok tavafzt ért 's a' t.*

b) Az öfzveféges jelentéfű fzőkat (: *Nomina collectiva* :) mint:

Közlég, Magyarfág, Tótlág, Németfég, Törökfég, gyermekfég, vénfég 's a' t.

3. Tfonka, vagy valamelly eset híjjával lévő szavaink is igen kevesen vagynak, úgymint: e' szónak *hálá*, tfak három eseteivel élünk: *hálá*, *hálát*, *hálákat*. Kettővel ebben: *béke*, *békét*.

4er A' Magyarban minden második, vagy Bíró eset, egy egy ejtegethető uj Név szó lélsz, mint: Atyáé, atyáéé, atyáénak, atyáét, atyáétól. A' többes számban: Atyáéi, atyáéié, atyáéinak, atyáéit atyáéitől 's a' t. Ezen í többes szám végezetéről láts alább a' Ragasztékokban. (: LX. §. 4. sz. és LXIII. 2. sz.:)

II^{or}. A' Rávetőszókról. (: Adiectiv. :)

§. XLVIII. A' Rávető szók, avagy Társ ígék, a' Főneveknek minéműfégeiket, vagy tulajdonfágaikat fejezik-ki és azokkal felelünk erre a' kérdésre: minémű? mitfodás?, mint: jó, szép, hafznos, hafzontalan. 's a' t. Ezekben is a' Magyaroknál femmi nembeli különbfég nintfen, és minden némű Főnevekhez azon egy formán tétetnek. Ezen az okon az ő változtatásoknak tfak két módjaik vagynak, ugymint: az Ejtegetés és a Hafonlítás.

Ejtegettetnek ugyanis néha, mikor önnön magokban vagynak, mint: a' szorgalmatos, a szorgalmatosé, a' szorgalmatosnak, a' szorgalmatosok 's a' t: de a' Főnevek előtt állván, minden esetekben változás nélkül maradnak, mint: a' jó ember, a' jó emberé, a' jó embernek 's a' t. A' Főneveknek tfak eleikbe tétetnek, utánnok azon egy Czikkelyben soha fem. (: Lásd szórakofgat. XI. §. :) Önnön magokban lévén az Ejtegetések mindenben ugyan az, a' mellyet már a' Főnevekben elő adánk. Mindezek különös és mások felett való könnyűfégei a' Magyar Nyelvnek.

§. XLIX. A' mi tulajdonok a' Rávető szóknak, az a' Hasonlítás (: Comparatio :). A' Hafonlításban, mint más Nyelvekben, úgy a' Magyarban is három gráditsok vagynak,

a' mellyeken vagy fellyebb vagy alább száll, és így vagy nevededik, vagy kifebbedik a' Rávető szóknak jelentéfék, mint: *nagy, nagyobb, legnagyobb, alacsony, alacsonyabb, legalacsonyabb.*

Az első, avagy az Állató grádits (:Positivus:) mindenkor maga a' Rávető szó, mint: *nagy, magas.*

A' 2^{ik} a' Hasonlító grádits, (:Comparativus:) mellynek végezete a' magánhangzók után mindenkor: *bb*, a mássalhangzók után csak egy *b*. (:Láfd XXXII. 1. sz. :) Ezt vérfi fel a' Rávető szó azon módon, mint az ejtegetéfbeli nevedéfekről szóllottunk, p. o.

1. A' *hosszú magánhangzók minden változás nélkül vészik magok után a két bb-t*, mint: *mélto, méltóbb, ditsóbb, szörnyűbb, 's a' t.*

2^{or} A' *rövid magánhangzók ezen két bb-nek felvételében ékezt véznek fel*, mint: *tarka, tarkább, szürke, szürkébb 's a' t.*

Kivétel: α) Régi és minden *i* megmarad röviden, mint: *régibb*. Jó az ékezt elvezti és lézen: *jobb*.

β) E Rávető szók: *hosszú, ifjú, lajsú* az *u-t* rövid *a-ra* változtatják, mint: *hosszabb, ifjabb, lajsabb*, de lehet *lafsabb* is.

γ) Némelly *ú* és *ű* végűek magokban is fel vehetik ugyan a' két *bb-t*, de néha segítő magánhangzót is vehetnek utánnok, mint *szomorúbb, szomorúabb, eggyügyűebb, gyönyörűebb, keferűebb. 'sa't.* vagy *ű* nélkül, mint: *könynyebb.*

3^{or} Ha mássalhangzón végződik a' szó, ezen két *bb* fel vételére segítő magánhangzó kívántatik, még pedig a társafok szerint *a* vagy *e* és akkor szinte úgy szükséges mind a' két *bb*: mint: *jámbor, jámborabb, meleg, melegebb.*

4. Az *s* végű szók két féle hasonlítóft szenvednek, t. i. :

vagy a' rendes mód fzerént a' legítő magánhangzót a' tárfas hangokhoz képest felvészik, a' két *bb* eleibe, mint *tudófabb, ékefebb* — vagy legítő magánhangzó nélkül, tfak eggy *b*-vel megelégefznek, mint: *tudójb, édejb, ékejb, 'sa't.* melly utólló különösen tfak a' Versíróknak szokott szabad szóllások, és a' köz beszédben nem hallatik. Így némelly könnyű ki ejtéftű Másalhangzók is, mint *l, n, r, z*; p. o. *fiatalb, idegenb, komorb, igazb*; illyen: *különb, 'sa't.*

Jegyz. Feljebb a' XXXII. §.-ben említett 10 Rávető szókban, a' Hasonlító Gráditsnak felvételében az *s*-et meg kettőzteti a' Nép, mint: *frissebb, kifsebb, hamisabb, 'sa't.*

5. A' mellyek a' XLVII. §. fzerént rövidítést szenvedhetnek, itt is meg rövidítettnek, mint *bátor, bátrabb, gyakor, gyakrabb 'sa't.*

6. A' mellyek a' XXX. §. fzerént ékezeéseket el vészik, itt is rövidek, mint: *nehéz, nehezebb, kevés, kevesebb, derék, derekabb 'sat.,* mellyek még ezért nem rendetlen *Hasonlítások.*

A *3ik*, vagy Meg haladó grádits (: superlativ:) mindenkor éppen az, a' mi a' *2ik* vagy Hasonlító grádits, tfupán tfak ezt tévén eleibe: *leg*, mint: *leg nagyobb, leg édefebb, leg hofszabb, 'sa't.,* melly ifmét egy nagy könnyítése a' Magyar Nyelvnek, azért erről többet szólni nem is szüklég.

Jegyz. 1. A' kifsebbítést jelentő Rávető szók nem végről vészik fel a' hasonlító *bb*-t, hanem a Rávető szónak tör'föke után, mint *jó, jótfka, jobbatfka, leg jobbatfka, roffz, roffzatsfka, roffzabbatfka, leg roffzabbatfka, úgy ez öfzvetett szó: alávaló, alábbvaló, leg alábbvaló. Kivétetik: ó, ótfka, ótfkább, leg ótfkább. Így a' határozó szókban ezek: messzebbetfke, messzebbetfkébb, távolabbatfka, vagy távolkább, 'sa't.*

2or A' közbeszédben a' Magyarok tfínálnak a' Hasonlításban még *4ik* gráditsot is, melly minden uj változás nélkül efik, tfupán tfak ezt tévén a' leg eleibe: *leges*, p. o. *leges leg*

nagyobb, leges leg jobb, de ez az íráfokban 's könyvekben fohol meg nem jelenik, hanem tfak konyhai szóllás, és Czigány meg haladó gráditfnak neveztetik.

3^{or} Sót a' Magyarok a' közbezfédben olly kevésé élnek a' meg haladó gráditfnal, hogy a' holott annak helye volna is, leg inkább tfak e' szókat téfzik a' Rávető szókhöz: nagyon, igen, vagy felettébb, mint nagyon bolond, igen tudós, felettébb szomorú. Élnek pedig nehányfzor ezzel is meg haladó gráditf helyett: *szebbnél szebb, jobbnál jobb*, mely ífmet Sidó rokonfágra mutat.

§. L. A' mint egyéb nyelvekben, úgy a' Magyarban is találtnak rendetlen Hafonlítáfok. Ebben mindazon által igen kevés, úgymint: 1^{or} *Szép*, ettől a' Hafonlító gráditfnak így kellene lenni rend fzerént: *szépebb*; de ezt megrövidítve így élünk véle: *szebb, legszebb*. 2^{or} *Sok, több, legtöbb*. 3^{or} *Kitűny* magától sem hafonlító, sem meghaladó gráditfot nem tfínál, hanem azokat vélzi fel: *kis* és *léfz*, *kifsebb*, *leg kifsebb*.

4er E' szóval: külön, mint Rávető szóval nem élünk; de a' Hafonlító és meg haladó gráditfával úgy élünk, mint: különb, legkülönb. Annyiban tehát ha tarthatni: *Fogyatkozó* Hafonlítáfnak.

Jegyz. Azon szókhban, melyek nélkül az emberek el nem lehetnek, és a' melyek minden nap 's gyakorta elő fordulnak, minden Nyelvekben több vagy kevesebb rendetlenfégek tapasztaltatnak. A' számokban egy Nyelv is azok közzül, melyekhez valamit értek, az egytől fogva a' tízig rendes egymásból folyáft nem tart. Ez onnan vagy on, mert ezen első számok leg inkább, szükefégek, és kiki a' mint jó szájára, tfak él velek. Így a' Név váltószókhban minden Nyelvekben rendetlenfég vagy on. Így a' Segítő idő szókhban, 'sa't. Egy szóval a' Név, Névváltó idő szókh, 's más egyebek is mennél szükefégebbek: annyival inkább különböznek, és annyival inkább meg szegik a' Hafonló következeft. Oka pedig ennek az, hogy minden Nyelven elébb

befézellenek, mint sem azt Nyelv könyv szerént Régulákra's törvényekre szednék és hogy a' Nyelvkönyvhöz, az abban szabott Régulákhoz, és hasonló következéshez nem tudó Köz nép szájában a' szók hamar fczamodnak. Mennél későbbre iratik a' Nyelv könyv, melly ezeknek gátat vét; annyival jobban szaporodnak az e' félék *γλῶσσα κείται ἐν ὀργῳ*. Lásd XXXVI. Jegyz.

§. LI. A' Hasonlítás gráditfai mind meg annyi uj Rávető szók. Azon törvényeik vagynak tehát, a' mellyek a' Rávető szóknak. Ejtegettetnek néha; de tfak magokban; a' Főnevek előtt sohasem, hanem valamint szinte a' Rávető szók is változhatatlanul állanak. Ejtegetések éppen olyan, mint a' Főneveké. A' mi különöft meg lehet rólok jegyezni, ez: hogy midőn a Főnevekkel öfzvevettetnek, gyakorta ezt a végezetet vészik fel: *ik*, kivált erre a kérdésre, *mellyik?* vagy midőn választáft kell tenni, mindenkor így szóllunk: a' nagyobbik, a' leg jobbik. A' leg jobbik ló, a leg jobbik loé 'sa't. Ezen végezeteknek Többes száma nintsen.

§. LII. A' Rávető szók is, mint a' befézédnek többi részei *Fajokra*, vagy származásokra nézve, vagy *Törőkszók*, mint magas, vagy: *Ágazatok*, mint: *tudós*. Formájokra nézve, vagy eggyes szók, mint: érzékeny, vagy öfzvetett szók, mint: elöljáró, gonofztévő, jóltévő, Istenfélő, mindenható, mindentudó, vakmerő. A' Rávető szóknak egynéhány szokott végezeiteik és formáik:

a, e. Árva, barna, bénna, bonta, buja, buta, czifra, drága, durva, furtfa, goromba, gyáva, iromba, kába, kajla, konya, kúrta, lomha, lufta, néma, nyalka (: nyaltka:), otromba, puha, puruttya, pufzta, fánta, farga, fima, funda, fzipora, tarka, tífzta, tunya, tfalfa, tforba, tfúnya, vanyiga. Büfzke, fekete, fürge, görbe, henye, hetyke, renyhe, szúrke 'sa't.

ag, eg. Hézag, vaftag, hideg, meleg, öreg, beteg, részeg, balgatag, gazdag, fivatag, délczeg, gömbölyeg, üreg.

og, ug Bóldog, gyalog, hazug. 'sa't.

2. Mellyek eredetet, helyet téfznek, Országától, Tartománytól, várostól és minden dolgoktól, mint: Áfiai, Áfrikai, Bétfi, Londoni, várofi, házi, mezei, égi, mennyei, emberi, tefti, lelki, világi 'sa't. Vagy időt: mikori, tavalyi, elszendei, régi, akkori, mindenkori, Hónapi, mindennapi, innepi, mai, tegnapi 'sa't. Ez másképpen: *beli* vagy *béli*, mint: várbeli, várofbeli, falubeli, házbeli, udvarbeli, utszabeli, rendbeli, időbeli, jókorebeli 'sa't.

nyi. Mértéket vagy mennyiséget téfznek, mint: annyi, mennyi, arasznyi, lábnyi, ujjnyi, ölnyi, ökölnyi, borsnyi, almánnyi, diónnyi, vékánnyi, 'sa't.

Ez másképpen: *kora*, mint: akkora, mekkora, jókora, két, három, négyakkora, 'sa't.

ony, *eny* és kivált: *ékony*, *ékeny*: minéműséget téfznek és ez utólfók, mind az idő szóknak folyamataik, mint: alatsfony, vékony, alufzékony, kártékony, fázékony, kefeny, érzékeny, feledékeny, kérkedékeny, termékeny 'sa't.

ó, *ő*. Apró, bohó, fakó, gyarló, jó, méltó, tukó, fő, ditfő, hafonló, egyenlő, és minden Közlő szók, mint: változó, változandó, illő, illendő 'sa't.

só, *ső*. Helyheztetést jelentenek, mint: alsó, hátútfő, tútfő, utótfő, beltfő, elfő, felfő, közbtútfő, középfő, innenfő, innetfő, szélfő, végfő.

ú, *ű*. Alfzú, domború, homorú, hoffzú, ifiú, ifzonyú, kartfú, lafsú, fanyarú, favanyú, fzmjű, fzmorú, fzigorú, gyönyörű, hú, keferű, könnyű, fűrű, fzőrnyű 'sa't.

Ide valók a *kettős Rávető szók*, avagy minden *ú*, *ű* végű leírás, mellyel valamelly tulajdonfágot jelentünk, és léfznek minden Főnevektől, mellyeket valakinek, vagy valaminek tulajdoníthatni, más Rávető szóval együtt, mint: két lábú, négy lábú, szép efzű, nagy tudományú, fő tífzteletű, kis fejű, jó fzemű, kék fzemű, bőv kezű 'sa't.

ány, *ény*. mint: gyűjtvány, hitvány, járvány, oftmány, ragadvány, halovány, sovány, fösvény, jövevény, kemény, nőftény, fzerény, fzegény, fzőkevény. 'sa't.

s. Legbővebb és mefzebb ki terjedő minéműséget jelentő termékeny vég, mellyek léfznek mindennemű Főnevektől, *ás*, *as*, *és*, *ós*, *os*, *ús*, *us*, *ős*, *ös*, *űs*, *űs* végezetekkel; mint: ruhás, farkas, fzerentfés, betfés, fős, gondos, idős, erköl-

tfős, kefztyús, hegedús 'sa't., kedves, dífzes, kényes, efzes, fejes, tejes, ékes, kegyes, képes, nemes, álmós, erős 'sa't.

A' számostól: eggyes, kettős, hármas, négyes 'sa't. Az időfzóktól: jártas, költes, nyertes, tudós 'sa't.

A' határozó szóktól: egyfzeres, kétfzeres, háromfzoros, fokfzoros 'sa't.

Némellyek: *atos, etes*, mint: alkalmazatos, háládatos, hafonlatos, farkalatos, tfudálatos 'sa't., figyelmetes, épületes, kellemetes, rettenetes, szemérmetes, szerelmetes 'sa't.

talán, telen. Szinte illy bővféges vég, és téfzen az eléb-beniektől tagadáft és meg fofztást, mint: számtalan, tfintalan, hafzontalan, betftelen, éktelen, erőtelen, kéntelen, képtelen, nemtelen, szemtelen, iftentelen, hirtelen 'sa't.

Néha más végű Rávető szóktól is, mint: bátortalan, böldogtalan, tfiztátalan, fajtalan 'sa't.

Némelly szók ugyan ezen betűket megfordítva véfzik fel, és léfzen:

atlan, mint: álmatlan, alkalmazatlan, gondatlan, irgalmatlan, háládatlan, ruhátlan, farkatlan, fzaporátlan.

etlen. hitetlen, kegyetlen, szerentfétlen, idétlen, erőtlen, fejetlen, tejetlen 'sa't.

Igy a' Közlő szóktól is: fzoatlan, járatlan, íratlan, tudatlan, gyakorlatlan, ártatlan, hivatlan, látatlan, láthatatlan 'sa't., értetlen, kelletlen, hihetetlen, efmeretlen, engesztelhetetlen, telhetetlen, lehetetlen, sületlen 'sa't.

afz, efz. Horpafz, kopafz, ravaifz, tfupafz, degelfz, liphefz, és ofz, mint: roffz, gonofz 'sa't., láfd alább LVI. §.

Néha magok a' Főnevek is, mikor matériát jelentenek, Rávető szókká válnak, mint: fa tányér, kő ház, atlacz kezkenő, felyem ruha, kender hám, madzag gyeplő, réz pénz, ezüft pénz, czin kanál, ón tányér, arany óra, vas golyóbis 'sa't.

Öfzvetett Rávető szókat lehet formálni:

1^{ör} E' szóval: *való* minden Főneveknek adó Efetekből, minden Főnevekből, akármelly követgető szóval és többnyire a' határozó szókból, mint: katonának való, alávaló, femmirevaló, örökkévaló. *Láfd a' fzórakosgat*. XV. §.

2^{or} Rész szerént Főneveket, rész szerént Rávető szókat, ezekkel: gyártó, tartó, tévő 'sa't., mint: szijgyártó, kerékgyártó, Tízttartó, számtartó, jóltévő, gonofztévő, 'sa't.

3^{or} Némelly meg kettőztetett szók is illy Rávető szó forma jelentéft véfnznek fel, mint: dibdáb, elegybelegy, fetfkelotfka, fitykotty, gizgaz, gyimgyom, herczehurcza, lotspots, litslots, litykotty, mendemonda, mismás, ripszrapfsz, tflipp-tflupp, zűrzavar. Ezek mind azáltal Főnevek maradnak: czeleczula, dérdúr, perpatvar 'sa't. Ezek az öfzvetételek is 'Sidóra mutatnak.

III. A' számláló szókról.

§. LIII. A' számláló szók valófágos Rávető szók, melyekkel élünk a' számláláfban, és e' kérdéfre felelünk: hány? Ezek:

1^{or} *Sarkalatos számok*, mint:

eggy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyólcz, kilencz, tíz, tizeneggy, tizenkettő, tizenhárom, tizennégy, tizenöt, tizenhat, tizenhét, tizennyólcz, tizenkilencz, hufz, hufzon-eggy, 'sa't., harmincz, harminczeggy, 'sa't., negyven, ötven, hatvan, hetven, nyóltzvan, kilenczven, fzáz, fzázeggy, fzáz-kettő 'sa't., kétfzáz, háromfzáz, négyfzáz, ötfzáz, hatfzáz, hétfzáz, nyólczfzáz, kilenczfzáz, ezer, kétezer, háromezer, négyezer, ötezer, hatezer, hétezer, nyólczezer, kilenczezer, tízezer, húsezer, harminczezer 'sa't., fzázezer, kétfzáz-ezer, 'sa't., kilenczfzázezer, Millió 'sa't.

Jegyz. 1. Ezekben a' meg tartáfra méltó az, hogy az eggyes számban mindeniknek minden efetéken vagynak ejtegetései; a Többes számban pedig, a' mi tfudálatos, tfak az *eggynek*, *fzáz-nak*, *ezernek*, p. o. mi eggyek vagyunk, fok fzázak, fok ezerek.

2^{or} Ezek is mindnyájan Rávetőszó gyanánt vagynak, és a Főnevekhez azonképpen magokban tétetnek, mint más Rávető

ízők, kivévén ezt: *kettő*, mely a' Főnevek előtt: *két*, mint: *két ház* vagy *két házak*, és hogy az Eggyes számban is lehet hozzájuk tenni a Főneveket, mint: *hat ember*, *hat emberek*, *száz katona*, *száz katonák*.

3^{or} Ezekből Rendelő számok lehetnek, ha meg kettőztetjük őket, mint: eggy eggy, két két, vagy kettő kettő, három három, négy négy, tíz tíz ember együtt, száz eggy eggy, száz tíz tíz, 'sa't.

4er Rendelőszámok léfznek a' Ragasztékokkal is, mint: ketteje, háрма, négye, tíze, száza, ezere, 'sa't. Vagy ez is kettőztetve: ketteje, ketteje, háрма, háрма, négye, négye 'sa't. Láfď a' Szórakofgat. XVIII. §.

§. LIV. Ezekből a' Szó folytatás fzerént több ágazati Rávető ízők is származnak, mint, p. o.

2^{or} *Sokafító számok*, e' kérdésre, hányas? mint: eggyes, kettős, hármás, négyes, ötös, 'sa't., tízes, húfzas, százas, ezeres 'sa't.

3^{or} *Sokfzorozó számok*, e' határozó végezettel: *szor*, *fzer*, mint: egyfzeres, kétfzeres, háromfzoros, négyfzeres, ötfzörös, hatfzoros, hétfzeres, nyócfzfzoros, kilenczfzeres, tízfzeres, húzfzfzoros, százfzoros, ezerfzeres 'sa't.

4er *Ofztó számok*, máfod, harmad, negyed, ötöd, hatod, heted, nyólczad, kilenczed, tized, húfzad, harminczad, század, ezered 'sa't. Eggyed tfak az ölfvetett ízőkban mondatik, tizeneggyed, huszoneggyed 'sa't.

5^{ör} ifmét *Ofztó számok* ölfvetett ízőkkel: mint: eggy féle, két féle, három féle, négy féle, öt féle, tíz féle, húfz féle, száz féle, ezer féle 'sa't.

6^{or} *Rendelő számok*, a' 4^{ik} Rendtől: első, máfodik, harmadik, negyedik, ötödik, batodik, hetedik, 'sa't., tizedik, tizeneggyedik, húfzadik, századik, ezeredik. A' két első így is mondatik: eggyik, máfik. Ifmét kettőztetve: eggyik, eggyik, tizedik, tizedik 'sa't., ifmét az 5^{ik} rendtől: eggy eggyféle, két kétféle, három háromféle, tíz tízféle, száz százféle 'sa't.

IX. Rész. A' Szó folytatásról (Derivatio).

§. LV. Fő Régula. A' Folyamat szóknak illendő elméretek a' Nyelv tulajdonfágának kitanulására és a bővfég szerzére felette igen szükféges.

Jegyz. A' helyes szó folytatáának tudása a' végre is szükféges, mert abból jó világofságra a' hasonlóból tett következés, abból jó világofságra minémü végezetnek mitfoda jelentései légyenek. Így tudják meg az uj szó koholók, mitfoda a' Nyelvnek tulajdona és mi az igaz hasonlóból tett következés szerént való formálás, mi nem? Imhol e' végre *Abc* rendje szerént a' Nyelvünkben szokottabb végezeteket íel vészem, még pedig a' mellyeket a' tárfashangok szerént pároson szükfég, azokat pároson és azokban a rendes szó folytatást meg mutatom.

§. LVI. Mi a' mi Magyar Nyelvünkben azt tapasztaljuk, hogy a' minémü végezetek leg gyakrabak a' Tőke, vagy tör'fők szókban: ugyanazok a' szokottabb végezetek az Ágazatokban is, és a' millyen végezetü folyamatokat tfinálunk a' Név szóktól, ugyan olyanokat leg többnyire az idő szóktól is tfinálunk. Végyünk fel rendre eggyenéhány végezeteket.

1. *ág, ég. Tőke szók.* Ág, tág, nadrag, ország, Elztrág, Alatlág, ég, jég, rég, vég, elég, vendég.

Ágazatok. Név szóktól: Minden Rávető szóktól ezen végezettel: *jág, jég, mint:* nagyság, jóság, ujság, ófág, épfég, szépfég, bővfég.

Sőt a' Főnevektől is néha, mint: Istenfég, Királyfág, Püspökfég, Helység, Birófág, Reményfég, emberfég, melfterfég, kutya fág.

Ölzveféges jelentő szók, mint: Katonafág, Kúnfág, Horvát fág, Nemzetfég, Népfég, Közfég. Törökfég, 'sa't.

A' melly Név szók két másalhangzón végződnek, vagy kemény hangúk, segítő magánhangzót kívánnak; mint: roffzafág, böltfég, víg; vígalság, gyorsafág, nyerfefég, urafág 'sa't. sokafág.

Idő szóktól, mint: *Kivánság*, *imádság*, *bírság*, *mulatás*, *fietlég*, *segítlég*, *utállás* 'sa't. ilyen: *világ*, *virág*, *mellyeknek törőkök* el vezett.

Mindezek állapotot, feltételt és módot magyaráznak, vagy öfzvelzedést jelentenek.

2. *ag, eg. Tőke szók*: *szag*, *tag*, *agyag*, *a'sag*, *alztag*, *harag*, *hézag*, *hólyag*, *kótlag*, *madzag*, *parlag*, *vastag*. *Szeg*, *beteg*, *féreg*, *Herczeg*, *hideg*, *ideg*, *kéreg*, *kefzeg*, *meleg*, *méreg*, *nyereg*, *öreg*, *részeg*, *fereg*, *füveg*, *'sineg*, *üveg* 'sat.

Ágazatok Név szóktól: *Balgatag*, *gazdag*, *gombolyag*, *lovag*, *délczeg*, *felleg*, *gömbölyeg*, *réteg*, *követleg*, *tőzeg*, *üreg* 'sa't.

Idő szóktól: *Fúvatag*, *fívatag*, *tfillag*, *billeg*, *fergeteg*, *lengeteg*, *köpönyeg*, *szőnyeg* 'sa't. *Ide való*

og, ög. Fog, *bádog*, *balog*, *bóldog*, *dolog*, *gyalog*, *hályog*, *horog*, *tályog*, *zálog*, *vájog*.

Dög, *rög*, *kötfög*, *ördög*, *fömrög*, *üfzög*.

Mindezek többnyire, helyet, időt, időmivoltát és állapotot jelentenek. Ezekhez közelítő végezet a' *Határozó* szókban: *lag*, *leg*, mint: *múlólag*, *függőleg*, 'sa't. Lásd a' *Határozó* szókban.

3. *ék. Tőke szók*: *Ék*, *fék*, *gyék*, *kék*, *lék*, *szék*, *derék*, *fazék*, *fenék*, *kerék*, *marék*, *másként*, *marok*, *szérdék*, *vidék*.

Ágazatok Név szóktól: *ízék*, *mellyék*, *tájék*, *környék*, *femlyék*, *szufzék*, *aprólék*, *morfalék* 'sa't.

Idő szóktól: *efőlék*, *fedőlék*, *játék*, *kötőlék*, *seprőlék*; de kivált ilyenek igen sokak e' négy végezeteken:

dék. Az aligmúlt időnek első személyjétől az olly idő szókban, mellyeknek első személyjek: *adok*, mint: *akadék*, *fokadék*, *forradék*, *haladék*, *hafadék*, *izzadék*, *maradék*, *szakadék*. Így e' szótól: *gyúladok*: jó szó *gyúladék* = (: *phlogiston*):). Más idő szóktól ugyan a' 3^{ik} személytől ezen módra, mint: *hulla*, *hulladék*, *ivadék* (: *ívni*, *melly* a' *halaknak természetek*); *mosadék*, *nyomadék*, *omladék*, *romladék*, *menedék*, *töredék*, *folyadék*, *sepredék*.

Illyen más idő szóktól: *ajándék*, *szándék*, *nevendék*, *fakadék*, *lotfadék* 'sa't.

lék. Más Idő szókban ugyan azon Időnek 3^{ik} személyjétől;

mint: *áza*: ázalék, főzelék, tartalék, tóldalék, töltelék, martalék, hajlék, moflék.

rék. Ugyan azon időnek első személyjétől azon idő szókbán, mellyeknek törőlkök: *ar*, *er*, mint: fatfar, fatfarék, habarék, keverék, takarék, vakarék, zavarék; Illyen más időszótól: nyomorék.

ték. Ugyan azon időnek első személyjétől azon időszókbán, mellyeknek törőlkök *it*, *et*, *aszt*, *eszt*, *eszt*, mint fest, festék, fenyíték, boríték, ereszték, választék, vezeték, hálíték, ragaszték. Illyen más idő szóktól: fogyaték, fonaték, háránték, mérték, veríték 'sa't.

Mind ezen folyamatok művelő okot, vagy többnyire valamely oknak művelését (: effectum :) jelentenek.

4. *ok*. *Tőke szók*. Ok, fok, fok, tok, zok, homlok, homok, murok, szurok, undok, titok, szurok, illyenek: marok, farok, farok (: mark, fark, fark:).

Ágazatok Név szóktól: Ásztalnok, bajnok, tárnok, pohárnok, udvarnok, titoknok, határnok, vakondok 'sa't.

Idő szóktól: Álnok. Bévelt idegen szó: Kánonok, bizonytalan eredetű: szarándok.

Ezek azon dologgal való ügyet, vagy arra való gondot magyaráznak.

5. *ál*, *él*. *Tőke szók*: Bál, nyál, szál, tál és két *ll*, mint: áll, váll. Él, bél, fél, nyél, szél, tél, czél, aczél, pán-czél 'sa't.

Ágazatok Név szóktól: Szakáll. *Időszóktól*: halál, fonál, fedél, kötél. Ezekkel főgorofok:

ály, *ély*, mint: harkály, homály, király, nadály, sirály, bokály, gurdély, körtvély, karély, kevély, bordély, tfekevény.

Ágazat Név szóktól: lapály, mordály, vigály, Erdély, személy, kastély, fortély, seregély.

Idő szóktól: akadály, aszály, apály, dagály, osztály, szívály, vezély, segély.

6. *al*, *el*. *Tőke szók*: Bal, dal, fal, hal, bial, oldal, asztal, kantfal, jel, kebel, tfel, kengyel 'sa't.

Ágazatok Név szóktól: fiatal; *Idő szóktól*: ital, hivatal, viadal, étel, létel, tétel, vétel, hitel, vitel, eledel, menetel, jövetel 'sa't.

aly, ely. Tőke szók: ally, gally, gufaly, hely, mely, Czikkely, hüvely, kefely, métely, pikkely, tégely, tengely, 'sindely 'sa't.

Ágazatok: tavaly, gerendely, Székely 'sa't.

7. *om, em. Tőke szók:* Gyom, lom, lom, nyom, tom, barom, három, járom, korom. Nem szem, érdem, tetem, verem, szemérem.

De leg inkább szokott végezet itten:

alom, elem. Tőke szók: alom, gyalom, halom, malom, selyem, vagy selem.

Ágazatok Név szóktól: Alkalom (: Apáczai Tere J. Contractus:) fertelem, kegyelem, fejedelem, fegedelem, foka-dalom.

Idő szóktól: Azoknak törsököktől, mint: árt: ártalom, hatalom, jutalom, fialom, szidalom, unalom.

Élelem, félelem, értelem, gerjedelem, gyötrelem, kérelem, védelem 'sa't.

Ezek néhányszor a' kedvesebb szóllásért a' kemény mássalhangzók közül egyet kivetnek: mint: fért, férelem, szeret, szerelem 'sa't. Néhányszor ifjé mássalhangzót vesznek fel és leg többnyire *D*-t, mint: bir, birodalom, fáj, fájdalom, bizodalom, lakodalom, nyugodalom, győződelem, hiedelem, kéfedelem, veszedelem. 'sa't.

Némellyek bizonytalan eredetűek, vagy törfökök elveszett, mint: irgalom, szorgalom.

Ezek Helyet, időt, állapotot, vagy eszközt jelentenek, vagy többnyire a' törfökök szóktól el vont (: abstractiva:) különös jelentések vagyón.

8. *ány, ény. Tőke szók:* Hány, bárány, bálvány, arány, dohány, dolmány, buzgány, hitvány, Leány, márvány, otmány, párkány, patkány, lárkány, sovány, tlákány, tlobány. Fény, kény, edény, erfény, fősvény, gödény, görény, kémény, kemény, kökény, legény, lepény, öfvény, örvény, remény, ferény, fővény, szegény, szekrény.

Ágazatok Név szóktól: fármány, közfvény, nőftény, hete-vény, tferény 'sa't.

Idő szóktól: Az első személytől azokban, melyeknek végek *om, em*, mint: adom, adomány, hagyomány, tarto-

mány, tudomány, ragadomány. Lelem: lelemény, költemény, szerzemény, vetemény, veremény, szelemény, szülemény, létemény, tétemény. Néha az *m* előtt való magánhangzó kedvefebb szóllásnak okáért ki hagyódik, mint: találmány (: találomány:), takarmány, tfinálmány, kerefemény 'sa't.

A' melly időfzók pedig tfak *k*-n végződnek, azok az *m* helyett *v*-t vélnek fel: mint: ingok: ingovány, ragyogvány, tforogvány, szivárvány (: szivárgvány ettől szivárgok:) halovány, posvány (: poshadok:), kelevény, jövevény, szövevény, így: növevény: ettől növök (: planta, vegetabile:).

Vagynak oly időfzók, mellyeknek ámbár mind a' két végek *k* és *m* meg vagyon még is az azokból lett folyamatokban a *v* lett közönlégesé, mint: Tanítvány, irtovány, óltovány, áfóvány (: áfvány, Fofsile:) járvány, gyújtovány 'sa't.

Tekervény, eresztvény, szökevény, 'sa't., Minthogy ezekben többnyire roffzúl hangzanék az *m*.

Ez időfzótól: alkotok, vagy alkotom, mindkétféleképen: alkotmány vagy alkotvány.

Ezek is időfzóktól vagynak: Kötény, törvény, harfány (: harfogok:).

Ezek többnyire eggyeznek a' Deák *amen* és *men* végezetekkel: certamen, tentamen 'sa't.

Jegyz. Ok nélkül tfinálják hát ma az illy végezeteket mind *v*-vel, vány, vény, holott nagyobb jussa vagyon az *m*-nek.

9. *ony, eny. Tőke szók*: Alfzony, bárfony, fzigony, fziromy, takony, torony, zubony, vékony, Szenny, főveny, öfveny.

Ágazatok Név szóktól: Kártékony, tyukmony, vagy másfzótól: alatfony.

Időfzóktól: alufzékony, fázékony, hajlékony; ide való: bizony, érzékeny, féltékeny, kérkedékeny, termékeny, töredékeny, dülékeny 'sa't. Ezek többnyire minémüléget és tulajdonfagot jelentenek.

10. *ár, ér. Tőke szók*. Ár, kár, pár, fár, fzár, tár, nyár, zár, vár, agár, bogár, dandár, czingár, gúnár, kantár, kalmar, kofár, hinár, madár. 'stb.

Ér, bér, dér, gér, vagy gyér, tér, vér, czégér, egér, gyökér, babér, kövér, hóhér, ledér, fejr, tányér, tenyér, kenyér, fzekeer 'sa't.

Ágazatok Név szóktól: Bodnár, bojtár, boglár, gyantár, kádár, kultfár, kopár, Hufzár, fajár (: degener :), kofzlobár 'sa't. Göröntfér, öfzvér, öfztövér, pelengér.

Idő szóktól: Buvár, határ, sugár, tfapodár, tfízfár, tfap-lár, záváár, Fúzer, töltfér, tündér, vezér, 'sa't.

Ezek mivelőt, magában foglalót, vagy efzközt jelen-tenek.

11. *ás, és. Tőke szók:* Más, fás, kés, rés, kevés.

Ágazatok Név szóktól: Minden Főnevektől, Rávető szók s végezettel, mellyek rövid *a* vagy *e* végűek. (: Láfđ LII. §. :)

Idő szóktól: Ezek léfznek magától a' Törfökfzótól, min- den idő szókban, mint: áldozás, bánás, gondolás, indulás, parantfolás, gyalázás, markolás, utálás. Elmerés, épülés, felzűlés, ígérés, dítférés, főzés, élés, felelés, kevés, jövés, menés, termés, tfelekedés, tízfzelés, fzűnés, ütés, űlés, ke- rűlés, készűlés, tekintés, végezés, kötés.

Némelly idő szóknak az elfő fzemélyjektől is, mint ál- domás, látomás, hallomás 'sa't.

Ezek a tfelekedőre vitető tfelekedetet jelentenek.

Ugyan ezekből minden máfra vitel nélkül való tfeleke- det, vagy dolog léfzen ezen végezettel:

12. *at, et. Tőke szók:* Hat, tfat, lakat, hørmat, patyolat, Evet, eczet, etfet, metfet, követ.

Ágazatok Idő szóktól: áldozat, bánat, gondolat, indulat, parantfolat, gyalázat, markolat, utálat. Elmérer, épűlet, felzűlet, ígérer, dítférer, főzet, élet, felelet, kenet, jövet, ménet, termet, tfelekedet, tízfzelet, fzűnet, ütet, űlet, kerű- let, kötet, 'sa't.

Ezek magát a' tfelekedetet el vónva jelentik, vagy a' mívelt dolgot és a tfelekedetnek efzközét, végét, tárgyát.

Jegyz. E' két rend beli végezetben látni való, hogy a' melly idő szóktól *ás, és* végű Név szó származik, ugyanazoktól *at, et* végű is, ha a' fzűkfég kívánja, származhatik, és ez az észre- vétel a' fzóbövítfésre felette igen tágas kaput nyit. Ugyanis a'

mostani szavainkban, melyekkel beszédünkben 's írásunkban élünk, igen sokak vannak olyanok, a' melyekben az *ás, és* végezet meg van, az *at, et* pedig el veszett. Ismét meg fordítva igen sokak, a' melyekben *at, et* megvan, az *ás, és* pedig el veszett, mint mindenikre látsunk egynéhány példát.

1^{ör} Tíak az *ás, és* van ezekben: írás, látás, írás, tojás, tenyésztés, teremtés, tökéltés, rettenés, 'sa't.

2^{ör} Tíak az *at, et* van ezekben: ábráz, illat, történet, természet.

Ezekből látni való, hogy az előbbiekben szinte úgy lehetne élni ezen szóval: *látat*, mint több más ilyen végezettel és tehetné ezt: *Spectaculum*, vagy *Phaenomen*; mégis ezzel nem élünk, hanem tíak egy esetben, *nints látatja*. Így ettől: *írás*, szinte úgy lehetett valaha: *írat*, mert *Nadányi Jánosnak* kertész könyvében 151 lev. talál-tatik e' szó: *íratos*. Már pedig mivel a' Magyar szók min-denkor szó tagonként nevednek; következik, hogy kellett valaha ennek is szóban lenni: *írat*. Így teremtés tfeleke-délt jelent, (: creatio :) szűklégünk van itten e' szóra: *creatum*, vel *creatura*, melyet ma némelyek teremtménynek mondanak. Látni való, hogy a hasonlókból tett következtetés sze-rént lehetett volna ez: teremtés. Írádallatos, tökéltés, ret-tenetes van szavainkban: de el veszték: írádallat, tökéltet, rettenet, 'sa't., holott pedig a' Magyar szók mindenkor szótagonként nevednek (: XXXVI. §. :). Itt kerekedhetnek tehát bátorfággal az új szó követők és e' feléket vehet-nek fel inkább, mintsem holmi idegen és jó következtetés ellen formált szűklégszűlt új szókkal homályosítják Nyel-vünket.

13. *as, es. Tőke szók*: Has, kas, sas, vas, magas, les, egres, kies, köles, veres.

Ágazatok Név szóktól: Az *a, e* végű szókon kívül min-den Főnevektől származott Rávető szók az *os, ős, ús, ős*

végekkel együtt, melyek ezekkel egy természetűek, mint: ágas, ízemes, számos 'sa't. Lásd fellyebb *LII. §.*

Ugyanezen Rávető szókból ímét ellenkező és fogyatkozást jelentő Rávető szók lélnek ezen végezetekkel:

14. *talán, telen*, mint számtalan, szemtelen, éktelen, képtelen, gyümöltstelen, 'sa't. Lásd ugyanott.

Vagy meg fordítva ezen betűket:

atlan, etlen, mint: ágatlan, fogatlan, 'sa't., Az idő vagy *közlő szóktól* is, mint: járatlan, illetlen 'sa't. Lásd ugyanott.

Némelyek ezek között mind a' két végezetet felvélzik, mint: szüntelen, szünetlen 'sa't.

15. *ájz, ész. Tőke szók*: gyálsz, kalálsz, karálsz, koválsz, élsz, kélsz, mélsz, rélsz, penélsz.

Ágazatok Név szóktól: agarálsz, aranyálsz, bányálsz, halálsz, horgálsz, juhálsz, kanálsz, loválsz, lúdálsz, madarálsz, nyúlálsz, tyúkálsz, vadálsz, 'sa't. Egerélsz, fűvélsz, kertélsz, méhélsz, révélsz, szélvélsz; e' szerént: ügyélsz (: *Caufarum Advocatus* :).

Idő szóktól: merélsz, gyülevélsz, tfenevélsz bizonytalan eredetű.

Ezek azon dologgal bánót, vagy arra gondviselőt jelen-
tenek, a' melyektől mondatnak. Ezekkel lógorofok:

áz, éz. Tőke szók: Ház, máz, száz, kéz, méz, réz, nehéz.

Ágazatok Idő szóktól: Ádáz, vitéz, zuzmaráz.

16. *ajz, ejz. Tőke szók*: arálsz, horpálsz, kuválsz, kopálsz, panálsz, tavaálsz, viaálsz, degeálsz, lipheálsz.

Ágazat Név szóktól: balfasz, tfupálsz.

Idő szóktól: dugálsz, ravaálsz (:róvni:) szakálsz, ragálsz, támaálsz, tapálsz, válaálsz 'sa't., ereálsz. Ezekhez hasonló végezet
osz, mint: roálsz, gonálsz.

tyü, tyü. Tőke szók: fattyú, hattyú.

Ágazatok Név szóktól: Sarkantyú, keztyü, karmantyú.

Idő szóktól: Pattantyú, pergettyü, tsengettyü, tsergettyü, köföntyü bizonytalan eredetű 'sa't.

§. LVII. A szó folytatásra tartoznak a' kisebbítést jelentő szók is (: *Diminutiva* :). Ezek négy különböző végezetekkel fordulnak elő a' Magyar Nyelvben: p. o. : a' tárfas hangok szerént.

ka, ke, mint: asztalka, leányka, szánka, kotlika, szálka, kofárka, nyalka (:nyaltka:) legényke, kenyérke, kitfínyke. 'satb.

Az *idő* szókban: irkál, firkál, járkál, mászkál, turkál, szurkál, bújkál, vágkál. A' névzőkban néha *kó*, mint: tarkó, hofszukó.

tjka, tjke. ótfka, jótfka, órátfka, időtfke, házatfka, keretfke, halatfka, könyvetfke, bototfka, nagyotfka, menyetfke, meffzetfke 'sa't.

Jegyz. Ezeket tót végezeteknek mondja T. Dugonits. Etelka. 1. könyv, 331. lev.

Az *idő* szókban: rágitfkál, szemetfkél.

3. *tja, tje*. mint: Tótfa, gyermektfe, lábtfa. 'sa't. Az *idő* szókban: faragtfál, rontfol.

4. *ded*. tfak a' Rávető szókban: mint: kiseded, kitfínyded, rövided, édesded, kerekded, gyengéded, gyermekded. Ezen végezetekből rövidítik meg az Erdélyiek: kitfid, azaz kitfínyded, 'sa't.

Jegyz. 1. Némelly szók két vagy több kifsebbítő végezeteket is fel vésznek ezek között, mint: falatka, falatotfka, lábtfa, lábatfka, tótfa, tótfka, tavatfka, kitfínyke, kitfínyetfke, kitfínyded 'sa't.

2^{or} Lehetne a' Szó folytatásnak több illy végezteit is öfzveszedni, és előadni: de én most tfak ezekben akartam példát adni. Hafznos dolog is vólna a' több végezeteket is a' Hafonló következés fzerént így megefsmérni. Így jönének világofságra fok már meg avúlt Törfök szók, melyeket még a' tanúlt Magyarok sem tudnak. Így jönének világofságra a' szó folytatásban fok közben, közben elmaradt, vagy már megavúlt és ki esett, 's el veszett Folyamatok. Így lehetne azokat, a' hol kivált nagy fzüklég vagy on reájok (: de jó válafztással és értelemmel :) helyre állítani, újra felvenni és polgári jufsal meg ajándékozni, p. o. hogy mégis eggy-két példát említsek: *Rend*-től van: *rendes*: mért hát Tfendefnek ne vólna törföke: *tjend*. E' szó-tól: *kedv* léfz; kedves: miért ennek *nedves* ne lehetne nagyobb fzikáfba venni 's hafzonra fordítani igaz tőrső-

két, ezt t. i. *Nedv*? Nintsen elégséges szónk ezeknek megkülönböztetésekre az Orvosi Tudományban: *Decoctum*, *iufculum*, *fuccus*: ime pedig mi igazabban a' nedv, mint ez utólfó? E' szótól: *hegy*, léz: hegyes, miért hát ez nem tetszik mindeneknek: *kegy*, *kegy* szűzek (: *Gratiæ* :). Ha *széktől* van *székes*: bizonyosan *ékelnek* is törőke: *ék*. Ezt állították fel mostanában némelly írók, tfak az a' kár, hogy egyenlő hangúak (: *æquivoca* :) *ék* = *Cuneus* és *ék* = *decus*. Ofztán van alkalmas szónk: *dísz*. Az ilyenek között, az igaz, fokak megvagynak imitt, amott régi könyveinkben: de fokaknak nem tetszik a' mi régi 's az új úgy sem. *Nem mind rossz, a' mi szokatlan*. Ki él a' mai Magyarok között e' szóval: *Parants*? (: *Præceptum*, *mandatum* :) így élnek pedig ezzel a' 16^{ik} Százbeli írók. Az tagadhatatlan is, hogy *Parantsol*, nem törők szó, mert ez az *ol* végezet már folyamatot jelent, mint: *tanát*, *tanátol*. 'sa't. A' közben, közben elmaradtak között némellyeket láfs fellyebb (: 12. sz. Jegyz. :). Az e' féle igék az idegen szókra való szorúlást kevesítenék, a' Nyelvet ékesítenék, bővítenék, könnyebítenék. Így nem lenne szűkfég, fok hasonlító következés ellen koholt új szókkal, fok felemás öszvetételekkel, vagy tfupa idegenekkel is tatarozni hasonlíthatatlan Nyelvünket. Végre ebből kitérszenék az is, mellyek a' mostanában némellyektől béhozott új szók között a' jók és helybe hagyhatók; mellyek a' jó következés ellen valók és tűrhetetlenek?

X. Rész. A' Névváltó szókról.

§. LVIII. A' Névváltó szók a' beszédnek olly változtatható részei, mellyekkel élünk a' Főnevek helyett. Ezek különb-különbfélék. Ugymint:

1. Személyes Névváltó szók: *Én*, *Te*, *Ő*, a' Többes számban: *Mi* vagy *Mink*, *Ti* vagy *Tik*, *Ők*. Így neveztetnek ezek, mivel tfak a' Személyek szólnak így magokról, és az idő szóknek személyeken való változtatások ezek által megyen véghez.

2^{or} *Mutató Névváltó* szók. Illyenek: *az, ez* és az ezekből öszvetettek, *amaz, emez, ímez, ugyanez, ugyanazon*.

3^{or} *Máfra* vitetődők (: Relativa :) *ki, melly*.

Jegyz. 1. *Ki* az ékefebben szállóknál tfak személyről mondatik, *melly* tfak érzéketlen dologról (: Láfd szórak. XIX. §. :)

2^{or} *Minthogy* ezeket mindenkor vagy Főnevek előzik meg, vagy alattok Főnevek értetnek: mi ezeknek is többnyire elejekbe szoktuk tenni a' *Czikkely* szót: a' *ki, a' melly*. Igy a' *Mutató Névváltó* szók is *az, ez, 'sa't*. többnyire a' *Czikkely* szót még magok után kívánják, mint az a' *könyv, ez az ember. Lásd ugyanott*.

4. *Vissza* elő *Névváltó* szók (: Reciproca :) mint: *magam, magad, maga, magunk, magatok, magok*.

Jegyz. a) Igy neveztetnek ezek, mert magára a' szállóra mindenkor vissza esnek.

b) Ezeknek ísmét a' személyes *Névváltó* szókat szoktuk többnyire elejekbe tenni, mint: én *magam*, te *magad*, ő *maga*, mi *magunk*, ti *magatok* 'sa't., vagy: ennen *magam*, tennen *magad*, önnön *maga*.

5. *Kérdő Névváltó* szók: *ki, kitfoda, mi, mitfoda? melly, mellyik?* Az első pár személyt, a' máfik pár dolgot kérd, mindeniket: *melly, mellyik?* Ettől: *mi, mitfoda* lélsznek minéműfégeket *kérdő Rávető* szók: *mitfodás, millyen, minémü?* és mértéket kérdezők: *mennyi?* 'sa't.

Jegyz. Ezeknek: *ki, mi?* az öszvetételeiknek is meg kell tehát tartani ezt a' különbséget: vajki, tfak személyre, vajmi tfak érzéketlen dologra vitelsék.

6. *Bírást* jelentő *Névváltó* szók (: Possessiva :) *Enyim, Tiéd, övé, Mienk, Tiétek, övék; Magamé, magadé, magáé, Magunké, magatoké, magoké*. (: Suus :) *kié* (: cuius :).

§. LIX. Fajokra vagy származásokra nézve a' *Névváltó* szók is, mint a' befzédnek több részei vagy Törfök szók, mint: *Én, te, ő, maga, mi, ki*, vagy Ágazatok, mint: *Enyim, Tied, övé, mellyik* 'sat.

Formájokra nézve ismét vagy Eggyesek, En, Te, Ő, maga, mi, ki. vagy öszvetettek: mint: kitfoda, mitfoda 'sa't. Illyenek többnyire majd minden nem tulajdon Név-váltó szók. Nem tulajdon név váltószók pedig mind azok, melyeket az eddig mondottakra vinni nem lehet, és a' melyek kivált képpen ezzel formáltatnak: akár, vala'sa't.

Ezeket leg jobban és szebb renddel elő adhatni im e' kérdésekre :

Ki? akárki, valaki, kiki, fenki, egy valaki, egyéb, egyy sem, mind, minden. *Kitfoda?* akárkitfoda, valakitfoda.

Mi? akármi, valami, semmi. *Mitfoda?* akármitfoda, valamitfoda.

Melly, vagy *mellyik,* akármelly, valamelly, némelly, eggynémelly, eggyik, málik, mindenik.

Jegyz. A' *melly* vég mind felveheti ezt a' véget is: *ik,* mint: akármellyik, valamellyik, némellyik 'sa't.

Millyen? illyen, olyan, imillyen, amollyan, akármillyen, valamillyen.

Minémű? akárminémű, valaminémű, mindennémű, femminémű.

Jegyz. E' szóval: minémű, az Országnak felső részében megrövidítve élnek, mint: *minő,* de a' *melly* még a' könyvekbe bé nem jött.

Miféle? akármiféle, valamiféle, femmiféle, mindenféle, e'féle, a'féle, fokféle, egyébféle; idevaló :

kiféle (: cuias:) Mifélénk, tifélétek (: noftras, veftras :).

Mennyi? ennyi, annyi, amannyi, akármennyi, valamennyi.

Hány? akárhány, valahány, egynéhány.

§. LX. *Mi nekünk Név-váltó szavainkban is semmi Nem-beli különböztetés nintsen; — hanem az ő változtatások az Ejtegetés és a' Ragasztékok. A' Név-váltó szóknak egyy*

részek különös és önnön magának tulajdon Ejtegetéft tart. Más részek pedig, a' Név szóknak rendes Ejtegetések-től semmit nem különböz. Illy különös és tulajdon Ejtegetéft tartanak ezek: Én, Te, Ő, az, ez.

Elő Személy: Én. Egyes szám :

- 1^ő Efet *Én*
 2^{ik} " *Enyém, vagy Enyím*
 3^{ik} " *Énnem, vagy Énném*
 4^{ik} " *Engemet, vagy Engem, Engem'*
 5^{ik} " *Óh Én*
 6^{ik} " *Én tőlem.*

Többes szám :

- 1^ő Efet *Mi vagy Mink*
 2^{ik} " *Miénk, vagy Mienk*
 3^{ik} " *Minékünk, vagy Minekünk*
 4^{ik} " *Minket*
 5^{ik} " *Óh Mi*
 6^{ik} " *Mi tőlünk.*

Második személy. Te. Egyes szám :

- 1^ő Efet *Te*
 2^{ik} " *Tied, vagy Tiéd*
 3^{ik} " *Tened, Tenéd*
 4^{ik} " *Tégedet, vagy Téged*
 5^{ik} " *Oh Te*
 6^{ik} " *Tetőled.*

Többses szám :

- 1° Efet *Ti, vagy Tik*
 2^{ik} „ *Tiétek, vagy Tietek*
 3^{ik} „ *Tinektek, vagy Tinéktek*
 4^{ik} „ *Titeket*
 5^{ik} „ *Óh Ti*
 6^{ik} „ *Titőletek.*

Harmadik személy : Ő. Eggyes szám :

- 1° Efet *Ő*
 2^{ik} „ *Övé*
 3^{ik} „ *Ő nekie, vagy Őnékie, Őneki, vagy Őnéki*
 4^{ik} „ *Őt vagy Őtet*
 5^{ik} „ *nints*
 6^{ik} „ *Őtőle.*

Többses szám :

- 1° Efet *Ők*
 2^{ik} „ *Övék*
 3^{ik} „ *Ő nékiek, Őnekiek, Őnékik, Őnekik*
 4^{ik} „ *Őket*
 5^{ik} „ *Nints*
 6^{ik} „ *Őtőlők.*

Jegyz. 1. Mind ezen Névvaltószókban a' 3^{ik} esetben ezen szóknak elhagyásával is lehet élni: *Én, mi, Te, ti, Ő.* P. o. Ezek helyett: *Énnekem, minekünk, Teneked, Tinektek, őnekik* 'sa't. tfak magánofon: *nekem, nekünk, neked, nektek, nekie, nekiek* 'sa't., és ennek oka majd alább fog kivilágosodni. (: LXV. §. 5. fz. :)

2or A 'Negyedik Esetnek végezetét, mely mint a' Névzőkban *et*, a' két elfő személy az eggyes számban néha rövidítésnek okáért el hagyhatja, utánna tévén a' rövidítő jelt, mint: *engem'*, *téged'*, ezek helyett: *engemet*, *tégedet*. Ezenben a 3ik személyn ezen Esetet kettőztetéssel is töldja a nép, mint *Őtet*, e helyett: *Őt*; de az ékefebben írók ezt ma kezdik vissza állítani: *Őt*, és ama' szűkfégtelen szaporítást, mint rendetlenféget kerülni.

3or A' 6ik Esetben, szinte mint a' 3ik-ban elmaradhatnak ezek: *En*, *mi*, *Te*, *ti*, *Ő* ugyan azon okon. és lehetnek tñak magokban: *tőlem*, *tőlünk*, *tőled*, *tőletek*, *tőle*, *tőlök*.

Mutatószők. *Az, ez. Eggyes szám.*

Többes szám.

1° Eset *az, ez*

1° Eset *azok, ezek*

2ik " *azé, ezé*

2ik " *azoké, ezeké*

3ik " *annak, ennek*

3ik " *azoknak, ezeknek*

4ik " *azt, ezt*

4ik " *azokat, ezeket*

5ik " *nints*

5ik " *Nints*

6ik " *attól, ettől*

6ik " *azóktól, ezektől*

Jegyz. 1. Illyen Ejtegetések vagyon az ebből öszvetett szók-nak: *amaz*, *emez*, *ímez*, *ugyanaz*.

2or Ezek a' 3ik és 6ik Esetben kedvesebb szólláfnak okáért a' z-t elvesztik, és a' helyett olyan betűt vélznek fel, a' millyenen kezdődik a' hozzájuk adatandó szótag, mint; *annak* e helyett: *az-nak*, *attól*, e' helyett: *asztól*. Egyébaránt a' Rendes Ejtegetéstől nem is különböznek. Ezt az általváltozást meg tartják a' több követgető szóknak felvételekben is, főt akármelly öszvetételekben; mint: *abban*, *ebben*, *amarról*, *emerről*, *annyi*, *akkor*, *akképen* 'sa't. (: Láfđ XXXIX. §. :)

3or A' 4ik Esetet közbeszédben így is mondják: *aztat*, *eztet*, *amaztat*, *emeztet*, 'sa't. De ez szűkfégtelen kettőztetés 's betűszaporítás, mivel már a' vádolást jelentő *t* betű e' kettőztetés nélkül is jelen vagyon és Rendetlenfég, melytől a' nyelvet tisztítani kell (: láfđ 11. §. 1. Reg. :)

3. A' viiffza elő Névváltó szók: Magam, magad, maga, magunk, magatok, magok rend szerént ejtegettetnek, mint:

Eggyes szám:

- 1° Efet *Magam, Magad, Maga*
 2^{ik} „ *Magamé, Magadé, Magáé*
 3^{ik} „ *Magamnak, Magadnak, Magának*
 4^{ik} „ *Magamat, Magadat, Magát*
 6^{ik} „ *Magamtól, Magadtól, Magától.*

Többses szám:

- 1° Efet *Magunk, Magatok, Magok*
 2^{ik} „ *Magunké, Magatoké, Magoké*
 3^{ik} „ *Magunknak, Magatoknak, Magoknak*
 4^{ik} „ *Magunkat, Magatokat, Magokat*
 6^{ik} „ *Magunktól, Magatoktól, Magoktól.*

Jegyz. 1. Ezen szóknak, ha elejekbe télfűzük is ama Főnév-váltó szókat: *Én, Te, Ő, Mi, Ti, Ők*, vagy *Ennen, Tennen, önnön* 'sa't., mind ezek változás nélkül állanak előttök minden Esetekben, mint: *Én magam, Én magamé, Én magamnak* 'sa't.

2^{or} A' 3^{ik} személy mindazon által, ő, a többses számban is tfak ő marad, mint ő maga, ő magok, ő magoké 'sa't.

3. Ezeknek pedig: *Ennen, Tennen, önnön*, a' Többses számok szokott élélben nem igen vagyon. Az első személy *Minnen*, szokottabb, de már *Tinnen* nintsen, hanemha ottan is tfak az eggyeszám tartatik meg *Tennen* és így a 3^{ik} is *Önnön*.

4^{or} Némellyek mind első, mind 2^{ik} személyekhez mind az eggyes, mind a' Többses számban tfak ezen 3^{ik} személyt jelentő igét téfzik: *önnön*, p. o. *önnön magam, önnönmagad, önnönmaga, önnönmagunk, önnönmagatok, önnönmagok*. De ez

ismét rendetlenfég, mivel önnön vagy *e'* szótól *Ő* és azért csak 3ik személyre alkalmaztathatik.

4. *A' Bírást jelentő Névváltó szók: Enyim, Tiéd, övé, Miénk 'sa't.*

Ezek két féle tekintetben gondoltatnak t. i. mint: *Magánállók*, mikor magokban Főnevek nélkül fordulnak elő *a'* beszédben, vagy *Öszveköttettek*. Mint magánállók ezek is ejtegettetnek, még pedig az elfőnek Ejtegetésében semmi különböző nints *a'* Főnéveknek ejtegetésekétől. *A' Többeknek* csak *a'* Többes számoknak első esetekben léfzen valami különbség, mely is ez, hogy már *a'* Többes jelentő betű nem *k*, hanem *i* és *a'* mely nem végről, hanem *a'* végső mászhangzók eleibe tétetik. De világosságnak okáért mind le írjuk p. o.

1. *Eggyes szám, az Enyim, az Enyimé, az Enyimnek, az Enyimet, az Enyimtől.*

2. *Többes szám, az Enyimek, az Enyimeké, az Enyimeknek, az Enyimeket, az Enyimektől.*

2. *E. sz. A' Tiéd, a' Tiédé, a' Tiédnek, a' Tiédet, a' Tiédttől.*

T. sz. A' Tieid, a' Tieidé, a' Tieidnek, a' Tieidet, a' Tieidttől.

3. *E. sz. Az övé, az övéé, az övének, az övét, az övétől.*

T. sz. Az övéi, az övéie, az övéinek, az övéit, az övéitől.

4. *E. sz. a' Miénk, a' Miénké, a' Miénknek, a' Miénket, a' Miénktől.*

T. sz. a' Mieink, a' Mieinké, a' Mieinknek, a' Mieínket, a' Mieínktől.

5. *E. sz. a' Tiétek, a' Tiéteké, a' Tiéteknek, a' Tiéteket, a' Tiétektől.*

T. sz. a' Tiéitek, a' Tiéiteké, a' Tiéiteknek, a' Tiéiteket, a' Tiéitektől.

6. E. sz. az övék, az övéké, az övéknek, az övéket, az övéktől.

T. sz. az övéik, az övéiké, az övéiknek, az övéiket, az övéiktől.

Jegyz. Ennek a' Többes száma Miénk: néhol a' köznép szájában *Miének*, e' helyett: *mieink*; de az hiba.

Igy ejtegettetnek ezek a' Bírást jelentő Név váltó szók is Magamé, Magadé, Magáé, Magunké, Magatoké, Magoké; valamint szinte minden Bíró esetek a' Főnevekben is (: Lásd XLVII. Jegyz. 4. :) és ezekben már egyéb különbség nintsen, hanem a' Többes számban a' Többet jelentő *i* betű végen esik, mint ebben is *övé, övéi, 'sa't. P. o.*

Eggyes szám: a' Magamé, a' Magamée, a' Magaménak, a' Magamét, a' Magamétől.

Többes szám: a' Magaméi, a' Magaméié, a' Magaméinak, a' Magaméit, a' Magaméitől.

E. sz. a' Magadé, a' Magadée, a' Magadénak, a Magadét, a' Magadétől.

T. sz. a' Magadéi, a' Magadéié, a' Magadéinak, a' Magadéit, a Magadéitől.

Igy: a' Magáé, a' Magunké, a' Magatoké, a' Magoké végig.

Az előadottakon kívül lévő több Név váltó szók is mindnyájan ejtegettethetnek magokban, de ejtegetések a' Név szóknak rendes Ejtegetésektől semmit nem különböz. Tfu-pán tfak ezek a' meg tartásra valók, hogy az *i* magánhangzó végük mind a' 2^{ik} példa fzerént ejtegettetnek. (: XLIV. §. :)

A' máfshalhangzó végüknek pedig fegítő magánhangzók léfz a' tárfashangok fzerént. Továbbá, a' mellyeknek végek *ik, nyi* és ezeknek: *fenki, eggyfsem, eggyvalaki, eggy-*

némelly, Többszámok nintsen. *Kiki* kétfzeresen ejtegette-tik, *kiékié*, *kinek kinek* 'sa't. Ebben: eggysem tfak az eggy változik, *eggyé sem*, *eggyneksem* 'sa't. *Mifélénk*, *Tífélétek*, *a' Miénk*, *a' Tiétek* példáját követik.

§. LXI. E' bíráft jelentő Név váltó szókna: *Enyém*, *Tiéd*, *övé*, *Miénk*, *tiétek*, *övék*, mikor Főnevekkel öfzveköttetnek, más az állapotjuk. Midőn mi ezeket valamelly Főnévvel öfzveköttjük, azokat magunkénak állítván, mind ezen Név váltó szók két rézfze válnak és a' felvétetendő Név szót közbe vévén, azzal ifmét egy szót téfznek, p. o. *Én kezem*, *Te kezed*, *Ő keze*, a' helyett a' mi más Nyelvekben: *mea manus*, *tua manus*, *illius manus*. *Mi kezünk*, *Ti kezetek*, *Ő kezek*, *nostra manus*, *vestra manus*, *illorum manus*: Németül: *Meine Hand*, *Deine Hand*, *Seine Hand*. *Unfere Hand*, *Euere Hand*, *Ihre Hand*. És nem *Enyim* kéz, *Tiéd* kéz 'sa't.

Jegyz. Ezekben mi minden Európaiaktól különbözünk, és meg mutatja Nyelvünk ebben is Áfiai vóltát 's nevezetefen a' 'Sidó nyelvvel igen nagy meg eggyezését. A' 'Sidó nyelvnek elő adálában az illy öfzveköttetendő fzóvégeket nevezik Ragasztékokna: (: adfixa, suffixa:). Ezzel a' nevezettel fogunk élni mi is. Annál fzükfégesebb a' mennyire tfak lehet világofon előadni és jó Rágulákra fzedni; mennél bizonyofabb az, hogy ez zavarja meg leg inkább az idegeneknek fejeket és hogy ezen a' farkon fordul meg mind a' Név, mind a' név váltó, idő, és követgető szókna nagy részek. Tehát:

1^ő Rég. Ezen Ragasztékok emez egézf szókna végeik: *Enyim*, *Tiéd*, *Övé*, *Miénk*, *Tiétek*, *Övék* két felé szakasztva így: *Enyém*, hogymár *Én-ém*, *Tiéd*, hogymár *Te-éd*, *Övé*, hogymár *Ő-é*. *Miénk*, hogymár: *Mi-enk*, *Tiétek* hogymár *Ti-étek*, *Övék*, hogymár: *Ő-ék*. Ezek közzé tétetnek tehát már a' Név szók, mellyeket ezen személlyeknek akarunk tulajdonítani, még pedig minthogy ezekben mindenütt a' gyengült hangok vagyna jelen: ha felvéfzek eggy *e* végű

szót, igen kevés változtatás esik benne, t. i. a' 3^{ik} személynben *övé*, a' *v* más szólgáló betűre, úgy mint *j*-re változik. Ugyan abban a' hofszú magánhangzó rövidre. Így szinte a' Többszámúban is, p. o. Tégyük ezen el osztott szótagok közzé e' szót: *Elme*, léfzen: az *En elmém*, a' *Te elméd*, az *Ő elméje*. *A Mi elménk*, a' *Ti elmétek*, az *Ő elméjek*. Így az én mentém, a' Te mentéd, az ő mentéje. A' mi menténk, a' Ti mentétek, az ő mentéjek. Így esik ez az végű szókkal mindenkor: De

2^{ik} Reg. *Ezen Ragasztékoknak magánhangzóik a' társas hangokhoz szabják magokat*. Mert, szedjük rövidebbre ezen végezeteket, léfzenek: *m. d. je, nk, tek, jek*. Látni való, hogy ezek csak olyanok, mint a' Név szóknak Ejtegetésekben felvétetett betűk: *t, k, nek*, mellyek a' társas hangok szerént magokat a' Főnevekhez hasonlítják. Ugy itten is, minthogy Főrégula Nyelvünkben: hogy a' Magyar szók mindenkor társas hangokon nevednek: ezen az okon, a' dúrva hangú szókbán ísmét mások léfzenek, a' Ragasztékoknak magánhangzóik, mint: *alma*. az *En almám*, a' *Te almád*, az *Ő almája*, a' *Mi almánk*, a' *Ti almátok*, az *Ő almájok*. Így az én Borfóm, a' Te borfód, az ő borfója, a' mi borfónk, a' Ti borfótok, az ő borfójok.

3^{ik} Rég. Ez így lévén, már önként foly és meg áll e' 3^{ik} Régula: hogy akár melly Főneveknek is, a' Ragasztékokkal való öfzreköttetésekre semmi más újabb és különös Régula nem kívántatik, hanem csak azok, mellyeket adtunk fellyebb a' Főneveknek ejtegetésekben, minden Ejsetek végezeiteiknek felvételekről. Sőt az is bizonyos, hogy még csak a' ki fogások is azok léfzenek, mellyeket ugyan ottan minden számok alatt jelentettünk. (: Lád XLV., XLVI., XLVII. §. :)

P. o. Minden számokból végyünk renddel példákat.

1^{ör} a' magánhangzó végűekből: a' XLV. §. szerént:

1. Az *En korfóm*, a' *Te korfód*, az *Ő korfója*,
a' mi korfónk, a' *Ti korfótok*, az *ő korfójok*.

A kivételből a) Az *En Lovam*, a' *Te lovad*, az *ő lova*,
a' mi lovunk, a' *Ti lovatok*, az *ő lovok*.

β) Az Én Bírám, a' Te Bírád, az ő Bírája, a' Mi Bíránk, a' Ti Bírátok, az ő Bírájok.

2. Az Én ágyúm, a' Te ágyúd, az ő ágyúja, a' mi ágyünk, a' Ti ágyútok, az ő ágyújok.

A' kivételből β) az én Fattyam, a' Te fattyad, az ő fattya, a' mi fattyunk, a' Ti fattyatok, az ő fattyok.

γ) Az én Darvam, a' Te Darvad, az ő Darva, A' mi Darvunk, a' Ti Darvatok, az ő Darvok.

Sőt mint ott a' rendes Ejtegetést is fel vélzik, úgy itt is rendszerént is lehetnek, mint: az én *fattyúm*, 'sa't., az én *darum*.

3. Az én Czipöm, a' Te Czipöd, az ő Czipője, a' Mi Czipőnk, a' Ti Czipőtök, az ő Czipőjök.

Jegyz. Itt a' *3ik* személyben az ő, gyakorta *e*-re változik, mint: erő ereje, ideje, elztendeje, erdeje, mezeje, szőleje, veje 'sa't.

A' kivételből: az Én Tővem, a' Te Tőved, az ő Tőve, a' mi Tővünk, a' Ti Tővetek, az ő Tővök.

Az én fejem, a' Te fejed, az ő feje, a' mi fejünk, a' ti fejetek, az ő fejek.

4. Az én Félüm, a' Te félüd, az ő félűje, a' mi félünk, a' Ti félütök, az ő félűjök.

A' kivételből: Az én Fűvem, a' Te fűved, az ő fűve, a' mi fűvünk, a' Ti fűvetek, az ő fűvök.

5. Az *a*, *e* végű szókat láttuk, hogy *e*' rövid szóvégeket hofszúra változtatják, mint: alma, elme 'sa't.

6. Az én Fiam, a' Te fiad, az ő fija. A' Mi fiunk, a' Ti fiatok, az ő fajok.

Az én kotfim, a' Te kotfid, az ő kotfija, a' Mi kotfink, a' Ti kotfitok, az ő kotfijok.

2^{or} A' XLVI. §. szerént a Másalhangzó végű szókban. a' segítő magánhangzók felvételek is ugyanaz, a' mi a' Főnevek ejtegetésekben az egyes számban a' *t* és a' többes számban a' *k*-nak felvételekre elő adatott. Szinte azokat itt újra számlálni nem szükség, hanem látsunk renddel belőlök példákat.

2. α) Az én Házam, a' Te Házad, az ő Háza, a' mi házunk, a' Ti házatok, az ő házok.

A' kivételből: az Én kardom, a' Te kardod, az ő kardja, a' Mi kardunk, a' Ti kardotok, az ő kardjok.

β) Az én szemem, a' Te szemed, az ő szeme, a' mi szemünk, a' Ti szemetek, az ő szemek.

A' kivételből: az én fazekam, a' Te fazekad, az ő fazeka, a' Mi fazekunk, a' Ti fazekatok, az ő fazekok.

γ) Az én gandom, a' Te gondod, az ő gondja, a' mi gondunk, a' Ti gondotok, az ő gondjok.

A' kivételből: az én tollam, a' Te tollad, az ő tolla, a' mi tollunk, a' Ti tollatok, az ő tollok.

δ) Az én gyöngyöm, a' Te gyöngyöd, az ő gyöngye, a' mi gyöngyünk, a' Ti gyöngyötök, az ő gyöngyök.

A' kivételből: az én földem, a' Te földed, az ő földje, a' mi földünk, a' Ti földetek, az ő földjök.

ε) Az én ludam, a' Te lúdad, az ő lúdja, a' mi lúdunk, a' Ti lúdatok, az ő lúdjak.

A' kivételből: az én húgom, a' Te húgod, az ő húga, a' mi húgunk, a' Ti húgotok, az ő húgok.

ζ) Az én Ezüftöm, a' Te ezüftöd, az ő ezüftje, a' Mi ezüftünk, a' Ti ezüftötök, az ő Ezüftjök.

A' kivételből: az én Füle, a' Te füled, az ő füle, a' mi fülünk, a' Ti fületek, az ő fülök.

η) Az én kínom, a' Te kínod, az ő kinja, a' mi kínunk, a' ti kínatok, az ő kinjok.

Az én szivem, a' Te szíved, az ő szíve, a' mi szivünk, a' ti szívetek, az ő szívek.

3. A' XLVII. § fzerént a' Rövidítést fzenvedő Ejtegetések itten is rövidítést fzenvednek, mint p. o. Az én dolgom, a' Te dolgo, az ő dolga, a' mi dolgunk, a' ti dolgotok, az ő dolgok.

Jegyz. Ez öfzvetett szókban: atyafi, hazafi, mind a' két rész felvéfzi a' Ragafztékot, az elfő szók minden fzemélyekre, az utólfók tfak a 3ik^{ra}, mint: az én atyámfija, a' te atyádfija, az ő atyjafija, a' mi atyánkfija, a' ti atyátok fija, az ő atyjokfija; így az én hazámfija, a' Te hazádfija. A' több öfzvetett szók rendszerént mint az eggyefek, mint: Testvérem, testvéred, testvére.

§. LXII. Mind ezen elő adott példákban az éfzrevehető az vala, hogy a' 3ik Személy Ragafztékjának felvételében, melly rend fzerint az Eggyes fzámban *ja, je*, a' Többes fzámban: *jok, jek, jök*, a' j betű hol kitétetik, hol el hagyódik.

Ezen változáfnak oka a' kedvefebb fzóllás, mely fzerént igen fok betűk vagynak, mellyek a' j-t vagy el nyelik, vagy más betűre változtatják, vagy fokfzor teljességgel ki hagyják. Ezt a különbféget úgy adhatjuk elő leg jobban, és fzedhetjük jó Régulákra, ha a' főneveknek végfő betűjeiket rendre fel véffzük, Láfsunk hát ezekről betűk fzerént.

1. A' Magánhangzók mind fel véfzik a' j-t az elő adott alatonban *v* és eggynehány *ú, ü* végeken kívül, mellyeket láfs a' kivételekben, XLVI. §. mint: lova, darva, tfőve, fűve, tetve 'sa't.

Jegyz. Eggynehány *a, e* végű szók, mint: *Atya, Anya, bátya, néne, ötse*, fel véfzik ugyan a' j-t; de ugyanakkor el vetik végfő magánhangzójokat, mint: atyja e' helyett *atyája, anyja, bátyja, nénye, ötse*, melly utólfóról mindjárt.

2or A' másfalhangzókbán A' Szifzegő betűk ezen j-t el nyelik és magokhoz hafonlóra változtatják, mint: perecz, *perecce*, e' helyett: *pereczje*. Inas, *inafsa*, e' helyett: *inasja*, lovász, *lováfsza*, tavaasz, *tavaaszja*, áts, *átfa*, gaz, *gazza*, gú's, *gú'ssa*, ezek helyett: *lováaszja, tavaaszja, átsja* 'sa't. Néha azon j éppen el marad, mint: has, hafa, vas, vafa, kedves, kedvefe; éfz, efze, méfz, mefze, fzelvéfz, fzelvefze 'sa't.

3. A *b* végek többnyire megtartják a' *j*'t, mint: habja, rabja, zabja, jobbja.

Kivétetnek: *lába, ebe, verebe, nagyobbba* 'sa't.

4. A' *d* végek is többnyire fel vészik és hangzanak *dj* együtt mint: gy. P. o. kádja, vádja, vadja, szomszédja, kardja. Kivétetnek: Had, hada, és néha: vad, vada, beszéd, beszéde.

5. Az *f* állhatatosan meg tartja, mint: tfűf, tfűfja, snef, snefje, grif, grifje.

6. *G* a' névfőzókban nem szokta fel venni a' *j*-t, mint virága, Nagysága, világa, boldogsága, ege, ditfősége 'sa't.

A' *gy* hasonlóképen nem, mint: ágya, agya, fagya, hadnagya, szügye, ügye, rügye, gyöngye, rongya 'sa't. Kivétel: a' *gy* mégis fel vészí néha és hangzik mint kettős *gy*, p. o. Nagyja, hadnagyja, 'sa't.

7. A *H* soha nem vészí fel, mint: juha, rühe, terhe, kehe, vemhe.

8. A' *k* is hol felvészí, hol nem: mint fel vészí ezekben: rákja, mákja, makja, 'sákja. Nem ezekben: széke, törőke 'sa't.

9. *L* többnyire nem vészí fel, mint: Afztala, étele, itala, hivatala, létele, válla, álla, nyála, levele, fonala, hitele 'sa't.

Kivétetnek: Czélja, aczélja, pánczélja, bálja, balja, bivalja 'sa't.

Az *ly* fel is veheti, el is lehet a' nélkül, mint: métyelye, mételyje, királya, királyja, hüvelye, hüvelyje 'sa't. Melye, Melyje, helye, helyje, homálya, homályja, személye, személyje, osztálya, osztályja, veszélye, veszélyje.

10. *M* a' Durva hangokban felvészí, mint: gyomja, himje, lomja, tomja, somja, alomja (:alma:). De a' mellyek rövidítést szenvednek, azokban soholsem, mint: álma, barma, hárma, járma, hatalma, jutalma, 'sa't.

A' gyengült hangokban is fohasem, mint: neme, szeme, érdeme, teteme, felyme, kegyelme, fegedelme, 'sa't.

11. *N* szintúgy tfak a' dúrva hangokban vélzi fel, mint: kanja, szánja, kalánja, 'sa't.

A' gyengültekben fohasem.

Ny meg tartja nagyobbára, és úgy hangzik mint kettős *ny*, mint: báránja, dolmányja, legényje, szegényje 'sa't.

Kivétetnek: Leánya, fénye, kénye 'sa't.

12. *P* a' dúrva hangokban felvéfzi, mint: Papja, kalapja, napja, sipja. A' Gyengültekben nem, mint: Neje, szépe, lépe, képe 'sa't.

13. Az *R* magát régülázni nem engedi, mind a' felvételre, mind az elhagyáfra bővleges példákat ad, főt ugyan azon szó is vagy on *j*-vel, vagy on *j* nélkül is, mint: fejére, fejerje, tányéra, tányérja, Magyara, Magyarja 'sa't.

14. *T*, *ty*, felvéfzik a' *j*-t és hangzanak mint két *ty*, mint: útja, kútja, rútja, barátja, kontyja 's a' t.

Kivétel e' szó: *ut*, *j*, nélkül is maradhat, mint: Úta; az Úrnak Útai igazak 's a' t.

15. *J*, és *V*, kivált ez utófló tellyességgel nem vélzik fel: mint: baj, baja, haja, raja, vaja, 's a' t. Neve, leve, szíve, 's a' t.

§. LXIII. A' Ragaszttékoknak ilyen öfzvekötétekben, a' minémút előadánk, kettős Ejtegetés vagy on. ugymint:

1. Változnak a' személyek, mind az eggyes, mind a' többes számban. Enyim, Tied, övé, miénk, tiétek, övék.

2. Változnak a' felvett Név szók mind az eggyes, mind a' többes számban. Az eggyes számban változtak még mind azok a' példák, a' mellyeket eddig felhoztunk, mint: kezem, kezed, keze, kezünk, kezetek, kezek, holott is mindenkor tfak egy kézről vagy on szó. Ha már a' Ragaszttékokkal öfzveköött Név szót akarjuk a' Többes számban jelenteni: ennek többes számának jele nem a' *k* betű lé-

szén; mely a' Név szókbán többet jelentő betű; hanem az *i* mely akkor elejekbe tétetik ezen Ragasztékoknak, és ifmét ugyan azon személyeken változtattathatik, mint: az én kezeim, a' Te kezeid, az ő kezei, a' mi kezeink, a' Ti kezeitek, az ő kezeik.

Igy: az én szemeim, a' te szemeid, az ő szemei, a' mi szemünk, a' Ti szemeitek, az ő szemek, az én lábaim, a' Te lábaid, az ő lábai, a' mi lábaink, a' ti lábaitok, az ő lábaik.

Ebben ifmét vagynak némely kevés Régülák, melyekre szükfég vigyázni, úgymint:

1^{ör.} Hogy a' Magánhangzókbán, a' mely szó a' 3^{ik} személynnek egyes számjában felvész a' *j*-t, *ja*, *je*, ugyan azok is, a' Név szóknak többes számjokban azon helyeken elvesztik azt. p. o. korsója: korlóim, korlóid, korlói, korlóink, korlóitok, korlóik. almája, almáim, almái, almáink, almáitok, almáik. 's a' t.

2^{or.} A' másalhangzókbán ellenkezőképpen van a' dolog, mert ezek, valahol az említett helyen felvették a' *j*-t (: LXII.): nem tfak az, hogy ottan is el nem vetik, hanem meg tartják ugyan ezt mindnyájan többnyire az egész Többes számban. p. o. rabom, rabod, rabja 's a' t. a' Többes számban: Rabjaim, Rabjaid, rabjaink, rabjaitok, rabjaik. Papom, papod, papja, T. sz. Papjaim, Papjaid, Papjai, Papjaink, Papjaitok, Papjaik.

Kivétel. Kivételnek ezen egynéhány betű a' LXII. §. említettek között: *d*, *n*, *ny*, *t*, melyek tfak a' 3^{ik} személynben tartják meg a' *j*-t, mint: szomszédom, szomszédod, szomszédja. T. sz.: szomszédaim, szomszédaid, szomszédjai, szomszédaink, szomszédaitok, szomszédjaik. így lúdaim, id, lúdjai vagy ludai, kádaim, kádaid, kádjai, vagy kádai.

n. kínom, od, *ja*. Kínaim, kinaid, kinai vagy kínjai, kínaink kinaitok, kínjaik vagy kínaik.

ny. legényje: T. sz.: legényeim, legényeid, legényjei vagy legényei, legényeink, legényeitek, legényeik, vagy legényjeik.

t. barátja T. sz.: barátaim, barátaid, barátjai, barátaink, barátaitok, barátjaik. 's a' t.

3^{or} Jó mindazonáltal a' j-t gyakrabban is ki tenni az egyenlő Eseteknek meg különböztetésekre, és a' zavarodásnak eltávoztatására, mint: Tudományok=scientiae. Tudományjok=Scientiae illorum, Apostolok = Apostoli, Apostoljok, Apostoli illorum. 's a' t.

4^{or} A' mellyek a' j-t ekképen elvetik, igen fokban azután rövidítést fzenvednek, mint: e' helyett: szomszédaim, többnyire így élünk: szomszédim, legényeim, legényim, barátaim, barátim, magzataim, magzatim 's a' t.

5. Azok között is fokat így rövidítünk meg, mellyek a' j-t fel sem vették, az ilyenekben *ai, ei* mint: Isteneim, Istenim, hajlékaim, hajlékim, asztalaim, asztalim, Apostolaim, apostolim, bizonyosságaim, bizonyságim, ablakaim, ablakim, beszédeim, beszédim, imádlágaim, imádlágim, ellenfégeim, ellenfégim 's a' t.

Jegyz. 1. Ezekből jó világofságra az, hogy nem mindegy a' Magyaroknál az ilyen szóllás: *Istenéhez, Istenihez, körmével, körmivel, beszédét, beszédit, kezét, kezit.* 's a' t. Az első mindenütt a' Főneveknek egyes számjokban vagyon, és az jó; a' 2^{ik} pedig a' Többes számban jelent és ezekből vagyon meg rövidítve: *ei.* azért is egyes szám helyett így élni vele a' Nyelv természete, és a' Hafonló következés ellen való hiba, nem követésre, hanem távoztatásra méltó szóllás, vagy írás.

2^{or} Ugyanezekből jó az is világofságra, hogy noha fok Magyaroknál régtől fogva még a' könyvekbe is bétfűszott az, mellyet T. Rájniss úr is szabaddá télsen a' *mentő írás 34 lev.*, hogy némelly egytagú szóknak Ragalztékját ezen egyes számban, melly *e* vólna, és ímét a' három, vagy több tagú szóknban ugyan ott, mellyekben az *e* betű többször is elő kerül, *i*-vel gyakorta feltseréljék, mint: *köze, vagy közi, ize vagy izi, szeretete,*

vagy *fzereteti*, *tekintete*, vagy *tekinteti*, 's a' t. főt ebben: rend az *e*-vel majd nem is élnek, hanem tfak *i*-vel, mint *rendi* felett, *rendi* fzerént, 's a' többi. Mindazonáltal ez is a' Többes számnak az egyes számmal való fel tferéléséből származott hiba, mint: *rendei*, *rendi*, *többei*, *többi* és lehetne ugyan támogatni azzal, hogy az időfzókbán ugyanezen végezet mindenkor *i* a' gyengült hangok után, mint: *kérem*, *kéred*, *kéri*, *verem*, *vered*, *veri* 's a' t. de mivel ezzel is tforbúl a' hasonlókbl tett következés, és fok zavarodáfokra 's ki fogáfokra fzés út nyittatik; tanátfofabb ezt is a' *rendes* következés fzerént *e*-re viflza hozni, és az *i*-vel nem élni. mint *köze*, *íze*, *tifzte*, *rendje* vagy *rende*, *fzeretete*, *tifztelete* 's a' t. *többi* marad rövidített Többes számnak, mint *fzomfzédi*, *baráti*.

§ LXIV. Mindezen Ragafztékokkal való öfzveköttetéfeik a' Név fzóknak ifmét mind egy egy uj Név fzót formálnak, a' mellyek különöfen ujra minden eseteken, a' Név fzóknak előbbeni példájai fzerént ejtegettethetnek, mint p. o.

1. Eggyes fszám:

Az én rabom, az én rabom-é, az én rabomnak, az én rabomat, óh én rabom, az én rabomtól.

2. Többes fszám:

Az én rabjaim, az én rabjaimé, az én rabjaimnak, az én rabjaimat, óh én rabjaim, az én rabjaimtól.

2. Eggyes fszám:

A' Te Rabod, a' te rabodé, a' te rabodnak, a' te rabodat, óh te rabod, a' te rabodtól.

Többes fszám:

A' te rabjaid, a' te rabjaidé, a' te rabjaidnak, a' te rabodat, óh te rabjaid, a' te rabjaidtól.

3. Eggyes fszám:

Az ő Rabja, az ő rabjáé, az ő rabjának, az ő rabját, óh ő rabja, az ő rabjától.

Többses szám :

Az ő rabjai, az ő rabjaié, az ő rabjainak, az ő rabjait, óh ő rabjai, az ő rabjaitól.

A' fzeméllyek többses számában.

4. Egyes szám :

A' mi Rabunk, a mi rabunké, a mi rabunknak, a' mi rabunkat, óh mi rabunk, a mi rabunktól.

Többses szám :

A' mi Rabjaink, a' mi rabjainké, a' mi rabjainknak, a' mi rabjainkat, óh mi rabjaink, a' mi rabjainktól.

5. Egyes szám :

A' ti Rabotok, a' ti rabotoké, a' ti rabotoknak, a' ti rabotoknak, a' ti rabotokat, óh ti rabotok, a' ti rabotoktól.

Többses szám :

A' ti Rabjaitok, a' ti rabjaitoké, a' ti rabjaitoknak, a' ti rabjaitokat, óh ti rabjaitok, a' ti rabjaitoktól.

6. Egyes szám :

Az ő Rabjok, az ő rabjoké, az ő rabjoknak, az ő rabjokat, óh ő rabjok, az ő rabjoktól.

Többses szám :

Az ő Rabjaik, az ő rabjaiké, az ő rabjaiknak, az ő rabjaikat, óh ő rabjaik, az ő rabjaiktól.

Sőt minthogy a' mint már fellyebb is kevés szóval említettük (: XLVII §. 4. Jegyz. és LX. §. 4. sz. :) a' Magyarban minden Bíró vagy 2^{ik} Esetek is egélsz Ejtegetést felvehetnek : ittenis mindezeknek Bíró efeteiket újra ejtegethetjük és e' fzerént a' hatból ísmét hat Ejtegetés léfzen p. o.

1. Egyes szám :

Az én Rabomé, az én raboméé, az én raboméinak, az én rabomét, az én rabométól.

Többses szám.

Az én Raboméi, az én raboméié, az én raboméinak az én raboméit, az én raboméitől.

2. Eggyes szám :

A' te Rabodé, a' te rabodéé, a' te rabodénak, a' te rabodét, a' te rabodétól.

Többes szám :

A' te Rabodéi, a' te rabodéié, a' te rabodéinak, a' te rabodéit, a' te rabodéidtól.

3. Eggyes szám :

Az ő Rabjáé, az ő rabjáéé, az ő rabjáénak, az ő rabjáét, az ő rabjáétól.

Többes szám :

Az ő Rabjaié, az ő rabjáéié, az ő rabjáéinak, az ő rabjáéit, az ő rabjáéitól.

4. Eggyes szám :

A' mi Rabunké, a' mi rabunkéé, a' mi rabunkénak, a' mi rabunkét, a' mi rabunkétól.

Többes szám :

A' mi Rabunkéi, a' mi rabunkéié, a' mi rabunkéinak, a' mi rabunkéit, a' mi rabunkéitól.

5. Eggyes szám :

A' ti Rabotoké, a' ti rabotokéé, a' ti rabotokénak, a' ti rabotokét, a' ti rabotokétól.

Többes szám :

A' ti Rabotokéi, a' ti rabotokéié, a' ti rabotokéinak, a' ti rabotokéit, a' ti rabotokéitól.

6. Eggyes szám :

Az ő Rabjoké, az ő rabjokéé, az ő rabjokénak, az ő rabjokét, az ő rabjokétól.

Többes szám :

Az ő rabjokéi, az ő rabjokéié, az ő rabjokéinak, az ő rabjokéit, az ő rabjokéitól.

Illyen szállások ezek: Az *Urát* nem kíméli; az *Alfzornyából* pénzel. A' *Tífzárjából* él. 's a' t. mellyekről láfs a' *Szórakosgatásban*.

Sőt még ott is a' *Rab* mindenkor tfak az eggyes számban volt a' személlyek mellett, hátra vagyon még a' *Raboknak* többes számok, melly szinte annyi ejtegetést ad, ugyan azon *Bíró* esettel, mint: az én *Rabjaimé*, a' te *Rabjaidé*, az ő *rabjaié*, a' mi *Rabjainké*, a' ti *Rabjaitoké*, az ő *rabjaiké*, mellyből ifmét hat különös ejtegetés lehet, ha a' dolog úgy kívánja. De mivel ezek a' közbeszédben ritkábban fordulnak elő; azonban ejtegetések az előbbeniekkal azon egy módot tart, mi is ezeket itten rövidítésnek okáért elhagyjuk, kinek kinek önnön próbálására hagyván azokat.

Némelly észrevételek és Jegyzések a' Ragasztékokról.

§. LXV. 1. Nem tfak ezen *Bírást* jelentő Név váltó szók: *Enyim*, *Tied*, övé 's a' t. válnak így Ragasztékokká a' Magyar Nyelvben, hanem ez is *kié* (: *Cuius* :) p. o. ki tfeledje, ki embere vagy? ki szolgája, ki könyve ez? Sőt ezek is, *magamé*, *magadé*, *magáé*, *magunké*, *magatoké*, *magoké* (: *Suus*, a, um:). Lásd a' *szórakosgat*. Lehet ugyan az illy szállásokat Ragasztékok nélkül is tenni, mint más Nyelvekben, p. o. *kié*, *ez a könyv?* és ama *bíró* Név váltó szókkal is lehet felelni más Nyelvek szerint Ragasztékok nélkül, mint: *enyim a' könyv*, *a' kalap enyim* 's a' t. de az illyen különös elosztott szállás, és nem azon egy *Czikely*, szinte mint a' *Rávető* szók, mikor a' főnevektől elszakasztatnak, az ember szorgalmatos, szorgalmatos az ember 's a' t. Lásd ezt is a' *szórakosgat*.

2^{or}. A' Ragasztékokat fel vehetik mindennémű Név szók, *Rávető* szók és számok, ezen *bírást* jelentő Név váltó szó nél-

kül is a' 3^{ik} személyben ő, hanem akkor adó esetnek kell ezeket meg előzni, melly ugyan néha nevező eset is lehet, és akkor az adó Esetnek elmaradását egy rövidítő jel jelenti, mint: az embernek szeme, vagy az ember' szeme. A' nemzetnek nagyja, a' nemzet' nagyja, a' kettőnek egyike's a' t. Láld a' *Szórakosgat*.

Az e' féléből ifmét két különös Ejtegetések válnak, mivelhogy a' 3^{ik} személy helyett álló Főnév is lehet az eggyes és a' többes számban; a' Ragasztékos főnév is az eggyes vagy a' többes számban.

P. o. 1. Eggyes szám. Az embernek fija, az embernek fijaé, az embernek fiának, az embernek fiját, óh embernek fija, az embernek fijától.

T. sz. Az embernek fiai, az embernek fiaié, az emb. fainak, az emb. fiait, óh emb. fiai, az emb. fiaitól.

2. E. sz. Az embereknek fajok, az Emb. fajoké, — fajoknak, — fjakat, óh emb. fajok, az Emb. fjaktól.

T. sz. Az embereknek fajaik — fajaiké, fajaiknak — fajaikat, óh emb. fajaik, az emb. fajaiktól.

Jegyz. Hol kívántatik meg szükfégesképpen az adó eset, hol lehet annak elmaradásával nevező eset, Láld a' *Szórakosg*. IX. §.

3^{or}. Ebben ifmét egy meg rögzött hibás élés adja elő magát, t. i. ez: hogy mikor a' Bíró, avagy a' személy helyett álló Többes szám adó esetével kötünk is öszve valamelly Név szót, többnyire már ma el felejtik, vagy nem akarják ez utótló Név szónak a' többes számát tenni, hanem itten is tflak az eggyes számbeli végezetet, avagy Ragasztékot télszik, p. o. az előadott példában: az embernek fija, az embernek fiai, hol még egy a' Bíró személy: mint az ő fija, az ő fiai; de így élnek már ma a' Többes számban is: az embereknek fija, az embereknek fiai, holott kel-

lene: *fjok, fiaik*, valamint: *az ő fjok, az ő fiaik* (: *filius illorum, filii illorum* :).

Több példa: *Az Apostolok tudományok*, ma: *Tudományja, a' Pogányoknak Apostolok, ma Apostola*. Az Isten *élőknek*, nem pedig *hóltaknak, Istenek*, ma *Istene*. 's a' t. Az Erdélyiek és kivált a' Székelyek ezt ma is szorgalmasabban meg tartják: a' Magyar Országok pedig ettől már régen elhajlottanak. Régi szólás: *Uraknak Ura, Királyoknak királyja*, e' helyett: *Urok, Királyok* 'sa't. Ez Igen szép és hasznos különböztetés volt Nyelvünkben és ez által nemcsak a' zavarodás eltávoztattatik, hanem az éketség, a' világos különböztetés és a' Nyelv tisztósága és tökéletessége is nevedik. Lásd ennek helyes példáit szerteszélyel e' könyvben, melyet én tudtomra meg tartottam, és többnyire a' Komáromi Mindenes Gyűjteménynek érdemes Írói. Így van ez, mikor kétfőre íródik Nyelvkönyv valamely Nyelvben, sok hibák bé tífuznak és meg öröködnék addig. Kíváncsinos dolog volna, hogy valaha Nemzetünk ebben is vívza térne a' hasonló következésre. (: II § 1. Reg. és XXVI 3:) Ha csak ugyan ezen szokásban meg rögzik, végre ezek kivételben fzedetnek együve.

4er. Ugyan ezen Ragasztékokat az idő és követgető szók is felvézik, még pedig az idő szók kétképpen.

a) Az *m* végű Mivelő Idő szóknak Hajtogatások éppen ez, kevés különbséggel, mint: én verem, te vered, ő veri, mi verjük, ti veritek, ők verik 's a' t. *Lásd az Időszókban*.

β) Ez az idő szó *vagyon*, mikor személytelenné léfz, mint *melegem vagyon, meleged vagyon, melege vagyon*. 's a' t. lásd az Idő szókban.

γ) A' követgető szóknak pedig nagy részek éppen így változik, mint: én általam, te általad, ő általa 's a' t. lásd a' *követg. szók*b.

5^{ör} Mind ezek az öfzvekötések így vagynak ugyan, a'

magok tellyefségeben, tudni illik a' Czikkely szóval a' vagy az, és a' személyes Névváltószókkal: *én, te, ő's a' t.*, mint az előadott példákban: *az én rabom, a' te rabod, az ő rabja's a' t.*: De azután a' beszédben (:mellyet a' szórakolgatás határoz meg:) nem kívántatik meg mindenkor szorosan, hogy mind a' személyes Névváltószók, mind a' Czikkely szó az illy öfzvekötéseknek mindenkor előttök álljanak.

Elmarad fokszor mindakettő és tfak magokban a' Ragasztékokban tételnek a' Főnevek, mint: kezem, kezéd, keze's a' t. Elmarad néha tfak a' személyes Névváltó szó és megmarad a' Czikkelyszó: mint a' kezem, a' kezéd, a' keze's a' t. És egyedül ez által a' Czikkely szó által különböztetődnek-meg gyakorta Név szavainknak öfzvekötései, Idő szavainknak Hajtogatáfaiktól, mint: A' nyomom (:vestigium meum:), a' nyomod, a' nyoma (:vagy nyomja), a' nyomunk, a' nyomotok, a' nyomok, melly az Idő szókban is tfaknem úgy efik a' Czikkelyszó hijján, mint: nyomom (:premo:), nyomod, nyomja, nyomjuk, nyomjátok, nyomják.

És ez az oka már annak is, mellyre fellyebb (:LX. §. Jegyz. 1. 3:) utafittaítunk, hogy a' Személyes Névváltó szóknak ejtegetésekben a' 3^{ik} és 6^{ik} Elfetekben, magok a' személyes Névváltó szók elmaradhatnak, mint: nekem, neked, nekie, nekünk, nektek, nekiek, ezek helyett: *én* nekem, *te* neked, *ő* nékie. 's a' t. és tőlem, tőled, tőled, tőle, tőlünk's a' t. ezek helyett: *én* tőlem, *te* tőled, *ő* tőle, mi tőlünk's a' t, mert itt tfak úgy tartatik e' szótfka, *nek* és *től*, mintha valamelly Főnév módjára köttetnék öfzve ezen személyekkel.

6^{or} Utóljára méltó a' megjegyzésre, hogy a' 3^{ik} személy Ragasztékjaival némelly új szók is lettek, mint: *bogja*, *acervus foeni*, e' szótól: *bog. nodus, fasciculus. orrja* ter-

gora suis una cum capite recifa, ettől orr: nafus. *Sarogja*, hogy már: Sarokja, angulus posticus in Curru, ettől: *farok*, angulus, calcaneum. Gyanakodni lehet, hogy illyenek: *gerebje*, *Deregje*. Illyen a' kélnek, beretvának forja, a' toronynak *vigyorja*, feneftræ prospectivæ e turri sine hiatus, e' szótól *vigyor*, vagyon *vigyorgok*. 's a' t.

X. Rész. Az Idő szókról.

§. LXVI. Az Idő szó olly része a' beszédnek, melly vagy *tfelekedni*, vagy *szenvedni*, vagy lenni jelent egygyütt az idővel, mellyben az *esik* és a' mellynek az ő *Hajtogatásaiban* eleibe tétethetnek a' Magyarban e' Névváltó szók: *Én*, *Te*, *Ő*, *Mi*, *ti*, *ők*. mint: *én írok*, *te írj*, *ő ír*, *mi írunk*, *ti írtok*, *ők írnak*.

Jegyz. Tegyük bár más Nyelvek az idő szónak akármelly részét annak tör'sökéül; minthogy mindenkor az a' tör'sökfzó, a' melly minden hozzá járulás nélkül a' lehetséges legrövidebb formában a' maga fájában értelmes szót tézen: mi nállunk az Idő szónak törsöke annak *3ik* személye, a' Mostani időben, mivel az, legtöbb szavainkban minden hozzá járulástól puzta, és leg rövidebb, és attól lehet leg szebben formálni mind a' több személyeknek, időknek és módoknak különblégeiket.

1ő. Szakasz. Az Idő szóknak elosztásaikról.

§. LXVII. Szükséges Idő szavainknak elméretekre elsőben is az elosztás. A' mint az időszók számokra nézve bővfegek: úgy elosztásokra nézve is különb különb tekintetben igen sok félék. Minthogy az idő szók vagy *Tfelekedet*, vagy *Szenvedést* jelentenek: ezen jelentésekre nézve osztják leg elsőben is őket *Mívelő* és *szenvedő* idő szókra (: Activum, Passivum :).

Jegyz. Ezt az elofztást az idegen Nyelvkönyv írók, némellyek *Formának*, némellyek *Nemnek* (: genus:) nevezik T. Rajnis urnak egyik *Tfelekedetes*, málik *Szenvedetes* ige; Közép ige (: Neutrum:) Láfđ megfzerzés 61. lev.

A' valófágos mívelő idő szó ísmét kétféle a' Magyarban, tudniillik:

1. *Kiható* jelentésű idő szó (: verbum tranfitivum:) melly Magyarúl az elfő személyben mindenkor *m* betűn végződik és meghatározott dologra mutat, 's maga mellé valamelly Név szót vár a' Czikkely szóval egygyütt, mint: *szere-tem a' kegyefséget 's a' t.*

2. *Ki nem ható idő szó* (: verbum intransitivum, immans:) mellynek a' Magyarban az elfő személye mindenkor *k* és határozatlan dólgot közönségefen jelent és magában nem érthetni meg egészzen, mire vitettség, mint: *szere-tek* (: valakit, valamit:).

1. E' fzerént az egész *Mívelő idő szó* magyarúl az, mellynek mind ezen két jelentése t. i. *Kiható* és *ki nem ható*, meg vagyon és e' mellett *szenvedő* formája is vagyon, mellyről mindjárt.

II. Szenvedő idő szó az, mellynek elfő személye a' mof-tani időben mindenkor *m*, a' 2^{ik} *l*, a' 3^{ik} *ik*. A' mívelő idő szóktól pedig ezen betűknek hozzátételekkel léfzen: *tat, tet*, vagy *tlak: at, et*, mint: e' Mívelő idő szótól: *fzeret*, léfz, *szenvedő idő szó: fzeret-tet-em*, vagy: *fzerettetem, fzerettet-tel, fzerettetik*, olvas, olvasztatom, -ol, -ik. Erről láfs alább bővebben.

III. Vagynak olyan idő szók, mellyek az elfő személyekben *tlak a' k* végezetet vélzik fel, és *m*-re fordítani nem lehet, és így sem *kiható* jelentések, sem *szenvedő* formájok nintfen, egyébaránt a' Hajtogatásban a' *ki nem ható Mívelő Idő* szókkal tartanak, mint: *ég, flet*. Nem lehet fordítani: *égem, fietem*. Ezeket nevezzük: *Félmívelő*

Időfzóknak (: Neutro activa:). Illyenek még: áll, ül, fétál, terem, jár 's a' t. Láfs alább többeket.

Jegyz. Az öfzvetételekben mind azon által az illyenek nagyobbbrészént az *m* végezetet is felvéfzik, és így kihatókká léfznek, ha ezen Előzgető fzókkal tétetnek öfzve: *által, be, el, ki, meg, öfzve* 's a' t, mint: általfjárta a' hideg, bejáróm a' vároft, meg ülöm a' lovat, meg állom fogadáfomat. Mind a hideget, mind a meleget elállom. Ki fétálta magát. Mindent meg terem 's a' t. De fzenvedő formájok még fem léfz.

IV. Vagynak olyanok, a' mellyeknek elfő fzemélyek tfak *m*, 2ik *l* és 3ik *ik*, de mégis fem nem kiható jelentéfűek, fem fzenvedő formájok nints, noha a' Hajtogatásban a' fzenvedő formát követik, mint: *lakom, lakol, lakik, fekfzem, játfszom* 's a' t. Ezek Félfzenvedő időfzók (Pafsivo-neutro-activa)

Jegyz. Az öfzvetett fzókban ezek is kiható jelentéft véfznek fel p. o. Meg laktam Bétfet; megfeküdte az útafáft, a' munkát, a' minapi vatforát, ki játfszodta magát.

V. Vagynak olyanok, a' mellyeknek elfő fzemélyek: *k*, a' 2ik *fz*: *fz*, a' mívelő Idő fzók fzerént; mégis a' 3ik *ik* a' fzenvedő forma fzerént. Minthogy ezekben mind a' mívelés és fzenvedés, mind a' Hajtogatás a' mívelő és fzenvedő forma fzerént közös, méltán nevezhetjük ezeket *köz*, vagy *Felemás* időfzóknak. Illyenek ezek: nyúlok, nyúlfz, nyúlik. Múlok, *fz*, *lik*, fénylek, -*fz*, *lik*, omlok, *fz*, *lik*. bomlok, -*fz*, *lik*, romlok, ofzlok, fofzlok, ömlök, fellek 's a' t.

Jegyz. Lehetne több Elofztáfokat is tenni idő f zavainkban, a' mint ezt kívánná is némelly tekintet: de ezekből hozhatjuk ki, hányféle Hajtogatáfaik lehetnek idő f zavainknak, és együtt vévén a' Hajtogatásbéli formát a' jelentéfsel, egy időfzónk fem léfzen, melly ezek közzül egyikre már ne tartozna. (: ki vévén a' fzemélyteleneket, mellyekről láfs alább:) Sőt ezek közzül is némelly ofztáfok azon egy hajtogatáft követik. Láfd alább.

§. LXVIII. A' mint a 'Mívelő forma nálunk nem egy féle, úgy a' fzenvedő forma magában is fokféle:

1^ő Szenvedő forma, a' melly léfzen minden egész mívelő idő szótól ezen végezettel: *tat, tet, vagy at, et.* (: láfd fellyebb a' II. sz.): mint ettől: olvas, olvaftatom, *ol, ik.* ettől fzeret, fzerettetem, *el, ik.* ettől *ír, iratom, ol, ik,* ettől, *int, intetem, el, ik.* Az illy fzenvedő forma mindenkör egy bizonyos tfelekedőre, vagy mívelő okra vitetik, melly a' mívelő fzemélyen. vagy okozott dolgon kívül vagyon, mint: *olvaftatik,* ettől, attól, amattól 's a' t.

2^{or} A' második fzenvedő forma fzinte illy közönféges, t. i. ez a' végezet a' 3^{ik} fzemélyben, *ódik, ödik,* és léfzen mind ugyan azon mívelő formáktól, mint: olvasódom, *ol, ik;* *fzeretődik, íródik, intődik.* Ez amaz elfőtől tfak abban különböz, hogy az illy fzenvedő forma egy bizonyos tfelekedőre vagy mívelő okra nem vitetik, melly a' mívelő fzemélyen, vagy okozott dolgon kívül vólna, hanem tfak mintegy magában való ki nem ható, vagy bennmaradt jelentéfü fzenvedő forma, mint: *olvafoodik, intődik,* már az nints kérdésben, hogy kitől, hanem tfak magában.

Jegyz. Vagynak nemzetünkben a' kik e' kettőn meg nem tudnak alkudni. Egy rész tfak ezt tartja igaz Szenvedő formának, más rész tfak amazt; de mindenik igaz és valóságos fzenvedő forma, és illyen tekintetben különböz is. Nem fzeretik kíváltképpen az elfő fzenvedő formát némellyek tfupán azért, hogy az elfő fzemélyben majd minden időben meg egyyez a' Míveltető idő szókkal (: verba mandativa :) mellyről majd alább (: LXIX § :) mint: *íratom, íratod, íratja 's a' t* melly míveltető idő szó, és *íratom, ol, ik,* melly fzenvedő forma. De ha ezek az elfő fzemélyekben így meg egyyeznek is: eléggé különbözik mindenik a' több fzemélyekben, és az egész Hajtogatásban. Némellyek ifmét hogy ezt az elfő fzemélybeli egyyezéft elhárítfák, és ezt a' két formát jobban meg különböztethetsék, mód nélkül és kelletténél fellyebb is meg pattogatják, a' fok *t-t,* mint: ettől *ír, a' fzen-*

vedő formát így tfinálják: *irattatom 's a' t*, holott ez ílmét más, mert ez a' Míveltetőnek míveltetője (: Mandativi mandativum, seu Hiphil duplicatum :) *efficio ut alter curet scribendum; seu explicat actionem per secundum agentem*. A' király a' Felséges Helytartó Tanáts által meg íratattja a' Parantsolatot. *Rex per Excelsum Confilium Locumtenentiale curat perscribendum intimatum*. Azonban az is kettős értelmű, mert egyfzersmind a' míveltető idő szónak szzenvedő formája is. Nagyobb világofságnak okáért leírom mindegyiket.

Mívelő idő szó:

Irom = scribo

Szenvedő idő szó:

*Iratom, ol, ik = scribor = más-
képpen: íródom, ol, íródik.*

Míveltető idő szó:

*Iratom, od, ja: mando, curo
scribere.*

Ennek szzenvedő formája:

*Irattatom, ol, ik = [mandor,
vel curor scribi (:vel scri-
bere:).*

Míveltetőnek míveltetője:

*Irattatom, od, ja = efficio ut
alter curet scribendum.*

Sőt magyarul még 3^{ik} mívelőre is által lehet adni a' tfelekedetet, mint: *irattattat*. Ő Felfége *irattattatja*, melly annyi mint: Ő Felfége *parantsolja*, a' Felféges *Helytartó Tanát/nak*, hogy a' legalkalmasabb *Canczellistával* irattalson le minden parantsolatot. (: Hiphil triplicatum. :)

Neveli ezen zavarodást az is, hogy minden szzenvedő formának ezt akarják fel venni: *tat, tet*. holott az néha t^{lak} *at, et*. Mellyről is szükléges tehát ez úttal minden lehető világosítáfra jó Régulákat adni. Tehát:

1° *Tat, tet* szótagot vélznek fel a' szzenvedő formák, minden idő szóokban, mellyeknek mívelő formájok két vagy több szótagú és t^{lak} egygy másalhangzón végződik, p. o.

áldoz-tat-ik, afzal-tat-ik, bájol-tat-ik, borfol-tat-ik, botfát-tat-ik, darabol-tat-ik, éget-tet-ik, fogad-tat-ik, gondol-tat-ik, hordoz-tat-ik, igazít-tat-ik, kinez-tat-ik, kíván-tat-ik, legyez-tetik, mutat-tat-ik, nevet-tet-ik, oltalmaz-tat-ik, olvas-tat-ik, parantsol-tat-ik, próbál-tat-ik, ruház-tat-ik, lírat-tat-ik, tudósít-tat-ik, vádol-tat-ik, vakít-tat-ik 's a' t.

2^{or} Az egytagú szók ha *t-n* végződnek mint: lát-tat-ik, köt-tet-ik, nyit-tat-ik, lűt-tet-ik, űt-tet-ik 's a' t.

3^{or} Tíak *at, et* szótagot vésznek fel a' szenvedő formák mind azon idő szókban, melyeknek műelő formájok két vagy több máfsalhangzón végződik p. o. áld-at-ik, bánt-at-ik, bont-at-ik, emélt-et-ik, ért-et-ik, fejt-et-ik, gyűlyt-et-ik, gyűlyt-at-ik, hall-at-ik, hord-at-ik, int-et-ik, kezd-et-ik, kinz-at-ik, lyukaszt-at-ik, mond-at-ik, küld-et-ik, jelent-et-ik, kísért-et-ik, nyűlyt-at-ik, old-at-ik, ront-at-ik, ránt-at-ik, lért-et-ik, tart-at-ik, választ-at-ik 's a' t.

Kivétel: ajánl-tat-ik.

4. Minden egy tagú idő szók a' *t* végeken kívül, mint: ad-at-ik, ás-at-ik, bir-at-ik, dug-at-ik, fog-at-ik, fur-at-ik, győz-et-ik, hagy-at-ik, hány-at-ik, húz-at-ik, ír-at-ik, kér-et-ik, lőv-et-ik, mar-at-ik. mer-et-ik, nyel-et-ik, nyer-et-ik, nyom-at-ik, nyúz-et-ik, öl-et-ik, rág-at-ik, rűg-at-ik, rőv-at-ik, sóz-at-ik, szűl-et-ik, tud-at-ik, vág at-ik, vár-at-ik, ver-et-ik, zár-at-ik.

Íllyen: tét-et-ik, vét-et-ik, vit-et-ik, 's a' t. hol az utólfó *t* a' törfőkben sz helyett vagon, mint: téfz, vész, vífz.

Jegyz. Ebből ífmét meg tetfzik melly fok rofz szóllás vagon ímítt, amott könyveinkben mint: *Elnyelettetett* a' halál színtén a' diadalomíg 's a' t. e' helyett: *nyeletett* 's a' t.

3^{or} Értelmekre nézve szenvedő formák, de Hajtogatáfokra nézve az előbbeniektől nem különböznek ezek:

a) A' mellyeknek végek: *ad, ed*, mint: árad, ered, éled, poshad, rothad, 's a' t. láfd alább.

b) a' mellyeknek végek: *ong, eng*, mint: bufong, fzo-rong, kereng, fetreng, 's a' t. Ezek visszafő jelentéűek (: reciproc :).

c) a' mellyeknek végek *úl, ül*, némellyekben *ol*, mint: újúl, vénül, öregbül, épül, olzol, romol 's a' t. láfd alább.

d) a' mellyeknek végek: *an, en*, mint: dobban, lobban, billen, fetsfen 's a' t. Láfd alább.

Mind ezek mint egy ki nem ható jelentéű szenvedő formák; de Hajtogatások egy, a' *k* végű Mívelő idő szók-nak Hajtogatásokkal és így megegyeznek azokkal, mely-lyek a' Deákoknál *Neutrale passivumok*, mint: *vapulo*.

e) a' mellyeknek végek *edik, odik, ödik*, mint: vénhe-dik, ifjodik, álmodik, 's a' t. Láfd alább.

Ezek mind visszafő jelentéű (: reciproca :) igaz szenvedő for-mák, és még világosabban azok, a' mellyekben ezen végeze-teket *k* előzi meg, mint: *ékefkedik, gondosfkodik, erőlködik* 's a' t.

f) a' mellyeknek végek: *szik, zik, dzik*, mint: vénhe-fzik, habzik, mulatozik, tfelefkzik, vakaródzik 's a' t.

Ezek is visszafő jelentéűek, és még kitetfzöbben azok, ha ezen végezeteket *k* előzi meg, mint: botránkózik, igyekezik, várakozik, emlékezik 's a' t. Mind ezen két szám alatt lévők meg egyeznek azokkal, mellyeket a' Deákok *Deponensek*nek neveznek.

§. LXIX. Fajokra vagy származásokra nézve az idő szók is, mint a' belzédnek több részei vagy Tőke szók, mint: néz, ír, lát, vagy Ágazatok mint: nézeget, látogat, írkál. Ezen származtatás szerént némelly idő szók:

1^{ör} *Míveltető* időszók, mellyek a' tfelekedetnek más által lejendő véghez vitélet adják elő, mint *olvasztatom, íratom* és más Nyelvekben két különös idő szókkal tétetnek-ki:

mint a' Deákban: *curo, jubeo scribere*, a' németben *ich lasse schreiben*. Ezek *tat, tet* vagy *at, et* végezetűek, azon formálás szerént, melyet fellyebb a' Szenvedő formáról előadtunk, melyektől tfak Hajtogatásban különböznek, úgymint a' melyek igaz Mívelő idő szók és Szenvedő formájok is vagyon.

2^{or} *Gyakorolható* időszók (: frequentativa :) melyek gyakor tfelekedetet jelentenek. Ezek nem egy végezetűek a' Magyarban. Illyen végek a' nevezetesebbek között: *dal, del, vagdal, szegdel dos des, fogdos, repdes gál, gél, álldogál, üldögél, gat, get, hallgat, irogat, integet. ez, oz, öz tferge-dez, kérdez, tudakoz, öntöz, küldöz. 's a' t.*

Kisebbitő idő szók (: Diminutiva :) a' törfökök jelentéseket aprózzák, és minteggy gyakorolható jelentéűek. Végezetek: *kál, kél*, mint: *írkál, májzkál* és *tjál tjél* faragtfál 's a' t. (: Lásd fellyebb LVII. § :).

4. *Kezdegető* idő szók (: Inchoativa :) az idő szóbeli változáznak kezdetét jelentik. Illyen fok *ül, ül* végezet, mint: *gyengül, jobbul* és *fedik fodik* mint: *édefedik*, vagy *tfak: edik, odik*, mint: *halványodik* és *szik* mint: *öregszik, betegszik 's a' t.*

5. *Kivánczó* idő szók (: Desiderativa :), melyek kívánságot, vagy indulatot jelentenek. Illyenek fokak, melyeknek végek *zik*, mint: *óhajtozik, kívánczozik, éhezik, szomjúhozik 's a' t.* Illyenek: *alhatnám, ehetném 's a' t.*

6. *Ható, hető*, vagy *mívelhető* időszók (: Potentialia :). Illyenek léfznek a' Magyarban mindennémű rendű és végű időszók, ha e' szótkával *hat, het* a' tárfas hangok szerént egygyé léfznek, mint: *irhat, kérhet, írathat, kérethet, írathatik, kérethetik, íródhatik, kérődhetik, irattathat, kérettethet, irattathatik, kérettethetik 's a' t.* Az *sz* végűk ezen végezetnek fel vételében el vesztik az *sz-t*, mint: *lehet, tehet, vehet, vihet, hihet 's a' t.*

Vagy *d*-re változtatják, mint: nyugodhatik, haragodhatik, tfelekedhetik 's a' t. így: fekhetik, alhatik, 's a' t.

Más nyelvekben az ilyeneket két idő szókkal téfzik ki, mint Deákúl: *possum scribere*, németül *ich kann schreiben*.

7er Különös megjegyzéft érdemlenek a' Magyarban igen sok idő szók, mellyek hangjokkal a' tfelekedetet, mellyet jelentenek éppen ki fejezik. Más nyelvekben ez az osztás az idő szókban nintsen; ilyen egyéb szókat mindazon által minthogy *Onomatopoeiemenonoknak* vagy másképpen *verba Harmonica* neveznek; mi is ezeket: Háromiás időszóknak nevezzük. Ilyenek p. o. fetleg, pereg, pe'seg, korog, kotyog, buzog, durran, pattan, fettefen, lottfan, toppan 's a' t. *lásd alább*.

Minthogy ezen bővleges folyamatokból tetfzik-ki a' Magyar Nyelvnek egy olly hasonlíthatatlan bővlege, mellyel akár melly Európai Nyelveket meg halad; e' mellett, minthogy ebből tetfzik-ki hangjainak különös széplége, egymáfból való folytatásainak rendes mesterfége, láfsunk már ezeknek is szokottabb végezeteikből egynéhányat, mint felljebb a' Névfzó folyamatokban tfelekedtünk.

Az idő szókban is az Ágazatok nevezetesebben vagy Név szóktól, vagy idő szóktól, vagy a' befzednek akármelly részétől is származnak. De rövidlégnek okáért ezen rendet elhagyván, most azon egy végezeteket tfak együtt fogjuk öfzvefzedni.

1. *ad, ed*. Ki nem ható jelentéfü rész fzerént Tőke szók, rész fzerént Ágazatok, mint: apad, árad, dagad, fárad, halad, izzad, lázzad, marad, olvad, ragad, szalad, szakad, támad, vígad. Így: fúlad, gyúlad, 's a' t. : ébred, éled, ered, fzéled, enged. 'sa't.

Ezekből ki ható egézf mivelő idő fzó léfz ezen végezettel:

afzt efzt; mint: apafzt, árafzt, dagafzt, fárafzt, halafzt,

izzaszt, lázzaszt, maraszt, olvaszt, ragaszt, szalaszt, szakaszt, támaszt, ébreszt, éleszt, ereszt.

Kivétel: *hasad*, léfz *hasít*, ettől *vígad*, elveszett: *vígaszt*, hanem lett: *vígasztal*.

2. *ag, eg*. Ezek nagyobbára Hármóniás idő szók: Farag, billeg, fetleg, pe'seg, pereg, rezeg, tlepeg, kefereg, 's a' t. fityeg.

og, ög Durrog, forog, fityog, lobog, lotfog, buzog, korog, kotyog, mozog, szotyog, tforog, zokog, háborog, zörög, dörög 's a' t.

Ezekből a' mellyek Ki nem ható jelentéűek, Ki hatók léfznek ezen végezettel;

at, et. Billeget, fetleget, pe'sget, perget, rezget, tlepeget, keferget, durrogtat, forgat, mozgat, tforgat, háborgat.

Másokból Miveltető idő szók ezen végezettel:

tat, tet fityogtat, lobogtat, korogtat, kotyogtat, buzogtat, zokogtat, fetlegtet. 's a' t.

Az elsőkhöz hasonló végezet és szinte úgy Harmóniás jelentés:

ong, eng öng mint: bong, dong, kong, búlong, szájong, szállong, szorong.

Peng, reng, leng, tfeng, zeng, billeng, kereng, fetreng, lézeng, verfeng, döng, dúlög. Ezekből is kihatók léfznek

at, et ezen végezettel kongat, szorongat, zenget, renget, penget, tfenget, kerenget, dönget.

Másokból miveltetők ezen végezettel: *tat tet*. búlongtat, szájongtat, szállongtat, fetrengtet, verfengtet, lézengtet.

3., *dik*. Melly a' szenvedő idő szóknak végezetek. Ez mivel sokféle: részekre osztjuk a' magánhangzók szerént, mint:

edik. Friszedik, vénhedik, élemedik. Kezdegető idő szók. Vissza elők, a' mellyeknek végek: *kedik*, mint: emberke-

dik, mefterkedik, vetekedik, és minden Rávető Név szóktól, mellyeknek végek *es*, mint: ékefkedik, kedvefkedik 's a' t.

odik Kezdegetők: Folyamodik, tfufzomodik, iramodik, futamodik. Viffza efők, a' mellyeknek végek: *kodik* mint: gondolkodik, munkálkodik, uralkodik, pironkodik, hordozkodik 's a' t. és az *as*, *os* végű Rávető szóktól, mint: bajfokodik, gondofkodik, okofkodik, szorgalmatofkodik, viafokodik, hamifkodik 's a' t.

ödik A' 2^{ik} fzenvedő forma, mint: aggódik, hányódik, bajlódik, kínlódik, forgódik, forgolódik 's a' t.

ödik Viffza efők, mint: bővölködik, szűkölködik, küfzködik, erőlködik, kötölözködik. Minden ös végű Rávető szóktól, mint: közöfködik, erőfködik, nyugöfködik. 's a' t.

ödik A 2^{ik} fzenvedő forma, mint: élódik, vetódik, vevódik, vefződik, fínlódik, szemlélődik, mérgelódik, vetkezódik.

szik Mint: esküszik, eszik, iszik, tfelekszik, játszik, látszik 's a' t.

Kezdegetők, mint: öregszik, betegszik, hidegszik, melegszik.

zik. Kivánczók és viffza efők: bízik, ázik, éhezik, származik, szomjúhozik, és a' mellyeknek végek: *kozik*, *kezik*, mint: kívánczozik, kínálkozik, imádkozik, várakozik, tfalatkozik, fogyatkozik, vetkezik, vétkezik, érkezik, értekezik 's a' t.

szik. Mint: kérődzik, vakaródzik, hallgatódzik, öklelődik, ölelgetődzik, öntözgetődzik, áldozgatódzik 's a' t. Viffza efők.

4. *ál*, *él*. A kifsebbítő és gyakorolható idő szók, mint: járkál, írkal, bujkál, máfzkál, faragtfál, s' a' t. álldogál, hajígál, vondogál, éldegél, keldegél, mendegél, üldögél. 's a' t. Ezekkel rövidítve is élnek, mint: *gal* *gel*.

Ide valók az *a e* végű Főnevektől eredett szók; mint:

tfudál, prófétál, dudál, mesél, henyél. A' bévett Deák szókat is ezen végezetekre húzzuk, mint: diktál, formál, reformál, próbál, perorál 's a' t.

Ide valók: befzél (:ettől *befzéd*, hogy már: *beszéd*:), fegél (:ettől fegéd azon szerént:) vezérl, reményl, szégyenl. 'satb.

ól, öl. fajtól, *szóll* (: hol az egyik *l* a' *v* helyett vagyon. Lásd XXXI, XXXII. § :) gyűlöl, jövendöl.

al, el. Gyakorolatók, kifsebbítők: mint furdal, fzegdel, fzaabdal, vagdal.

ol, öl. Nyaral, napol, papol, lantol, gyakorol, tanátfol, tavafol, parantfol, gondol, számol, vámol, útal, utal. Felel, fzelel, nyergel, terhel, petfétel, vezérel, képzél, füvegel, ügyel.

Illyenek minden emberi 's állati tagoktól vétetett időszók, melyeknek nevezetes és megjegyzésre méltó igen hathatós jelentések vagyon, mint: hajal, fejel, fülel, szemel, orrol, vállal, könyököl, ölel, hátal, hafal, farol, térdel, inal, lábal, farkal, talpal, húfol, tagol, körmöl; illyen szárnyal, hol mindenütt elég eggy *l*.

Némellyek az illy végek között az *l*-t megkettőztetik, mint: kedvell, szívell, vizell így: szügyellő, tfővöllő 's a' t.

ul, ül. Ki nem hatók, mint: dúl, fül, gyúl, nyúl, dül, fül, gyúl, hül, szúl, örül, terül, merül, derül, könyörül, buzdul, mozdul, indul, perdul, pendul, zendul, tfendul, zördul, pefdul, lódul, 's a' t. fajul, hajul (melly helyett ma ezzel élnek: hajol) ritkul, jobbul, kerul, szukul, tanul (Erdelyben: tanol:), szebbul és minden Hasonlító grádítfoktól is.

Ezekből kiható jelentésük léfznek a' szokott *t* betűvel, melyet némellyek tfak magokban vélznek fel, mint: hajt.

Máfok a' végfő *l* betűt meg lágyítják, mint: gyúlyt,

nyúlt, fúlt, (: mellyet ma írnak fojt:), dúlt, fúlt, gyűjt, húlt.

Mások legítő Magánhangzóval vélik fel a' *t*-t és léfz *it*. Mint: terít, derít, merit, buzdit, mozdít, indit, perdit, pendit, zendit, tfendít, lódit, zördít, pe'sdit, gördit, kerit, szúkit, ritkit, jobbit, borit, hárit, újit, búfit, szorit, tanít (: Erdélyben tanét:), de látni való, hogy, a rendes vég itt nem ét; sem kettőztetni a' *t*-t nem szűkség, mint ugyan ott: jobbitt, boritt 's a' *t*.

5. *an en*. Ezek mindnyájan Hármóniás idő szók, melyek a' dolgot hangokkal is kimutatják, mint: dobban, durran, lobban, lottfan, pattan, rokkan, robban, rohan, toppan, tfattan, zuhan, billen, fettefen, lippen, leggyen, rekken, retten, reppen, rezzen.

Ezekből többnyire kihatók léfznek egy *t*-vel, mint: dobbant, durrant, lobbant, lottfant, pattant, roppant, topant, tfattant, billent, fettefent, lippent, leggyent, rekkent, rettent, reppent, rezzent.

6. *dos, des, dös*. Gyakorolható idő szók: fogdos, mardos, rugdos, tfapdos, repdes, lépdes, verdes, lökdös, pökdös, szökdös 's a' *t*. Idevaló: futos, vagy futkos.

7. *gat, get*. Gyakorolható idő szók: hallgat, halogat, irogat, tfalogat, bontogat, bántogat, látogat, dolgozgat; édefget, integet, kéreget, hiteget, ébrefztget, ferkentget, épülget, kélkülget, rakosgat, rebefget. Ezek néha meg is kettőztetnek, mint: irogattatgat, tífztogatattgat, édesgettget; ezek miveltető gyakorolhatók.

Jegyz. Midőn ez a' szótag *gat, get*, olly szó után tétetik, hogy éppen *k* előle, akkor a' *k* kedvesebb szólláfnak okáért *g*-re változik, mint ezekben: raggat, léfz: raggat, aggat, faggat, szaggat, nyaggat, regget 's a' *t*.

8. *az, ez, oz, öz*. Az Emberi tagoktól vétetnek ezek is: nyakaz, fejez, pofoz, öklöz. Más Név szóktól ezek: hibáz,

jutalmaz, felez, szerez, okoz, poroz, toroz, látoroz, táboroz. Ezek ifmét gyakorolgtók: kérdez, lengedez, tfergedez, tudakoz, fokszoroz, kötöz, küldöz, öntöz, öldöz (:ma öldöz:), 'satb. fedez, hordoz.

9. *áfz, éfz.* Mívelő idő szók, mellyek a' Név szókkal többnyire öfzverugnak, mint: agaráfz, aranyáfz, haláfz, horgáfz, madaráfz, nyuláfz, vadáfz, bogaráfz, hadaráfz, egeréfz, epréfz, medvéfz, így lehet: fűvéfz (:botanizat:).

Tfak ezekből is eléggé kitetszik a' Magyar időszók nak fokafágok és fzeép egymáfból fzármazások: de hogy ez mégis fzembe tűnőbb légyen³: imhol két idő fzóval a' fzkottabb végezeteket eljáróm és előadóm, mellyek noha fokak; mindazonáltal nem lehetetlen, 's nem is éppen kellettlen fzármazatok. p. o.

Mívelő idő szók:

Míveltetők

Szenvedők

Viffza elő fzenvedők

Ki nem ható félfszenvedő

Míveltetőtől fzenvedő

Míveltetőtől Míveltető

Ennek fzenvedő formája

Gyakorolgtók

Míveltetők

Szenvedők

Viffza elő fzenvedő

Míveltetőtől fzenvedő

Gyakorolgtótól gyakorolgtók

Ettől míveltetők

Szenvedők

Viffza elő fzenvedők

Köt, öld

Köttet, öldat

Köttetik, öldatik

Kötődik, öldődik

Kötődik (: ne kötődj velem :)

Köttettetik, öldattatik

Köttettet, öldattat

Köttettetik, öldattattatik

Kötöz, öldöz

Kötöztet, öldoztat

Kötöztetik, öldoztatik

Kötöződik, öldozódik

Kötöztettetik, öldoztattatik

Kötözget, öldozgat

Kötözgettet, öldozgattat

Kötözgettetik, öldozgattatik

Kötözgetődik, öldozgatódik

Míveltetőtől visszafő szenvedő	<i>Kötöztetődik, öldoztatódik</i>
Míveltetőtől szenvedő	<i>Kötözgettettetik, öldozgattat-tatik</i>
Visszafő szenvedő	<i>Kötözgettetődik, öldozgattatódik</i>
Gyakorolható Míveltetőtől gyakorolható:	<i>Kötözgettetget, öldozgattatgat</i>
Ettől szenvedő:	<i>Kötözgettetgettetik, öldozgattatgattattatik</i>
Visszaefő szenvedő:	<i>Kötözgettetődik, öldozgattatódik</i>
Gyakorolhatótól gyakorolható:	<i>Kötözdögél, öldozdogál</i>
Ettől míveltető:	<i>Kötöztetdegél öldoztatdogál</i>
Visszaefők:	<i>Kötözködik, öldozkodik</i>
Ettől míveltető:	<i>Kötözködtet, öldozkodtat</i>
Szenvedő:	<i>Kötözködtetik, öldozkodtatik</i>
Más míveltető:	<i>Kötözödtet, öldozódtat, — Ettől szenv : kötözödtetik, öldozódtatik</i>
Visszaefők:	<i>Kötölözködik, öldozófkodik</i>
Ettől gyakorolható:	<i>Kötölözköddögél, öldozójkodoggál. 'satb.</i>

Mind ezekből hátra vagynak még a' Ható, hetők, vagy Mívelhetők, mellyek még meg annyira mehetnének, mint: *köthet, öldhat, köttethet, öldathat, köttethetik, öldattathatik, kötődhetik, öldódhatik 's a' t. végig, mert mind ezek is lehetőségek. Melly minden idő szókból ha csak az eggy természettel folyó ás és végű Főnév formáltatik is, mint: kötés, öldás 's a' t. mitfoda véghetetlen nevedések lehetnek szavainknak.*

§. LXX. A' főz formáját vagy minéműségét a' mi illeti, az Idő főz ísmét vagy egyes, mint: ír, olvas, szeret, vagy Özfvetett főz, mint: le-ír, el-olvas, meg-szeret. Özfvetett időfzók léfznek kiváltképpen Előzgető és Határozó főzokkal. Azon Előzgető és Határozó főzoknak Lajstromok, mellyek az idő főzoknak elejekbe tétetvén, velek özfvetett főzokat formálnak, ime ez:

<i>Alá, alá-futok</i>	<i>hozzá, hozzá-fog</i>
<i>Alatt, alatt-jár</i>	<i>ki, ki-áll</i>
<i>alól, alól-tészen</i>	<i>kivül, kívül-áll</i>
<i>által, által-hág</i>	<i>környül, környül-jár</i>
<i>be, vagy bé, bé-hív</i>	<i>körül, körül-néz</i>
<i>belé, belé-fzőll</i>	<i>közben, közben-foly</i>
<i>benn, vagy benne, benne-lakik</i>	<i>közte, vagy közöttte, közte-foly</i>
<i>egybe, egybe-gyűlyt</i>	<i>közzé, közzé-ír</i>
<i>eggyütt, eggyütt-bejzél</i>	<i>külön, -külön-rekejsz</i>
<i>el, el-foly</i>	<i>le, le-fzed</i>
<i>elé, vagy elő, elővéfzen</i>	<i>meg, meg-köt</i>
<i>eleibe, -eleibe-mégyen</i>	<i>mellé, mellé-áll</i>
<i>ellene, ellene-támad</i>	<i>mellette, mellette-ül</i>
<i>elől, elől-küld</i>	<i>oda, oda-vág</i>
<i>előtte, előtte-tart</i>	<i>öfzve, öfzve-forr</i>
<i>fel, fel-gerjed</i>	<i>rajta, rajta-ül</i>
<i>felé, felé-mégyen</i>	<i>reá, reá-hint</i>
<i>felette, felette-repül</i>	<i>zfzéllyel, zfzéllyel-fzor</i>
<i>felül, felül-múl</i>	<i>utánna, utánna-ered</i>
<i>hátra, hátra-tér</i>	<i>utól, utól-tészen</i>
	<i>vífzfza, vífzfza-tér.</i>

Kivált *el* és *meg* alig van olly idő főz, a' mellytől ne fzármazna. Ezeknek jelentéfekeket láfd az Előzgető főzokban XCIV §.

II. szakasz. Az idő szóknak tulajdonfágaikról.

§ LXXI. Az időfóknak vagynak öt tulajdonfágaik, úgy-mint:

a' személy,
a' szám,
az idő,
a' mód és a
Hajtogatás.

A' személy az idő szóknak három; első *Én*, 2^{ik} *Te*, 3^{ik} *ő*; A' Többes számban: *Mi*, *Ti*, *ők*. A' szám kettő; *Eggyes szám*, melyben ezen személyekre vitetik a' tfelekedet vagy szenvedés: *Én*, *Te*, *ő*; Többes szám, melyben ezek a' Többes számban emlittetnek: *Mi*, *Ti*, *ők*; mint: én írok, te írsz, ő ír, mi írunk, ti írtok, ők írnak.

A' személyektől az idő szóknak mondatnak vagy *személyeseknek*, vagy *személyteleneknek*. *Személyes* idő szóknak, a' melyekben mind ezen három személyek, azoknak többes számokkal együtt az idő szóknak különös végezeteikkel változnak, mint: én szeretek, te szeretsz, ő szeret; mi szeretünk, ti szerettek, ők szeretnek.

Személytelenek, melyekben az idő szóknak a' három személyeken csak egy végezettel változnak, mint: *Tetfzik*, *illik*. Én nékem, Te néked, ő nékie tetfzik, vagy illik; Mi nekünk, ti néktek, ő nékiek tetfzik vagy illik.

§. LXXII. Az idő szóknak Hajtogatásaikban tulajdonképpen három féle idő vagyon, úgy-mint: *Mostani idő*, *Elmúlt idő*, és *Jövendő idő*.

De ugyan azoknak Hajtogatásokra nézve annyi idő nevezés kívántatik, a' mennyiféle változtatásaik vagynak a' mostani, elmúlt és jövendő időknek valamely nyelvben.

E' szerént a' mi Idő szavaink Hajtogatásaikban, mivel

az elmúlt időről négyféleképpen szólhatunk, léfz mind öfzve hat idő, úgymint:

1. *Mojtani idő* (: Præsens tempus:) melly a' tfelekedetet, vagy fzenvedést most mondja, hogy vagyon, mint: *kérek, kérfsz, kér.* 'satb.

2. *Historiai aligmúlt idő* (: Præteritum Imperfectum Historicum:) melly ugyan ezen mostani időnek tfak e' szótfkát téfzi utánna minden fzemélyben: *vala; mint kérek* *vala, kérfsz* *vala, kér* *vala; kérünk* *vala, kérték* *vala, kérnek* *vala.*

3. *Köz aligmúlt idő* (: Præterit. imperf. :) mint: *kérek, kérél, kére; kérénk, kéretek, kérenek.*

4. *Elmúlt idő* (: Præt. perfect:) mint: *kértem, kértél, kért; kértünk, kértetek, kértének* vagy *kértek.*

5. *Régen múlt idő* (: Præt. plusquamperfectum:) melly léfzen, ha a' múlt időnek utánna e' szótfka tétetik: *vala, vagy vólt; mint: kértem* *vala, kértél* *vala, kért* *vala; kértünk* *vala, kértetek* *vala, kérték* *vala, vagy vólt.*

6. *Jövendő idő* (: Futurum tempus:) melly léfzen, ha a' Határozatlan módnak ez a' más időfzó tétetik utánna: *fogok, ugyanez változván* minden fzemélyeken, mint: *kérni* *fogok, kérni, fogsz, kérni* *fog; kérni* *fogunk, kérni* *fogtok, kérni* *fognak.*

Jegyz. a) Historiai aligmúlt időnek nevezem ezt, mert annak tfak a' könyvekben vagyon helye, valamelly történt dolognak elő adáfában, a' közbefzédben pedig eme máfikkal élünk.

b) A' Régen múlt idő léfzen, nem tfak ennek *vala*, az elmúlt időnek utánna tételével, hanem ezzel is: *vólt*, mint: *kértem* *vala, vagy kértem* *vólt* 'sa't. Ebben ísmét szinte az a' különbfég, hogy a könyvekben tfak ezt olvafsuk: *vala, közbefzédben pedig ezt mondjuk: vólt.* De azért két különös időnek mondanunk ezt nem lehet, mert az értelme ugyanazoneggy, valamint a' Hajtogatáfa is; fzükfégtelenül tfínált Kalmár György

is illy különb, különb szóknak utánnok tételekkel tíz különös Régen múlt időket.

c) Jövendő idő a' mi nyelvünkben különös végezettel nintsen, hanem élünk helyette vagy t'fupán t'fak mostani idővel, vagy ugyanez után valami szókat szoktunk tenni, melyekből a' jövendő idő kitetfzik, mint: *írok ezután, írok jövendőben, írok holnap* 'sa't. Iokfzor e' szótfka határozza *majd*, mint *majd írok*. Régi könyveinkben t'fak mostani idő vagyon, mint: *szűl Mária fíjat és nevezed az ő nevét Jézusnak*. Ezen századnak kezdett szóllása: *írni fogok, kérni fogok* 'sa't., Már ma közönlégelsé lett a' jövendő időt így tenni ki. Ez alkalmas különböztetés is vólna, t'fakhogy ezen szóknak felvételekkel, a' rendetlenül szóllóknak tágas kaput ne nyitnánk több uj, meg uj öfzverakott időknak formáláfokra, a' mint már ma a' t'fzta múlt idő helyett így kezdenek czifrán, akarom mondani t'fúfogan szóllani igen fokan, Mikor *fogott indúlni az Ur*, e' helyett, *mikor indúlt az Ur?* *Úgy fogott lenni*, e' helyett *úgy volt* 'sa't. Ez minthogy tókélletes és szép elmúlt ideink vagynak: szűklégtelen szaporítás, t'fúfos befzéd. Bé-petfételtetett a' kútfő, nem szűkség több tóldott, fól-dott időkkal tatarozni szavainkat.

§ LXXIII. A' mód, mellyben azon idők ujra elő fordulnak az idő szóknak négy:

1. *Jelentő Mód* (: Indicativus:).
2. *Parantfóló Mód* (: Imperativ:).
3. *Foglaltató Mód* (: Coniunctiv vel subiunctiv:).
4. *Határozatlan Mód* (: Infinitivus:).

Jelentő mód, melly t'fak magában egyenesen és meg határozva jelent, mint: tanít, szerez.

Parantfóló mód, melly parantfol, kér, int, tanátfol és elfő személyje nintsen, mint: írj.

Foglaltató mód, mellyben az idő szóknak értelmek más, bizonyos szóktól függ, mellyekkel azok öfzvefoglaltatnak p. o. hogy ha, mikor írjak 'sa't.

Határozatlan mód, melly a' t'felekedetet, szénvedéft

vagy tételt lenkire nem határozza, mint: írni, tanulni, olvasni.

Jegyz. 1. Így neveztetik ez utólfó, minthogy sem bizonyos személyt, sem bizonyos számot, főt a' Magyarban bizonyos időt sem határoz, mert ez a' Magyarban nem tflak mostani, hanem elmúlt idő is, mint néki kellett mondani: *ille debuit dixisse*.

2or A' Mi Nyelvünkben ugyan ennek személyeken való változtatása is vagyon, különösen a' Ragasztékokkal, mint: *írni*, ha személyeken akarom változtatni, így léfzen: *írnom, írnod, írnia, írunk, írnotok, írniok* 'sa't.

A' Határozatlan módhoz tartoznak a' Közlő szók, és a' melyeket a' Deákok hívják *Gerundiumoknak* 's *Supinumoknak*. Mind ezek nem egyebek, hanem idő szókból vólt Név szók (: *Nomina Verbalia* :). *Lásd LXXV. §. és bővebben a' Magok részekben.*

§. LXXIV. Az idő szóknak módokon, időkön és személyeken való változtatások *Hajtogatásnak* (: *Coniugatio* :) mondatik.

Az időszóknak Hajtogatások kétféle: *Rendes Hajtogatás*, melly az egyfzer felvett rendet a' Végzetekben megtartja (*Analoga*) *Rendetlen Hajtogatás*, melly a' szokott rendtől valamit különböz (: *Anomala* :).

A' rendes Hajtogatás a' mívelő idő szókban kettő úgy-mint:

1. *A' ki nem ható jelentésűeké*, mellyeknek első személyek a' mostani időben *k*, 2ik *sz*, 3ik maga a' tör'fők-szó mint: *kérek, kérsz, kér*.

2. *A' kiható jelentésűeké*, mellyeknek első személyek a' mostani időben *m*, 2ik *d*, a' 3ik pedig a' tárías hangok miatt kétféle, úgymint a' dúrva hangokban *ja*, a' gyengültekben *i*, mint: *szabom, szabod, szabja, kérem, kéred, kéri*.

Jegyz. a) Látnivaló hogy ezen *m* végű idő szóknak Hajtogatások éppen meg egygez a' Névszóknak a' Ragasztékok-

kal fellyebb elő adott öszveköttetésekkel, kezem, kezéd, keze 'sa't. Láfd fellyebb. Itt hasonlóképpen ezen török idő szók *néz, vár, nyom, üt* 'sa't. éppen úgy gondoltatnak magokban állva, mint valamely Név szó, melyeknek változtatásait ezen Névváltó szók adják meg: *Enyim, tiéd, övé* 'sa't két részre szakadván ezek és úgy tétetvén közéjük az idő szó, mint fellyebb láttuk a' Név szókról p. o. Én nézem, te nézed, ő nézi, mi nézzük, ti nézitek, ők nézik. Én nyomom, te nyomod, ő nyomja; mi nyomjuk, ti nyomjátok, ők nyomják. Én várom, te várod, ő várja, mi várjuk ti várjátok, ők várják. Én ütöm, te ütöd, ő üti, mi ütjük, ti ütitek, ők ütik 's'at.

E' szerént ezen különbség is immár most nem ujság, mely a' 3^{ik} személyben efik. Elégféges okátadtuk ennek is a' tárfas hangoknak törvényeikből. (: LXI. §. 2. Rég. :) Itten tehát röviden tlfak azt jegyezzük meg, hogy az Idő szóknak a' 3^{ik} személy mindenkor megtartja a' dúrva hangokban ezt: *ja*, (: kivévén a' szifzögő betüket; melyek a' *j*-ét itt is elnyelik és magokhoz hasonlóra változtatják mint olvasom, -od, olvasa :). A' Gyengült hangokban pedig ugyan ezen személy, mely rend szerént így lenne: *je*, e' helyett mindenkor állhatatofon *i*-t tart, mint *nézi, üti* 'sa't.

b) Ugyan ezekből az is foly, hogy mivel ezen két különböző hangú, de tlfak *m* végű idő szóknak végezeteik a' már fokszor elő adott tárfas magánhangzókon kívül azon eggyek: ifmét szüklégtelen volna ezt két különös Hajtogatásnak tartani, hanem ha a' kezdőknek 's idegeneknek kedvéért, mind a' két némű magánhangzóknak példát mutatni jónak ítélnék. (: Láfd fellyebb az Ejtegetéseket XLIV. §. :)

c) Vagyon Hazánknak bizonyos része, holott a' gyengült hangokban, az idő szóknak ezen 3^{ik} személyeket, mely már közönfégesen *i*, mint: kéri, szereti 'sa't. mindenkor ezzel téfzik ki: *je*, mint: kérje, szeretje. Ez még eddig tűrhető is volna, tlfak hogy ezt ifmét más hibával ne tóldanak. De a' dúrva hangokat, melyeknek igaz és törvényes vége *ja*, ők ifmét *i*-re fordítják mint: *adi, mondi*, e' helyett *adja, mondja* 'sa't. Térje-

nek hát ők is a' közönfégefebb és igazabb szólláfnak módjára (: XXVI. §. 3. Reg. :)

Másodiknak tévén tehát az *m* végű idő szóknak Hajtogatáfokat ezek ntán egygy különös Hajtogatáft téfznek a' Szenvedő időfzók, és a' mellyek azok szerént hajtogattatnak. Ezeknek elfő személyek midenkor *m*, 2ik *l*, 3ik *ik* mint: szerettetem, szerettétel, szerettetik; kínlódom, kínlódol, kinlódik; láttatom, láttatol, láttatik 'sa't.

Ez más Nyelvekben is úgy vagyon, hogy a' szenvedő formának különös Hajtogatása vagyon; de azért különös Hajtogatáfnak nem tartják. Ha azért, hogy lok idő szavaink e' szerént mennek, ez különös Hajtogatáfnak tetfzik nevezni: ez léfzen Harmadik Hajtogatáfunk.

Ezen két Hajtogatás, és ezeknek szenvedő formáik szerént lehet hajtogatni nagyobb részént minden személyes idő szavainkat. A' melly kevesek ezektől különböznek, ide számlálván a' személytelen idő szókat is, azokról a' rendes Hajtogatás után fogunk szóllani.

§. LXXV. A' Rendes Hajtogatáfokban nagyobb világofságnak okáért láfsuk előre renddel mindenikben az időeknek formáláfokat.

1ör. Első Hajtogatás tehát az, mellynek elfő személyje a' mostani időnek *k*, 2ik *fz*, harmadik maga a' törfök lzó, melly sok féle, mint: kérek, kérízf, kér 'sa't. Magánhangzón pedig egygy idő szónk lem végződik.

A' melly idő szóknak törfökök *ít*, vagy kettős másalhangzó; azok segítő magánhangzót véfznek fel az *fz* eleibe, melly a' tárfashangok szerént *a*, vagy *e*, mint: tanít, tanítasz, ront, rontasz, kezd, kezdész 'sa't. így: botfát, botfátasz. A' mellyeknek pedig törsökök *fz*, azok vagy tfak az *fz*-t kettőztetik, mint: léffz, téffz, véffz, vagy ugyan azok közzé segítő magánhangzót téfznek, mint: léfesz, téfesz, véfesz. A' mellyeknek végek két *ll*, azok magokban is fel-

vehetik az *sz*-t, mint: *szóllsz*, *beszéllsz*, magánhangzóval is: *szóllasz*, *beszéllesz*.

A' mellyekben azon egy magánhangzó többször előfordúl, és azért első személyek rövidített szened, azok is kétképpen vehetik fel az *sz*-et, mint: éneklek, énekleffz, vagy: énekelisz, énekel, érdeklek, érdekleffz, vagy érdekelisz, érdekel, így: dörgök, dörgelisz, vagy dörgölisz, dörgö; zörgök, pergek, tfergek, 's több ilyen végük.

A' mellyeknek végek sziszegő betű, és kivált *z*, ámbár mint mivelő idő szóknak rend szerént *sz* a' 2^{ik} személyjek mint: hozsz, hordozsz, 'sa't. még is azt a' kemény hangnak eltávoztatáféért többnyire a' Nép *l*-re fordítja, melly a' Szenvedő idő szóknak végezetek, mint: húzol, hordozol, kérdezel 'sa't.

Jegyz. a) Ezen *sz* betűnek ha *d* vagy *t* efik is eleibe, és akkor a' hang a' kimondásban változik, le kell mégis tisztán íratni, mint: tudsz, látisz, szeretisz, mutatisz, hazudsz 'sa't. (: Lásd XXI. §. 2. sz.):

b) Kérdésben forog a' Verfírók között, valyon ez az *sz*, ha magánhangzó előzi meg, kettőse, vagy egyes? Ha a' beszédben a' szó ejtésre figyelmezőnk, valófággal kemény hangot és kettőztetést vészünk észre, mellyre úgy is igen hajlandók a' sziszegő betűk. (: Lásd fellyebb XXXII. §. 8. sz.): Azonban más-salhangzó után elég egy *sz*, lásd ugyanott. 2^{or}. A' II^{ik} Hajtogatáfnak 1°, 2^{ik}, 3^{ik} személyjeiről az Eggyes számban láls. fellyebb (: LXXIV. §.):

A' Többses számban az első Hajtogatás mindenkor *nk* az első személyben, 2^{ik}ban *tok* vagy *tek*, 3^{ik}ban *nak* vagy *nek* a' tárfas hangok szerént. És ez minden időben állandó.

A' II. Hajtogatásban a' Többses szám meg tartja ezen betűket, tfak e' kevés különbözéssel, hogy az első személyben a' *k* előtt *n* soha fints. A' 2^{ik} személy ugyan az. A 3^{ik} ismét az *n*-t vesztí el: de e' mellett az Eggyes számnak 3^{ik} személyétől (: várja:) a' *j*-t megtartják min-

denütt, mint: várjuk, várjátok, várják; kivéven az olly betűket, melyek azt el nyelik, mint: nézzük, nézitek, nézik, kerefsük, kerefítek, kerefik, és a' gyengült hangokban a' 2^{ik} 's 3^{ik} személyeket. Ez is minden időben állandó.

3. A' Hiftóriai aligmúlt idő mindenkor egy a' mostani idővel, tfupán tfak e' tétetik, annak utánna: *vala*.

4. A' köz aligmúlt idő az első Hajtogatásban mindenkor *ék* az első személyben, 2^{ik}ban: *ál, él, 3^{ik}ban a, e, a'* tárfas hangok szerént. A' II^{ik}ban meg maradnak a' szokott végezetek *m, d, á, é* a' tárfas hangok szerént, mint: várék, várál, vára, váránk, várátok, várának; várám, várád, várá; váránk, várátok, várák.

Jegyz. Ez utólfóban a' Többses szám első személyjével így élnek Erdélyben: várók, nézők, e' helyett: váránk, nézénk.

5. Az elmúlt időnek jele mindenkor *t*, melly a' 3^{ik} személyben a törfök szó után ha az *l, n, r*, tfak magában tétetik mint: talált, kívánt, járt, egyébkor segítő magánhangzóval és akkor a' *t* kettőztetődik, mint: *nézett, látott*. Így két *t* léfz a' *t*-re változó törfökökben, mint: *tett, vett, hitt*. Ugyan ezen *t* tartatik meg a' több személyekben a' szokott végezetekkel, mint: vártam, vártál, várt, vártunk, vártatok, vártanak. A' II^{ik}ban vártam, vártad, várta, tuk, tátok, ták.

6. A' Régen múlt idő mindenkor azon egy ezzel, tfupán tfak ezen szók tétetnek minden személyek után: *vala*, vagy *vólt*.

7. A' jövendő idő léfz már ma az idő szóknak határozatlan Módjokból, melly a' Magyarban mindenkor *ni* akár-melly Hajtogatásban, mint: várni, kérni. E' mellett hajtogatattik e' szó: fogok, fogsz, fog, fogunk, fogtok, fognak.

A' II^{ik} Hajtogatásban: fogom, fogod, fogja, fogjuk, fogjátok, fogják.

8. A' parantfoló mód az első Hajtogatásban egy *j* betű, mely a' törfsök után tétetik, mint: *szabj*, *adj*, *vágj*, *rakj*, *szóllj*, *vonj*, *nyomj*, *hányj*, *lopj*, *kérj* 'sa't.

Kivétel. a) A' sziszegő betűk ezen *j*-t elnyelik és magok betűjökre változtatják, mint: *olvasz*, *szerezsz*, *irgalmazsz* 'sa't. Úgy a' mellyeknek végek *sz*t, változnak *sz*-re, mint: *támaszsz*, *válaszsz*, *eressz*, *gerjessz* 'sa't.

b) A' mellyeknek végek egy málsalhangzó *t*, ezt akármellyik előzi meg a' Dúrva, vagy gyengült hangok között, mindenkor elvész a' *t* és változik kettős *ss*-re, mint: *láss*, *botláss*, *mutass*, *szerefs*, *fuss*, *köss*, *üss*.

c) A' mellyeknek pedig végek *it*, vagy a' *t*, előtt *l*, *n*, *r* vagyon, megtartják ugyan a' *t*-t, de *s*-t vévén fel melléje változnak *ts*-re, mint: *tanits*, *kiálts*, *ronts*, *érts*, mely *its* keményen hangzik, mint kettős *ts*. (: Lásd XXI. §. 2. sz. :)

A' II^{ik} Hajtogatásban ezen *j* betű *d*-re változik, mint: *add*, *kérd*, *fogd* 'sa't. Szükségtelen ezek közzé a' *j*, mint: *kérjd*, *fogjd* 'sa't., mint némellyek írják. Az *sz*t végükben elvész a' *t*, mint: *válaszd*, *eresszd*.

A' több *t* végükben, mellyek *s*-et, vagy *ts*-et vettenek fel az első Hajtogatásban, ugyanazt itten is meg tartják, és azok után vészik fel a' *d*-t, mint: *mutald*, *szereld*, *üld*, *rontld*, *kiáltld*, *tanítld*, *értld* 'sa't.

Kivétel. Kivételnek némelly *sz* végű Rendetlenek, az első Hajtogatásban, mellyek az *sz*-t elvetvén *gy*-t vésznek fel, mint: *légy*, *véggy*, *téggy*. Némellyek ugyan ennek a' Szenvedő forma szerént utánna vetik ezt *ál*, *él*, mint: *ígyál*, *egyél*, mely valóságos Foglaltató Mód. Mások az *sz*-et *d*-re változtatván, a' *j*-t rendszerént vészik fel utánna, mint: *hidj*, *aludj*, *feküdj* 'sa't. Ez a' *d* tartatik meg és máfikkal is tóldatik, mindazokban, mellyeknek II^{ik} Hajtogatások is vagyon, mint: *Hidd*, *tedd*, *vedd*, *edd*, *idd* 's'at.

9. A' Foglaltató Módban a' mostani idő léfz egéfzen a' Parantfoló módtól, még annak betű változáfaiban is mindenik Hajtogatásban, annak szokott végezeteivel, mint: várjak, várjál, várjon; várjunk, várjatok, várjanak.

A' II^{ik} Hajtogatás: várjam, várjad, várja, várjuk, várjátok, várják, így: *szerezsek, tanítjak, légyek* 'sa't.

10. Az aligmúlt idő ezen Módban a' jelentő Módnak aligmúlt idejétől tfak egy *n*-el különböz, melly a' tör'fök után tétetik mindenik Hajtogatásban; mint ebből *várnék*, léfz: *várnék, várnál, várna, várnánk* 'sa't.

Igy a' II^{ik} Hajtogatásban: *várnám, várnád, várna, vagy várnája, várnánk, várnátok, várnák, várnájok*.

A' kettős másfalhangzó végük ez *n* betűt segítő magánhangzóval véfzik fel, mint: *mondanék, kezdenék*.

A' mellyek a' Jelentő módnak *sz* betűjét két képpen vették fel, ezt is két képpen véfzik (: 1. sz.): mint: *szóllnék, szóllanék, beszéllnék, beszéllenék, énekelnék, éneklenek, dörögnék, dörögenék* 'sa't.

Az *sz* végű Rendetlen fzők közzül némelylek azt *n*-re változtatják, mint: *hinnék, lennék, ennék, vennék* 'sa't.

Máfok a' fokfzori *d*-vel tartanak, mint: *nyúgodnék, tfelekednék* 'sat.

Jegyz. a) Ezen II^{ik} Hajtogatásnak 3^{ik} Egyes fzemélye, melly ma hofszú *a, é*, mint: *várná, kérné* megtfonkított fzőllás.

A' Régieknél ez teljefen így vólt: *várnája, kérnéje*. Ez nintfen is a' rendes fzőllás ellen, főt az Idő fzőknek a' Név fzőkkel azon egy változtatásoknak módját még világofabban előadja, mint: *párnám, párnád, párnája — párnájok — Elmém, elméje, — elméjek*.

2or. Az Erdélyiek a' Többes fszám elfő fzemélyjével itt is így élnek: *várnók, adnók, kérnők, néznők* 's'a't. (: Láfd 4. sz. jegyz.):)

11. Az öfzveköző Módban Elmúlt időnk különöfen nin-

tfen: Más nyelveknek követésekre mindazon által felfelfzük itt is a' jelentő Módnak elmúlt idejét; és e' szótfkának hozzátételével *légyen* formálunk elmúlt időt. Ezzel pedig volna: régen múlt időt, mint: kértem légyen, kértem volna 'sa't.

12. Ezen módban a' jövendő idő különös végezetű úgymint: *ándok, éndek*, (:némelyeknek hofszú, másoknak ékezetlen :) *andok, endek*, melly tétetik a' Törfök után minden Hajtogatásban a' szokott véggel, mint: várandok, -daffz, várand 'sa't. kéréndem, kérénded, kéréndi 'sa't.

A' rendetlen idő szóknak *sz* betűjük itt *j*-re vagy *v*-re változik, mint: *lejéndek, tejéndek, fekvéndek, alvándok*.

Jegyz. Ezen idő is a' közbeszédben hasznavehetetlen és leginkább tfak a' Bibliában fordul elő. A' beszédben, valamint a' Jelentő Módban, úgy itten is a' Jelentő Mód mostani idejével élünk.

13. A' határozatlan Mód minden Hajtogatásokban azon egygy *ni*, melly néha a' törfök után tfak magában tétetik, mint: várni, kérni. A' kettős másfalhangzók után segítő magánhangzóval, mint: mondani, kérdeni 'sa't.

A' mellyek fellyebb (: 1. sz. 10. sz. :) kettősök voltak, itt is kettősök, mint: szállni, szállani, érdemleni, érdemelni, dörögni, dörögni 'sa't. és *it* végűk, mint: szállítani, szállítani, szépitni, szépitni.

Némelly *sz* végűk az egyenlőségért itt is *n*-et vésznek fel, mint: hinni, lenni 'sa't., mások *d*-t, mint: nyúgodni. 'satb.

Személyeken való változtatását lásd fellyebb. (: LXXIII. *Jegyz.* :)

14. A' Határozatlan módban fordulnak-elő a' közlő szók. Ezeknek számok minden idő szókban *öt* úgymint:

1. Mostani idő *ó, ő* véggel, *váró, kérő*, változható Névfzó. és

2. *ván, vén.*

3. *va, ve*, melyek változhatatlanok, mint: *várván, kérévén, várva, kérve.*

4. Elmult idő, mely mindenkor egy az időszó El múlt idejének 3^{ik} személyével, mint: *várt, kért.*

5. Jövendő idő; a' mely a' Foglaltató Módnak Jövendő idejétől vagy on ó, ő, végezettel, mint: *várando, kérendő.*

Ezeknek jelentésekről, változtatásokról és a' vélek éléről lás bővebben a' *Magok Részekben, és a' Szórakosg.*

§. LXXVI. Az Időknek formáltatásokat meg mutatván, következnek a' rendes Hajtogatásoknak példáik. De mivel ez Idő szó: vagyok (: Sum :) néminémű képpen mint egy Segítő Idő szónk, úgymint a' melynek némely részeivel bizonyos időket formálunk: szükfészes ennek Hajtogatását előre kimutatni. Ez ismét mivel némely idejeit költfönzi ezen más idő szótól: léfzek (: Fio :) és fokakban mind ketten azon egy Hajtogatást tartják: ezeknek Példájok együtt fog elő adódni.

Jelentő Mód. Mostani idő.

Eggyes szám. *Vagyok, Vagy, Vagyon* rövidítve: *Van.*

Többes szám. *Vagyunk, Vagytok, Vagynak*, rövidítve: *Vannak.*

Eggyes szám. *Léfzek, Léfzesz*, rövidítve: *Léffz, Léfszen*, rövidítve: *Léfsz.*

Többes szám. *Léfszünk, Léfsztek, Léfsznek.*

Alígmúlt idő.

E. *Valék, Valál, Vala.*

T. *Valánk, Valátok, Valának.*

E. *Levék, régi módon Lök, Levél-löl, Leve, lön.*

T. *Levénk, Lönk, Levétek, Lötök, Levének, lönnek.*

Elmúlt idő.

E. *Vóltam, Vóltál, Vólt.*T. *Vóltunk, Vóltatok, Vóltanak, rövid.: vóltak.*E. *Lettem, Lettél, lett.*T. *Lettünk, Lettetek, lettenek, rövid.: Lettek.*

Jövendő idő.

E. *Lészek, lésszejsz, vagy léssz, léssen vagy lész.*vagy E. *Lenni fogok, lenni fogsz, lenni fog.*T. *Lészünk, Lésztek, léznek.*T. *Lenni fogunk, Lenni fogtok, lenni fognak.*

Parantfoló mód.

E. *I^ő Személy nints. Légy, légyen.*T. *Légyünk, légyetek, légyenek.*

Foglaltató mód. Mostani idő.

E. *Légyek, Legyél, légyen.*T. *Légyünk, Légyetek, Légyenek.*

Alígmúlt idő.

E. *Vólnék, Vólnál, vólna.*T. *Vólnánk, Vólnátok, vólnának.*E. *Lennék, lennél, lenne.*T. *Lennénk, lennétek, lennének.*

Jövendő idő.

Eggyes szám. *Lejendek, lejendesz, lejend.*Többes szám. *Lejendünk, lejendetek, lejendenek.*

Határozatlan mód.

Lenni.

Személyeken. E. *Lennem, lenned, Lennie.*

T. *Lennünk, lennetek, lenniék.*

Közlő szók.

Mostani idő: *Való, Lévő, Lévéen, léve.*

Elmúlt idő: *Vólt, Lett.*

Jövendő idő: *Lejendő.*

Jegyz. Lehet a' Jelentő Módban is Régen múlt időt jelenteni így: Vóltam vala 'sa't. A' Foglalt. Módban: Elmúlt idő Vóltam légyen. Régen múlt idő: Vóltam volna, vagy Lettem volna. 'sa't.

III. Szakasz. A' rendes Hajtogatásokról.

§. LXXVII. Minthogy mind a' két különös Hajtogatásunk azon egy Mivelő időfzóban vagyon: egygyütt fogjuk azoknak példáikat is feltenni, hogy különbözőek egy tekintettel látható légyen.

I. Hajtogatás.

II. Hajtogatás.

Jelentő Mód. Mostani idő.

E. *Várok, Várjz, vár.*

Várom, Várod, Várja.

T. *Várunk, vártok, várnak.*

Várjuk, Várjátok, Várják.

Hiftorikai Alíg múlt idő.

Minden személyben ugyanaz, ezt tévén utánna: *vala*

Mint: *Várok vala 'sa't. Várom vala 'sa't.*

Köz Alíg múlt idő.

- E. *Várék, Várál, Vára.* *Várám, Várád, Vára.*
 T. *Váránk, Várátok, várának.* *Váránk, Várátok, Várók.*
 (: Erd. Várók. :)

Elmúlt idő.

- E. *Vártam, Vártál, Várt.* *Vártam, vártad, várta.*
 T. *Vártunk, vártatok, vártanak* *Vártuk, vártátok, várták.*
v. vártak.

Régen múlt idő.

- E. *Vártam vala v. volt.* *Vártam vala v. volt minden személyben.*

Jövendő idő.

- E. *Várni fogok, várni fogsz,* *Várni fogom, várni fogod,*
várni fog. *várni fogja.*
 T. *Várni fogunk, várni fogtok,* *Várni fogjuk, várni fog-*
várni fognak. *játok, várni fogják.*

Parantfoló mód.

- E. — *Várj, várjon.* — *Várd, várja.*
 T. *Várjunk, várjatok, Várjanak.* *Várjuk, várjátok, várják.*

Foglaltató Mód. Mostani idő.

- E. *Várjak, várjál, várjon.* *Várjam, várjad, várja.*
 T. *Várjunk, várjatok, várjanak.* *Várjuk, várjátok, várják.*

Alíg múlt idő.

- E. *Várnék, Várnál, Várna.* *Várnám, várnád, várná v.*
várnája.

- T. *Várnánk, várnátok, várná-* *Várnánk (Erd: várnók,*
nak. *várnátok, várnák (vár-*
nájok).

Elmúlt idő.

- E. *Vártam légyen, vártál légyen, várt légyen.*
 T. *Vártunk légyen, vártatok légyen, vártanak légyen.*

II. Hajtogatás.

- E. *Vártam légyen, vártad légyen, várta légyen.*
 T. *Vártuk légyen, vártatok légyen, várták légyen.*

Régen múlt idő.

Mindenben ugyanaz, ezt tévén *a'* légyen helyett: *vólna.*

Jövendő idő.

- E. *Várándok, várándasz, vá-* *Várándom, várándod, vá-*
ránd. *rándja.*
 T. *Várándunk, várándotok, vá-* *Várándjuk, várándjátok,*
rándanak. *várándják.*

Határozatlan mód.

Várni.

- Személyeken: E. *Várnom, várnod, várnia.*
 T. *Várnunk, várnotok, várniok.*

Közlő szók.

- Mostani idő: *Váró, várván, várva.*
 Elmúlt idő: *Várt.*
 Jövendő idő: *Várándó.*

§. LXXVIII. A' Gyengült hangok noha új Hajtogatást nem téfznek (:LXXIV. Jegyz. b:) mind azonáltal több példának okáért és a' gyengébbeknek kedvéért megmutattathatnak ezen idő szókban: *szeretek, szeretem.*

I. Hajtogatás.

II. Hajtogatás.

Jelentő Mód. Mostani idő.

E. <i>Szeretek, szeret[sz, szeret.</i>	<i>Szeretem, szereted, szereti.</i>
T. <i>Szeretünk, szerettek, szeret-</i>
<i>nek.</i>	<i>Szeretjük, szeretitek, szeretik.</i>

Híftóriai aligmúlt idő.

E. <i>Szeretek vala, szeret[sz vala.</i>	<i>Szeretem vala, szereted vala.</i>
<i>'stb.</i>	

Köz alig múlt idő.

E. <i>Szereték, szeretél, szerete.</i>	<i>Szeretém, szeretéd, szereté.</i>
T. <i>Szereténk, szeretétek, szereté-</i>
<i>nek.</i>	<i>Szereténk (:Erd. szere-</i>
<i>tők), szeretétek, szereték.</i>

Elmúlt idő.

E. <i>Szerettem, szerettél, szeretett.</i>	<i>Szerettem, szeretted, szerette.</i>
T. <i>Szerettünk, szerettetek, szeret-</i>
<i>tenek v. szerettek.</i>	<i>Szerettük, szerettétek, sze-</i>
<i>rették.</i>

Régen múlt idő.

E. <i>Szerettem vala, v. vólt. 'sa't.</i>	<i>Szerettem vala, vagy vólt.</i>
<i>szeretted vala. 'stb.</i> |
|---|---|

Jövendő idő.

E. <i>Szeretni fogok, szeretni fogsz,</i>
<i>szeretni fog.</i>	<i>Szeretni fogom, -fogod,</i>
<i>-fogja.</i>
T. <i>Szeretni fogunk, -fogtok, -fog-</i>
<i>nak.</i>	<i>Szeretni fogjuk, -fogjátok,</i>
<i>-fogják.</i>

Parantfoló mód.

- E. — *szerefs, szerefsen.* — *Szerefsd, szerefse.*
 T. *Szerefsünk, szerefsetek, szerefsenek.* *Szerefsük, szerefsétek, szerefsék.*

Foglaltató mód. Mostani idő.

- E. *Szerefsék, szerefsél, szerefsen.* *Szerefsem, szerefsed, szerefse.*
 T. *Szerefsünk, szerefsetek, szerefsenek.* *Szerefsük, szerefsétek, szerefsék.*

Alíg múlt idő.

- E. *Szeretnék, szeretnél, szeretne.* *Szeretném, szeretnéd, szeretné (: vagy, szeretnéje :).*
 T. *Szeretnénk, szeretnétek, szeretnének.* *Szeretnénk, (: Erd. szeretnők :), szeretnétek, szeretnék (: vagy szeretnéjek :).*

Elmúlt idő.

- E. *Szerettem legyen, szerettél legyen 'sa't.* *Szerettem legyen, szeretted legyen. 'stb.*

Régen múlt idő.

- E. *Szerettem volna, szerettél volna 'sa't.* *Szerettem volna, szeretted volna.*

Jövendő idő.

- E. *Szereténdek, szereténde sz, szereténd.* *Szereténdem, szereténded, szereténdi.*

T. Szeretendünk, szereténdetek, Szeretendjük, szereténditek,
szereténdenek. szereténdik.

Határozatlan mód: Szeretni.

Személyeken: E. Szeretnem, szeretned, szeretnie.

T. Szeretnünk, szeretnetek, szeretniek.

Közlő szók. Mostani idő: Szerető, Szeretvén, Szeretve.

Elmúlt idő: Szeretett.

Jövendő idő: Szeretendő.

Jegyz. Ezen k végű idő szóknak Hajtogatáfokat tartják mind azok az időszók, valamelyeknek első személynél *k*, 2^{ik} sz, 3^{ik} maga a' Törfők szó akár kiható, akár kinem ható jelentéfűek, vagy Fél mívelők légyenek, mint: futok, futsz, fut, égek, églsz, ég 'sa't.

Ezt tartják a' Míveltető idő szók is mindenben. Sőt a' Felemás időszók is az egyes szám 3^{ik} személynél kívül, melly ott *ik*, mint: múlok, mulsz, múlik, nyúlok, nyúlsz, nyúlik. Fénylek, fénylesz, fénylik, romlok, romlasz, romlik, vagy romol 'sa't.

Ezt az öfzvetett idő szók is azonkívül hogy a' Parantsoló módban az Előzgető szó hátúl esik, mint: várj meg, szerels meg 'sa't.

§. LXXIX. A' Szenvedő Formának elő adására, melly (:ha úgy tetfzik:) III^{ik} Hajtogatás, a' Tárfas hangok szerint felvéfzük egyfzerfmind a' fellyebb le írt hét Mívelő idő szóknak Szenvedő formáikat. Váratom, szerettetem.

Jelentő Mód, Mostani idő.

E. Váratom, váratol, váratik. Szerettetem, szerettétel, szerettetik.

T. Váratunk, váratok, váratnak. Szerettetünk, szerettettek, szerettetnek.

Híftóriai alíg múlt idő.

- E. *Váratom* *vala*, *váratol* *vala* *szerettetem* *vala*, *szeretettel*
'sa't. *vala*.

Közalígmúlt idő.

- E. *Váratám*, *váratál*, *váraték*. *Szerettetém*, *szeretettel*, *szereteté*.
T. *Váratánk* (*Erd: váratónk*), *Szeretteténk* (*Erd: -tőnk*),
váratátok, *váratának*. *-étek*, *-ének*.

Elmúlt idő.

- E. *Váratam*, *váratál*, *váratott*. *Szerettettem*, *szeretettél*, *szerettetett*.
T. *Váratunk*, *váratatok*, *váratannak* v. *váratlak*. *Szerettünk*, *szerettetek*,
szerettének v. *szerettetek*.

Régen múlt idő.

- E. *Váratam* *vala*, *vagy* *vólt*. *Szerettettem* *vala* v. *vólt*.
T. *Váratál* *vala*, v. *vólt* 'sa't. *Szeretettél* *vala* v. *vólt*.

Jövendő idő.

- E. *Váratni* *fogok*, *váratni* *fogsz*, *Szerettni* *fogok*, *-fogsz*,
váratni *fog*. *-fog*.
T. *Váratni* *fogunk*, *-fogtok*, *Szerettni* *fogunk*, *-fogtok*,
-fognak. *-fognak*.

Parantfoló mód.

- E. —, *Várafs*, *várafsón*. —, *szerettefs*, *szerettefsen*.
T. *Várafsunk*, *várafsatok*, *várafsanak*. *szerettefsünk*, *szerettefsetek*,
szerettefsenek.

T. *Váratnunk,*
váratnotok,
váratniok.

T. *Szerettetnünk,*
szerettetnetek,
szerettetniek.

Közlő szók. Mostani idő: *Várató, váratván, Szerettető,*
váratva. szerettetvén,
szerettette.

Elmúlt idő: *Váratott.*

Szerettetett.

Jövendő idő: *Váratandó.*

Szerettetendő.

Jegyz. Ezek szerint hajtogattnak minden Félfzenvedő és minden viſſza elő fzenvedő jelentéſű 's idő ſzók, melyeknek 3ik ſzemélyjek: *dik, ſzik, zik* és *dzik* (: kivévén egynéhány Rendetleneket, és a' melyeknek első ſzemélyekben tſak *m* végezet vagyon.

§. LXXX. A' rendes Hajtogatásra tartozik a' *Ható hető* vagy *Mívelhető* idő ſzóknak is Hajtogatások. (: Láſd LXIX. §. b.). Tudni illik, midőn a' Magyar azt akarja kifejezni: *Tehe-tem ezt, amazt*, nem tſinál két különös idő ſzót, mint a' Deák vagy Német. *Possum facere, ich kann thun*, hanem arra kivált képpen való formája vagyon: t. i. ezen ſzókat *hat, het*, melyek közzül egyik egyik magában annyit téſzen, mint: *potest* veti a' felvett idő ſzónak törfőke után, és azzal eggyé téſzi, úgy mind azonáltaſ, hogy az a' maga jelentéſében meg maradjon, p. o. írhatok = *possum ſcribere. Ich kann ſchreiben*. Szerethetek = *possum amare, ich kann lieben* 'sa't. Ezek mindennémű Magyar idő ſzókkal egybekaptſoltathatnak, még pedig azoknak minden formáikban 's mivóltokban, úgy hogy az egéſz mívelő idő ſzók is mind kiható, mind ki nem ható jelentéſekben. De azért uj Hajtogatáſt nem formálnak, hanem a' mellyet tartottak magokban az idő ſzók, melyekhez kaptſoltatnak. Erre tehát különös vóltáért példát adni ſzüklégtelen vólna; hanem

még az idegenek kedvéért az időknek formálásaikat renddel meg mutatjuk, p. o.

Jelentő Mód. Mostani idő.

Irhatok, írhatom

*Szenvedő forma
írathatom.*

Alígmúlt idő:

Irhaték, írhatám

írathatám.

Elmúlt idő:

Irhattam

írathattam.

Jövendő idő:

Irhatni fogok, írhatni fogom

írathatni fogok.

Parantszó Mód.

Irha/s, írha/d

írathas/s.

Foglaltató mód.

Mostani idő:

Irhas/sak, írhas/sam

írathas/sam.

Alíg múlt idő:

Irhatnék, írhatnám,

írathatnám.

Jövendő idő:

Irhatándok, írhatándom

írathatándom.

Határozatlan mód:

Irhatni

írathatni.

Közlő szók:

Mostani idő:

Irható, írhatván, írhatva

*íratható, írathatván,
írathatva.*

Elmúlt idő:

Irhatott

íráthatott.

Jövendő idő.

Irhatandó

íráthatandó.

Jegyz. A' Miveltető idő szó (: LXIX. 1. sz. :) éppen e' fzerént jár, a' minthogy ez amannál tfak a' *h* betűvel több. Azért új példát adni szűklégtelen. Formáltatásokat láld fellyebb. (: LXVIII. §. :)

IV. Szakasz. A' rendetlen Hajtogatásokról.

§. LXXXI. *Következnek a' Rendetlen Hajtogatások.* Ezeknek rendetlenjégek tfak abban áll, hogy nem minden idejeik a' Törjök szótól, hanem némellyek a törjökös betűknek valamely elváltozásaikkal formáltatnak, mellyeket nagyobbára előadtunk az időknek formálásaikban. (: LXXV. §. :) Egyéb aránt az egyfzer felvett időben, ezeknek is rendes Hajtogatások vagyon, a' mint mindjárt meg fogjuk látni.

Ezek háromfélék ugymint: 1^{ör.} Vagy valófágos Mivelő idő szók, mellyeknek mind kiható, és ki nem ható jelentések, mind két végezetek *k* és *m* az első fzemélyben meg vagyon, mint: téfzek, téfzem. 'sa't.

2. Vagy ki nem ható jelentésük, mellyek Félmivelő idő szók és tfak *k* végezetek vagyon, mint: *mégyek, jövök.* 'stb.

3. Fél fzenvedők, mellyeknek tfak *m* végek vagyon. mint: *nyugfzom, esfzem, iffzom,* 'sa't.

Az Előre tartoznak és egy formán hajtogatattak ezek: Téfzek, téfzem, véfzek, véfzem, hífzek, hífzem, vífzek, vífzem. Ezek az ő idejeiket formálják, a' fellyebb elő adott időfzónak, *Léfzek* formájára. Példából világofabban meg tetfzik, p. o.

Jelentő mód. Mostani idő.

- E. *Téjszek, téjszész, rövidítve: téjsz, téjszen, rövidítve: téjsz.*
 T. *Téjszünk, téjsztek, téjsznek.*
 E. *Téjszem, téjszed, téjszi.*
 T. *Téjszük, téjszitek, téjszik.*

Híftóriai Alíg múlt idő.

- E. *Téjszek vala, téjszész vala. 'stb. Téjszem vala, téjszed vala. 'stb.*

Köz Alíg múlt idő.

- E. *Tevék, régi módra: tők, tevé, Tevé—töm, tevéd—töd,*
 től, téve—tön. tevé.
 T. *Tevénk—tönk, tevétek, tötök, Tevénk—tönk, tevétek—tö-*
 tevének—tönek. tők, tevék, tévők.

Elmúlt idő.

- E. *Tettem, tettél tett. Tettem, tetted, tette.*
 T. *Tettünk, tettetek, tettenek. Tettük, tettétek, tették.*

Régen múlt idő.

- E. *Tettem vala v. vólt, tettél vala Tettem vala v. vólt, tetted*
 v. vólt. 'stb. vala v. vólt. 'stb.

Jövendő idő.

- E. *Tenni fogok, tenni fogsz, tenni Tenni fogom, tenni fogod,*
 fog. tenni fogja.
 T. *Tenni fogunk, tenni fogtok, Tenni fogjuk, tenni fogjá-*
 tenni fognak. tok, tenni fogják.

Parantfoló mód.

- E. —, *Tégy, tégyen.* —, *Tedd, tégye.*
 T. *Tégyünk, tégyetek, tégyenek, Tegyük, tegyétek, tegyék.*

Foglaltató mód. Mostani idő.

- E. *Tegyek, tegyél, tegyen.* *Tégyem, tégyed, tégye.*
 T. *Tegyünk, tegyetek, tegyenek. Tegyük, tegyétek, tegyék.*

Alig múlt idő.

- E. *Tennék, tennél, tenne.* *Tenném, tennéd, tenné*
 (: tennéje :).
 T. *Tennénk, tennétek, tennék.* *Tennénk (: Erd : tennők :),*
tennétek, tennék (: tennéjek :).

Elmúlt idő.

- E. *Tettem légyen, tettél légyen* *Tettem légyen, tetted légyen*
'sa't. *'sa't.*

Régen múlt idő.

- E. *Tettem volna, tettél volna* *Tettem volna, tetted volna*
'sa't. *'sa't.*

Jövendő idő.

- E. *Tejéndek, tejéndesz, tejénd.* *Tejendem, tejended, tejendi.*
 T. *Tejëndünk, tejëndetek, tejéndenek.* *Tejendjük, tejenditek, tejéndik.*

Határozatlan mód.

Tenni.

Személyeken: E. *Tennem, tenned, tennie.*
 T. *Tennünk, tennetek, tenniek.*

Közlő szók.

Mostani idő: *Tévő, tévén, téve.*

Elmúlt idő: *Tett.*

Jövendő idő: *Tejendő.*

Jegyz. Ennek: Híszek, a' Parantfoló módja: Hidj. Egyéb aránt az *i* magán hangzót megtartván így hajtogattatik.

§. LXXXII. A' második rend beli rendetlen idő szó az, mellynek az első személyben csak *k* vége vagyon; Illyen az egy *méggyek*, melly az ő idejeit formálja a' fellyebb elő adott idő szónak: *Vagyok*, módja szerént. Ez hogy magánoson ne légyen, hozzá adom tárfül ezen idő szót: *Jövök*. Ebben ugyan semmi rendetlenfég nintsen, hanem csak a' *v* betűnek azon különös természet, a' mellyről már fellyebb gyakran emlékeztünk, hogy: t. i. ez a' szókban hol hallatik, hol pedig elenyézik. Hallatik, ha magánhangzó követi ötöt, elnyeletik pedig akármelly utánna következő málsalhangzótól. Légyen tehát példája mind azon idő szóknak, mellyek ezen *v* miatt hasonlóképpen változnak, mint: fővök, nővök, szövök, szövöm, szívok, szívom, fúvok, fúvom, melly három utólfó egész mivelő idő szó. Tehát:

Jelentő Mód. Mostani idő.

E. *Méggyek, méggy, méggyen rövi- Jövök, Jössz, Jö v. Jön.*
dítve: mén.

T. *Méggyünk, mentek, mennek. Jörünk, Jötök, Jönek.*

Históriai alíg múlt idő.

E. *Mégyek vala, mégy vala 'sa't. Jövök vala, jöfesz vala 'sa't.*

Köz Alígmúlt idő.

E. *Menék, menél, mene. Jövék, jövé, jöve.*

T. *Menénk, menétek, menének. Jövénk, jövétek, jövének.*

Elmúlt idő.

E. *Mentem, mentél, ment. Jöttem, jöttél, jött.*

T. *Mentünk, mentetek, mentek, vagy mentek. Jöttünk, jöttetek, jöttek, vagy jöttek.*

Régen múlt idő.

E. *Mentem vala v. vólt. Jöttem vala v. vólt.*

T. *Mentél vala v. vólt. 'stb. Jöttél vala v. vólt. 'stb.*

Jövendő idő.

E. *Menni fogok, menni fogsz, Jönni fogok, jönni fogsz, menni fog. jönni fog.*

T. *Menni fogunk, -fogtok, fognak. Jönni fogunk, -fogtok, -fognak.*

Parantsoló mód.

E. —, *Menj, menjen. —, Jöjj, jöjjön NB Jövel*
vagyon ebből: jövj el.

T. *Menjünk, menjetek, menjenek. Jöjjünk, jöjjetek, jöjjenek.*

Foglaltató Mód. Mostani idő.

E. *Menjek, menjél, menjen. Jöjjek, jöjjél, jöjjön.*

T. *Menjünk, menjetek, menjenek. Jöjjünk, jöjjetek, jöjjenek.*

Alíg múlt idő.

E. *Mennék, mennél, menne.* *Jönék, jönél, jöne.*
T. *Mennénk, mennétek, menné-* *Jönénk, jönétek, jönének.*
 nek.

Elmúlt idő.

E. *Mentem légyen, mentél légyen* 'sa't.

Régen múlt idő.

E. *Mentem vólna, mentél vólna. Jöttem vólna, jöttél vólna*
'sa't.

Jövendő idő.

E. Menéndek, menéndesz, menénd.	Jövéndek, jövéndesz, jövénd.
T. Menéndünk, menéndetek, menéndenek.	Jövéndünk, jövéndetek, jövéndenek.

Határozatlan mód:

	<i>Menni.</i>	<i>Jöni.</i>
Személyeken :	E. <i>Mennem, menned,</i> <i>mennie.</i>	<i>Jönöm, jönöd, jönne.</i> <i>Jönünk, jönötök, jö-</i> <i>niek.</i>
T.	<i>Mennünk, men-</i> <i>netek, menniek.</i>	

Közlő szók.

Moſtani idő: <i>Menő, menvén, menve.</i>	<i>Jövő, jöven, jöve.</i>
Elmúlt idő: <i>Ment.</i>	<i>Jött.</i>
Jövendő idő: <i>Menendő.</i>	<i>Jöendő.</i>

§. LXXXIII. A' harmadik Rend béli rendetlen idő szók azok, melyeknek csak *m* végezetek vagy az első személynél, és mindnyájan így végződnek: *szem, szom*. Ezek is egyéb aránt a' Szenvedő formának rendes Hajtogatását tartják, hanem csak az időknél formálásaikban téveszen különbséget ezen *sz* betű, mely hol *v*-re, hol *d*-re, vagy *t*-re változik. lásd Példából ez is világosabb lészén, minek-okaért végyük fel ezen idő szókat. *Elszem, iszom*.

Jelentő mód. Mostani idő.

E. <i>Elzem, eszel, eszik.</i>	<i>Iszom, iszol, iszik.</i>
T. <i>Elzünk, esztek, esznek.</i>	<i>Iszunk, isztok, isznak.</i>

Históriai Alíg múlt idő.

E. <i>Elzem vala, eszel vala. 'stb.</i>	<i>Iszom vala, iszol vala 'sat.</i>
---	-------------------------------------

Köz Alíg múlt idő.

E. <i>Evém, evél, evék.</i>	<i>Ivám, ivál, ivék.</i>
T. <i>Evénk, evétek, evének.</i>	<i>Ivánk, ivátok, ivának.</i>

Elmúlt idő.

E. <i>Ettem, ettél, evett vagy ett.</i>	<i>Ittam, ittál, ivott vagy itt.</i>
T. <i>Ettünk, ettetek, ettenek vagy ettek.</i>	<i>Ittunk, ittatok, ittanak vagy ittak.</i>

Régen múlt idő.

E. <i>Ettem vólt v. vala, ettél vólt v. vala.</i>	<i>Ittam vala vagy vólt, ittál vala v. vólt.</i>
---	--

Jövendő idő.

E. <i>Enni fogok, enni fogsz, enni fog.</i>	<i>Inni fogok, inni fogsz, inni fog.</i>
---	--

T. *Enni fogunk, -fogtok, -fognak.* *Inni fogunk, -fogtok, -fognak.*

Parantsoló mód. Eggy a' Foglaltató móddal.

Foglaltató mód. Mostani idő.

E. *Egyem, egyél, egyék v. egyen.* *Igyam, igyál, igyék v. igyon.*

T. *Együnk, egyetek, egyenek.* *Igyunk, igyatok, igyanak.*

Alíg múlt idő.

E. *Enném, ennél, ennék v. enne.* *Innám, innád, inná.*

T. *Ennénk, ennétek, ennének.* *Innánk, innátok, innák.*

Elmúlt idő.

E. *Ettem légyen, ettél légyen* *Ittam légyen, ittál légyen*
'sa't. 'sa't.

Régen múlt idő.

E. *Ettem vólna, ettél vólna* 'sa't. *Ittam vólna, ittál vólna*
'sat.

Jövendő idő.

E. *Evéndek v. ejéndek, ejéndesz,* *Ivándok v. ijándok, iján-*
ejénd. *dasz, ijánd.*

T. *Evéndünk v. ejéndünk, ején-* *Ivándunk v. ijándunk,*
detek, ejéndenek. *ijándotok, ijándanak.*

Határozatlan mód: Enni. Inni.

Személyeken: E. *Ennem, enned,* *Innom, innod, innia-*
ennie.

T. *Ennünk, enne-* *Innunk, innotok,*
tek, enniök. *inniök.*

Közlő szók.	Moftani idő: <i>evő, evén, éve.</i>	<i>Ivó, iván, iva.</i>
	Elmult idő: <i>evett.</i>	<i>Ivott.</i>
	Jövendő idő: <i>Evendő v.</i>	<i>Ivandó</i>
	<i>ejendő.</i>	<i>v. ijandó.</i>

Jegyz. 1. Ezen idő szóknak némelly idejeik vagynak a' *k* végű idő szóktól, máfok ifmét a' Szenvedő formától.

2. A' *v* és *j* betűknek egymással való fokszori felváltatások ezekben is elég világos.

3. Eggy hibás írás és szóllás adja elő itten magát. Ezen idő szónak: *iszom*, Határozatlan módjával közönlégesen így élnek: *innya*. Innya nintsen, hanem a' határozatlan mód: *inni*, rend szerént mint minden Magyar Idő szókban. Személyeken változtatva a' 3ik személy az eggyes számban: *Innia*, és ebből lett az *innya*. De értelmesen és a' Hasonlókból tett következés szerént szóllóknak 's íróknak ezt távoztatniok kell. Így élnek hibáson és eltekerve ez 3ik személyekkel fok Határozatlan módoknak. Szinte ilyen tetemes és tűrhetetlen hiba, hogy a' 3ik személyt, mely rendesen *ia*, *ie* végű, némellyek elfő és második személyekre is alkalmaztatják, kivált a' Rithmizálók szorultságból, mint eggy régi Énekben vagyon:

«*Siejs belénk uj szivet adnia.*
Szent Lelkeddel meg újítania,
Tiszta hittel ajándékoznia,
Add örökké színedet látnia.»

Tetemes hiba; a' ki az eddig mondottakra figyelmez, mind ezeket eltávoztatja, s könnyen is eltávoztathatja.

Hasonló Hajtogatások vagyon ezen elő adott idő szókkal *im'* e következőknek: *Fekszem, vagy feküszöm, Nyugszom, vagy Nyúgofszom, Alsom, vagy aluszom. Haragszom, vagy haraguszom, tfelekszem, vagy tfelekefzem.* 'stb.

Mind ezeket azért ujonnan leírni szűkfégtelen szapori-

tás vólna, hanem a' nevezetesebb és betűket változtató idejeiket előadjuk ugymint:

Köz Alíg múlt idő.

Fekvém, nyugvám, aluvám, haragvám, tselekvék, tselekvém. 'stb.

Elmúlt idő.

Feküdtem, nyugodtam, aludtam, Haragodtam v. haragudtam, tselekedtem.

Parantsoló mód.

Feküdj, nyugodj, aludj, Haragodj, vagy haragudj, tselekedj, tselekedd.

Foglaltató mód. Aligmúlt idő.

Feküdném, v. fekünném, nyugodnám, alunnám, Haragudnám, tselekedném, kednék.

Határozatlan mód.

Feküdni, v. fekünni, nyugodni, alunni, haragudni, tselekedni.

Közlő szók.

Mostani idő: Fekvő, nyugvó, aluvó, haragvó, tselekvő v. tselekedő.

Elmúlt idő: Feküdt, nyugodt, aludt, haragutt, haragodott, tselekedett.

A' Jövendő idő nem mindeniktől vagyon élésben; ez jó: tselekedendő.

V. Szakasz. A' Személytelen és fogatkozó idő szókról.

§. LXXXIV. Személytelen idő szónk is minékünk igen kevés vagyon. Illyenek ez egy néhányok : *Tetfzik, illik, fáj, kell, Használ,* és ezen időfzónak 3^{ik} személyje : *Vagyon,* vagy, *van,* mellyel azt fejezzük ki, a' mit a' Deákok ez egéffiz időfzóval : *Habeo,* a' Németek, *ich habe.* ifmét ennek tagadása : *nintfen, non habeo,* de a' melly a' több időkben amazzal eggyé léfzen.

Mind ezek többnyire bizonyos tekintetben személyesek is ; mert szinte úgy mondjuk : Tetfzem, tetfzel, tetfzik, illek, illesz, illik, kellek, kellesz, kell. Használlok, használsz, használál ; tfupán tfak ezeknek : *fáj* és illyen értelemben : *vagyon, nintfen,* nem élünk elfő személyjeikkel. Hanem a' mint ezek a' Névváltó szóknak adó efeteiket kívánják magok eleibe személyül : úgy ama többek is, azon személyes Névváltó szóknak adó efeteiket magok eleibe felvészik, és azokkal egy uj Hajtogatáft téfznek ; 's annyiban Személytelen idő szók is. Illyen értelemben személytelen ez az egy is : *Illet,* melly noha magában személyes is : *illetem, illetted, illeti,* mindazonáltal 4^{ik} vagy vádoló efettel Személytelenné is léfzen, mint : Engemet illet, Tégedet illet, ötet illeti, minket illet, titeket illet, őket illeti. E' személytelen idő szókban még egy vagyon meg jegyzéfre méltó, mellyben mi a' más nyelvek Személytelen idő szavaiktól különbözünk ; t. i. a' mint a' dolgok, mellyeket a' személytelen idő szók érdeklenek, lehetnek eggyes, vagy többes számban : úgy mi is a' Személytelen idő szóknak harmadik személyjeikkel, minden személyeken azon mód szerént élünk, mind az eggyes, mind a' többes számban. Láfsunk ezekből is egy pár példát gyakorláfnak okáért, még pedig minthogy ezek szóban forgóbbak : *vagyon,* vagy *van ;* és *nintfen* : láfsuk ezeket.

Jelentő mód. Mostani idő.

E. *Nékem, néked, nékie van vagy vagyon.*T. *Nékünk, néktek, nékiek van vagy vagyon.*

ismét:

E. *Nékem, néked, nékie vagynak vagy vannak.*T. *Nékünk, néktek, nékiek vagynak vagy vannak.*

Alíg múlt idő.

E. *Nékem, -ed, -ie* } *vala.*T. *Nékünk, -tek, -iek*

ismét:

E. *Nékem, -ed, -ie* } *valának.*T. *Nékünk, -tek, -iek*

Elmúlt idő.

E. *Nékem, -ed, -ie* } *vólt.*T. *Nékünk, -tek, -iek*

ismét:

E. *Nékem, -ed, -ie* } *vóltanak v. vóltak.*T. *Nékünk, -tek, -iek*

Jövendő idő.

E. *Nékem, -ed, -ie* } *léfzen v. lenni fog.*T. *Nékünk, -tek, -iek*

ismét:

E. *Nékem, -ed, -ie* } *léfznek v. lenni fognak.*T. *Nékünk, -tek, -iek*

Foglaltató mód. Mostani idő.

E. *Nékem, -ed, -ie* }
 T. *Nékünk, -tek, -iek* } *légyen.*

ismét:

E. *Nékem, -ed, -ie* }
 T. *Nékünk, -tek, -iek* } *légyenek.*

Alíg múlt idő.

E. *Nékem, -ed, -ie* }
 T. *Nékünk, -tek, -iek* } *vólna v. lenne.*

ismét:

E. *Nékem, -ed, -ie* }
 T. *Nékünk, -tek, -iek* } *vólnának v. lennének.*

Jövendő idő.

E. *Nékem, -ed, -ie* }
 T. *Nékünk, -tek, -iek* } *lejjend.*

ismét:

E. *Nékem, -ed, -ie* }
 T. *Nékünk, -tek, -iek* } *lejjendenek.*

Határozatlan mód.

E. *Nékem, -ed, -ie* }
 T. *Nékünk, -tek, -iek* } *lenni.*

Közlő szók.

E. *Nékem, -ed, -ie* }
 E. *Nékünk, -tek, -iek* } *lévén, lévő, lett, lejjendő, stb.*

Jelentő Mőd. Mostani idő.

E. <i>Nékem, -ed, -ie</i>	}	<i>nintsen, vagy nints.</i>
T. <i>Nékünk, -tek, -iek</i>		

ifmét:

E. <i>Nékem, -ed, -ie</i>	}	<i>nintsenek.</i>
T. <i>Nékünk, -tek, -iek</i>		

Alíg múlt idő.

E. <i>Nékem, -ed, -ie</i>	}	<i>nem vala.</i>
T. <i>Nékünk, -tek, -iek</i>		

ifmét:

E. <i>Nékem, -ed, -ie</i>	}	<i>nem valának.</i>
T. <i>Nékünk, -tek, -iek</i>		

Elmúlt idő.

E. <i>Nékem, -ed, -ie</i>	}	<i>nem vőlt.</i>
T. <i>Nékünk, -tek, -iek</i>		

ifmét:

E. <i>Nékem, -ed, -ie</i>	}	<i>nem vőltanak v. nem vőltak.</i>
T. <i>Nékünk, -tek, -iek</i>		

Jövendő idő.

E. <i>Nékem, -ed, -ie</i>	}	<i>nem leszzen v. nem fog lenni.</i>
T. <i>Nékünk, -tek, -iek</i>		

ifmét:

E. <i>Nékem, -ed, -ie</i>	}	<i>nem lesznek v. nem fognak lenni.</i>
T. <i>Nékünk, -tek, -iek</i>		

Foglaltató mód. Mostani idő.

E. *Nékem, -ed, -ie* } *ne legyen.*
 T. *Nékünk, -tek, -iek* }

ismét:

E. *Nékem, -ed, -ie* } *ne legyenek.*
 T. *Nékünk, -tek, -iek* }

Alig múlt idő.

E. *Nékem, -ed, -ie* } *nem vólna v. nem lenne.*
 T. *Nékünk, -tek, -iek* }

ismét:

E. *Nékem, -ed, -ie* } *nem vólnának v. nem lennének.*
 T. *Nékünk, -tek, -iek* }

Jövendő idő:

E.: *Nekem, ed, ie* } *nem lejjénd.*
 T.: *Nékünk, tek, iek* }

ismét:

Nekem, ed, ie } *nem lejjendenek*
Nékünk, tek, iek }

Határozatlan mód.

Nékem, ed, ie } *nem lenni.*
Nékünk, tek, iek }

Közlő szók.

Nékem, ed, ie } *nem volt v. nem lett, lejjendő 'sa't.*
Nékünk, tek, iek }

Illyen Hajtogatások vagyon a' fellyebb elő számlált idő szónak, mint: Nékem *fáj*, nékem *fájnak*. Nékem tetfzik. Nékem tetfzenek. Nékem illik, Nékem illenek. Nékem kell. Nékem kellenek. Nékem használ, Nékem használnak és ez egynek a' vádoló esettel: Engemet illet, Engemet illetnek. Mellyeknek példáikat ezekből akárki ki tfinálhatja.

Vagynak ezeken kívül olly valófágos Személytelen idő szavaink, mellyekhez semmi személy nem tétetik, hanem tfak magokban hajtogatathatnak a' 3^{ik} személyben.

Illyenek: Érzik, hallik, látfzik, meg efik, meg tetfzik (: *apparet* :). Meg válik, következik, történik 'sa't. és ezek: Hajnallik, világofodik, virrad, eftveledik, fetétedik, villámlik, tfattog, fagy, olvad 'sa't. Némellyeknek tulajdon nevező esetek vagyon, mint: elő, hó, jég efik, menny dörög, melly utófló egy szóvá is lett: mennydörög. Mindezeknek idejeik rend szerént változnak azon 3^{ik} személyben. A' vélek éléft pedig láfd a' szórakofgat. XXV. §.

§. LXXXV. Vagyon a' Magyaroknak olly idő szavok is, mellyben az elfő személy a' 2^{ik} személyre vitetik, és így az elfő személyben két személyek foglaltatnak egybe, melyek közzül az eggyik a' Mivelő személy, a' Nevező esetben, 2^{ik} az illetett személy a' vádoló esetben. p. o. Én lát-lak tégedet, Én szeretlek tégedet. Ebben tehát e' szótfka tétetik a' törfök után: *lak*, *lek* változás nélkül minden időnek elfő személyjében (: mert ez több személyekben nintfen is:) p. o.

Jelentő Mód. Mostani Idő: *lát-lak*, *szeretlek*.

Alig múlt idő: *látálak*, *szeretélek*.

Elmúlt idő: *lábbalak*, *szerettelek*.

Jövendő idő: *lát-ni foglak*, *szeret-ni foglak*.

Foglaltató mód. Mostani idő: *lábbalak*, *szeretselek*.

Alig múlt idő:

látnálak, szeretnélek.

Jövendő idő:

látándalak, szereténdelek tégedet, titeket.

§. LXXXVI. *Fogyatkozó idő szó* a' mi Nyelvünkben nem igen vagyon. Az eggy *Vonfzok, vonfzom* olyan, mellynek minden idejeivel nem élünk, hanem minthogy vele mindenben egyget ér és egyget téfzen ez idő szó: *Vonok, vonom*: leginkább annak idejeivel élünk. Lehet mind azonáltal ennek is szokottabb idejeit mind rendszerént formálni, mint: Mostani idő *Vonfzok, vonfzom*. Alig múlt idő: *vonfzék, vonfzám*, Elmult idő: *Vonfzottam*. Jövendő idő: *vonfzani fogok*. A' foglaltató mód. mostani idő: *vonfsszak, vonfsszam*. Alig múlt idő *vonfzanék, vonfzanám*. Határozatlan mód: *Vonfzani*. Közlőszó: *Vonfzó*.

Igazabban fogyatkozók ezek: *Jer, jerünk, jertek*, mellynek nints több része. Illyen: *Nints*, vagy *Nintsen*, láld fellyebb. Jövel, melly ebből rövidítettett: *jövj-el*, ettől: *el-jövk*, melly egéssz idő szó. *Nofza* parantfoló mód, de több ideje 's személlye nints. Így: *jöfzte T. sz. Jöfztetek*. Parantfoló mód és rövidítettett szóllás ebből: *Jöjj sze te, jöjjfzetek* vagy *jöjjetekfze tik*.

Jegyz. Ezekre: *Nofza, jöfzte* tudni kell, hogy Nyelvünkben hajdan a' Parantfoló mód e' végezet által is formáltatott: *fza, fze*, a' tárfas hangok szerént, melly ugyan már ma szokatlanná lett; de fennmaradt a' köznép szájában gyakrabban forgó né-melly szóban 's régibb könyveinknek eggyénéhány példáikban p. o. *Addfza*, mely a' nép szájában így hangzik: *aczeza, hozd-fza, hoczeza, da, fer. Keljse*, kefze: *recede. Neſze, en, capeſse*, hol e' nyújtó vagy kínáló szónak *ne*, tétetik utánna. Így ebben: *nofza*, e' serkentő szónak: *no! age, euge*. Így e' *jöfzte* is ebből vonatott rövidebbre: *jöjjſze te, veni tu*. Illyen Parantfoló Mód-nak példái a' Dávid 'Soltárinak Molnár Albert által szereztetett magyar verseikben. Mondjátokfza-meg énnékem. 'Sólt 58 v. 1.

És a 'Károli Gáspár Biblia-fordításában e' félék: *ékeűthet/ze-meg, foghat/za-meg* 'sa't. e' helyett: *ékeűthd, vagy ékeűtheld-meg.* 'sa't. *Lásd Jób 40. 5.* Ezekből az is világos, hogy ok nélkül kettőztetik az *sz-t* némelyek ezekben: *no/za* így *no/űza* és hogy hibás írás győzte győzte, e' helyett: *jőzte*.

§. LXXXVII. Vagyon mind ezeken kívül is egy különös Hajtogatások a' Magyaroknak, melyben mindenkor két idő szókat foglalnak egybe, és azokat párosan együtt hajtogatják, mint: *dúl, fúl, zűr, zavar, tfereg, tflatog, pereg, pattog* 'sa't. *Ezek többnyire Hármoniás idő szók* (: LXIX. §.:) és mindenkor arra valók, *hogy a' dolognak természetét, melyről a' szó vagyon, hangokkal is mintegy elevenen ki fejezzék.* Bővígések ezek a' Magyar beszédben, és két félék, ugy mint:

1. *Vagy mind a' két egybe foglalt idő szó, értelmes és külön is találtatható idő szó,* mint ezek: *Dúl-fúl, hány-vét, pereg-pattog, tfereg-tflatog, lotfog-fetleg, teng-leng, tóld-föld, tlorog-tlepeg, üt-vér, zeng-peng, zörög-morog.*

2^{or} *Vagy az egyik érthetetlen, és tflak a' hang kedvéért vétetett-fel,* mint: *is-vís, ireg-forog, izeg-mozog, lótfut, sürög-forog, tipeg-topog, tfleng-bong.* melyek között tflak az egyik, és az utóflón kívül mindenkor a' végflő érthető és magánofon találtatható idő szó. Akár értelmes, és igaz jelentéflű, akár tflak a' hang kedvéért felvétetett ilyen idő szók foglaltalsanak egybe: az mindenkor neveli és ékeűfi a' flzónak jelentéflét és a' Hajtogatásban mind az időknek, mind a' személyeknek változáflaikon rend flzerént együtt hajtogatattik, mint p. o. Jelentő Mód mostani idő: *Tfleng-gek-bongok, tflengeűflz, bongaffz, tfleng, bong.* Alig múlt idő: *tflengék, bongék.* Elmúlt idő: *tflengettem, bongottam.* Parantfl. Mód: *Tflengj, bongj.* Alig múlt idő: *Tflengnék, bongnék* 'sa't. Határozatlan mód: *Tflengeni, bongani.* Közlő flzó: *tflengő, bongó.* 'stb.

Jegyz. Ezek is 'Sidó eggyezéflre vagy hasonlatoflásra mutatnak. kiknek Nyelvkönyvőkben az ilyenek mondatnak Geminata specicseknek és egy flzová válnak, mint: *Gilgél, Gűlgál, Hithgal-gél* 'sa't.

XII. Rész. A' Közlő szókról.

§. LXXXVIII. A' közlő szók azon idő szóktól származott Név szók, melyeket már az idő szóknak Határozatlan Módokban elő adtunk: mint: váró, várván, várva 'sa't.

Jegyz. Ezek közlő szóknak mondathatnak azért, mert a' tfelekedetet, vagy szenvedést közlik másokkal. Köz szóknak is mondathatnak azért, mert ezeknek mind a' Név szókkal, mind pedig az idő szókkal vagyon közölségek és részefülések.

a) A' név szókhöz hasonlók annyiban, hogy ezek is a' Czikely szót felvélik, Ejtegetések vagyon, és mint Rávető szók a' Főnevekhez tétetnek, mint: a' látó szem, a' látó szemek. 'sa't. főt némelyek grádítokon is hasonlítatnak, mint: érthető, érthetőbb, legérthetőbb.

β) Az idő szókhöz hasonlók abban, hogy időt is jelentenek, vagyis az idő szóknak minden nevezetesebb idejeiktől származnak. p. o. *Mostani idő*: Látó, *Elmúlt idő*: Látott, *jövendő idő*: Látandó. És hogy szinte úgy mivelélt vagy szenvedést is jelentenek, vagyis mind a' mivelő, mind a' szenvedő idő szóktól származnak, mint: szerető, szerettető 'fa't.

§. LXXXIX. A' melyekről szóllanunk kell a' közlő szókban ezek: ugymint a' közlő szóknak számok, idejek, jelentések, Ejtegetések és hasonlítások.

1. A' közlő szóknak számok a' mi *Nyelvükben* öt a' Mivelő formában és ugyanannyi a' Szenvedő formában, mivelhogy valami lehet a' mivelő formában, ugyan az meg lehet a' Szenvedő formában is.

2. Ha ezeket elő számláljuk, idejek 's jelentések azonnal kitetfzik. t: i: A' mostani időtől vagynak ezek: Látó látván, látva (:videns:). Elmúlt időtől vagyon ez: Látott. melly mindenkor úgy vagyon, mint az idő szók elmúlt idejeknek 3^{ik} személyek. Ezt ha Deákul akarjuk kitenni, a' Szenvedő formának közlő szavával téffzük ki, mint: a'

látott dolog — res vífa. Sokat látott, hallott, próbált ember Homo ufu peritus 'sa't. Jövendő időből vagyón: látandó, de a' mivelő formától és mivelésképpen jelent, mint: vífurus. Kérendő: rogaturus. Szeretendő amaturus. 'sa't.

A' Szenvedő formától ifmét ilyenek és ennyin vagynak. Jelentékek is olyan, mint az idő szóknak, melyektől származnak, mint: láttató, quod videtur, láttatván, láttatva, melly gyakran egy ezzel: *vífus, vífa, vífum*. Láttatott az elmúlt időtől ez is vífus, vífa, vífum. Láttatandó a' Jövendő időtől *videndus, da, dum*.

Jelentékekről és a' vélek éléről láts még bővebben a' szóraköf. V. Részben.

3. Ejtegetések tfak egy a' névfóknak ejtegetésekkel, és mindenben úgy tartatnak, mint Rávető szók a' *ván, vén, va, ve* közlő szókat kivévén, mellyek semmi ejtegetést vagy változást nem szenvednek, hanem mindenkor egy formán vagynak.

4. Ezen változhatatlanokon kívül, a' többek, ha a' szükség úgy kívánja, a' Hasonlítást is meg engedik, még pedig minden grádítfokon, mint: fénylő, fénylőbb, leg fénylőbb; látható, láthatóbb, leg láthatóbb. kedveltető, kedveltetőbb, leg kedveltetőbb. 'stb. Hasonlítások is ugyanazon fellyebb elő adott Régulák szerént lészzen (:láfd XLIX. §.):

Jegyz. 1. Közlő szók mind ennyi számmal lésznek a' Ható hető és Míveltető idő szóktól is, főt fokak azok között közönféses Rávető szókká lettenek, mint: érthető, látható, érthetetlen, láthatatlan, halhatatlan 'sa't.

2or Az Elmúlt időbeli közlő szóról nevezetes az, hogy fokszor Főnévvé válik, a' Ragasztékokat felvéfzi, és azokkal minden Efetekén ejtegettetik, mint: az én kértemre, a' te kértedre, az ő kértére, *rogatu meo, vel ad rogatum meum, tuum, illius* 'sa't.

igy: éltém, holtom, vóltom, láttom 'st'b. Láfs többet ezekről is a' fzó rakosgat. Viki Rész.

3or A' jövendő időnek Közlő szavával való éléfben egy nevezetes hiba vagyon, melly az egéfsz országban közönléges, t: i: Ezen közlő fzó *andó*, *endó* formáltatik, a' mint látánk mind a' művelő, mind a' Szenvedő formáktól, mint: *olvasandó*, *olvasztatandó*, *kerefendő*, kerestetendő 'sa't. Mégis egynéhány Mivelő közlő fzókkal az egéfsz ország úgy él, mintha a' szenvedő formában volna. p. o. *Tisztelendő* a' művelő formának jövendő ideje, melly annyit téfzen, mint a' ki tisztelni fog máft és megegyez a' Deák *urus* végű közlő fzóval: *Honoraturus*, nem téfzi pedig azt: *Tiszteltetendő* *Honorandus*, melly a' Deák szenvedő formának *andus*, *endus* végezete. Ez a' hiba származott a' Deák *Reverendusnak* ezen Végezethez való közelítéséből, *Tisztelendő* melylyel ezt a' Nyelvek különblégeiket nem tudók öfzve habarták, 's fel is erefztették. De az illy időfzóknak: *Loquor*, *Revereor* 'sa't. a' Deákban más tulajdonfágok vagyon. Az ő *endus* végű közlő szavok mind a' művelő, mind a' szenvedő formában jelent. Magyarúl e' két formáktól különös közlő szavaink vagynak Igy: *imádandó*, annyi, mint a' ki máft fog imádni, *adoraturus*, nem *adorandus*, melly *imádatandó*. *Áldandó*: *benedictarus*, a' ki áldani fog, nem *áldatandó*, a' ki áldatni fog. Tetfzik e' ezeknek igaz értelmeket vissza állítani, vagy meg maradunk a' megörögzött hibában? Nyilván ezt vették észre némelly szemefebb Magyarok, kik ma e' helyett: *Főtisztelendő*, inkább írják: *Főtiszteletű* 'sa't.

XIII. Rész. A' Határozó szókról.

§. XC. A' *Határozó szók* olly hajthatatlan részei a' *beszédnek*, mellyek a' *Név*, közlő és idő szókhöz adatrán, azoknak jelentéseiket minteggy magyarázzák, és meg határozzák, mint igen szép, nagyon kitetfző, gyorsan jár. 'stb.

Ezek tehát változhatatlanok és akármelly öfzvekötésekben a' szók mellett egy formán állanak, hanemha hajláfok-

nak mondjuk azt, hogy fokban közzülök a' Hasonlításban grádítfokat vélsznek fel, azokon kívül is, melyek a' Hasonlítható Név szóknak minden grádítfaikból formáltathatnak; mint: szépen, szebben, legszebben, távol, távolabb, legtávolabb. A' Határozó szók is, mint a' Beszédnek többi részei *Fajokra* vagy *származásokra* nézve vagy Törfök szók, mint: *már, most*, vagy Ágazatok, mint: *immár, mostanában*. Formájokra nézve szinte úgy vagy: *eggyes szók*, mint: hol, vagy öfzvetett szók, mint: akárhol.

§. XCI. Hogy a' Határozó szók annyival jobban előadathassanak, megkülönböztetődhesenek és megítélthetessenek különb-különbféle képpen elosztják azokat: Eredetek 's Jelentések szerént.

Láfsuk mi is ezen osztályok szerént azokat

1^{ör} Eredetekre vagy származásokra nézve:

A' Határozó szók származnak a' beszédnek akármelly részeitől is, de leg inkább és leg többen

1^{ör} A' Név^{szóktól}. Minden Rávető Név szóktól vagy egy, vagy más végezettel Határozószók származnak. Illyen végezetek e' következők a' szokottabbak közzül:

á', é, Soká, eléggé kevésé, kevésbé, örökké, többé, ide való: továbbá, noha nem Név szótól.

ül, ül mint: balúl, balgatagúl, boldogúl, gonofzúl, szentül, irigyúl, jeleful, vakmerőül. 'sa't.

Ez *jól* így lett közönlégesé e' helyett *jóul*.

Főképpen minden *talan, telen*, vagy *atlan, etlen* végű Rávető szóktól mint: számtalanúl, szemtelenül, ártatlanúl, értetlenül, hallatlanúl, kelletlenül 'sa't.

Némelly Fő nevektől is, mint: gazúl, ebúl, emberúl, keresztúl, kutyául 'stb.

Igy a Nemzeti Nevektől is: Magyarúl, Németül, Olafzul, Tótul, Lengyelül 'sa't.

Jegyz. Némelly ilyen *talán, telen, atlan, etlen* végű Rávető szók, tflak magokban is ez *ul, ül* végezetnek felvétele nélkül határozószókká válnak, mint: haszontalan, büntelen, szüntelen, hirtelen, kéntelen, mezítelen, reménytelen, szertelen, méltatlan. (: A kik méltatlan szenvednek. 'stb. :) Ezek között mind azáltal némellyek az *ül ül* végeket is felvehetik; de *hirtelen, kéntelen* soha sem.

Illyen magokban határozó szókká váló Rávető szók: *gyalog*, mint *gyalogember, gyalog menni*. Hamar, mint: hamar munka, hamar enni, az elsőben Rávető szók, a' 2^{ik} ban határozó szók. *Ritkán szokott hamar munkába' jó lenni.*

án, én, Az a, e, végű Rávető. szóktól, mint: árván, drágán, furtfán, tisztán, szaporán, tarkán 'sa't.

Büfzkén, feketén, gyengén, görbén 'sa't. idevaló: igazán, méltán.

Némelly a, e, végű Főnevektől is így, vagy a' Ragafztékokkal mint: formán, korán, kényén, táján. 'sa't.

A' kifsebbítő szóktól: ótfkán, jótfkán, jobbatfkán, szépetfkén.

an, en, on, ön Így léfznek Határozó szók mindazon Rávető szókból, mellyek a' fellyebb előadott *ül, ül* végeket fel nem véfzik, mint bátran, gyakran, hamifan, böltfen, szépen, értelmefen, nemefen, józanon, titkon, szárazon, dölýföfön, örökföfön. 'stb.

Igy többnyire a' Hafonlító gráditfoktól: bátrabban, gyakrabban, szebben, kedvesebben 'sa't.

Némelly Főnevektől, mint: *jelen*, és igen fokak e' szóval: *képpen, ekképpen, akképpen* 'sa't. láfd alább és *módon* mimódon, illyen módon, mindenmódon, semmimódon, 'sa't. és *koron*, mikoron, akkoron 'sa't.

Más Határozó szóktól: majdan, mostan, régenten, mikoron, akkoron, mindenkoron. 'sa't. És a' mellyeknek vé-

gek: *lan, len*, mint: *addiglan, eddiglen, holtomiglan, végiglen, egészlen*. 'stb.

Jegyz. Fen forog a' Hangmértékes Vers írók között, vallyon az illy *n* végű határozó szók két *n*-el irásanak-é vagy tfak egygyel? Ha a' Hangra vigyázunk, nagyobbára Nemzetünknek szájában ez erősen és kettősen hangzik. Minek okáért engedni kell valamit a' Szokásnak és a' Sokaságnak. Olly természeti hangja ez a' Magyarinak, hogy ő ezt kettősen ejti, akár egy *n*-el akár kettővel légyen írva. Ellenben az idegenek ez által leg inkább meg elmertetik magokat, mivelhogy ők ezt a' beszédben rend fzerént kettősen nem ejtik. Lásd fellyebb XXXII. § 4. sz. és alább a' Verf írást.

*f*t. Némelly *s* végű Rávető szóktól, mint: képeft, örömeft, oldalaft, egyeneft. idevaló: mihelyeft. Idő szóktól mint: bizváft, fogváft, szemlátomáft. ide való: mindjáráft, egyjáráft.

Jegyz. Ez az *aft*, *eft* végezet nagyon kiefett a' vele éléfből, hanem gyanítani lehet, a' mint Kalmár György ítél, hogy utánok téve ezt ifmét *ül, ül* ezekből lettek az illy Özfvezdedéft jelentő határozó szók: mindenestül, feregeftül, házaftül, népeftül. 'stb.

2^{or} A' Névváltó szóktól igen sokak. Illyenek mind azok, mellyek ezekből rakatnak öfzve: *az, ez, melly, mi* 'sa't. és ezekkel: *képpen, módon* 'sa't. mellyeket láfs a' magok jelentéfeikben XCII. §.

3. A' közlő szóktól, kivált *a' ván, vén, va, ve* végekkel gyakran úgy élünk, mint határo ó szókkal. p. o. nyilván, lopva, fietve, fogva, múlva 'sa't.

A' közlő szóktól léfznek leginkább ezek is, mellyeknek végek: *lag, leg*, mint: futólag, múlólag, láthatólag, dülőleg, eggyezőleg, függőleg (:perpendiculariter:) onnan függőleges: perpendicularis.

Néha Név szóktól is, mint: felesleg, mellefleg, oldalaf-lag, ujjlag 'sa't. más határozó szótól, mint: vízszontag.

4er Az Előzetgető 's követgető szóktól mind azok, mellyek ezekkel rakatnak öfzve:

ban, ben. alatonban, azonban, folytatában, hirtelenében, hevenyében, különben.

felé. melly felé, be felé, ki felé, alá felé, fel felé, le felé, jobb felé, bal felé 'sa't.

ig eddig, addig, ameddig, fokáig, végig, úntig, vefztig, 'stb. láfd alább különöfön.

ra, re, erre, arra, amarra, merre, jobbra, balra, hátra, előre. 'stb. *lásd különösön.*

ról, ről alólról, elülről, felülről, közelről, kívülről, belől-ről 'sa't.

val, vel. éjjel, nappal, eftve (:eftvel:) reggel 'sa't. így több követgető szók is.

II. A' Határozó Szók Jelentésekre nézve.

§. XCII. Jelentésekre nézve a' Határozó szók ifmét különb különb félek, mert némelleyek szóllanak a' Törté-netnek helyéről, máfok annak idejéről, némelleyek a' dolog-nak számát, rendét, mivóltát, nagyságát, hasonlatofságát, nagyobbítálat, vagy kifsebbítélet jelentik. Némelleyek kér-déft, vagy arra való feleletet, erőfítéft vagy tagadáft fog-lalnak magokban.

Ez fzerént vagynak:

1. Helyhatározó szók.

a., E' kérdéfre *Hova,* vagy *Hová?* akarhova, valahova, fehova, máfhova, egyebüve, eggyüve, mindenüve, tova, tovább, leg tovább, ide 's tova, téstova. Ide valók: ide, oda, amoda, emide, hátra, melsze, le, öfzve, víffza.

b. E' kérdésre *Hol?* ahol, ehol, imhol, akárhol, valahol, néhol, fehol vagy fohol, távol.

Ezekhez közelítenek: alól, utól, utólb, leg utólb, elől, belől, bellyebb, lég bellyebb, fel, felől, felül, fellyebb, leg fellyebb, hátul kívül, killyebb, leg killyebb, közel, közelebb leg közelebb, széllyel, széllyelebb, leg szélyelebb.

Ide valók: itt, ott, amott, emitt, holott, akár holott, valaholott, imitt amott, másutt, mindenütt, együtt, egyébütt.

Jegyz. 1. Ezen Helyben lételt jelentő szóból *itt, ott* vagyon az a' Végezet is, mellyel élünk némelly, kivált *r* végű Városoknak Neveik után, mint: Kolosvárott, vagy Kolosvártt. Fejérvárott, vagy Fejérvártt. Győrött, Győrtt, Szathmártt. 'sa't.

2. Ezen *t* végezetből vagynak ezek is: helyett, vagy helytt, egy helyett, egyhelytt, fokhelyett, fok helytt, mihelytt, mihelyett, közepett. Sőt ezen követgető szók is, mellyek mind helyben való lételt jelentenek: alatt, előtt, felett, megett, mellett, között, körülött.

Az elsőbbekhez járúlnak: Hon? itthon, otthon, itten, ottan, leg ottan, ben, fen, kinn.

c. E' kérdésre *Honnan?* onnan. innen, amonnan, emin-nen, akárhonnan, valahonnan, fohonnan, vagy fehonnan, egyébünnen, együnnen, másunna, mindenünnen, fokhelyünnen, meffzünen.

Ismét: Honnét: onnét, innét, amonnét, eminnét 'sa't.

Jegyz. hibás szók: onnand, innend 'sa't.

d. E' kérdésre: *merre?* erre, arra, amarra, emerre, hátra, előre, jobbra, balra, akármerre, valamerre 'sa't.

e., E' kérdésre: *merről?* erről, amarról, akármerről, valamerről, meffziről 'sa't.

f) E' kérdésre *melly felé?* bé felé, fel felé, le felé, ki felé, jobb felé, bal felé, akármelley felé, valamelley felé, minden felé, hátra felé, vissz felé, elő felé 'sa't.

g. E' kérdésre: *Mezen*: ezen, azon, amazon, emezen 'sa't.

II. Időhatározó szók.

a., E' kérdésre *Ha?* (: quando obfolet. Ha adod meg kéréfünkét? Uram! ha léfz ennek vége?:) néha, foa, valaha, mindenha, néhanéha.

Ide valók: e' mostani időt határozó szók: ma, már, immár, most, mostan, mostanában, éppen most, tfak most, jelen.

Elmúlt időt határozó szók: tegnap, tegnap előtt, ez előtt, minap, hajdan, minapában, hajdanában, régen, régenten, néha napján, tavaly, harmad éve, negyed éve, vagy harmad éha, negyed éha 'sa't.

Jövendő időt határozó szók: majd, holnap, holnap után, ez után, azután, ofztán, mindjárt, mindjáraft, azonnal, egybe, tüftént, egyfzeribe, izibe, minden órán, ezentul, vagy ezentül, végre, végezetre, utóljára, fokára, valahára, jövendőben, idővel, még 'sa't.

Határozatlan idő: azonban, ottan-ottan, azonközben, gyakran, gyakorta, ritkán, éjjel-nappal, kélőn 'sa't.

b. E' kérdésre: *Ha ólta?* miólta? azólta, reggel ólta, dél ólta, eftve ólta, éjtízaka ólta, tegnap ólta, eftve ólta, egy nap ólta, egy hét ólta, egy hónap ólta, efttendő ólta, fok efttendők ólta, régólta 'sa't.

Jegyz. Roffz szóllás: azóltától ólta, egyhéttől ólta, 'sa't. mert nem mondjuk: mitől ólta, hanemtfak: *miólta*.

c. E' kérdésre: *mitől fogva?* attól fogva, ettől fogva, reggeltől, déltől, eftétől fogva, efttendőtől, fázadoktól öröktől fogva 'sa't.

Jegyz. E' szó: *fogva*, tulajdonképpen közlő szó, és akkor ezt kívánja maga előtt: *nál, nél*, nyelénél fogva 'sa't.

d. E' kérdésre: *mikor?* akkor, ekkor, amakkor, akár-

mikor, valamikor, egykor, egyébkor, mindenkor, ilyenkor, olyankor, néhánykor, ollykor, némellykor, jókor, rosszkor, hajnalkor, viradtakor, éppen délkor, egyg órákor, két 's több órákor, alkonyodáskor, éjfélskor 'sa't.

Jegyz. Ezek néha ezt a végezetet is felvélszik: on, akkoron, ekkoron 'sa't. Ide való: korán, későn 'sa't.

e., E' kérdésre: míg ?, meddig ? eddig, addig, amaddig, sokáig, mindéltig, mely az *l* kihagyásával: *mindétig*, az *é* helyett *i*-t mondóknál: *mindítig*. ideig, óráig, napéftig, ekkoráig, élsztendeig, hóltig, váltig, az *l* elhagyóknál: *vátig*, végig, virradtig, úntig, velsztig; (: ma közönségesen: velszteg. :)

Jegyz. 1. Ezekben a Hasonló következeftől fokot eltekertek: látni való, hogy mind ezek vagynak e' követgető szóval: *ig*, *usque*, *tenus*, mely rövid *i*, mégis fokakat *é*-re változtattak, mint: mindég, meddég, eddég, 'sa't, vagy rövid *e*-re, mint: velszteg ezek helyett: mindig 'sa't. Másokban az *i*-t meghúzzák némellyek, mint alig, e' helyett: alig. 'sa't. Jól tselekszi, ha ki a' hasonló következés mellett marad, *míg* hollú, mivel két *i*-ből vagyon: miig.

2. Ezeknek gyakran utánok tételik e' szótagotfka: *lan*, *len*: addiglan, míglen, eddiglen, hóltomiglan, hóltodiglan 'sa't.

III. Számhatározó szók.

a, E' kérdésre: hányan ?, ketten, hárman, négyen, öten, hatan, heten, nyólczan, kilenczen, tizen, tizeneggyen, tizenketten 'sa't. húszan, harminczan, negyvenen, százán, ezere, kevesen, fokban, többen 'sa't.

b. E' kérdésre: hányszor ? mennyiszor ? annyszor, ennyiszor, amennyiszor, ahányszor, akárhányszor, valahányszor, akármennyiszor, valamennyiszor, sokszor, egyszor, kétszer, háromszor, négyyszer, tizszer, hússzor, harminczszor, negyvenyszer, százszor, ezerszor, egyetlenegyszer, egynéhányszor, többszor, számtalanszor, gyakran, gyakorta.

IV. Rendhatározó szók.

a) *E' kérdésre: Hányadszor?* először, másodszor, harmadszor, negyedszer, ötödször, hatodszor, hetedszer, nyolczadszor, kilenczedszer, tizedszer, tizenegyedszer, hufzadszor, századszor, ezerszer 'sa't.

Igy: *Hányadikszor?* másodikszor, harmadikszor, negyedikszor, ötödikszor, ötvenedikszor 'sa't.

b. *E' kérdésre: Hányanként?* egyenként, kettőnként, háromnként, négyenként, ötőnként, hatonként, hetenként, hufzanként, százanként, ezrenként, feregenként, fejenként, szálanként, szemenként 'sa't.

c. *Ide való e' kérdésre: mint, miként?* eként, aként, málként, egyébként, páronként, lafsanként, óránként, naponként éjjelenként, elztendőnként, hólnaponként, hetenként 'sa't.

Ide való: önként, alkalmasint, szerént, a' szerént, e' szerént, azon szerént.

V. Mivóltot, minéműléget, módot határozók.

a. *E' kérdésre: Miképpen?* ekképpen, akképpen, azonképpen, ezenképpen, akármiképpen, valamiképpen, egyképpen, egyébképen, fokképpen, másképpen, femmiképpen, mindenképpen, voltaképpen, valahányképpen, annyiképpen, akárhogyképpen, elegendőképpen, kiváltképpen, főképpen, hasonlóképpen, ellenkezőképpen, állandóképpen, belsőképpen, külsőképpen.

b., *E' kérdésre: Hogy? Hogyan?* úgy, így, akárhogy, valahogy, sohogyfem, akárhogyan, valahogyan, imigy-amúgy.

c) *E' kérdésre: Mímódon?* azonmódon, ilyenmódon, femmi módon, mindenmódon, akármi módon, valami módon.

VI. Hásonlítóft határozó szók.

Ekképpen, akképpen, szinte, szintén, a' fzerént, azon fzerént, mint egy, inkább, leg inkább, többnyire, leg többnyire, szinteúgy, úgy szinte, nem kevésbé, nem különben, eggyaránt, ellenben 'sa't.

VII. Nagyobbitáft vagy kifsebbitéft határozó szók.

Igen, melly igen, olly igen, felette igen, felettébb, telylyefséggel, nagyon, igen nagyon, éppenféggel, jobbadán, nagyobbadán, jobbára, nagyobbára, nagy rélzént, többnyire 'sa't.

VIII. Kifsebbitéft, vagy meg-fzorítáft határozó szók.

Kevélsé, kevésbé, leg alább, kitfynybe, alig, tfak alig, valamennyire, tfak nem, röviden, summáfon, egyy summában, tfak, különben, főt, halkal, lafsatfkán, jobbatfkán, egyéb aránt, tfakugyan, ugyantfak, málként, egyébként.

IX. Súrgetéft határozó szók.

No, nofza, rajta, frifsen, gyorsan, egyfzerre, egyy fzivvel-lélekkal, egyfzerfmind, fzaporán, fietve, fietféggel, aló.

X. Ujra kezdéft határozó szók.

Ifmét, ifmétlen, megint, meg meg, ujra, ujonnan, tovább, továbbá, vizfont, vizfontag, ujólag, vizfza, ofztán.

XI. Kérdéft határozó szók.

Miért, mi okon, mint, mi képpen, mi módon, mi formán, hogy hogy, hogyan, mit, mi dolog? hogyne, ugye, mennyi mi végre, mennyire, hogy, vallyon, hát, nem-e, nemdenem, igaz-e? 'sa't. láfd minden számokban a' kérdéseket.

XII. Erőfítést határozó szók.

Bizony, úgy, bizonyára, kétféleg kívül, kétféleg nélkül, igen, igenis, bizonynal, bizonyoson, éppen, valófággal, éppenféggel, igazán, tudni illik, tellyefséggel, minden bizonynal, valóban, nyilvánfággal, úgyám, helyefen, természetel, fzükfégelképpen.

XIII. Tagadást határozó szók.

Nem, éppen nem, tellyefséggel nem, femmiképpen nem, fem, soha, soha fem, hamisan, nem igen, nem még, még fem, azért fem, hijába, lehetetlen, hafzontalan 'sa't.

XIV. Kételkedést határozó szók.

Talám, tám, nétalám, nétalámtán, vallyon, nehogy nyilván.

XV. Öszveszedést határozó szók.

Eggyütt, eggyízerfmind, öszvesféggel, mind öszve, feregef-tül, népeftül, gyermekeftül, házaftül, pároftül, mindeneftül, apróftul-tfepróftül, 'sa't. és minden ilyen végezetek. Lásd fellyebb XCI. §.

XVI. Kettőztetett Határozó szók.

a., A' mellyek magokban változhatatlanúl kettőztetődnek, mint: elébb elébb, lafsan lafsan, jobban jobban, inkább inkább, közbe közbe, ottan ottan, tovább tovább.

Ide valók a' Rendelő számok: ketten ketten, hárman hárman, négyen négyen, öten öten, hatan hatan, 'sa't. tizen tizen, húfzan húfzan, fzázan fzázan, ezeren ezeren, főt maga az eggy szám is: eggyen eggyen.

b., a' mellyek változással kettőztetődnek, mint: firól fira, napról napra, szóról szóra, házról házra, többről többre, elztendőről elztendőre, végről végre, szerezint szerte, réges régen, elébb tovább, tél túl, hova tovább, örökkön örökké, ide 's tova, félig meddig, fel 's alá, éjjel nappal, kívül belől, helyből helybe, úton útfélen, öfzve vissz, hébe hóba, hébe korba, végtől végig 'sa't.

A' Határozó szóknak Használtatok: tova, tovább, leg tovább, belől, bellyebb, leg bellyebb, fel, fellyebb, leg fellyebb, kívül, killyebb, leg killyebb, külön, különb, leg különb (: melly két végfő Rávető szó:) utól, utólb, leg utólb.

XIV. Rész. Az előzgető és Követgető szókról.

§. XCIII. Az *Előzgető és követgető* szók a' beszédnek olly hajthatatlan részei, mellyek más szóknak eleikbe, vagy utánok szoktak tétetni, a' végre, hogy vagy azoknak jelentéseiket neveljék, vagy valamelly környüállásokat világosítják. Ezen rendbéli szók tehát két félek, ugymint: *Előzgető szók*, mellyek az idő szóknak elejekbe tétetnek és *követgető szók*, mellyek a' Név szókat mindenkor követik.

Jegyz. Más Nyelvekben ezek tfak *Előzgető* szóknak (Præpositio) mondatnak, mivel azon nyelvekben a' szóknak mindenkor elejekbe tétetnek és azokat meg előzik.

De a' magyar nyelvben máf képpen vagyon a' dolog, mert ebben némely *Előzgető* szók az *Idő* szóknak ugyan elejekbe tétetnek, de a' *Névváltó* és *Név* szóknak mind az e' félek mindenkor utánok tétetnek, főt velek egybekaptsoltatván, minteggy eggy szóvá válnak. Ezen az okon mind a' két nevezetet szükség meg tartani, minthogy azok az idő szókat meg előzik, ezek pedig a' Név szókat követik.

§. XCIV. Azon *Előzgető* szók mellyek az idő szóknak elejekbe tétetvén, velek öfzvetett idő szókat formálnak, az ő

betű rendjek szerént kiváltképpen ezek: (:láfd fellyebb is LXX. §. :)

<i>Alá, infra, sub</i>	<i>előtte prae, ante</i>	<i>külön se seorsim</i>
<i>Alatt, subtus, fupter fel, ad</i>		<i>le, de</i>
<i>Alól, ab infra, de- felé, versus</i>		<i>meg, ad, per</i>
<i>subtus</i>		
<i>Által, trans, per</i>	<i>felett, super</i>	<i>mellé, ad</i>
<i>bé vagy be, intra, felül, supra</i>		<i>mellette, ad</i>
<i>intro</i>		
<i>belé, intra, intro</i>	<i>hátra, re</i>	<i>oda, ad, trans</i>
<i>benn vagy benne, in, hozzá, ad</i>		<i>öszve, con</i>
<i>intus</i>		
<i>egybe, una, cum, ki, ex</i>		<i>rajta, super, in</i>
<i>con</i>		
<i>együtt, una, simul</i>	<i>kivül, praeter, extra</i>	<i>reá, ad, in</i>
<i>el, de, a</i>	<i>környül, circum</i>	<i>széllyel, dis</i>
<i>elé vagy elő, pro ad</i>	<i>körül, circum</i>	<i>utánna, post</i>
<i>eleibe, prae, ante</i>	<i>közben, inter</i>	<i>utól, post</i>
<i>ellene, aduerfus, con-</i>	<i>közte, v. közöttte, inter</i>	<i>vissza, re, retro</i>
<i>tra</i>		
<i>elől, prae, ante,</i>	<i>közzé, inter.</i>	
<i>coram</i>		

Jegyz. 1. Ezen Előzgető szók nem mindnyájan Követgető szók is egyfzerfmind, mert:

a., Ezek: *el, meg*, olly szók, mellyeknek magokban értelmek nintsen, hanem az idő szókhoz adatván, azoknak értelmeket nevelik. Nevezetesen *el* helyből helybe mozdítáft vagy mozdúláft téfzen. *Meg* öregbítést, igyekezetet, tellyefítést jelent.

β. *Benne, egybe, eleibe, ellene, előtte, felette, hozzá, közbe, vagy közben, közte vagy közöttte, mellette, utánna* követgető szók ugyan; de azoknak nem törfökök, hanem vagy *a'* Név-váltó szóknak harmadik személyekkel, vagy más követgető szóval egybe köttetett szók.

2or Ezen Előzgető szók is nem tartják meg mindenkor 'az elől lételt, mert mindjárt a' Parantfoló módban és némelly Rakosgatásokban is az idő szóknak utánnok tétetnek; mint: *hoz-d-ki, t/felekedd-meg, add-által*. 'sa't. Lásd bővebben a' szó-rakosg. XXXVII §.

3. Hajdan szokásban vólt azon egy idő szónak eleibe két előzgető szókat is tenni, mint: *el bé-mégyek, el-ki, el-fel* 'sa't. de ma ez nints többé szokásban.

§. XCV. A' valóságos követgető szók azok, a' mellyek mind a' személyes Név váltó szóknak Ragasztékjaikat utól vészik fel, mind a' Név szókat mindenkor követik, és nem előzik. Ezek ifmét két félek, úgy mint: *Elválhatók* és *Elválhatatlanok*.

Elválható követgető szók azok, mellyek magokban különösen vétetvén is jelentő és érthető szók, a Név szóknak is meg szakasztva tétetnek utánnok, és vélek egy szóvá nem léfznek, sem magánhangzójokat nem változtatják. Ilyenek e' következők.

<i>Alá, infra, sub</i>	<i>felé, versus, versum</i>
<i>Alatt, subtus, subter</i>	<i>felett, super</i>
<i>Alól, abinfra, de subtus</i>	<i>felől, averfus</i>
<i>Által, trans, per</i>	<i>helyett, loco</i>
<i>Aránt vagy eránt: erga, e</i>	<i>kívül, praeter, extra.</i>
<i>regione</i>	<i>körül v. körülött, circa, circum.</i>
<i>belé, intra, intro</i>	<i>közepett, in medio</i>
<i>benn, vagy benne, in, intus</i>	<i>közzé, intra, intro</i>
<i>belől, ab, in, e.</i>	<i>között, inter</i>
<i>ellen, contra, adversus e</i>	<i>közzül, ex, ab, de.</i>
<i>regione</i>	<i>megé. pone</i>
<i>elő, ante, prae</i>	<i>megett, pone</i>
<i>előtt, ante, coram</i>	<i>megül, a pone</i>
<i>elől, a coram</i>	

§. XCVI. A' követgető szók is a' Név váltó szóknak Ragasztékjaikkal egygyeűlnek, a' fellyebb (:LXI. 's et-től §.) előadott Régulák és a' tárfas hangok fzerént. Az Elválható követgető szók közzűl ezek véfzik fel a' Ragasztékokat: ugymint:

Egyesszám.

En alám, Te alád, ő alája
Én alattam, Te alattad, ő alatta.
En alólam, Te alólad, ő alóla.
Én általam, Te általad, ő általa.
Én erántam, Te erántad, ő eránta.
Én belém, Te beléd, ő beléje.
Én bennem, Te benned, ő benne.
Én belőlem, Te belőled, ő belőle.
Én ellenem, Te ellened, ő ellene.
Én előm, Te előd, ő elője v. eleje.
Én előttem, Te előttd, ő előtte.
Én előlem, Te előled, ő előle.
Én felém, Te feléd, ő feléje.
Én felettem, Te felettd, ő felette.
Én felőlem, Te felőled, ő felőle.
En helyettem, Te helyettd, ő helyette.
En kívülem, Te kívüled, ő kívüle.
En körüllem, Te körültd, ő körülle.
En környülem, Te környütd, ő környüle.
En közepettem, Te közepettd, ő közepette.
En közzém, Te közzéd, ő közzéje.
En közöttem, Te közöttd, ő közötte.
En közzülem, Te közzütd, ő közzüle.
En megém, Te megéd, ő megéje.
En megettem, Te megettd, ő megette.
En megülem, Te megütd, ő megüle.

Én mellém, Te melléd, ő melléje.
Én mellettem, Te melleted, ő mellette.
En mellőlem, Te mellőled, ő mellőle.
Én miattam, Te miattad, ő miatta.
Én rajtam, Te rajtad, ő rajta.
Én reám, Te reád, ő reája.
Én utánnam, Te utánad, ő utánna.

Töbesszám.

Mi alánk, Ti alátok, ő alájok.
Mi alattunk, Ti alattatok, ő alattok.
Mi alólunk, Ti alólatok, ő alólok.
Mi általunk, Ti általatok, ő általok.
Mi erántunk, Ti erántatok, ő erántok.
Mi belénk, Ti belétek, ő beléjek.
Mi bennünk, Ti bennetek, ő bennek.
Mi belölünk, Ti belőletek, ő belőlök.
Mi ellenünk, Ti ellenetek, ő ellenek.
Mi előnk, Ti előtök, ő előjük vagy elejek.
Mi előttünk, Ti előttetek, ő előttök.
Mi előlünk, Ti előletek, ő előlök.
Mi felénk, Ti felétek, ő feléjek.
Mi felettünk, Ti felettetek, ő felettek.
Mi felölünk, Ti felőletek, ő felőlök.
Mi helyettünk, Ti helyettetek, ő helyettek.
*Mi kívülünk, Ti kívületek, ő kívülök vagy: én ki-
vülöttem 'sa't.*
*Mi körülünk, Ti körületek, ő körülök vagy: én kö-
rülöttem 'sa't.*
*Mi környülünk, Ti környületek, ő környülök vagy
én környülöttem 'sa't,*
Mi közepettünk, Ti közepettetek, ő közepettek.
Mi közzénk, Ti közzétek, ő közzéjek.

Mi közöttünk, Ti közöttetek, ő közöttök.
Mi közülünk, Ti közöttetek, ő közülök.
Mi megénk, Ti megétek, ő megéjek.
Mi megettünk, Ti megettetek, ő megették.
Mi megülünk, Ti megületek, ő megülök.
Mi mellénk, Ti mellétek, ő melléjek.
Mi mellettünk, Ti mellettetek, ő mellették.
Mi mellőlünk, Ti mellőletek, ő mellőlök.
Mi miattunk, Ti miattatok, ő miattok.
Mi rajtunk, Ti rajtatok, ő rajtok.
Mi reánk, Ti reátok, ő reájok.
Mi utánunk, Ti utánatok, ő utánok.

Jegyz. 1. A' többek az Elválhatók között a' Ragasztékokkal nem eggyesülnek és vagy nem is köttetnek a' személyes Név-váltó szókhöz, vagy ha azokat felvéstik is, más követgető szókkal segítettnek, mint: *nélkül*, én nálam nélkül, te nálad nélkül, ő nála nélkül, mi nálunk nélkül, ti nálatok nélkül, ő nálók nélkül. *Innen*. Én rajtam innen, te rajtad innen, ő rajta innen, mi rajtunk innen, ti rajtatok innen, ő rajtok innen. *Képezt* Én hozzám képezt, te hozzád képezt, ő hozzá képezt; mi hozzánk képezt, ti hozzátok képezt, ő hozzájok képezt. Én rajtam *kerefstül*, te rajtad *kerefstül*, ő rajta *kerefstül*; mi rajtunk *kerefstül*, ti rajtatok *kerefstül*, ő rajtok *kerefstül*. Így én hozzám *közel*, Én reám *nézve*, Én rajtam *túl*. 'stb. És némelyek ezek között elől is lehetnek, mint: innen rajtam, *kerefstül* rajtam, közel hozzám, *túl* rajtam.

A' követgető szókhöz számláltatnak mind azonáltal a' Név szókkal való öfveköttetésekért. Lásd alább.

2. Ezek a' Ragasztékok a' Czikkely szót soha sem véstik fel, de a' Név-váltó szóknak személyjeik gyakran elmaradhatnak, mint: alám, alattam, erántam, belénk, ellenetek, előttök. 'sa't.

3. A' 3ik személynék ez a' végezete az eggyes számban *ja*, *je* gyakran elmaradhat, mint: alá, belé, felé, közzé, megé, mellé, reá, noha tellyesen ezzel volna *ja*, *je*, mint: alája 'sa't.

4. Ezek a' Ragasztékok nem is ejtegettetnek semmi eseteken a' Név szó módjára, kivéven ezt: *bennünk, bennetek*. Mellyeknek 4ik vagy vádoló esetekkel *bennünket, benneteket*, úgy élünk, mint: *minket, titeket*.

5. Ezekben: *alólam, felőlem, előlem, belőlem, kívülelem, körüllem, környülelem, közzülelem, mellőlem*, az *l* szeretők az utolsó *l*-t meg kettőztetik, de nem szükféges. *Lájd fellyebb XXXII. § 3. sz. d.*

6. *Megé, megett, megül* több személyekben meg avúlt és nem igen van szokásban. holott minden személyeket felvélsen.

§. XCVII. A' Név szók után tételekben ezen Elválható követgető szóknak, igen kevés különbség vagyon, ugymint:

1. Nevező Esetet kíván maga előtt. mind az Eggyes, mind a' Többes számban ez a' 36: alá, alatt, alól, által, eránt, ellen, előtt, elől, felé, felett, felől, helyett, körül, környül, közzé, közepett, között, közzül, megé, megett, megül, mellé, mellett, mellől, miatt, után. Formán, gyanánt, képpen, módon, múlva, nélkül, ólta, szerént, táján, mint p. o. Az ég alá, az ég alatt, az ég alól, az ember eránt, az ember által, az ember ellen, a' Nép előtt, a' tűz elől, a' tűz felé, a' tűz felett, a' vizek felől, a' vizek helyett, a' vizek körül, a' város környül, a' fereg közzé, a fereg között, a' fereg közzül, a' ház megé, a' ház megett, a' ház megül, a' fal mellé, a' fal mellett, a' fal mellől, a' pénz miatt, a' pénz után, Vitéz formán, ló gyanánt, vitéz képpen, vitéz módon, vitéz módra, elztendő múlva, élfz nélkül, lok idő ólta, irás szerént, az erdő táján, tavasz táján 'sa't.

Jegyz. 1. *környül, környülött, körülött*, helyett igen tfak ezzel élünk: *körül, közepett helyett: középen*, a' ház középen.

2. *Formán, képpen, módon* néha eggy szóvá válnak, mint a' határozó szókban.

3. *Módra* néha Ragasztékot vélsen fel, mint: *bús bika módjára*. 'sa't.

4. *Múlva, óta*, csak időről mondatik. *táján* leginkább Helytégekről, időről, vagy akármelly nevezetes helyről.

5. A' Cikkelyszó ott legyen e vagy ne legyen, azt a beszéd határozza meg p. o. étel előtt jött, az étel elől futott-el.

2^{or} A' 3^{ik} személynek Ragasztékjával mind azonáltal majd mind ezek felvehetnek Adó esetet is. p. o. A' fának alája, alatta, alóla, a' víznek ellene, az embernek előtte, a' lónak előle, a' háznak közepette. A' Királynak alatta, az Ellenfégnak feléje. 'sa't. És illyenkor elől is lehet a' követgető szó, mint: előtte az ellenfégnak. 'sa't. Sőt a' több személyek is felvehetik ugyan ezen adó esetet, némelly világosítáfokban, mint: utánnam vagy *nékem*. Nintsenek ők néktek alattatok. 'sa't.

3. Ez a' 9. *belől, kívül, fogva, innen, képeft, keresztül, közel, nézve, túl*, a' Név szókat egyenesen magokhoz nem vélszik, hanemha előre más követgető szókkal segítettnek az Elválhatatlanok közzül. nevezetesen:

α., *Ez az öt: belől, kívül, keresztül, innen, túl az elválhatatlanok közzül ezeket kívánja maga előtt: an, en, on, ön, ün, 'sa't.* p. o. A' Házon belől, a kerten kívül, az erdőn keresztül, a' Tiszán innen, a Dunán túl. Ezek a' Határozó szókból lett eredeteket és ugyantfak Határozó jelentéseket árúlják el. Illyen ez is néha által, mint a' Városon által 'sa't.

β. *Fogva, midőn követgető szó, ezt kívánja maga előtt: nál, nél, mint: fülénél fogva. Midőn pedig időt határoz, tól, től, mint: ez naptól fogva, reggeltől fogva. 'sa't. lásd fellyebb.*

γ., *képeft, közel ezt kívánják magok előtt: hoz, hez, mint az időhöz képeft, a' toronyhoz közel.*

δ., *Nézve, ezt kívánja maga előtt ra, re, vagy a' személyekben reám, mint: reám nézve, erre nézve, arra nézve, az ellenfégre nézve 'sa't. Jegyz. szűkségtelen e' közzé a' való, reám való nézve, erre-való nézve 'sa't. lásd Szórakosfj.*

4. *Belé, benn, elő, rajta, reá.* Név szók után nem tétetnek, hanem a' *bele* helyett, *ba, be: ben* helyett: *ban, ben*; vagy ezek meg kettőztetődnek, mint: a' hordóba *belé, a' 'sákba, A' Házban benn* vagyon *'sa't.*

Ugy e' helyett: *reá, ra, re,* tétetik, mint: az Istenre, a' királyra. E helyett: *rajta, an, en, ön, ün 'sa't,* mint a' fán, a' tornyon, a' tűzön. *Elő* helyett *eleibe.* Sőt az *Elő,* ha a' Névváltó szóknak Ragasztékjaikkal egygyütt van is, mégis felveheti 's gyakran felvézi e' követgető szót: *be,* mint: *előmbe, vagy elembe, elődbe, vagy elédbe, elébe, vagy eleibe.* T. *előnkbe, vagy élénkbe, előtökbe vagy elétekbe, előjökbe, vagy eleikbe, mellyet a' Tudatlanabbak* között igen sokan meg nem tartanak, hanem a' Ragasztékokat, ezen követgető szó után rakják: *be, mint: élésem, elébed, elébe, élénkbe, élébetek, élékek, vagy elejbe.* 'sa't; így bánnak ezzel is: *Közibem, közibed, közibe; közibünk 'sa't.* e' helyett: *Közömbe, közödbe, közébe, közünkbe, vagy közinkbe, közitekbe, közikbe.*

Ez a' Nyelv tulajdonágainak szertelen és tudatlan tfúfos felforgatások, díztelen szóllás és szórontás.

§. XCVIII. I. Az Elválhatatlan követgető szók között is némelyek azon módon egygyesülnek a' Ragasztékokkal. Illyenek:

Én bennem, Te benned, ő benne.

Én értem, vagy Érettem, Te érted, ő érte.

Én hozzám, Te hozzád, ő hozzája.

Én nálam, Te nálad, ő nála.

Én rám, Te rád, ő rá, vagy rája.

Én rólam, Te rólad, ő róla.

Én tölem, Te tőled, ő tőle.

Én velem, Te veled, ő vele.

Mi bennünk, Ti bennetek, ő benne, (: melly egygy az Elválhatóval.:)

Mi értünk, Ti értetek, ő értek, vagy érettek.

Mi hozzánk, Ti hozzátok, ő hozzájok.

Mi nálunk, Ti nálatok, ő nálók.

Mi ránk, Ti rátok, ő rájok.

Mi rólunk, Ti rólatok, ő rólok.

Mi tőlünk, Ti tőletek, ő tőlök.

Mi velünk, Ti veletek, ő velek.

Jegyz. α. A' mellyek közönfégesen mondattak az Elválhatóknak Ragasztékjaikról, azok ide is tartoznak.

β. Ezekben is: rólam, tőlem, nálam, velem, az *l*-t némelleyk kettőztetve meg billegtetik; de nem szükséges (:lásd XCVII. §. 5.):

γ., *An, en, ön, ön, ün, ba, be, ből, ből, ig, ként, vá, vé* nem vészik fel a' Ragasztékokat.

II. A' Névzőkat pedig mind ezen rendbeliek a' Nevező esetben vészik fel, és azokkal elválhatatlanul eggyesülnek, mint szinte a' Név szók ejtegetésekben előadott esetek, a' honnan ugyanazon törvényeket is tartják t. i. a' rövid a, e végeket a' Névzőkban meghoffszabbitják, és a' tárfas hangok szerént követik a' Név szókat, ezeken kívül: *ért, ig, ként*, mellyek minden hangú szókban eggy formán maradnak. p. o. az Almán, az elmén, a' fegyveren, a' jófzágon, a' mezőn, a' falun, a' hajón, a' betűn. A' Templomba, a' Mennybe, a' Templomban, a' Mennyben. a' várból, az égből, a' bűnért, fűhöz,-fához, lábíg, térdig. Szent Pálként. A' Tanátsnál, a' Felfégnél, az orfzágra, a' közfégre, a' határról, az erdőről, a' világtól, az ördögtől, orczával, elmével, haraggal, örömmel, bikává, medvévé, Prókátorrá, pappá 'sa't.

Jegyz. 1. Noha ezeknek olly jelentéseik, mellyekkel ő magokban éljünk, nintfenek: olly tulajdon mind azonáltal és mindenkor az ő értelmek, hogy valamelly izóhoz köttetvén, mindenkor azon eggy izembetűnő jelentést tartanak és könnyen meg érthetők.

2. Az *an*, *en*, *on*, *ön*, *ün* és *ban*, *ben* szóvégek miképpen hangzanak, *lásd fellyebb XXXII. §. és a' Vers írás.*

3. Ezen követgető szók *ba*, *be* és *ban*, *ben* értelmekre nézve egélsen meg különböztetett igék. *Ba*, *be*, helyből helybe mozdított vagy által tételt jelent, mellyet a' Deákok ezen előzető szóval *in*, de mindenkor *4ik* vagy vádoló esettel télsnek ki. *In urbem* a' városba, *in silvam*, az erdőbe. *Ban*, *ben* pedig mindenkor helyben lételt vagy állapotált és nyugvált télsen, mellyet a' Deákok ifmét ezen Előzető szóval télsnek ki *in*, de mindenkor *6ik* vagy Elvévő esettel, *in urbe* a' városban, *in silva* az erdőben.

Ezen különbséget ugyan sem Népeink ma mindnyájan meg nem tartják, sem írott könyveinkben mindenek jól reá nem figyelmeztének 's nem figyelmeznak. De ha a' szóllásoknak jó megkülönböztetések a' Nyelvnek világosságára, ékelségére 's dítőfőségére lokat télsen: erre is szorgalmatos gondot tartani igen kívánatos dolog volna. Verőíróink vóltanak leg inkább, kik a' Páros hangzásokért ezen jó és szép különbséget öfvezavarták és másoknak is az ezzel nem gondoláfra tágas kaput nyitottanak. Ma a' Nyelv természeti tulajdonágában jártalabak 's vigyázóbbak ezt is igen kezdik lábra állítani, és okoson is. *Lásd fázorak. XLV. §.*

Ezt az egyget adom még hozzá, hogyha néha a' *ban*, *ben* helyett megrövidítve tfak ezt télszik: *ba*, *be*, az még tfak tűrhetőbb; de ha a' *ba* ' *be* helyett ezt télszik *ban*, *ben*, elfzenvedhetetlen és füleket halogat. *Lásd Ki nyertes 36., 89. lev.*

4. Ez elválhatatlan követgető szók között *ként*, nem szinte olyan közönféses, mint a többek, nem is mindenkor Nevező esettel tétetik öfzve; de tfak ugyan kimutatják eléggé, ezekkel egygező természetét ezen szók: *e' ként*, *a' ként*, *miként*, *atyádként*, ama mondásaként 'sa't.

Különben ha gyakorta *an*, *en*, *on*, *ön* követkegető szókat vélsen is maga elébe: ugyantfak ezek szzerént a' Név szókkal egygé válik, mint: *óránként*, *házánként* 'sa't. Noha Kalmár György ezt is így akarja: *órákként*, *házákként*, t. i. a' többes szám Nevező esetével.

5. *Nál, nél* helyben lételt jelent és azt téfzi, a' mit a' Deák *apud*. Rosszúl élnek hát vele némelly helyeken e' helyett: *hoz, hez, ad*, helyből helybe menetelt akarván jelenteni mint: a' Pappnál megyek e' helyett a' Paphoz megyek 'sa't. Erről az is megjegyzésre méltó, hogy a' hasonlító graditfok mellett még egyszer maga után felvélzi a' *Nál*-t, mint: jobb nálamnál, náladnál, nálánál 'sa't. Noha amúgy is elégséges értelme vagyon.

6. Ezekben: *vá, vé, val, vel* a' kedvesebb szóllás végett a' *v* az őket megelőző málsalhangzóra változik, mint: Pappá, vezérré, haraggal örömmel, még pedig állhatatoson és illetlen kitenni így *haragval* 'sa't. Velem, veled, vele 'sa't. és vélem, véled, véle 'sa't. orfágfzerte egyaránt jár, hosszú vagy rövid magánhangzóval.

XV. Rész. A' Füzögető szókról.

§, XCIX. A' Füzögető vagy Öfzveköttő szók olly hajthatatlan részei a' beszédnek, mellyek által mind a' magános szókat, mind pedig az egész mondáfokat vagy szólláfokat mint egy öfzvefüzük és egybe kaptfoljuk (:ezért lehetne *Szókaptojoknak*, vagy kaptfoló szóknak is nevezni:) p. o. A' menny és föld elmúlnak; de az én beszédeim el nem múlnak.

Ezek az ő jelentéfekre nézve ofztatnak különb különb félékre, ugymint:

1. **Egybefüzők** (: Copulativæ:), *és, is, 's, meg, ísmét, mind mind, majd majd, hol hol, most majd.*

2. **Meg választók** (: Disiunctivæ:), *vagy vagy, akár akár, avagy.*

3. **Feltételt jelentők** (: Conditionales:). *Ha, hanemha, ha'sak, ha'sak ugyan, haugyan, hogyha, ha pedig, mégis.*

4. **Ellenkeztetők** (: Adverfativæ:). *De talám, úgyde, pedig, hiszem, holott, ellenben, mind azonáltal, mind azáltal, hanem, egyéb aránt, különben, mégis, e' felett, ennek felette, májként, viszont, viszontag.*

5. **Megengedők (: Concessivæ :)**, *bár, bár is, bátor, ám-bár, ámbátor, jöllehet, noha, mintha, ha szinte, ha-is, mégis, maga, csak ugyan, ugyantfak, mind azonáltal, tehát, ugyan.*

6. **Okot jelentők (: Causales :)**, *annak okáért, azért, arra nézve, mert, mivel, mivelhogy, minthogy, tehát, a' szerént, következendőképpen, annál inkább, annyival inkább, ugyanis.*

7. **Következtetők, avagy Folytatók (: Consecutivæ, Continuativæ :)**, *minekutánna, minthogy, azonban, azonközben, míg, addig, tovább, szüntelen, mindenkor, még, és még, midőn.*

8. **Béhozást jelentők (: Illativæ :)**. *Annakokáért, azért, ezért, hát, hahát, tehát, ha tehát, minek okáért, ezen az okon, ilyenképpen, illetéknéppen, ezen módon, azon módon, szinte úgy, szintén úgy, ahoz képpest, annál fogva, ennél fogva, e' szerént, a' szerént, azon szerént, azért is, lám.*

9. **Mutatók, vagy Példát adók (: Paradigmaticæ :)**, *tudni illik, mint, úgymint, azaz, példának okáért, hogy már.*

10. **Kirekesztők (: Exclufivæ :)**, *sem se, nem is, sem pedig, éppen nem, ezenkívül.*

11. **Hasonlító (: Comparativæ :)**. *Mint, miként, miképpen, valamiképpen, úgy, szintén úgy, nem különben, hasonlóképpen, a' szerént, ezenképpen, így.*

12. **Kérdők (Interrogativæ)**. *Hát, hátha, e, vagy : é, vallyon, úgy-e, vajmi, vajki.*

Jegyz. Ezen három részei a' Belzédnek, úgymint a' Határozószók, az Előzető vagy Követgető szók és a' Füzögető szók úgy öszve vagynak minden Nyelvekben kevergetve, hogy azokat meg különböztetni nem kevés baj. Ennek egyik oka a' minden Nyelvnek maga tulajdon természete és szokása, melly szerént, a' mi eggynél határozó szó, másnál füzögető, harmadiknál előzető 'sa't. Így mi ezen Füzögető szókban találunk olyakat, mellyek már a' Határozó szókban elő adattak. Sokak ismét közök a' Határozó és Követgető szókkal (: láfd fellyebb széllyel :), de

a' szokás és a' véle élés, a' Nyelv szabadsága szerént okozzák, hogy itten is említettessenek. Más oka továbbá az illy kevergetésnek eggy Nyelv könyvnek más Nyelv könyvből való írása, mellyel fok általírók igen fokakat öfzve elegyítenek.

XVI. Rész. A' közbevető szókról.

§. C. A' közbevető szók a' beszédnek olly hajthatatlan részei, mellyek valamelly kiváltképpen való, elmebeli megindulást jelentenek. A' mint az indulatok különb különb félék: úgy ezek is az indulatokhoz képpeft fok Nyelvekben fok félék; de a' mi Nyelvünkben igen kevesen találtnak, úgymint:

1. Panaszkodók:

ah, óh, jaj, héj héj, óh óh, haj haj, kár,

2. Óhajtók.

Bár, bártjak, vajha, héjha, óhha!

3. Súrgetők, vagy Nógatók.

*no, nono, nosza, rajta, bízvást, frífsen, notsak, aló, aló-
rajta, uttszu rajta, neki!*

4. Örvendezők:

éj, haj, uttszu, ujju, hajja, hujja, hohó.

5. Utáltatók.

Pih, piha, püh, aha, ehe!

6. Hallgattatók:

tfítt, hallga, psz, fti.

7. Tsfudáلكozók, dítférők, nagyítók, kitfínyítók vagy útáltatók.

*be, vajmi, vajki, melly, mint: melly szép, melly rút, és néha:-
de, de nagy, ! de jó, ! de szép, ennye, ennye be bohó.*

8. Mutatók:

la, lám, ne, ni, bezzeg.!

9. Ellenzők:

éh, éj, ehe, hiszem, hagyd el, az Istenért.

10. Elűzők.

félre, kesze. E' régi Parantsoló módtól: keljfe.

11. Kínálók:

ne, nefze.

12. Boffzankodók:

éppen, soha, bizony!

A' szófejtegetésnek Vége.

A' SZÓRAKOSGATÁS, AVAGY A' SYNTAXIS.

§ I. *A szórakosgatás a' különb különb szóknak olly elhelyeztetések a' beszédben, mellyel gondolatinkat a' Nyelv természete szerént leg érthetőbben 's kedvesebben adhatjuk másoknak értékekre.*

Jegyz. Nem helyes rakosgatás tehát az, melly nem a' Nyelv természete szerént van, melly nem érthető és a' melly az azon Nyelvben jártasoknak füleiket hasogatja.

§ II. 1. A' szórakosgatás két részekből áll: a' *Meg eggyezésből* és a' *Vezérlésből* (: *convenientia*, *Regimen*.:)

Meg eggyezés, ha a' szók eggy harmadik dologban meg eggyeznek, minémű a' Szám, mint: a' Mester jelen vagyon. A' magyaroknál nemi különbség nintsen is. Az Eset ritkán tartozik ide (: lásd alább:).

A' *Vezérlés* olly rakosgatások a' szóknak, mellyel eggyik a' másokban valamelly erejét kimutatja, mint: kinek kinek erköltsé szűli szerentléljét. A' meg eggyezés a' részeken semmit nem változtat; a' vezérlés a' részeknek változtatásokban áll.

2. A' szórakosgatásból léfzen a' tellyes beszéd. A' *tellyes és tökéletes beszéd áll mindenkor főnévből és meghatározott idő szóból*. (: *Substantivo, et verbo finito*.:)

Ez a' Régula ílmét kults gyanánt meg nyitja a' Magyaroknál igen szokott Rakosgatásbeli gyakori Elhagyást (: *Ellipsis*.:), midőn vagy a' Főnév helyett Rávető szó tétetik, vagy az idő szó: *vagyon* elhagyatik 'sa't. p. o. Az igazak fénylenek az ő Atyjoknak országában, azaz, az igaz emberek. Bóldogok az alázatosok, azaz, emberek. E' két fenékkövn vagy

fundamentomon áll a' fzőrakofgatás. A' nyelv természete, a' fűlnek tetfzés, és érthetűfég pedig ennek mérűfűklű lűnűájű. Hogy ezen fűakafzt is leg helyefebben és leg jobb renddel elű adhafűsűk, vezűrlű fonalűl kűvetni fogjuk a' befűzűd rűfűzeinek eddig elű adott ofztűlyjűait rűfűzenkűnt.

I. Rűfűz. A' Cűzikkely fűzű Rakofgatásáról.

ű. III. A' *Meg határozű Cűzikkely fűzű a vagy az tűtetik* :

1. Tulajdonkűppen fűak a' Fűneveknek elejekbe, mutafűtnak, kűlűnbűztetűfűnek és nagyobb Hathatűfsűgnak (: emphafűsű:) okűűrt; mint: Az Iűten teremtű az embert a' maga kűpűrű. A' Duna fűűlefebb a' Tűfűzűnűl. A' Műtra hűres hegű, és a' Balaton nevezetes tű az orűfűzűban.

2. *Tűtetik a' Rűvetű fűzűk, a' bűrűűt jűlentű, és műfra vűtetű Nűrvűtűtű fűzűk, fűt a' fűzűmok eleikbe is*, midűn azok, valamelly Fűnűvűre vűtetnek, ha az mindenkűr nyűlvűn nem emlűttetik is: mint: Szerezű meg magadnak azt a' kűnyűvet, az elűűt e, vagy a' műfűodikat? A' Te ruhűd űj, az enűyűm is. A' ki a' Te fűzűlgűd vűűt, műűt az enűyűm. A' műhet, melly űűtet hűrűdozta, e' mellyet, a' melly fűzűptattű. Nűgy aranyűt meg adtűl, a' kettejűt elengedem 'sa't.

3. *Tűtetik mind a' Rűvetű fűzűk és fűzűmok, mind az idű és kűzűű fűzűk eleikbe, fűt a' befűzűd akűrmelly rűfűzűnek eleibe*, mikűr azok Fűnevek helyett vűtetnek, és Fűnűvű helyett magok a' befűzűdnek tűrgűyűi, melly a' mi Nyelvűnkben mind gyakűrta, de kűvűűt a' Rűvetű fűzűk kűrűű leg gyakűrabbűn meg efűk, művelhűgy nűmelly Rűvetű fűzűk a' gyakűr vűlek elűs űűtal, mintegűgy Fűnűvű természetűt űűűtűzenek magokra p. o. A' rűgűiek űgy fűzűktűk: A' vűrűfűűk, a' Falűűűűk, 'sa't. A' tűzenkettűűt elűűűűte. A' tűzet űűűűűűű vagy a' tűzenegűyet? Jobb a' vűgyűn a' nűűtfennűl. A' Fűűűz bűűűűűű vagy hűbűrgatűű. Nem elűg a' tagadűm. A' nűűűűűűű nem

nagy gond kell, jobb a' kettő az eggynél. Nem tudja mi az illendő. Sok a' jaj, sok a' fájdalom.

4. A' Határozó és Követgető szók eleikbe is midőn tétetik, ilyen Főneveknek elmaradásokat jelenti, mint: a' mikor, a' midőn, a' minap, a' miképpen (: kor, idő, kép, nap:). A' hol mit adnak, elvedd (: hely:). Többsnyire pedig az illyekben nem Czikkely szó, hanem mutató Név váltó szó az, vagyon, mint: akkor a' mikor, *eo tempore quo* 'sa't.

§. IV. Nem tétetik Czikkelyszó:

1. A' Izemélyek, Városok, Országok és Tartományok tulajdon Nevek eleibe, mint: Hunyadi, Zrini, Nádasdi, Buda, Pofon, Magyar ország, Erdély. és a' keresztnévek eleikbe, mint: Pál plántált, Apollós öntözött, Dávid szereti vala Jonathant.

Jegyz. Ebben nem mindenek járnak azon egy vágásban: mert egy része a' Hazának a' keresztnévvel is így él: a' Pál, a' Tamás, a' Miklós 'sa't. Így e' nevezet: *Krisztus*, a' Haza egy részének a' *Krisztus*, más részének pedig mindenkor Czikkelyszó nélkül: Ilyen pedig prédikálja vala nékiek *Krisztust*.

Azonban az a' rész is, melly a' Krisztusi név eleibe Czikkelyszót téfzen, mindenkor elhagyja ugyan azt e' szó előtt: *Jézus*, mint: maga mellé vevé Jézus Pétert, Jakabot és Jánost.

2. Nem tétetik a' ki nem ható idő szókkal való élésben, és akármelly határozatlan dologhoz, mint: Számot tartok ígéretdre. Aranyból, ezüftből vagyon. Légy várakozással, rendbe szedte magát, Nagy rakás dinnyét látok.

3. A' Példabeszédekben, mint: Bagoly is bíró barlangjában.

4. A' megfőllításban, vagy felkiáltásban, mint: Ur Isten, irgalmaz nékem. Barátom! Békelességtinédtek! Emberi fors-nak bírása, Isteni gondviseles! Férjfiak, Férjfiak!

5. Nem tétetik fokszor a' Kérdésekben: mint: kitfoda szakaszt el minket a' Krisztusnak szerelmétől? nyomorgatás e, szorongató keferűség e, üldözés e, éhség e, mezítelenség e, vezedelem e, fegyver e?

6. Néha elhagyatik hathatófabb szóllás kedvéért mint: Hallja ég, föld, tenger! Bízzál Istenbe, 's nem hágy el. Nem követi mindenkor szerentfe az igaznak öfvényit.

§ V. 1. Ha Rávető szó tétetik a' Főnevekhez, akkor a' Czikkely szó annak, főt ha azok többen vagynak is, azoknak elejekbe tétetik, mint: az emberféges ember. A' kegyelmes és irgalmos Isten.

2. Sőt nem tflak a' Rávető szók, hanem a' Beszédnek akármelly részei által is távolabb vitettethetik a' Czikkelyszó, mint: Az Eleinknél olly betfes szabadság. A' maga hafznát kerelő ember. A' közönféges hafzonra született jeles Férjfiú.

3. Mikor két vagy több Főnevek Ragasztékokkal egybe köttetnek, azoknak is elejekbe tétetik a' Czikkely szó mint: Az Urnak beszéde. A' feregeknek Urok. Az Ur feregének Fejedelme. Az Urnak félelme a' böltféségnek kezdete. Az Isten a' mi reményfégünk.

4. Néha az illy öfzvekötések elfzakasztatván, az utólló Főnév eleibe is tétetik, mint: Az Urnak az ő beszéde. Az Isten kegyelmének a' munkája 'sa't., de ez tflak világofabb kimutatáfra való.

5. Mikor több Főnevek egymás után tétetnek, néha egy Czikkely szó mindazoknak elégféges, mint: A' ttírés, reményfég, idő és szerentfe mindeneket lehetfégefekké téfznek. A' Nap és Hóld őt dítférje.

6. Néha pedig nagyobb hathatófáság végett, olyankor is minden Főnevek előtt kitétetik, mint: A' halál, a' pokol, az ítélet és a' Mennyorízá, mellyeket az embernek meg kell gondolni. Esmérem én az irigységet és a' tfábitáft; mellyik az a' Nemes szív, melly ennek nyilait elkerülhetné.

7. Vagy néha tflak változtatva, most egygynek, majd másnak tétetik eleibe, a' mint a' leg jobb hangzás és ked-

vetség kívánja, mint: A' jó szakáts és rakás Hús, a' jó futó, és igaz út; a' vendégfég, és vígalság szép, ékes ruházat, fejer, vidám ifju, igen illenek öszve.

8. Még a' tulajdon Nevek is felvészik a' Czikkely szót, ha vagy előttök Rávető szó, vagy utánnok Ragasztékokkal köttetett Főnevek vagynak, mint: A' Vitéz Mátyás Király. A' Hunyadi familiája. A' híres Magyar Ország.

Tfak magokban is felvészik pedig a' Többes számban, a' tulajdon Nevek is, mint: a' Hunyadiak, A' Nádasdiak.

Jegyz. A' Meg határozott Czikkely szó is néha nem határoz, mint: mondhatja az ember, nem tudja az ember 'sa't.

§. VI. 1. Ez határozatlan Czikkelyszó: *eggy* szépen vétetik fel néha, mikor ez határozó Czikkely szóval: *a'*, az értelve változása nélkül felváltathatik, és mikor e' helyett tétetik: *valamelly*, mint: Békefég idején *eggy* Vitéz tfak fenyyed, azaz a' Vitéz, valamelly vitéz. Szerezz nékem *eggy* Prókátort, azaz valamelly Prókátort.

2. Ezen tekintetben mind azon helyeken lehet véle élni, valahol a' meg határozó Czikkely szóval. Kivált a' kötés elején, vagy a' befzed kezdetén, gyakran nagyobb hatatóságot szerez, mintsem vagy e' Czikkely szó, *a'*, vagy e' szó *valamelly*, mint: *Eggy* bölts elzével tfak tfudálkozni tanul, annyi mint: a' bölts, valamelly bölts. *Eggy* igaz, szelid, kegyes és érzékeny szív, azaz: az igaz, szelid 'sa't. *Eggy* Királynak szüklég hajolni hívéhez, azaz a' királynak. *Eggy* közönléges hafzonra született ember, vagy: A' közönléges hafzonra született *eggy* jeles ember. *Eggy* nintfennel kifizetett. *Eggy* tagadommal beéri. Valóban *eggy* emberféges ember. A' feje olly nagy a' Francziás féfülés miatt, mint *eggy* Török konty 'sa't.

3. Sokszor tétetik e' szóhoz is: valaki p. o. A' mint böltsfen mondotta *eggy* valaki 'sa't.

Jegyz. Ezen határozatlan Czikkely szóval mi még nem olly gyakran élünk, mert ez számlálás inkább és leg többször nálunk, mint sem Czikkely szó. Valólagos számlálás és nem Czikkely szó ezekben; *eggy 'sák búza, eggy Palaczk orvosság, eggy tjepp víz, eggy ital, eggy korty bor, eggy kis pipája vagy on 'sa't.* Úgy szinte akkor is, mikor tagadásra élünk véle ezekben, *eggy sem, egy fints,* melyről láts alább, mint *eggy ember fints a' izobában, eggy fillér fints a' 'febjében.* *Eggy katona sem lehet vitézzé eggy vágáért 'sa't.* *Eggy szóval nem mindenütt élünk 's élhetünk véle, a' hol a' Németek élnek.*

II. Rész. A' Név szóknak Rakosgatások.

§. VII. Ezen szám alatt előadjuk a' Főnév, Rávető és számláló szóknak magokban és egymás között való Rakosgatásaiknak törvényeiket szakaszonként. Az idő és követgető szóknak Rakosgatásaikat pedig ugyanezekkel láfd alább magok részeikben.

I. Szakasz. A' Főnevekről.

§. VIII. 1. Rég. A' vezetékek, vagy Nemzeti Nevek a' Magyarban a' kereft neveknek mindenkor elejekbe tétetnek, mint: Hunyadi János, Hunyadi Mátyás, Zrínyi Miklós, Nádasdy Ferencz, Károli Antal, Eszterházi Miklós 'sa't.

2. A' tulajdon nevek, a' köz vagy Méltósági és Hivatali Neveknek is elejekbe tétetnek, mint: Mátyás Király, II. Leopold tfázar, Eszterházi Herceg, Károli Gróf, Pál Apostol, Péter Apostol, Máté Evangyelista, Rác Profefzor.

3. Így ezek a' tisztelő Nevezetek is: *Uram, Affzony,* mint: Atyám Uram, Bátyám Uram, Ötfém Uram, Sógor Uram, szomszéd Uram, 'sa't. Anyám Affzony, Néném Affzony, Húgom Affzony, Ötfém Affzony, szomszéd Affzony 'sa't.

Jegyz. Ezek mindazonáltal *Herczeg, Gróf* és néha *Király*, midőn a' kereft Nevek is a' Nemzeti vagy vezeték Nevek után tétetnek, leg elől találunk helyet, mint: *Herczeg Eszterházi Miklós, Gróf Pálffy Károly, Király Hunyadi Mátyás, Király Zápolya János, az Apostol szent Pál. A' Profefzor Rácz Sámuel.* Sőt egy darab időtől fogva az idegen Nemzetek követésekre az is nagyon szokálba vétetett, hogy minden kereft nevek nélkül is ezek tételsenek elől: *Herczeg Eszterházi, Gróf Teleki, Profefzor Szatmári 'sa't.*

Ugy e' tífztelő Neveket is: *Uram, Afzony* a' Főrendek meg változtatják ezekben: *Uram Atyám, Uram Bátyám, Uram Ötlem, Afzony Anyám 'sa't.*

4. Ha több Főnevek is egymáfután tétetnek ták az utófló szokott efeteken változni, mint: *Gróf Pálfi János Ur, Gróf Pálfi János Uré, Gróf Pálfi János Urnak, Urat, Urtól 'sa't.*

§. IX. 1. Mikor két különböző Főnevek a' Befzédben együvé jönnek, mellyek közzül egyik a' máfikról mondatik, az egyik Magyarúl tétetik a' 3^{ik} vagy Adó efetbe (: és nem a' 2^{ik} vagy Bíró efetbe, mint a' Deák és Német nyelvben:).

A' máfik, vagy Vezérő főnév a' Névváltó fzo Ragafztékjait felvéfzi a' fellyebb előadott Törvények fzerént, mint: *Az Iftennek akaratja, Az Urnak Afztala, A' királynak követje. A' Fejedelemnek kegyelme. A' világnak múlandó-fága.*

2. Néha a' 4^{ik} efet helyett a' Vezéreltetett Főnév marad a' Nevező efetben, 's azonban ilyenkor ugyan azt egy rövidítő vagy maradáft jelentő jellel jegyzik némellyek, mint: *Iften' akaratja, a' világ' hafzontalanfága, az ember' fziwe 'sa't.* Málok azt is elhagyják és minden jel nélkül foglalják öfzve az illy fzókat, melly fzinte úgy meg is lehet, mivelhogy moft is igen fok a' rövidítő jelünk a'

Czikkely szó 's egyebek körül, és a' fok felnyúló ékezés 'sa't. *Lásd Nyelv.*

3. Így szoktunk élni kiváltképpen a' Várofik, Folyóvizek, és Hegyek neveikkel is, mint: Pofony várofa, Béts várofa. Magyar Országban leg nevezetesebb Város Buda várofa. Etfed várát régen a' Bátoriak birták. A' Duna vize, a' Rajna vize, a' szent Gellért hegye, a' Mátra hegye.

4. Néha több főnevek is rakatnak ekképen öfzve, és akkor is tfak egygyhez tétetik-ki a' 4^{ik} esetnek végezete, a' többek maradnak a' Nevező esetben, mivel azon végezetnek kettőztetése igen kedvetlen hangot adna, mint: Az Ur frigyének ládája. Pofony várofának népe. Pofony Várofa Népének feje. A' Tfáfzár katonáinak ruházatjok. A' Tfáfzár katonái ruházatjoknak prémje, vagy formája 'sa't.

De ha az illy Főnevek mind különös dőlgoznak elő számlálások, a' többek is kitétetnek, mint: A' mi Urunk Jézus Krifztus, születésének, életének, szenvedésének, halálának, feltámadásának és mennybemenetelésnek Hiftóriája, vagy néha Czikkely szó is tétethetik közibe, mint: A' Krifztus szenvedésének az ő Hiftóriája.

5. Nem eggy általjában szükféses, hogy ezen 4^{ik} Esetben lévő Főnév a' Vezérlő főnévnek mindenkor előtte álljon, hanem néha követheti is ugyan azt, mint: Eggy része a' Nemzetnek. élete az embernek, változandósága a' szereztlének. A' Fejedelem mindenkor példája a' Népnek.

Sőt ezen esetet néha leg utól tenni a' beszédben, igen nagy ékesség, mint: úgy rekesztődik gyakorta szereztlélenféggel *élete* a' legnemesebb hadakozónak.

6. Így téfzük mi ki a' Hónapok napjait is, mint: Kos Havának 1° napján (: 1^a Martii:), Szűz Havának 16^{án} (: 16^a Augufti:), Skorpio Havának 15^{én} (: 15^a Octobr.:), Nyilas Hav. 20^{án} (: 20^a Novembris:).

Így élünk e' szókkal is: idő, elfztendő, hónap, hét, nap,

óra 'sa't. e' kérdésre *mennyi ideje?* hol vagy nyilván kitétetik az adó eset, vagy t'ak oda értetik, mint: Már annak két élsztendeje, nyólez hónapja, három hete, öt napja, egyg órája 'sa't.

7. Igy téffzük ki néha az idő szóknak részeiket is, midőn azok Főnevekké válnak, (: erről láfs alább:), mint: Szemem láttára, Füleml hallottára, Láttokra ellenféginnek 'sa't.

8. Néha pedig az illy egymáfra vitető Főnevek közzé, a' befszédnek több és különb különb részei is járúlhatnak, mint: úgy látszott, mintha *Nyelvünknek* is fel akart volna régen óhajtott, de soha többé nem reménylett *hajnala* derűlni.

Jegyz. Az illy Rakofatáfokban három hibás szóllás adja elő magát, ugymint:

101. A' többes számra való roffz tekintet és vigyázatlanfág. Erre szűkfég meg tartani: hogy az illy öfszekötött szók közzül mindenik mind az egyges, mind a' többes számban változik, mint ezt fellyebb bővfégesen meg mutattuk (: Nyelvkönyv LXV. §. 2. fz.): Nagyobb részént pedig sem az Irók, sem a' szóllók a' többes számra ma nem vigyáznak, mint: Mindeneknek *reményfége* vagyon a' békefséghez, holott így kellene: *reményfégek* vagyon, mert ez szók így változnak: Mindennek reményfége, mindennek reményfégei. Mindeneknek reményfégek. Mindeneknek reményfégeik. Még roffzabb ez: sokakat fzerentfétlenné tett maga roffz vifelete, e' helyett: Sokakat fzerentfétlenné tett magok roffz vifeletek. (: Láfd ugyanott 3. szám.):

201. Sokfzor az egymáft Vezérő két fő nevek közzé valamely szó, vagy több szók is efvén, nem jól helyhéztetik azokat, mint: a' fok Magyarorfszág koronáját őrző zászlók-alljai (: Banderifták:) holott a' *fok*, vagy Magyar Orfszágot illeti közelebbről, vagy a' koronát, melly egygik sem fok, így kellene tehát a' nagyobb világofságért és a' zavarodáfsnak eltávozta-táfsért: A' Magyarorfszág koronáját őrző *fok* zászlók aljai. Igy a' fok Francia király' katonái, így: a két vád alatt lévő fő

Személyek, e' helyett: a' vád alatt lévő két fő Személyek, mely éppen más; hanemha ezeket: Francia-király-katonái öfzveköttö jeggyel mind egy szóra húzzuk, 's több e' féle hibás rakofatások.

3. Hogy a' gyengült Hangokban ezen Ragaszték: *i*, mint *közi*, *tiszt*, *rendi*, *szereteti*, *tiszteleti* 'sa't. mind a' Többes számnak rövidítései, *tisztei*, *rendei*, *szeretetei* 'sa't. (:Láfd fellyebb LXIII. §. 1., 2. Jegyz. :)

§. X. Gyakran a' Magyarban valamelly Matériát jelentő két főnevek úgy tétetnek öfzve, hogy azoknak egyikek más Nyelvekben Rávető szó lenne, mint: Fa tányér, fa ház, fa Templom, kő ház, kő Templom, kő híd, arany gyűrű, arany óra, arany pohár, ezüst títat, ezüst kalán, vas matfka, vas villa, réz mo'sár, felyem 'sinór, felyem kalap, szőr 'finór, szür dolmány, kankó szür, föld ház, fár ház, czin tál, czin tányér 'sa't.

2. Illyenek azok, melyek némelly dólgoznak 's állatoknak részeiket, téfzik, vagy azoknak tulajdonfágaikat jelentik, melyek elvesztvén a' Ragasztékokat, mint egy egy szókká lettenek, mint: borjú láb, bárány bőr, marha hús, tehén hús, bárány hús, dífznó láb, varjú láb, lóbőr, ökör bőr, ember títont, szamár fül, affzony tanáts, affzony éfz, gyermek játék, élet neme 'sa't.

3. Ezek többnyire egy szókká is lettenek, mivel alkalmasint öfzvekaptfoltathatnak, mint: ágy láb, puskapor, puskágy, agyvelő, Szélmalom, tűzhely, 'sa't. És ez az öfzvetett szóknak formálásokra igen bőv forrás láfd *Nyelvkönyv XXXVIII. §.*

Ezeknek Ejtegetésekben títak az útólló Főnév változik.

II. Szakasz. A' Rávetőszókról.

§. XI. 1. A' Rávető, Számláló, Névváltó és Közlőszók is, a' Főneveknek mindenkor elejébe tétetnek, és az utánok tételt azon Czikkelyben soha még tfak a' Verfekben sem fzenvedik, mint: a' jó ember, a' veres ökör, a' fekete madarak 'sa't.

Jegyz. Más Czikkely az, ha így vagyon: az ember jó, az ökör barna, a' madár fekete 'sa't. Illyenkor lehet a Rávető szó elől is, hátúl is mint: szorgalmatos az ember e' világon. Az ember szorgalmatos e' világon, láfd alább.

2. Valamikor magánofon találtatik a' Rávetőszó, alatta értetik a' Főnév, Elhagyás (: Ellipsis :) által, mint: A szégyen, kiálta és meghallgatá az Isten. Az igaznak itten ő nyavalyája fokafúl 'sa't. (: láfd fellyebb III. §. 3. sz. :)

3. Minden Rávető, Számláló, Névváltó és Közlő szók is, ha rend szerént köttetnek öszve, azaz ha a' Főneveknek előttök vagynak, sem Efelekben sem számokban soha nem változnak, mint: nagy ember, nagy emberek, ékes szoba, ékes szobák. A jó szó jó helyet talál. A' jó viselés már fok ifjakat nagy emberekké tett.

4. Mikor pedig a' Rávető szó Főnév nélkül, mintegy tárgy képpen (: loco subiecti :) vétetik, (: láfd III. §. 3. sz. :) vagy más Czikkelyben a' Főnevek után tétetik, azon efeleken változnak, mellyeken kellene állani a' Főnévnek: mint: a Kegyeft és nem a' gonofzt szereti az Isten. Az egélfzet inkább szeretem, mint sem a' felet. Miért szeretik az emberek olly felette nagyon a' múlandókat? Az Isten kegyelmes és irgalmos; de az emberek iftentelenek és igazfágtalanok. A' mi Eleink igen gazdagok vóltanak. A' jót és a' szépet minden ember szereti. Az okofokra fokfzor a' Fejedelem nem tekint. Ugyan az a' könyv, a' mellyet nékem adtál. Ugyazon lovak, a' mellyeken ide jöttünk.

A' melly nagy dologokat Te tölled hallottam, azokat be-
fzéllem elő 'sa't.

§. XII. E' két Rávető szók között: *kitfíny* és *kis* ez a'
különbég vagyon:

1. *Kitfíny*-nyel élünk kivált képpen, mikor Rávető szó-
val magánofon kívánunk élni, mint: kitfinnyel kerefik a'
fokat. Ki a' kitfínyt el nem veszi, fokot sem érdemel meg.

Kis-sel pedig magánofon sohasem, hanem tfak vezeték
névül.

2. *Kitfíny*-nek gráditfai a' Hasonlításban nintsenek,
hanem azokat *Kis*-től költönzi, mint *kifsebb*, leg kifsebb.

3. Főnevek mellett pedig mind *kitfíny*, mind *kis* szo-
kásban vagynak, mint: nem kitfíny dolog, Kitfíny tfikó
nagy dereftül, Hámot vonni tanul restül. Kitfíny kenyér.
A' kis ember gyakran meg győzi a' nagyot. A' kis embe-
rek jobban tudnak szaladni, mint a' nagyok. Kis kard
illet kitfíny legényt 'sa't.

§. XIII. 1. Midőn valamelly Rátó szóval és a' Fő-
neveknek *ú*, *ü* végezetekkel valamelly dolognak formája és
minémülége leíratik, ezen *u*, *ü* végek a' melléjek tett Rá-
vető szókkal egybe egy Rávető szókká léznek, és min-
denben úgy élünk vélek, mint eggyes Rávető szókkal,
mint: Nagyérdemű Nagy elméjű férjfiú, szép termetű em-
ber, gonosz természetű Affzony, ékes ábrázatú gyermek,
kis fejű ló, kegyes lelkű öreg, Hamis lelkű, rossz nyelvű,
kitfíny hitű, hosszú kezű, nehéz testű, könnyű lábú, hosszú
életű, rövid idejű, Fő tiszteletű. Nem nagyétkű, hanem
tréfás vendéged léfzen, ilyen természetű volt Socrates 'sa't.

2. A' *nyi* végű mérlekléft jelentő Rávető szók az
utánnok következő Rávető szót főnévvé változtatva, több-
nyire ilyen *ú*, *ü* végekre fordítják, mint: eggy ölnyi ma-
galságú, két lábnyi mélyfégű, eggy arasznyi szélefségű,
eggy ujjnyi vastagfágú; két rőfnyi szélefségű posztó 'sa't.

3. Ezekben mind azonáltal az *ú, ü* végezet, vagy néha tfak a' törfök rávető szó lészén, vagy éppen el is marad, mint: két tenyérnyi *széles*, vagy két tenyérnyi a' hajtókája ennek a' köntőfnek, egyg arasznyi *széles*, vagy egyg arasznyi ennek a' köpönyegnek a' galléra. A' gazdagoknak is meg kell elégedni egyg lépésnyi földdel, holtok után. Egyg órányi járó földre vagygon az' a Helység.

§. XIV. Némelly Rávető szók különös követgető szókkal véfzik fel a' Főneveket és a' Névváltó szóknak személyjeiket. Illyenek ezek:

1. *Hasonló, illő, illendő, illetlen* és ez is néha: méltó *hoz, hez* követgető szót kívánnak p. o. Hasonló az Atyjához, Vitézhez illő cselekedet. Ez az öltözet nem illendő hozzád. Emberféges emberhez illetlen. Nem méltó én hozzám, illendő a szép vífelet az emberhez, hozzád hasonló. A' mennyeknek országa hasonlatos a' tíz szűzekhez, az elrejtett kintfhez 'sa't.

2. *Méltó, méltatlan, alkalmas, alkalmatlan, érdemes, érdemetlen* és ez: *hajlandó*, e' követgető szókkal: *ra, re* véfzik fel a' Főneveket, mint: méltó a' tífzteletre, méltatlan a' hivatalra, mindenre alkalmas, alkalmas a' mulattfágra, alkalmatlan a' dologra, jobb fzerentfére érdemes, az én jó akaratomra érdemetlen, érdemetlen a' büntetésre, hajlandó a' gonofzra.

3. *Részés, vétkes*, ezt a' követgető szót véfzik magokhoz a' Főnevek után: *ban, ben*, mint: abban a' dologban vétkes nem vagyok. Mindenben részés nem lehetfz. Semmi javában részés nem voltam.

Jegyz. Részés mindazonáltal elkerülheti a' *ban, ben*-t Ragasztékkal, mint: nem vagyok részese az ő tfelekedetének.

4. *Teli, tellyes, egygforma* ezt véfzik fel a' Főnevekhez: *val, vel*: mint: a' világ hazugfággal tellyes és a' rá-

galmazás uralkodik benne. Borral teli pohár a' kezében. Elővel tellyes felleg. Az úr kalapja eggyforma az enyímmel.

§. XV. Ez szóból *való*, melly eredetére nézve ez időszónak: *vagyok* közlő szava, a' mostani időben (:ens, existens:) lélnak a' Magyar beszédben számtalan fok öfzetett Rávető szók, mellyeknek különb különb öfzetételek szerént különb, különb, fokszor hathatós és szükféses jelentéseik vagynak. Ezeket minek utánna elő adjuk, keskenyebb határokba szoritjuk az ezzel való éléft.

1. Magában azt téfzi: *igaz, bizonyos*, mint: való dolog, való nem tréfa, annyi mint: igaz dolog, bizonyos dolog.

2. Jelent gyakorta matériát, okot, kimenetelt, czélt és véget, ifmét: helynek, időnek környűl álláfit, ha öfzetetik: Név, Idő, Határozó és követgető szókkal. Láfsuk renddel azokat:

I. *Név szókkal*. Öfzetetik minden Név szónak adó esetével és jelent:

α) matériát e' kérdésre: *Minék való*. Ennek vagy annak való, valaminek való, femminek való, épületnek való, tűznek való, katonának való ifjú. Papnak való ember. Kön-tőfnek való posztó, fejer ruhának való gyólts 'sa't.

β) Hafznót, alkalmatos vóltot, illendőféget jelent ezekben: Katonának való a' fegyver. Papnak való a' könyv. Nem gyenge gyomornak való a' kemény étel. Nem gyermeknek való a' kés. Kóldufnak való a' táfka. 'stb. Mind ez annyit téfzen, mint: alkalmatos, illik, hafznál, de ugyan amaz is, annyit téfzen, katonának, Prókátornak való ember, mint: annak alkalmatos.

II. Öfzetetik minden időszóknak határozatlan módjokkal, és matériát, kimenetelt, czélt, véget jelent gyakorta, mint: Enni való, inni való, látni való, tudni való, fzagolni való, varrni való, írni való, fonni való 's'at.

Jegyz. Ez éppen meg egyez a' Deákoknak úgy mondatott Gerundiumokkal: *dum est*. És ez is hasznos ki fejezés.

III. A' Határozó szókkal: Minthogy azoknak nagyobb részekkel öfzvetéttik, valamennyifzer azokból Rávető szókat akarunk tenni: különb, különb jelentéseket formál, mint:

1. *Helyet*, határoz e' kérdésre: *Hová való?* akárhová való, más hová való, egyébüvé való, mindenüvé való, ide való, oda való, amoda való, meffze való, tovább való, hátra való 'sa't.

2. *Hol való*, akárhol való, távol való, széllyel való, utól való, hátul való, itt való, ott való, felül való, felylyebb való.

3. *Honnan való*, innen való, onnan való, akárhonnan való, máfunnan való, egyébünnen való, mindenünnen való.

4. *Időt határoz meg e' kérdésre: Ha ólta való? Mi ólta való*, mint: az ólta való, reggel ólta való, dél ólta való, rég ólta való 'sa't.

5. *Mitől fogva való*: attólfogva való, déltől fogva való, öröktől fogva való 'sa't.

6. *Meddig való?* eddig való, addig való, ekkoráig való, fokáig való, ideig való, örökké való 'sa't.

7. *Rendet, minéműféget határoz e' kérdésre: Miként való?* e'ként való, a'ként való, máként való, naponként való, hetenként való, éfztendőnként való, önként való 'sa't.

Igy a' többekben is azoknak nagyobb részekkel.

IV. A' *követgető szókkal* még fokkal tágasabb mezőre nyílik ut, ezen szóval való szó szerzésre, vagy mondhatom faporitásra, mivel valamennyi szókhöz mind azok tétetnek, eggyről, eggyre mind azokból ifmét uj Rávető szókat formálhatni, p. o.

1. *Alá*: alávaló, ablak alá való, tál alá való 'sa't. valamennyi Névzfókhoz köttethetik.

2. *Alatt*: alatta való, ég alatt való, föld alatt való 's
a' Királynak alatta valói 'sa't.

3. *Alól*, föld alól való, víz alól való 'sa't.

Tfak a' nevezetefeket:

1. *Matériát jelent* ezekben: aranyból való, fából való
földből való, ezüftből való, rézből való, vasból való, Puská-
ból való, felyemből való 'sa't.

2. *Helyet, eredetet jelent* ezekben: Amerikából való,
Angliából való, Magyar Országból való, Budáról való, Pá-
rifból való, Erdélyből való, Debreczenből való 'sa't.

3. *Ísmét e' kérdésre: Hová való?* a' városba való,
Angliába való, Magyar Országba való, Bétfbe való, a' fzo-
bába való, Budára való, Pestre való 'sa't.

4. *Czélt, véget, kimenetelt jelent e' kérdésre: mire való?*
erre való, arra való, semmire való, akármire való, vala-
mire való, főre való, nyakra való, pálczára való, órára
való, temetésre való, mellyre való, időtöltésre való 'sa't.

5. *Okot, eredetet, mivelőt téfzen e' kérdésre: Kitől való?*
Királytól való, Anyámtól való, Húgomtól való, Ötfémtől
való.

6. Az eddig elő adott 's több e' féle jelentések szerént,
a' több követgető szóktól minden kifogás nélkül, mint: a'
bennünk való erőtelenfé, az előttünk való példa, a' felő-
lünk való hír. Hozzája való jó akaratom, a' körülünk
való ellenfé. Ístenbe való bizodalom, jobb kéz felől való
hely, közzénk való legény. Köztetek való egyenetlenfé, a'
mellettünk való ház, az utánatok való fietfé, bűnért való
áldozat. Asztalhoz való eszközök. Hadakozáfról való beszéd.
Halálról való elmélkedés, ellenfégen való győzödelem. Ló-
háton való járás, térdig való fár, nyakig való víz, éfz nél-
kül való beszéd, jókkal való tárfalkodás 'sa't.

Jegyz. Ezen öfzvekötfek és többek mind meg lehetnek ugyan
a' Nyelv természeté szerént; és mennél régibb könyveket olva-

funk, annál több valót találunk azokban; de mivel ez végetlenül fok és bővleges; a' dízes és kellemes szólláfra 's íráfra vigyázók, ma ezt a' konyhai, vagy refték szótárjokat nem egészen vetik ugyan meg, minthogy nem is lehet, de leg alább ezekből igen fokot elkerülnek, mint:

1. Valamikor matériát jelent, elmaradhat a' *való* ezekből: aranyból való 'sa't. láfd fellyebb (: X. §. :), mint: arany óra, vas abronts, ezüst kapots, ezüst nyél 'sa't.

2. E' helyet jelentőket: *Magyar Országba s' ből való* 'sa't. ki lehet tenni eggyes Rávető Ízóval: mint: Magyar orizági, Párfi.

3. Ezeket is: *pálczára, órára való* 'sa't. ki lehet fzebben tenni: Pálcza kötő, óra láncz, afztal abroz 'sa't.

4. Ezeket: *a' királytól való* 'sa't. fokkal fzebben így: a' király kegyelme, az Atyám engedelme, a' Hugom levele 'sa't.

5. Ezeket is: varrni való, fonni való 'sa't. mondják így: fok varrója, fonója vagyon.

6. Sokakat ezek közül más alkalmas Idő fzonak közlőszavával fel lehet váltani, mint: a' körülöttünk fekvő ellenfég, az ellenfégen vett győzelem, térdig érő fár, hó 'sa't. négy hónapig tartó, vagy négy hónapi betegség.

7. Mi fzüklég pedig ezekben: puskából *való* lövés, puskalövés, Lóháton *való* járás: lovon járás, két mértföldig *való* ut: két mértföldnyi ut, *jóra való* intés: jóra intés, három napig *való* utazás: három napi utazás. A' Törökökkal *való* Háború, a' Török háború. Erre *való* nézve, én reám *való* nézve, melly fzebb így: Erre nézve, reám nézve. Sokan ezekben *való* Hajótörést fzenvedtenek. Sokan hajótörést fzenvedtenek ezekben 'sa't. Látni való, hogy az illyenekben hafzontalan fzfzaporítás. Nagy választás kell tehát az e' félékhez az ékefen írni 's fzföllni akaróknak.

§. XVI. A' Hafonlitában a' Hafonlító grádittfal így élünk:

1. Néha a' hafonlitott dölgek közzé e' fzfótlka tétetik, mint, p. o. Jobb még ma eggy veréb, mint *hólnap eggy tűzok*. Ennek az úrnak több pénze vagyon, mint tudománya. Ez a' hufzas fzebb, mint a' másik. Sok embernek vékonyabb a' bőr a' farkán, mint az orezáján.

Jegyz. Ezen Füzögető szóval, *mint*: néha hasonlító grádits nélkül is hasonlítottunk, mint: Piros, mint a' vér, hideg, mint a' jég, meleg, mint a tűz, rettenetes, mint a' zázslós tábor, erős, mint a fa, kemény, mint a' kő, nehéz, mint a' vas. Ez az ember szinte olyan szorgalmatos, mint a' szomszédja, Ez a' hufzas olyan, mint a' máfik 'sa't. Sőt ugyan ezeket lehet így is: kő-keménylégű, vas nehézlégű, jég hideglégű, vér pirosságú 'sa't.

2. Néha a' *mint* mellé tétetik ez is: *sem*; *mint-sem*, de ennek olyankor volna helye igazság szerént, mikor a' hasonlításnak az első része állítás, második részére tagadás esnék. mint: Nekem inkább ez, *mint sem* amaz tetízik. A' szolgál sokszor többet tud, *mint-sem* az ura. Sokszor a' szó hasznosabb, *mint-sem* a' pénz. Ennek az Urnak több pénze vagyon, *mint-sem* tudománya. Ez a' hufzas szebb, *mint-sem* a' máfik.

Jegyz. Rossz szóllás tehát: Nintsen nagyobb kints a' világon, *mint-sem* a' tudomány. Az Úr sokszor kevesebbet tud, *mint sem* a' szolgálja. Nintsen boldogabb ember, *mint-sem* a' gazdag, ha egyszersmind bölts is. Mivel ezekben az első a' tagadás.

De még több féle képpen is hibáznak ezen szóval, mert némelyek elől télik ezt: *sem*, és utánna, *mint*; p. o. Az ország kormányzálásában mást tenne, *sem-mint* kellene. E' személy inkább az egekből learánzott követ, *sem-mint* földi teremtés 'sa't. Ez hallatlan szóllás a' magyarok között. Még rosszabb, midőn ezt *sem*, csak magában télik e' nélkül, mint: Szeretőnek sebe nem idéz törvénybe. Jobb *sem* gyűlölő tlókja, holott a' *sem* ezen szóllásban csak tódlálék és *mint az* igaz hasonlítás 'sa't.

3. Ugyan ezen hasonlítás, mikor az első rész állítás, a második tagadás, ezzel is tétetik, hogy nem *mint*, és ezt rövidebbre vonva: *hogy sem*, p. o. Az Isten tornácza előtt kapun álló lennék inkábbban, hogy nem *mint* sok időt élnék Házkban az hitleneknek. Inkább elvesztegeti, hogy *sem* *mint* másnak szolgálna véle. Inkább másnak használok vele, hogy *sem* elveffzen.

4. Leg többször pedig elmaradván a' *mint, mint-sem, hogysem*, a Hasonlításnak málik felét e Követgető szóval tesszük ki: *nál, nél*, mint: Nintsen nagyobb kints a' tudománynál. A' nyelv gyakran ártalmofabb a' kardnál. Sokszor a' szó hasznofabb a' Pénznél. Sokkal szebb vagy te, minden embereknél.

§. XVII. A' meg haladó vagy leg felső grádits leg többször ezt véfzi maga után: *közt*, vagy *között*, mint: a' Nap leg szebb a' tfillagok között. Leg ékefebb a' virágok között. Leg vitézebb a' katonák között. Salamon leg böltfebb vólt az Izraeliták között.

Jegyz. 1. Néha a' *közt, között* helyett ez is tétetik: *ban, ben*, mint: leggazdagabb a' városban, legvitézebb a' feregben.

2. Néha a' meg haladó grádits minden meg haladáft jelentő szó nélkül is kitétetik, ha t. i. a' Főnév a' 4ik esetben és a' Rávető szó Ragasztékkal tétetik, mint: A' Magyaroknak erőfei, *Fortissimi Hungarorum*. A' bornak a' java, 'sa't. (: Láls többet Nyelvkönyv. XLIX. §. :)

3. Mind a' hasonlító, mind a' meg haladó grádits, erre a' kérdésre: *mellyik*, vagy midőn a' hasonlított dólgek közt választáft kell tenni, ezt a' végezetet véfzik fel: *ik*, mint: légyen a' legszebbiké 'sa't.

III. Szakasz. A' Számlálószókról.

§. XVIII. 1. *E' kérdésre hány? a' sarkalatos Számok után a' Főnév helyesebben tétetik az egyes, mint sem a' Többes számban, noha ezt is eltűrik.* mint: Az embernek tíz ujja vagyon. Itt ezer katona ment-el, vagy ezer katonák mentek-el. Nem tud tíz szót. Hat arany. 18 tallér. Száz aranyot ajándékozott. harmincz lova van. Négy jó könyve nintsen. Öt árpa kenyerekkel és két halatfkákkal öt ezer embereket meg elégitett.

Igy: *fok, kevés*, mint: fok ember, kevés hal 's a' t.

2. *Eggynek, száznak, ezernek* a' Többses számjaival is élünk; de a' több számokban nem; mint: mi eggyek vagyunk. Sok ezerekkel bír.

3. Ha e' Sarkalatos számokat meg kettőztetjük, Rendelő számok léfznek belőlök, mint: kettő, kettő mégyen eggy rendben a' katonák között. Tíz tíz van eggy seregben. Tíz tallért adott nekünk, mindenikünknek ötöt, ötöt. Jó tyúk, a' melly mindennap eggyet eggyet tojik.

4. Ezeket *kettő* és *két* jól meg kell különböztetni. Kettővel élünk tfak Főnevek nélkül. A' Főnevek előtt pedig mindenkor *két* vagyon; mint: Az embernek kettő a' lába, kettő a' keze. Azért van az embernek két füle, eggy nyelve, hogy többet hallgafson, mint szóljon. Két emberek valának eggy faluban; két lába van, tehát könnyen megbotolhatik. Két keze vagyon és eggyikkel sem adakozó. Kettőt, tizenkettőt ütött az óra. Tizenkét arany Harminczhat tallér. Két száz Tfáfzár arany Két ezer Német forint.

5. E' szókkal: *fél* és *rész*, és *magam, magad, maga* 's a' t. a' számláló szók mellett egytől fogva így élünk: másod, harmad, negyed, ötöd, hatod, 's a' t. p. o. Harmadfél elfzendőt töltött a' Törvénytánulálban. Negyed részét a' pénzemnek elvesztettem. Másodmagammal, harmadmagaddal, negyed magával, ötöd magunkkal, hatod magatokkal, heted magokkal. A' többes számban mind azonáltal ezen utólfó nem annyira fenforgó. Ez pedig: *fél, másfél, másod rész* 's a' t.

6. Mind a' farkalatos, mind az ofztó és Rendelő számok felvélzik a' Ragafztékokat, mint: Ketteje a' katonának elfzőkött, hata még jelen vagyon (: vagy kettő a' katonák között:) Harmadát a' pénzemnek elvesztettem. Nyölczadán adta aratni a' búzáját. A' Teftvérimnek eggyike meg holt, vagy eggy a' Teftvérim között meg holt. Eggyike engemet illet, máfika tégedet. Nyölcz lovaim voltak, négye

megdöglött, négyét ellopták. Eggyitek itt maradjon, máli-
kotok elmehet. *Lásd a többi Nyelv. LIII. és LIV. §.*
és a' Határozó szókban. XCII. §.

Jegyz. Itt a' katonákat nem kettejek, a' Teftvérimnek nem
eggyikek, mivel a' számok egyebekben is kerülük a' Többes számot.

III. Rész. A' Névváltó szóknak Rakogatások.

§. XIX. 1. A' Névváltó szók is, mint a' Rávető szók, vál-
tozatlanul állanak a' Főnevek előtt; magokban vétetve pe-
dig ejtegettetnek, mint: a' melly ember, valamelly köny-
vek. Minémű ruhák. A' melly embernek jó hite vagyon;
ő néki magának kellett elmenni.

2. Ezek a' mutató Névváltó szók: az, ez és az ezekből
öszvetettek, amaz, emez, ímez a' Főnevek és azoknak Czik-
kely szavok előtt minden esetekben változni szoktak, mint:
az a' katona, ez a' föld, amaz ember, azé a' katonáé, ezé
a' földé, amazé az emberé 's a' t. Ennek az Úrnak száz
aranyat ajándékozok. Ezt az Affzonyt láttam tegnap. Ezek-
nek a' könyveknek az afztal alatt adnék helyet. Ennek az
inafnak meg mondtam, hogy roffzúl tfelekedett.

Következés képpen szinte így változnak a' követgető
szókkal is, és így azok akkor meg kettőztetődnek, mint:
Ettől az Úrtól várom fzerentfemet. Az által az Ur által
lett fzerentfés. Te a' miatt a' kárvallás miatt bóldogta-
lanná lettél. Azért a' vétekért meg fogsz lakolni.

Jegyz. E' mutató Névváltó szókban: az, ez, kilehet, 's szük-
féges is gyakran kitenni a' z-t, ha málsalhangzó követi is őket,
a' végre, hogy meg különböztettségnek a' Czikkely szótól. p. o.
A' volt az a' szolgál, a' ki én töllem elfzőkött. Jobb így: az volt.

3. E' máfra vitető Névváltó szóknak: a' ki, a' melly,
meg kell eggyezni az utánnok következő Főnevekkel szám-
ban; esetben nem mindenkor szükség, mert azt a' következő

idő szó hordozza. p. o. Hivjad azt az embert, a' ki tegnap itt volt. Jó a' dolog, melyet az Isten teremtett.

Jegyz. E' máfra vitető két Névváltó szók között a' *ki*, a' *melly* a' régi Magyaroknál vagy nem volt különbség, vagy arra nem igen vigyáztanak, és mind személyekben, mind érzéketlen dólgoiban mindenikkel egyaránt éltenek.

Tetfzett mind azonáltal ezen Században a' tfinofabban szólóknak ezt a' különbséget felvenni, hogy a' *ki* tfupán tfak személyre vitelsék, a' *melly* pedig tfupán tfak érzéketlen dologra, és mindenikkel tfak úgy éljünk, ha ollyas előzi meg, mint: A' vitézek kik ő vele valának. A' pénzt, *melly* velek vala, elköltötték. Ez gyönyörű és nagyobb figyelmeztést is meg érdemlő különböztetés. Miért is volna annyi féleképpen ez a' szavunk, hanemha e' különböztetésre. Lásd II § 4. sz. Ezt javasolják e' kérdő szók is, *ki*, *mi*, *kitfoda*, *mitfoda* *melly*ekben e' különbséget régebben és szorgalmatofabban meg tartják.

Mind azonáltal a' *melly* mondathatik személyről is, ha a' kire vitetik, követi ugyanazt, mint: A *melly* Prókátorra bíztad az ügyemet, arról akarék tőled értekezni. Mert ez illyenkor e' helyett van: *mellyik*, a' mi némű szónk nintfen ettől: *ki*.

4. Ezek után: a' *ki*, a' *melly*, e' mutató Névváltó szó az, gyakorta máfra vitető Névváltó szóvá válik, és illyenkor néha *ki* is lehet hagyni a' befzedből, tfakhogy az által az értelem ne homályosodjék, mint: A' kik minket gyűlölnék, (: azok :) *mi* ellenfégink. A' *ki* gavallérkodni akar (: annak :) pénzének kell lenni. A' *ki* mindent akar tudni, (: az :) femmit fem tud.

5. E' *víjfsza eő* Névváltó szóval: *Magam*, *magad*, *maga*, *Magunk* 's a' t. az Erdélyiek úgy élnek, mint ezzel: *én*, *te*, *ő*, *mi*, 's a' t: azaz az öfzvekötétfben még más Ragafztékot is téfznek hozzájuk, mint: a' *magam* házam, a' *magad* házad, a' *maga* háza. A' *magunk* házunk 's a' t. mint ízinte ezzel: az *én* házam, a' *Te* házad, az *ő* háza 's a' t. A' Magyar Orfzágiak pedig, mint Biráft jelentő Névváltó

szóval úgy élnek a' Ragasztékokban. Magamé, magadé, magáé, magunké 's a' t. (: fuus, sua, suum :) melly é-t elhagyván, é helyett tflak egyfzer téfzik a' Ragasztékokat az utánok következő Főnévhez, mint: a' magam háza, a' magad háza, a' maga háza. a' magunk házok, a' magatok házok, a' magok házok, mint szinte ezekből: *övé, kié*, az é elmarad, *ki háza? ő háza*. Tehát mindenik tűrhető a' maga tekintetében. Láld Nyelvkönyv LXV. §.

6. A' kérdő Névváltó szókkal a' melly esetben kérdenek, abban kell felelni, mint: kié ez a' kalap? az inasomé. Ki mondotta? A' Pap. Mit tanulsz? Számvetéft. 's a' t.

Jegyz. Ezzel is *ki, kitfoda*, tflak személyt kérdünk, ezzel: *mi, mitfoda*, tflak dolgot. Így kell tehát az öfzvetételeikkel is élnünk, *vajki* tflak személlyre, *vajmi* tflak dologra vitelsék.

7. E' kérdő Névváltó szóval: *mellyik* mind személyt, mint dólgot kérdünk, és minden eseteken változtatva az Eggyes számban, mint: *mellyik* ír? *mellyiké* ez a' könyv? *Mellic*nek adjam, *mellic*ket hozzam? 's a' t.

8. *Kiki* kettőztetve azt téfzi, a' mit: *quivis, quilibet*, mellyet minden eseteken is ejtegetünk, de mind a kettőt egyfzerfmind, mint: *kiki* ítél és *kiki* íteltetik köztünk. *Kiki* a' maga fazeka mellé szít. Kinek kinek kedvesek a' maga gyermekei. *Kiki* mit szeret, arra vonódik. *Kit* *kit* a' maga Lelki elmérete vádol.

§. XX. E' birást jelentő Névváltó szók: *Enyim, tiéd, övé, miénk, tiétek, övék*, ifmét: *kié, magamé, magadé, magáé, magunké, magatoké, magoké*. Miképpen köttelsenek öfzve a' Főnevekkel, már eggynéhány helyeken láttuk. Nyelvk. LXI. §. Szórakofg. IX. §. XIX. 15. fz. mint: az én könyvem, a' te könyved, az ő könyve, a' mi könyvünk, a' ti könyvetek, az ő könyvök. Az én könyveim, a' te könyveid, az ő könyvei. a' mi könyveink, a' ti könyveitek, az ő könyveik 's a' t.

2. Szinte úgy, midőn e' személyes Névváltó szók helyett: Én, Te, ő, Mi, Ti, ő Főnevek tétetnek, mint: Az Ur könyve, vagy az Urnak könyve. Az Ur könyvei, vagy az Urnak könyvei. Az Urak könyvök, vagy az Uraknak könyvök. Az Urak könyveik, vagy az Uraknak könyveik, melly amazoktól tfak az Adó esettel különböz.

3. A' Személyekkel való öfzvekötés is néha maga mellé vélzi még az Adó esetet, mint: Énnékem szegénynek veszedelmem. Nékem szzerentfém látni az Urat 's a' t.

4. Néha két Ragasztékok is együve jönnek, mint: Az Atyám lova, az Atyám lovai. az Atyád lova, az Atyád lovai. Az Atyja lova, az Atyja lovai. Az Atyánk lova, az Atyánk lovai, az Atyátok lova, az Atyátok lovai, az Atyjok lova, az Atyjok lovai. Hogy az Atyja légyen a' többes számban, ismét illy renddel: Az Atyáim lovok, Az Atyáim lovaik, az Atyáid lovok, az Atyáid lovaik, az Atyjaik lovok, az Atyjaik lovaik. Az Atyáink lovok Az Atyáink lovaik. Az Atyáitok lovok, az Atyáitok lovaik, az Atyjaik lovok, az Atyjaik lovaik.

Jegyz. Szükség tehát, ilyenkor mind a' kettőnek egyes vagy többes számjaira figyelmezni, mint ez is már fok helyen elő adódott. p. o. A' biró parantfolatja, a' biró parantfolatai. A' bírák parantfolatjok, a' bírák parantfolataik. A' város bírása parantfolatja. A' város Elöljáróinak parantfolatjok. 'sa't.

5. Így élünk némelly személytelen idő szókkal is, p. o. *fáj, van, nintsen.* mint: mim fáj, mid fáj, mije fáj? mink fáj, mitek fáj?, mijek fáj? Nékem a' fejem fáj, mindenem fáj, 's a' t. Így: fok pénze vagyon, fok pénzek vagyon. Semmije nints, vagy semmije lints. Sok hafzna vagyon. A' révből fok hafznok vagyon. Mindenét el-vefztette, mindene elveszett.

Jegyz. Ezek mind azonáttal: Enyém, Tiéd, övé 'sa't. változhatatlanul maradnak minden esetekben, midőn femmi Fő-

név vélek nintsen. mint: kié ez a' könyv, az enyím, a' tied, az övé, a' miénk, a' tiétek 'sa't. magamé. 'sa't.

§. XXI. Ezek a' nem tulajdon Névváltószók: *mind, minden, mindenik, mindnyájan*, e' következő módon különböztetődnek meg:

a) *Mind*, változhatatlan szó, mellyel élünk tfak a dolgok körül, és személyekre ritkán. p. o. mind itt van, mind elvitte, mind tudja, mind ott voltak.

Jegyz. Innen van az a' Fűzőgető szó is: *mind, mind* mind ez, mind amaz, mellyet ma fok tudatlanok e' Hasonlító szóval *mint mint* öfvezavarnak.

β) *Minden*, ez ejtegettetik mind eseteken, mind számon, és élünk véle szinte úgy személyekre, mint dolgokra.

P. o. Minden ember gyarló. Hazugok minden emberek. Mindeneket megpróbáljátok. A' ki mindent akar tudni, semmit sem tud.

γ) *Mindenik*, ezzel is személyre, dologra egyaránt élünk, változik is eseteken, de tfak az egyes számban. p. o. Mindenik a' katonák között vas terméfszettel birjon. Mindeniknek hafznos a' tapasztalás. Mindeniket az Elöljáróid közül meg betföld.

δ) *Mindnyájan*, tfak a' többes számban jelent, és személyeket illet, vagyon ezen is: *mindnyájunk, mindnyájotok, mindnyájok*. mint: Mindnyájan örülünk hív keresztyének. Leborulásnak mindnyájan. Mindnyájunkkal köz a' halál. A' jó erkölts mindnyájokból bódog embereket tehet.

II. Reg. *Senki* tfak személyre, *semmi* tfak dologra vitetik. Az egyes számban változhatnak, de ez benne a' különös, hogy noha már magokban tagadáft jelentenek, mégis mindenkor más tagadó fzótfka tétetik utánnok, vagy *nem*, vagy *sem*, vagy *nints*, vagy *fints*. p. o. Senki nints itthon, vagy Senki fints itthon. Senkit nem tífzel, vagy senkit sem

tilíztel. Semmit nem tanul, vagy: semmit sem tanul. Semmim fints, vagy nints, semmid fints, semmije fints.

Jegyz. sem, annyi mint: is nem. Sints annyi mint: is nints. és ez az oka, hogy mindeniket különbség nélkül felvehetni.

III. Reg. Ez egymásra vitető Névváltó szók, *a' millyen, a' minémű, a' mitfodás, a' beszédben* magok után vonják ezt: olyan, és megfordítva, mint: *A' millyen emberekkel társalkodik, olyan hafznát véfzed. Millyen a' fazék, olyan a' fedő. Olyan dólgot befzéllek, a' minéműt még nem hallottál.*

Jegyz. Ha az olyan elől van és személyre vitetik; léfzen a' következő rész: *ki, a ki*, mint: *A' könyvet olyan gyermeknek adta, a' ki meg érdemlette.*

IV. Rész. Az Idő szóknak Rakosgtatófok.

§. XXII. *Minthogy két igen különböző természetű azon egygy Mívelő idő szó vagy a' Magyar Nyelvben és ez téfzen leg nagyobb akadályt és nehézfiséget a' Nyelv nem tudóknak, hogy mikor mellyikkel kelljen élni, t. i. az m és k végű mívelő idő szók: legelfőben is az ezekkel lehető helyes és alkalmasos éléről fűkféges jó Régulákat adnunk. Ezután szakafzonként elő adjuk az idő szóknak Rakosgtatófáikat. Már fellyebb tulajdon természetek fzerént nevezük az m végű idő szót: Kiható, a' k végűt, Ki nem ható jelentéfű idő szónak, mivelhogy amabban a' tfelekedet, kihat más 3^{ik} bizonyos személyre vagy dologra; ebben nem. Mások nevezik az elfőt Meghatározó, a' másodikat: Határozatlan idő szónak.*

1. Szakafz. A' Kiható és Ki nem ható Mívelő idő szókról.

§. XXIII. Kiható, vagy m végű időfzókkaal élünk e' követekezendőkben:

1. *Valamennyifzer az idő szókhöz járuló 4^{ik} vagy vádoló etet e' Czikkely szóvaal tétetik ki: a'. mint: írom a' levelet.*

Minden ember fzereti *az* igaz barátot. Kérem *az* urat. Megütötte *a* fejét. Tegyétek fel *a* kalapotokat. Tudod-e *a'* Magyar Nyelvet? Viselem *a'* kardot. Mofatom *a'* fejér ruhát. Szeretem *az* embert.

2. Valamennyiszer *az idő szó mellett lévő vádoló eset, mellyet vezérel, Ragasztékkal vagy on, akár tétéfsék ki a' Czikkely szó, akar nem, mert az mindenkor meg határozott értelmet ad*; mint: Nevelem testvéremet. egészen: Nevelem az én testvéremet, vagy *a'* testvéremet, Jól értem minden beszédedet. Szántatom földjeimet 's *a'* t.

3. Midőn ezen vádoló esetek: *ötet, magamat, magadat, magát, 's a' t. azt, ezt vagynak az idő szók mellett. mint: Hallgatom ötet. igen tisztellek ötet, ajánlom magamat, védelmezlek magadat. jól viseli magát, kiki fzereti ő magát, azt én találтам. ezt én vesztettem el, én azt jól tudom, ezt meg nem foghatom.*

4. Néha *az azt, ezt nyilván ki nem tétetik, hanem tñak oda értetik*; azért akkor is *Ki ható időszóval élünk.* Kivált képpen meg esik pedig ez, az ezzel öfzetett idő szókban: *meg, el. p. o.* Meg nem foghatom (: *azt:*) mi az oka. Kérlek ird meg nekem. El nem gondolhatom, hová tette. Nem tudom, mit akar. látom, mit tñinál. A' ki mihez szokott, azt el nem hagyja. Nem hallom, mit beszéll.

5. Ugyan ez az *azt marad el leg többször, mikor az illy idő szók után: látom, tudom, hiszem, értem, gondolom 's a' t. hogy, mikor, ha, hol következik. mint: látom, (: azt:) hogy ez betűletes Ur. Nem tudom, mikor ment el. Elhiszem, hogy fokba telik, értem, hogy adós vagy, hallom, hol járt, gondolom, hol töltötte az időt.*

§. XXIV. A' *Ki nem ható vagy k végű idő szókkal élünk:*

1. Valamennyiszer *az idő szók mellett a' Vádoló eset, minden meg határozó Czikkely szó és Ragaszték nélkül vagy on, vagy e' határozatlan Czikkely szóval: eggy. mint: Pré-*

dikációzt hallgatok. Virágot szagolok. Leveleket írok. Jó könyveket olvas. eggy lovat veszek.

2. *Valamennyiszér e' határozatlan értelmű Névváltó szónak vádoló eseteik vagynak az idő szók mellett: valakit, valamit, akárkit, akármit, a' kit, a' mit, a' mellyet, mindent, senkit, semmit 's a' t. p. o. Akárkit látni fogsz, mondd meg. Akár kiről beszéllsz, vigyázz, mit beszéllsz. érték valamit. senkit nem látok, mindent betűl, Semmit nem szól.*

3. *Ezen Névváltó szónak vádoló eseteik mellett: engemet, tégedet, minket, titeket, mint: Te engemet biztatsz, Ő tégedet jól lát. Minket az Isten megáldott. Titeket senki sem betűl. Tíak úgy szerels engem, a' mint én téged szeretlek, és másoknak szoktalak dítérni.*

4. *Az olly szóllásokban, mellyekben semmi vádoló eset nintsen, 's nem is értetődik oda, mint: jól tudok Magyarúl. tanúlok magyarul. Nem szóllok rólla. A' kotfiról leszálllok. A' székről leesett.*

5. *Ugyan az illy szóllásokban, midőn eggy magános idő szóval vagy két idő szókkal is élünk, mint: nevetek, ülök, tanúlok, sétálok. Szeretek véle tréfálni. Akarok vele szólni. tudok szépen írni.*

Jegyz. Ok nélkül szóllnak tehát így némelly Erdélyiek: Szereti véle tréfálni. Nem szereti el menni. Az Alfzonyok is, mint a' Férjfiak szeretik szabadok lenni. 's a' t. Ez ollyan, mint: akarom vele szóllni 's a' t.

II. Szakasz. A' Nevező Esét Rakosgatása az Idő szókkal.

§. XXV. 1. *A' Nevező eset tetetik minden személyes idő szókhöz, és az meg eggyez az Idő szókkal személyben és számban, mint: ki ír? én írok, ti írtok. A' gyermek tanul, a' madarak repülnek. Olvasztatik a' könyv. Az írálok olvasztatnak.*

2. *A' személyes Névváltó szók én, te, ő, mi, ti, ők nem mindenkor olly szükséges képpen kívántatnak meg az idő szók előtt, mint a' német Nyelvben; hanem többnyire elmaradhat, kivált az első és 2^{ik} személy, mint a Deákban, mint: hová még? Látod az én sorfomat. Nem szeretem ezeket. ez az ember mindég alufzik.*

3. *Szorgalmatoson meg kívántatik pedig olyankor, mikor két személlyek között különbséget akarunk tenni, vagy valamelly különös kifejezés kívánja. mint: én szeretem, ő nem szeret. Én munkálódtam éjjel, nappal és ő vette jutalmát. Én mind csak békeiséget szóltam, én állítom, te tagadod.*

4. *Sőt néha más Nevező eset is egészen elmarad, a' Személyes idő szóktól is, és azok mintegy Személytelenekké léjsznek, még pedig akármelly időben. mint: azt mondják, úgy szókták. hogy hívják, azt beszélik. úgy hallik, nem hallik, (: e' helyett: hallatik, mint: nem hallik a' harangzó:). Sőt mind ezek: olvafták, olvaftak, írják, írnak, ífznak, állanak, mennek, harcolnak, lármáznak, így: írták, írtanak, írnák, olvafták. Úgy látjuk, tapasztaljuk, a' mint halljuk, Meg kell vallanunk 's a' t. így: látszik, meg tetfzik, érzik, meg válik, meg esik, történik, következik, használ, lehet, nem lehet 's a' t.*

Jegyz. Mind ezek annyit téfznek, mint a' Deák: dicitur, legitur, scribitur, statur, itur 's a' t. vagy a' Német: man sagt, 's a' t. De málfzor ifmét ugyan ezen Német: man az eggyes számban ezen nevező esettel tétetik ki: az ember, mint: nem tudja az ember. Man weiß nicht. Sokszor nem látja az ember, a' mi a' szeme előtt fekszik. Oft sieht man nicht, was vor den Augen liegt.

5. *Némelly személytelen idő szók pedig véfznek ugyan fel Nevező esetet, de csak a' 3^{ik} személyben és tulajdon Nevező esetek vagyon, mint: hó esik, első esik, jég esik, menny dörög, melly eggy szóvá is lett: mennydörög.*

Némellyek ezek között is minden eset nélkül lehetnek. mint: hajnallik, világosodik, virrad, estveledik, letétedik, villámlik, tfattog, fagy, olvad 's a' t.

6. Több Főnevek, vagy Névváltó szók után, az idő szó lehet a' Többes számban is, mint: a' dühösség és harag elszét vesztik az embernek. A' Te atyád és én, nagy bá-nattal kerelfünk vala Tégedet. A' szegénység és a' jó érz gyakran együtt vagynak 's a' t. Mind azonáltal az idő szó is lehet egyes számban is, mint: A' dühösség és harag elszét veszti az embernek. A' bor, az éjtfzaka 's a' szerelem mérlekleni nem tud.

§. XXVI. Ez idő szónak: *vagyok 3^{ik}* személye, mind az egyes számban: *vagyon, van*, mind a' többes számban: *vagynak, vannak* a' Magyar beszédben igen sokszor elhagynak; sokszor pedig kitétetnek, mellyről azért illő jó Régulákat adnunk. Tehát elhagynak ezek:

1. *Az olly állításokban, a' mellyek két Nevező eseteket foglalnak magokban*, és ezek Németül vagy Deákul ezzel osztatnak el: *est, ist*, mellyet Magyarul vagy a' Czikkely szó, vagy más Névváltó szó különböztet, mint: A' Kriftus megváltó. A' ki szolgál, az nem Ur. István Prókátor. A' vad egres nem mofola. Az emberek nem barmok. Nem minden ember jó katona.

2. *Akkor is, ha a' Nevező esetek között az illy szófélékben az egyik Rávető szó.* mint: Az idő szép. Az igen szép. az jó óra. ez nem jó posztó. ő nem igen derék ember, az úr reft. az aszfony nem kevély. Sok féle a' Pénz. már ezek szép lovak. Sokak a' hivatalosok, kevesek a' választottak.

3. *Akkor is, mikor az illy szófélékben az egyik Nevező eset a' Ragasztékokból vagyon*, mint: Béts Ausztriának fő városa. A' könyvnek az ára egy forint. Buda és Po-

fony nevezetes várofai Magyarországnak. Nagy a' feje kistiny a' veleje. hosszú a' haja, rövid az elméje.

4. *Ha a' nem helyett néha sem tétetik*, (: melly is egyezzel: is nem, XXI. §. II. Reg. Jegyz. :) ez is azon törvénytartja, mint: sem hete, sem hava (: nintsen, melly is annyi, mint: *nem vagyon* :). Ezen beszédnek sem eleje, sem utólja. sem veleje, sem valója. Ő neki sem elze, sem pénze. Sem Istene, sem lelke. Sem hite, sem vallása.

5. *Akkor is, midőn az eggyik Nevező eset helyett határozatlan mód vagyon, mint*: szép az embernek hazájáért meg halni. Rettenetes dolog az élő Istennek kezébe esni. Nehéz az agg ebet tanítani. Könnyű ezt meg érteni. Méltó dítferni, gyönyörűség nézni, tudá olyat hallani, tudálatos nézni, kíváncs tanúlni, kész felelni, véték nem adni, jó itt lakni. alkalmas tanítani. Tudni dítőféges; szégyen nem akarni tanúlni.

§. XXVII. *Kitétetik pedig a' Vagyon, van, vagynak, vannak nintsen* olyankor :

1. *Mikor ezek mellett a' beszédben csak egy Nevező eset vagyon, mint*: Ki vagyon ott benn? Az Úr vagyon a' szobában. Az úrfiak a' Templomban vagynak. Hol vagynak a' könyveim?

2. *Ha több Nevező eset vagyon is eggyütt, de el nem osztatva azon egy Czikkelyben vagynak, mint*: sok öreg ember vagyon köztök. sok tudós Emberek vagynak a' katoná Tisztek között. Kevesen vagynak, a' kik a' halálról mindennap meg emlékeznének. Derék ifjak vagynak a' Pestii Fő Oskolában. Sok vitéz katonák vagynak a' Hufzárok között. Hol, jegyezd meg, hogy e' Nevező eset: Hufzárok, más nyelvekben nem Nevező eset.

Jegyz. Mihelyt az ilyen szólásban, az eggymás mellett álló Nevező esetek, a' Czikkely szóval elosztatnak; a' fellyebb való első Régula jó vizsgál, és a' *vagyon, vagynak* ismét elmarad,

mint: Sok az öreg ember közöttök. Sok a' tudós ember a' Katona Tifztek között. Sok a' vitéz katona a' Hulzárok között 's a' t.

3. *Mikor a' vagyon, vagynak azt jelenti: Habeo, ich habe p. o. A' Népek nagy nyeresége vagyon. Sok szép lovai vagynak. Ennek az ifjúnak szép tudománya vagyon. Annak a' kevély embernek pénze ugyan elég van, de olly kevés veleje vagyon, hogy könnyen elérne egy gyűfzűben.*

Jegyz. A' Czikkely szóval az illy szóllás is elosztathatik, és akkor az elfő Régula vißza jó, és a' vagyon, vagynak elmaradnak. mint: A' népek nagy a' nyeresége. A' lok lovai szépek. Ennek az ifjúnak szép a' tudománya.

4. *A' nint's, nint'sen, minthogy annyi mint: nem vagyon, nem van, ez is hasonló módon kitétetik ezen esetekben.*

mint: Az Úr nints ott. Az Affzony nints itthonn. Az Urfi nint'sen a' Templomban. Nint'sen egy hete, hogy megjött. A' könyveim nint'senek az almáriomban. Sőt mivel a' senki és femmi más tagadást is véfznek magok után (: XXI. §. 11. Reg. :) azok mellett léfz: *fint's, fint'sen*, melly annyi, mint: *is nint's, is nint'sen*. mint: senki fint's itt, femmi fint's itt. Egy hete fint's még. Egy Pénzem fint'sen 's a' t.

*Jegyz. 1. A' mostani időn kívül minden idejei 's személyjei ennek: nint's, nint'sen a' Vagyon-tól vagynak. Lásd Nyelvkönyv. 2. Azok a' Rávető szók, mellyek végezeteknek minden Változtatások nélkül Rávető szók is, határozó szók is, mint: Halzontalan, mezítelen, méltatlan, büntetlen, hírtelen, kéntelen 's a' t. (: Nyelvk. XCI. §. 1. sz. Jegyz. :) noha igazsággal határozó szók is: de ha úgy gondoltatnak, mint Rávető szók, olly Szavaink fognak lenni, mellyek két Nevező eseteket kívánnak, mint a' Deákban a' *Nudus incedit* 's a' t. p. o. Péter mezítelen*

len jár. Az inas kéntelen ment-el, hirtelen viŕŕza jött. A' kik méltatlan ŕzenvednek, megmenti a' Jó Isten. 's a' t. Ha pedig úgy véŕŕzük, mint Határozó ŕzókat, rendes Rakolŕgatás léŕzen, mellyrőł alább a' Határozó ŕzókban.

III. Szakafŕ. A' Bíró Eŕet Rakolŕgatáŕa az idő ŕzókkal.

§. XXVIII. 1. Bíró eŕettel tfak ez az egyyetleneggy idő ŕzó: *vagyok* rakolŕgattatik, erre a' kérdéŕre, *kié?* holott is a' 3ik ŕzemélyben ugyan azon elmaradáŕa vagy on az idő ŕzónak a' mi a' Nevező eŕettel. p. o. Kié ez a' könyv, az Úré, az Affzonyé, egyg tudós emberé. Én az Úré vagyok. Te Uradé vagy, ez a' ruha az Atyádé vólt. Iŕtené a' menny és a' föld. Az Úré a' hatalom. Az Iŕtenéi vagyunk mindnyáj an (: Melly ennek többes ŕzáma: Iŕtené:).

Jegyz. Látni való, hogy ez a' Bíró eŕet tfak a' 3ik ŕzeméllyel való feleletben eŕik. Az eŕfő és 2ik ŕzemélyekben pedig e' kérdéŕre *kié?* így felelünk: *Enyém, tiéd.* Enyím az erdőnek minden vada, Tiéd vagyok, tarts meg engemet. melly bíró eŕet is ugyan; de bírálŕt jelentő nevező eŕet is (meus, a, um) ezért is: alkalmazatofabb így a' többes ŕzámban: az Iŕtenéi vagyunk mindnyáj an.

2. Sőt a' 3ik ŕzemélyben is, a' bíró eŕettel való felelet tfak akkor vagy on, ha egyes, vagy magános főnevekk el felelünk; de ha a' felelethez, a' kérdésben lévő Főnevet is hozzája téŕŕzük: léŕz a' felelet a' Ragalŕztékokkal mint: Kié ez a' könyv? ez az Úr könyve. ez az Affzony tüköre 's a' t.

IV. Szakafŕ. Az Adó Eŕet Rakolŕgatáŕa az Idő ŕzókkal.

§. XXIX. Adó eŕetet téŕzünk erre a' kérdéŕre: *kinek, minék,* némelly Rávető ŕzókhöz, fok idő ŕzókhöz és kevés közbevető ŕzókhöz, mint: Haŕznos nékem, haŕzontalan néked. Haŕájának ŕzólŕgál. máfnak dólgozik. Jaj a' képmutatóknak.

Mellyeket, hogy jobb renddel elő adhassunk, a' beszédnek részei szerént azokat így szedjük fel:

1. Az olly Rávető szók, mellyek hasznot, kárt, bővfeget, szűkfeget, alkalmatosságot, alkalmatlanságot, lehetetlenfeget 's a' t. jelentenek, Adó esetet kívánnak, és itten a' felylyebb elő adott: *vagyon, vagynak*, mellyek más nyelvekbe mindenkor kitétetnek, elmaradnak, mint: A' fok első ártalmas a' virágzó vetéseknek. Ez káros a' Népek. Elég Néked az én kegyelemem. Szűkféges az öltözet az embernek. Ez az ifjú jó, vagy alkalmatos katonának. Lehetetlen az embernek élni, ha nem munkálkodik. Jó minékünk itt laknunk. Részeli vagytok a' kegyelemnek. Veszedelemes akárkinek a' nyelv. Dífztelen ez az öltözet te néked. Kedves nékem a' Te leveled. Rettenetes az Urnak haragja az Istenteleneknek.

Jegyz. Némelly e' féle Rávető szóknak Főneveik is adó Esetet kívánnak, mint: Kár néked ez a' jó könyv. A' nyomorútnak meg halni nyerefég. Nagy ellenfége a' szószaporításnak. A' pénznek nem léte a' jó észnek veszedelem. Szégyen a' szégyennek a' kevélykedés. A' Te beszéded nékem gyönyörűség.

2. Tulajdonképpen és tsupán tsak Adó esetet kívánnak ezen idő szók: enged, kedvez, kegyelmez, irgalmaz, engedelmeskedik, reménykedik, hízelkedik, panaszlik, panaszlik, adakozik, imádkozik, 's a' t. mint: engedel beszédnek. Kedvezz magadnak. Meg kegyelmez minden te Bűneidnek. Irgalmaz nekünk Ur Isten! Engedelmeskedj Előjáróidnak. Az Urnak reménykedik. mindennek hízelkedik. Az Attyjának panaszlik. adakozatok a' szégyeneknek. Az Istennek imádkozik.

3. Adó esetet vesznek fel az olly mivelő idő szók, mellyek adást, tulajdonítást, hasznot avagy kárt jelentenek, mint: az Isten néki adta azt. Ő azt nékem tulajdonítja. Használ néktek, ha én elmegyek. Sok fáradságot okozott minékünk. Semmi-ben nem akar másnak szolgálni. Néked inkább hiszek, mint

máznak. Ne hidj minden szónak. A' könyvet nékem ajándékozta. Máznak többel nem tartozom, mint magamnak. 'sa't.

Jegyz. Az illy mivelő időszókat, melyek néha e' kérdésre *kinek, minek* az adó esetet felvélzik, mind felhordani lehetetlen, 's szüklégtelen is volna, mint: Néked befzéllek, Felelj nékem 's a' t. Tíak azokat szüklészes tehát kijegyezni, a' melyeknek rakosgatásokban más Nyelvek különböznek.

Illyenek pedig a következők:

4. Ezek a' Mivelő idő szók: hiv, nevez, mond, tart, választ, rendel, vall, téfzen, parantfol, közfön, 's a' t. Adó esetet kívánnak, mint:

kinek hívnak? Jósefnek, Sándornak hívják. Nevezed az ő nevét Jéfusnak. Okosnak mondalak. Szerentfésnek tartom, bolondnak tartják. Keresztyénnek vallom magamat. engemet bünösnek tart. A' Tíáfzár Fővezérnek rendelte. Hunyadi Mátyáft az ország királynak választotta. Oskola Mesternek tették (:vagy mesterre:) Ide való: Az Attyja katonának adta, e' helyett: Katonává tette. Kotfísnak adta (:Kotfífsá tette:) Kinek mit parantfolsz? Néked közfönöm. A' mellette elmenőnek köszönni 's a' t.

5. E' félmivelő időszók is: áll, mégyen, szalad, ugrik, szóll, tart, Adó esettel különös jelentést téfznek, mint:

A' munkának áll, a' tükörnek, ablaknak áll, néki áll a' világ, neki állott a' hajónak. A' falnak, háznak menni, katonának menni. A' kapunak ugrik, a' kertnek, erdőnek szalad, a' puskát neki tartja. Neki szóll a' táncznak, baromnak 's a' t.

6. E' két idő szó *segít, véfzen* néha adó esettel, néha máf képpen fordul elő, mint: segít nékem, vagy segít engemet. én őtet tárlamnak véfzem, vagy tárfül véfzem. 's a' t.

7. Azon idő szók, melyek a' mivelő formában Adó esetet kívántak, meg tartják ugyan azt a' fzenvedő formában is. p. o. ez igen híres embernek mondatik. Ő Mihálynak hívatik. Ez a' Tíft jó embernek látízik vagy láttatik. Az

tetem a' szólót, mivelhetem, miveltettem a' szólót. Tfu-dálom e' világ állapotját. Elfelejtettem az írást. a' lovat meg nyergelte. Paripáját meg nyergeltette. Nem nyithatja ki az ajtót.

2. *A' magokban két személyt foglaló, vagy a' 2^{ik} személyre vitető első személyes idő szók is*, egyik személyt a' vádoló Esetben kívánják, melly mindenkor *Tégedet, Titeket*, mint: Tanítlak Tégedet. Nem szerethetlek Titeket. Ditsértelek titeket. 's a' t. Néha a' *Titeket* helyett: *benneteket* tétetik, mint: segítlek Benneteket. Lásd Nyelv.

3. *E' személytelen idő szó is: illet*, a' személyt vádoló Esetben, a' dolgot pedig nevező esetben kívánja, mint: engemet illet. Tíak Nemes embert illet a' kard. Királyt illet a' korona. Az elsőfő az öregebbiket illeti.

VI. Szakasz. A' Hívó eset Rakosgatása az Időszókkal.

§. XXXI. A' Hívó és meg szólító eset Magyarul eggy a' Nevező esettel, azért ebben semmi különös nintsen, hanem, hogy mindenkor 2^{ik} személyt illet és többnyire Parantfóló móddal, vagy kérdéssel vagyon. Lehet pedig a' hívó Eset, elől, utól, középben, akárhol; mint: Ur Isten irgalmaz nekünk! Vigyázz halálodra halandó ember. vigyázz gyermek! Jövel Leány! Fiam, miért tfelekedtél így? óh gyermek, gyermek!

Jegyz. Az Elvevő vagy 6^{ik} Eset (:Ablat:). a' Magyar Nyelvben tulajdonképpen tíak követgető szók, mellyek tétetnek a' Névszók nevező Eseteik után. Ezen követgető szók a' mennyiben a' Név és Idő szók jelentéseiket hordozzák 's változtatják, alkalmazotfabban elő adatnak a' magok tulajdon seregeikben.

VII. Szakasz. A' Parantfoló és Foglaltató Módoknak Rakogatások.

§. XXXII. A' Parantfoló mód e' tagadást, *nem*, fel *nem* véfzi, hanem t'lak e' tilalmazó szókat: *ne*, *se ne*, néha: *se se* P. o. Ne t'függedj el a' Nyomorúságok alatt. Se ne ints, se ne szóllj, se ne egyél. Se ne igyál. Ne kételkedj; Ne fertézteld meg szent kezeidet. Ne kövefd a' gonoszokat. Ne lopj.

Néha a' Parantfoló mód két különös idő szókkal kettőztetődik, mint: Ne t'felekedd, hogy elmenj. Ezt *sem* felveheti a' Parantfoló Mód, ha még utánna különösen ez is kitétetik: *ne*, mint: *sem* el ne menj, *sem* el ne küldd. 's a' t. A' régi Parantfoló módról *jsza*, *jze*, lásd *Nyelvkönyv*.

§. XXXIII. Foglaltató módot mikor kíván valamelly bezféd, arról leg bizonyosabb és kifogást nem fzenvedő Rágulákat adni lehetetlen. Meg jegyzünk mégis némelly szólásoknak formáikat, és egynéhány szót'kákat, melyek magok után többnyire Foglaltató módot húznak.

Jegyz. Olly nehéz e' meg határozás a' Deák nyelvben is, noha az már régóta iskoláztatik; hol a' mennyi Rágula, a' Foglaltató Módról, megannyi kifogás. Annyira nem engedik a' Nyelvek e' dologban magokat járom alá fogni. A' Magyarban pedig kivált a' közbefzédben még annál is ritkább és állhatatlanabb a' Foglaltató móddal való élés, és úgy tetfzik, mintha kerülnék ezt a' Magyarok, valahol jelentő Móddal szóllhatnak. Ugyant'fak:

I. Foglaltató Módban esnek az olly kérdések, melyek nem annyira kérdenek, mint valamelly kételkedést mutatnak. p. o. Nem tudom, kihez légyen szerentfém. Mit tégyek Leveleddel? Mit t'felekedjünk Atyámfia, Férjfiak! Mitévő légyek, nem tudom.

2. *A' meg engedéjt jelentő szóllások* p. o. Hadd menjen. Ám lálsad. Ám ti lálsátok. bár próbálja tfelekedni. Tegyük fel hogy nem akarták. hadd lett volna.

3. *A' javaflást jelentő szóllások.* p. o. Egéfségednek kárával semmit ne tfelekedjél. Ezt tfelekedjed. Hogy pedig ez véghez menjen, igyekezzetek.

4. *A' kívánságot, vagy mivelhetéjt jelentő szóllások:* p. o. Mit tfelekedtem volna. Mondtad volna meg előre. Mondhatná valaki. Gondoljátok meg mit tfelekesztek. Kérdhetné valaki. Inkább elfutnék, mint haza menjek.

Jegyz. Ezekben a' mint látfzik, igen, fokszor a' Parantfoló mód tétetik a' Foglaltató mód helyett, de ez köz szóllás a' Magyaroknál, kivált a' 2ik személyben, mint: bár próbáld meg. Egéfségednek kárával semmit ne tfelekedj. gondold meg, mit felelj 's a' t.

5. E' Füzögető szók, *hogy, hogyne, akárhogy, tfak, tfakhogy, tfakhogy ne, ám, hadd, bár, ugyde, 's osztán, és akárki, akármi 's a' t.* a' fellyebb való szóllásokkal eggyezőleg többnyire Foglaltató Módot kívánnak, még pedig a' Foglaltató Módnak akármelly idejeit, a' Jövendő időt kivéve. p. o. kérlek, hogy tanulj, hogy így a' Te szüleid reménységeknek megfelelhess. Nem kételkedem hogy ne szeretnél engem. Akárhogy legyen a' dolog. Akárki lenne szerentfés. Akármí állapotja lett volna. Gyűlöljenek, tfak féljenek. Akármelly szemtelen legyen is.

6. Ezek *mintha, vajha*, Foglaltató módot, de tfak az alig múlt, és régen múlt időket vehetik fel. p. o. Mintha lát-nám. Mintha tudtad volna. Vajha én olly bóldoggá lehetnék.

7. Ezek: *ha, mikor, minekutánna* kívánják a' Foglaltató Módnak Jövendő idejét: *ánd, énd*, p. o. Mikor bémenéndesz a' földre, mellyet a' Te Urad Istened ád Tenéked. Ha látandod a' Te felebarátodnak ökrét 's a' t.

Jegyz. Hogy ez nem olly közönséges szóllás a' beszédben, és majd tfak a' Bibliában találtatik, láld fellyebb is.

8. Az illy szóllásokban: *félek, félő hogy-nem, nehogy, hogyne, a' nem* mindenkor tagadáft jelent, és jelentő móddal vagyon: a' *nehogy, hogyne*, állatáft és Foglaltató Módot kíván, mint: Félek, hogy a' békeféség nem léfz tartós. (: vereor ut pax firma fit:).

Félő, ne hogy az ellenfég beüfsön vagy, hogy az ellenfég be ne üfsön. melly hogy állitáft jelent, meg tetfzik abból, mert így is mondhatni: Félő, hogy be üt az ellenfég. Te attól félz, nehogy el kelljen vened, Te pedig attól, hogy el nem veheted. Félek, hogy az egyenetlenfég miatt nem léfztek gyözödelmek. Nem lehet, hogy a' jó tanáts és eggyező akarat által ne gyözzetek.

Jegyz. Ilyen szóllás az állítáfra és tagadáfra nézve ez, melyet azért jól gondolóra kell venni: Senki *nem* kételkedik, *hogy* Isten *ne* légyen. hol a' *hogy, ne* állitáft jelentenek. Megállhatom, hogy *nem* kérlek. tagadás. *Nem* tehetem hogyne kérjelek. El nem múlathattam, hogy tenéked ne írjak. Lehetetlen hogy éfzre ne vegyék. Semmi ok nints, hogy elébb ne mehefs. Nem állok ellent, hogy el ne vigyék. Mindezek állítáfok.

VIII. Szakasz. A' Határozatlan Módnak Rakofgatáfa.

§. XXXIV. A' Határozatlan móddal Magyarúl néha ugy élünk, mint személytelen idő szókkal p. o. Ugy hallani. Ugy látni. Ha meg kell vallani. Fő képpen a' Mívelhető idő szókkal, mint: Nem mondhatni. Eléggé láthatni. Nem erőltethetni. Többre vihetni. Nem félhetni tölle. Olvashatni, tapasztalhatni. 's a' t. Vagy két idő szóra szaggatva ezzel *lehet*: p. o. a' mint meg lehet látni. nem lehet meg látni, nem lehet elolvafni. eléggé lehet tapasztalni. lehet tanulni, hallgatni 's a' t.

Jegyz. A' Határozatlan Móddal Parantfoló mód helyett is élnek némelyek, mint: *ütni*, e' helyett: *üfd, üfsük, üfsétek. fogni meg*, e' helyett: *fogd meg, vagy fogjuk meg, fogjátok meg.*

2. A' Határozatlan Mód a' Névfzőknak azon eseteiket kívánja magához, melyeket ugyan azon idő fzó kíván a' határozott módokban, az eggyen kívül: *vagyon*, melly nevező esetet is, adó esetet, főt néha bíró esetet is véfzen fel, mint: jó lenni, jónak lenni. fzorgalmatos lenni, fzorgalmatosnak lenni, kié fog lenni az a' fegyver? Nem akar az Uráé lenni. Hazájának hafználni. jónak tartani. Házat építeni. magát mindenhez alkalmaztatni. Legjobbnek neveztetni. A' halálról elmélkedni. Minden jóval bővölködni 's a' t.

3. Mikor két idő fzó Füzögető vagy Ófzvekötő fzó nélkül egybeköttetik, melyekkel valamelly állapotot, vagy maga vifeléft leírunk; akkor az eggyiknek a' Határozatlan módban kell lenni. p. o. kezdek fzóllni. Németül befzéli tanítom. Megtanítlak jót tfelekedni. nem akarnak dolgozni. Tániczolni, lovagolni tanúl. Szeretem az olly dolgokat hallani. Tflak most kezdek tanúl. Tefsék leül. Ide találtam jőni. 's a' t.

Jegyz. Így téfzük ki gyakran a' Deák *Supinumot* és néha a' *gerundiumokat* is, főképpen ha azok ez idő fzókkal vagynak: *mégyek, jövök*, mint: látni mégyek. lefeküdni mégy, kóldulni mégyen. barátimat köszönteni jöttem. Mit látni mentetek ki a' Pufztába.

4. Mikor a' Deákok és a' Németek eggy határozott idő fzóval és eggy határozatlan Móddal 's vádoló esettel élnek, abban a' jó Magyarok őket nem követik, hanem ők az olly fzólláfokat elofztván, a' határozatlan módot határozott Móddal 's *hoggyal* téfzik ki. p. o. Örülök hogy Te jelen vagy. Örvendek hogy az Urat látom, nem pedig ör-

vendek az Urat látni. Tíudáлом, hogy az Urat nállam látom, nem az Urat nállam látni, melytől a' Magyar fűl ifzonyodik. Reménylem, hogy ő el fog jőni. Örvendek hogy Te bódlog vagy. 's a' t.

Jegyz. Illyen határozatlan módot és vádoló efetet kívánó idő szók más nyelvekben :

1. A' külfő és belfő érzékenyfégeket jelentő idő szók : látom, hallom, tudom, értem, érzem, észre vézsem, gondolom, vélem 's a' t.

2. Ezek : mondom, befzéllem, állítom, tagadom, mutatom, jelentem, helybehagyom, híszem 's a' t.

3. Az indúlatokat jelentő idő szók : örülök, örvendek, bánom, fzanom, bízom, félek, reménylek, tíudálkozom 'sa't.

Mind ezek Magyarúl elosztatnak p. o. látom, hogy Te szomorú vagy. Hallottátok, hogy meg mondatott a' régieknek. Tudom hogy Ő semmit sem tífinál. azt mondja, hogy nem Ő tfelekedte. Tagadom, hogy elveszett volna. Bánom hogy teremtettem az embert 'sa't. Sőt ezekből a' határozatlan Mód mi nállunk gyakran mindenestűl elmarad, kivált ez : *lenni*, mint : Itt látom őtet (: lenni :) Senkit nem látok itten. Miért látlak tégedet szomorúan, vagy szomorúnak lenni. 'sa't.

4. Tészünk ugyan őszve mi is némelly efetekben, határozatlan módot, határozott idő szóval és vádoló esettel, mint felylyebb a' 3ik számban is találtatik. p. o. *Szeretem* az olly *dolgot* *hallani*. Meg tanítlak Tégedet jót tfelekedni 'sa't. de

a) Mi nálunk az illyen szóllás mindenkor azon egy Czikelyben efik : ellenben amazokban mindenkor két Czikelynyen, mert alatonban mindenkor ezek maradnak el : *azt*, *azon* 'sa't. Reménylem (: azt :) 'sa't. Örülök, örvendek, tíudálkozom (: azon :) 'sa't.

b) Itt a' vádoló efet nem annyira a' határozatlan módé, mint a' határozott idő szóé, ellenben ott tfak a' határozatlan módé.

c) Ezek a' határozott idő szók nem is mindenkor ama ki-neveztek közzűl valók.

d) Ezekben a' Határozatlan mód tfak a' mostani időben nagyon.

Illyen szállásoknak példáik ezek: kívánlak Tégedet látni. Akarom a' Kriftust hallani. Nem akarom a' ruháimat elkészíttetni. Nem engedem a' Jóságot elosztani. Sajnáltam őtet felköltetni, hagyta őtet beszélni. Szeretek mindeneket tudni, látni 'sa't.

Jegyz. 1. Ez a' szállás módja semmit nem különböztet attól, a' mi már a' 3ik szám alatt mondatott, mellyel valamely állapotot, vagy maga viselést leírnak; ugyan azért az illy határozatlan Mód mellett nem is mindenkor vádoló eset vagyon, hanem akármelly, a' mellyet kíván az idő szó, mint: Kátó inkább akart jó lenni, mint jónak láttatni. Tetfizik nékem jelen lenni. Nehéz néked az ösztön ellen rugódozni. A' keresztyénnek szabad katonának lenni. Meg szoktam bódogtalan lenni. 'sa't.

2. Annyival inkább tisztá Magyar füleket értegető szállások az olyanok, mikor ezen Határozatlan Módnak a' *lettnék lenni*-vel 's több a' félével Elmúlt idejét is formálnak, melly a' Magyarban tellyességgel nints. mint p. o. Ujontan ismét szerentféléknek hírletetnek a' Svédok az Oroszok ellen a' szárazon *letteknek lenni*. A' Tízszáz tegnap előtt mondatik *elindúltak lenni*. Tegnap mondatik követeket küldöttnek lenni. 'sa't.

Az e' féle szállások nem Magyar Hámorban készülnek és ezek a' Nyelvnek idegen rájárára való erőszakos kifejztései, nem helyes és természetes kitételei. Eleink nem így írtak: Hallottátok meg mondatottnak lenni a' régieknek. 'sa't.

6. A' Határozatlan mód személyeken is hajtogattathatik a' Ragasztékok által, és akkor mindenkor más idő szó kell hozzája. Személyes Névváltószó pedig, ha vagyon, az az adó esetben vagyon és a' dolog abban a' melly esetet az idő szó kíván, p. o.: Engedd elvinnem ezt a' könyvet. Nem lehet nem szeretnem ezt a' személyt. Add ért-nem irgalmosságodat.

7. Fő képpen pedig ez a' személyeken való változtatás esik e' személytelen idő szókkal: *kell*, *lehet* és *szükség*, p. o.: Nékem írnom kell, Néked írnod kell, az Urnak írnia kell. Nékünk haza kell mennünk. Néktek hallgatnotok kell.

Ő nékiek imádkozniok kell. Meg lehet próbálnod. Nem lehet elmenem. Néki meg lehet látnia. Másként nem lehet az Isten országát látnotok. Szükség meg tudunk idvességünk dolgát. Minden embert szeretnem kellene, de nem lehet szeretnem.

Jegyz. 1. Mindezeket az idő-fzókat: *kell, lehet, szükség, lehet* a' magános határozatlan módok mellé is adni. p. o. Nékem olvasni kell, neked irni kell, az Urnak irni kell. Nékünk haza kell menni. Néktek hallgatni kell. Oda lehet menni, meg lehet próbálni. el lehetett olvasni. 'sa't. Szükség megérteni. Szükség reá figyelmezní. Melly utóflóban és a' Hafonló szállásokban, mint: illendő eltávoztatni. méltó meg hallgatni 'sa't. hogy a' *vagyon* elmaradt, láfd fellyebb XXVI. §. 5. fz.

2. Ez idő szóval: *akarok*: igen különös értelemben élnek a' Magyarok, némelly olyan határozatlan módok mellett, mellyek mindjárt lejendő dolgot, vagy esendő állapotot jelentenek p. o. meg *akar* halni. el *akart* efni. *meg akart* fúlni 'sa't. ezek helyett: mindjárt meghal, majd elesett, tfak nem meg fúl 'sa't.

NB. A határozatlan mód néha elveszti a' Tfelekvő időfzók efeteit; és tfupa nevező Eftetet vélzen fel: viz meríteni, bor inni, ökor hajtani. Időfzókkal: vagyok, megyek, vóltam, mentem.

IX. Szakasz. Az Öfzvetett Idő szóknak Rakofatáfairól.

§. XXXV. Az öfzvetett idő fzókban a' különblég vagyis a' Nehézfég, mellyen eggy idegen felakadhat, e' két dól-gokban vagyon: ugmint:

1. *Az öfzvetételeknek jelentésekben.*

2. *Az Elözgető fzóknak, mellyekkel öfzvetétnek 's eggyé léfznek az idő fzó, helyheztetésekben, t. i. hol tétetnek azok rend szerént elől, hol pedig utól, az idő fzóktól elszakasztat-ván.* Mind a kettőt igyekezzünk világosítani. Tehát:

Az első különblég kivált képpen tfak e' két előzgető fzóban tapaszttaltatik: *meg, el*, mert a' többeknek értel-

mek az előzető szóknak tulajdon jelentéseiből világosan kitérzenek. A' második különbség kihat minden öszvetett idő szókra:

§. XXXVI. Az első akadály vagy különbség, melly az illy öszvetett idő szóknak jelentéseiket változtatja, világosságra jő azokból, mellyeket fellyebb elő adtunk (: XCIV. §. :), hogy t. i. : *meg* tellyesítést, öregbítést és igyekezetet jelent, mellyel élünk akkor, mikor véghez ment, menendő, vagy tökéletességre vitt, vijendő dólgot akarunk jelenteni, mint majd a' példákból meg tesszik. *El*, távolitást, helyből kimozdítást, vagy néha ez is tellyesítést és tökéletességre vivést tézen, és az idő szó értelmét mindenkor ezekkel neveli és világosítja. P. o.

1. Reg. Mikor valamelly kész és véghez ment dólgot jelentünk, élünk ezzel: *meg*. Mikor pedig a' dolog véghez nem ment, a' *meg* elmarad, mint:

Mikor a' huft *ette*, akkor jött bé az Atyja,

dum ille carnem comedit, tum, 'sa't., még munkában vólt.

Mikor a' húft *megette*, akkor jött bé az Atyja.

dum ille carnem decomedit (: confumpfit :) már véghez ment.

A' Leány a' levelet *írta*, és egy rakás mondolát *evett*.

A' Leány a' levelet *meg írta*, és egy rakás mondolát *megevett*.

Ebben a' könyvben egy szép vers van. Ebben a' könyvben az a' szép vers *megvan*.

Azt a' könyvet *vette*, a' mellyet *néztünk* vólt.

Azt a' könyvet *meg vette*, a' mellyet *meg néztünk* vólt.

Igy: írok könyvet, meg írom a' könyvet, mind más, és az utólsó mind nagyobb tellyesedés.

2. Reg. Igy: *el*. Mikor határozatlanúl szóllok, elég ez: *Pénzt nyert, pénzt vesztett*; de ha így szóllok: minden pénzemet *elnyerte*, tellyesítést jelent. Minden pénzét *elvesztette*. több, mint az első. Ez az ember lokat győz. Ez az ember lokat *elgyőz*. Eljárta az országot, elküldötte a' szől-gáját, elkorhelkedte az időt, elvégezte a' munkát.

Látni való, hogy a' jelentés mindenkor világofabban határozódik. Így a' több Előzgető szók is a' magok jelentékek szerént, láfd XCIV. §.

Jegyz. Fellyebb LXVII. §. elő adtuk azt is, hogy némelly Félmívelő idő szók, mint: ül, áll, jár, fétál 'sa't. melyeknek magokban ki nem ható jelentékek vagyon, ezen előzgető szókkal, *meg, el* 'sa't. kiható jelentéfüekké lésznek és mint egész Mívelő idő szók, vádoló esetet kívánnak mint p. o. Bétfsben ül. Megülte Bétfet, lovon ül. ugyan megüli a' lovat, áll. Megállom fogadáfomat 'sa't. láfd a' nevezett helyen.

Szinte úgy a' Félszenvedő idő szók, e' szerént így kellő velek is élni, mint: *lakom*. Meg lakta az orfzágot. Ellakta a' lakodal-mot. Az anyjánál fekszi ki a' gyermek ágyat, 'sa't. láfd ugyan ott.

§. XXXVII. Az Előzgető szóknak elől vagy utóltételekre tanítanak im e' Régulák.

Minden rend szerént való öszvekötésekben, az Előzgető szók elválhatatlanul előttök vagynak az Idő szóknak. Elszakadnak mind azonáltal azoktól, vagy éppen utánnok is tétetnek bizonyos szóllásokban, úgymint:

1. Ezek a' szók: *lehet, kell, nem, sem* és a' jövendő idő, e szóval: fogok, fogom, úgy ezek: *kezdek, akarok*, 'sa't. az Előzgető szókat elszakasztják az idő szótól és elől maradván az Előzgető szó, ezek a' szók közikbe mennek, mint: könnyen *meg lehet tudni*, még *el* nem indúlt, *reá* kell *vigyázni*, *viszja* fogom adni, *el* akarok menni, *el* nem adom, *ki* sem bontom.

Jegyz. 1. Ha pedig egy Cikkelyben több illy szók is jelen vagynak, mind elválasztva, mind együtt ellehetnek, mint: nem kell öszve-zavarni. öszve nem kell zavarni. Nem fogom eladni. *el* nem fogom adni. 'sa't.

2. Sőt ugyan azon szókkal az idő és előzgető szók közzé fok egyéb szók is járúlhatnak, mint: könnyen *meg lehet* a' bor mellett az embert *eszmerni*. A' kegyes embernek *el kell* magát a' világiaktól *fogni*.

3. Utól tétetik az Előzgető szó minden kérdésekben, mikor kérdő Névváltó vagy határozó szók vagynak az idő szó előtt mint: Miért enném meg azt? hol etted meg a' 'femlyét. hány lovon

ugrott által. Mikor jöttél vissza. Mellyik Úrnak fizette meg az adótságot 'sa't.

Jegyz. 1. Illyenkor is fok egyéb szók mehetnek az idő és előzgető szók közzé, amaz elválasztó szókkal: mint hány könyvet *nem forgatott* már ma *fél*? Hányszor *nem küldötte* már az Atyám az ötlémet *vissza* a' nagy ofkolába.

2. Ha ezen kérdésekhez még amaz elválasztó szók közzül valamellyik járul, ísmét a' maga idő szavával maradhat az előzgető szó, mint: *Jerusalem, Jerusalem*, mennyifzer *akartalak* tégedet *egybe hívni*? *Nem* volt szándékom eladni. mikor *fogsz* vissza-jöni. Hol *fogod* megenni a' vatforát. 'sa't.

3. Utóltétetik az Előzgető szó a' Parantfoló módban mint: *idd meg* ezt a pohár bort. *Hozd el* a' puskámat. Mutasd meg az Ur, kérem, az ajándékot. *Hitej-d-el* magaddal 'sa't.

Kivétel a) Néha a' fenyegetésekben, nagyobb hathatóságnak és erősebb kifejezésnek okáért itt is rend szerént elől tétetik, mint: *meg idd* ezt a' pohár bort. *Elhozd* a' puskámat, meg láld mit tfelekízem. Elhidd.

b) E' tiltó szótfka a' Parantfoló módban: *ne*. az öfzetett szóknak közikbe mégyen. El ne indulj. Oda ne add.

4. Utóltétetik akkor is, midőn a' szóllás a' Fűzőgető és Határozó szók által úgy szerkesztetett öfzve, hogy még az Idő szó után valaminek kelljen következni. p. o. Olly szépléget még soha sem *vettünk észre*, mint: *Nem tanulnák* ezt *meg* soha, ha tfak. Alig *szaladhatott be* a' *szobájába*. Akkor *jött vólt* vissza Bétiből. Ritkán *érik el* czélokát a' kik valamit tüzesen óhajtanak.

5. Igen fokszor pedig a' mellyik részekben az öfzetett szóknak nagyobb kifejezés vagy hathatóság fekszik, vagy nagyobb szükfégünk vagyon reá; azt télfzük elől, p. o. azt *téffzük elől*. azt *elől téffzük*. Ugy *szerkesztetett öfzve*, úgy *öfzveszerkesztetett* 'sa't. és ez hordozza többnyire a' több elől, vagy utól tételeket is.

V. Rész. A' Közlő szóknak Rakosgatások.

§. XXXVIII. A' közlő szók a' mi Nyelvünkben felette igen bővfegek, és azokkal fokféle éléfünk vagyon.

Mind azokat némelly közönféges Régulák után renddel elő fogjuk számlálni.

1. Reg. A' mivelő idő szóknak közlő szavaik, felvéfzik a' magok tulajdon idő szavoknak eseteiket, egyéb aránt velek,

mint Rávető szókkal úgy élünk, mint: a' tudományokat tanuló ifjú. A' tiszteltetéses tudományok körül fáradozó. Istennek imádkozó. Hazájának használó, másoknak használni igyekező ember. Szemmel látó tanúja lehet sz ennek a' dolognak.

2. A' mostani és jövőbeli időbeli *ó* és *ő* végű közlő szók néha ékefen körül íratnak valamely idő szóval. p. o. *Mi tévő* légyek, nem tudom, vagy *mit tévő*, ezt tévő légy, arra menendő vagyok, arra menendők vagyunk, arra menendő voltam, léfzek, a' mondó vagyok. Szemmel látója voltam ennek a' dolognak. Nem kívánok annak lenni hallója. 'sa't.

§. XXXIX. A' mostani időnek 2ik közlő szavának *ván*, *vén* fokféle ételme és magyarázatja vagyon.

1. Néha azon értelme és ereje vagyon, a' mi a' Deák közlő szó mostani idejének, mint: a' király látván. Rex videns.

2. Néha mint a' Deák közlő szó elmúlt idejének. p. o. A' király hadi sereget gyűlytvén az ellenfégre ment. Rex collecto exercitu hostem invasit. A' fellegek elofszolván, tisztább szokott lenni a' Nap. Nube solet pulsa clarior efse dies.

3. Néha olly ereje vagyon, mint más Nyelvekben ezeknek: a' *midőn*, a' *mikor*, *minek* *utánna*. p. o. Ez levelet írván, más dólgookról is gondolkoztam, melly annyi mint: a' midőn ezen levelet írnám. Azt hallván, elfzaladtál onnan. Látván ő Fellégét, megörültem, létálván az órámat elveztettem 'sa't.

Jegyz. Ezekkel is megegyez a' Deák Gerundium: Tanítván (:vagy mikor tanítunk:) tanulunk. Docendo discimus.

4. Néha két idő szókat özfvefoglal, mellyek közzé közlő szó nélkül és kellene, p. o. oda menvén, meglátogatlak. e' helyett: oda mégyek, és meg látogatlak. azt írván, elment, azaz azt írta és elment. Ott lévén játszottunk, azaz ott voltunk és játszottunk.

Jegyz. Alkalmatoson is kitétetik ezzel az, midőn a' Deákok két idő szók közzül, mellyek egy tárgyról mondatnak, egyiket

közlő szóra változtatván, a' beszédet rövidítik. p. o. Ők tfüfolódván azt felelték: illi irridentes responderunt. e' helyett: invadebant et responderunt. Tflak hogy arra kell vigyázni, hogy utól mindenkor határozott idő szó legyen, nem úgy, mint a' beszédet czifrázni akaró tudatlan közfégből beszéll, elmondván egy végben öt, hat, tíz közlő szókat, *ván, vén* minden határozott idő szó nélkül.

5. A' Bibliában szokott szóllás a' Sidó Nyelvnek természetéből az illy közlő szókat önnön idő szavokkal öfzve kötni hathatósfabb kifejezőfnek okaért. p. o. Várván Vártam, hallván halljátok, látván látjátok. 'sa't. Némellyek ennek követéfére Magyarúl így szóllanak: állton áll, menten menni, folyton foly. 'sa't.

§. XL. A' mostani időnek 3ik közlő szava *va, ve*, melly a' Másodikból eredett. Ez is fokféle értelmű és hafznú a' Magyaroknál.

1. Néha azt téfzi, a' mit a' Deák közlő szónak mostani ideje. p. o. Sirva mondotta. Flens hoc locutus est. Sirva mennék ki a' vetéfre. Flentes feminatum exeunt. Állva, ülve irok. fekvé efzem. 'sa't. és így a' többes számban is jelent.

2. Néha elmúlt időt jelent, es Deákúl a' szenvedő közlő szóval tétetik ki, mint: írva vagyon: scriptum est. vagy: meg vagyon írva. Az nagyon meg vólt tiltva. Ez is meg vólt tiltva. Ez is meg léfz parantfólva. Ha az tudva lenne. Fel van bontva. Ki van fizetve, tudva vagyon, ki van ofztva. Meg vagynak botfátva a' Te búneid. Remifsa sunt tua peccata.

Jegyz. a) Meg kell ezeket különböztetni: meg botfátva vagynak, meg botfáltatva vagynak, írva vagynak, iratva, irattatva vagynak. Láfd az időfzók különbfégeiket fellyebb.

b) Vólt, vagyon, léfz 's több e' féle hozzájáruló segítő időfzók itt is az öfzvetett időfzóknak közikbe efnek.

3. Néha ifmét olly jelentéfék vagyon, mint a' Deákoknál úgy mondatott *do* végű *Gerundiumoknak* mint: Takarva tenyéfzik a' bűn, alitur vitium Tegendo. Tagadva tenyéfzik a' pénz. Argentur nummi negando. 'sa't.

4. Néha ifmét mint valófágos határozó szókkal úgy élünk mint: futva: curfim, liette, propere lopva: furtim.

Jegyz. Annyira is hajlandó ez a Végezet a' határozás jelentéfre, hogy némelly Határozó és követgető szavaink is váltanak ugyan ezekből, mint: *fogva, múlva, nézve*, melyek határozó szók is, követgető szók is. Lásd Nyelvkönyv. p. o. Attól fogva, ettől fogva. elztendő múlva, eggy nap múlva. eggy óra múlva. arra nézve. erre nézve, reám nézve. reánk nézve, hol szüklégtelen a' való, mint reám való nézve (:Lásd XV. §.): jó pedig: reám *való* tekintetben.

5. Néha környűl irt egész idő szókat formálunk ugyan ezzel, ezt hajtogatván mindenűt: vagyok, mint: fel vagyok magafztalva, fel vagy magafztalva. fel van magafztalva. fel vagyunk magafztalva 'sa't. Így akármelly idő szókkal is.

Jegyz. Ez *va, ve* végezetet nem kell öfszvezavarni a' ván, vén-nel. egészen különböznek ezek egymástól. Nem jó: meg vagyon írván. 'sa't.

§. XLI. A' Több közlőszók renddel ezek: N. B. Vik közlő szó: A' mivelő Időfzónak Jövendő Idejétől vagyon. p. o. adandó, ékefitendő, irandó, nézendő. Hogy tfak a' Mivelő formában jelent, lásd Nyelvkönyv LXXXIX. §. Hogy íratik környűl idő szóval, lásd fellyebb XXXVIII. §. 2. fz.

IV. Közlő szó a' Mivelő formának Elmult idejétől vagyon, Ereje olyan, mint az idő fzónak, melytől vagyon. p. o. olvasott ember. olvasott dolog. Sokat látott 's halott ember. Tulajdon szemeivel látott, 's maga füleivel halott dölgoakat beszéll. A' mi érettünk lokat szenvedett, meg holt, harmad napra ditfőfégefen feltamadott és a' Mennyekbe felment Közben járó 's Idvezítő Ur Jéfus Kriftus. Ritkán tétetik főnév nélkül. Hogy Deákúl a' szenvedő formának közlő szavával téffzük ki, lásd fellyebb LXXXIX. §. 2. fz.

VI. A' szenvedő formáktól ugyan ennyi és ilyen közlő szóknak vagyon formáltatáfok, és az azokkal élés hafonló szinte úgy a' Míveltető és Mívelhető 's más idő szóktól is. azért azokat rendre fel venni szüklégtelen volna. Tfac ezt

kell meg tartani, hogy jelentékek 's értelmek vagyon az idő szóktól. a' vélek élés hasonló az elő adottakhoz mint: szerettető, szerettetvén, szerettetve, szerettetett, szerettetendő.

Jegyz. a) Sokan mind ezek között, kivált a' Mivelő és Mívelhető formáktól valófágos Rávető szókká váltak (: lásd LXXXIX. §. :)

b) Az ilyen *szerettetett* 'sa't. a' többes számban meg rövidítetik így: *szerettettek*, e' helyett: szerettetettek. találtattak. kerestettek.

§. XLII. Az olly idő szóknak is, a' mellyek főképpen unalmot, gyönyörűséget, vagy akármelly indulatot jelentenek, mind a' mostani, mind a' kivált Elmúlt idejeknek első, 2^{ik}, 3^{ik} személyjekkel az eggyes számban a' Magyarok gyakorta közlő szók gyanánt, mint Rávető szókkal úgy élnek p. o. *Szeretem*. Szeretem ember. Nem szeretem szó. Szeretem emberé. Nem szeretem szóé. 'sa't. Az elmúlt időben mind a' három személyektől p. o. szerettem könyv. Szerettem atyámfija. Nagyon meg úntam idő. ugyan gyűlöltem gonosz ember. Szeretted hely. Éppen kívántad állapot ez. Igen megkedveltetted szép tudomány. Szerette gyermek. Isten adta kenyér. Isten adta szegény ember. Isten szerette Nemzetség volt a' 'Sidófág, eggyetleneggy szülött fiú, vagy magzat. Szélkergette polyva. Minden kívánta jó. Szárnya fzegett légy 'sa't.

Sőt ugyanezek a' Főnevektől elválasztatva minden eseteken is ejtegettethetnek p. o. Szerettem, Szerettemé, Szerettemnek 'sa't. ilyen: szülöttem, szülöttemé, szülöttemnek 'sa't. szülötteim, szülötteid, szülöttei 'sa't. 's a' több személyeké szinte úgy, mint: szerette, szerettée, szerettének 'sa't.

Szinte úgy az idő szóknak elmúlt idejeknek 3^{ik} Személyek Név szóvá lehet, és Név szó formára minden ahoz tartozó eseteken ejtegettethetik, és a' Ragasztékokat is felveheti, mint: *kért*. Az én kértemre, a' te kértedre, az

ő kértére, a' mi kértünkre, a' ti kértetekre, az ő kértekre tfelekedte, így: *élt, holt*, éltem, holtom 'sa't. így *volt*: voltom, vóltod, vólta, 'sa't. és kivált az öfzvetett szókban, jóvóltom, jóvóltod, jóvólta. 'sa't. Dítférjük az Iftent az ő irgalmos és kegyes vóltáért. Így: *ment, járt, költ*, mentemben jártomban, költömben, 'sa't. tudtomra, tudtodra, tudtára 'sa't. láttomra, láttodra, láttára, hallottamra, vagy a' kedvefebb szóllás végett hallattomra, hallattunkra, biztomban, biztában, hazudtodra 'sa't. ezektől: tudta, látta, hallotta, bizta, hazudta. 'sa't. így: *fiettemben* 'sa't. e' helyett: *fiettettemben* 'sa't. Siettében vakot fiadzik a' kutya, ijedtemben, ijedtében 'sa't. Így a' kedvefebb szóllás miatt lettek ezek: lét, tét, 'sa't. ott létemben, szegény létedre, gazdag létére, ügye fogyott létére. jótétem, jótéted, jótéte. 'sa't.

VI. Rész. A' Határozó szóknak Rakofgatások.

§. XLIII. 1. Határozó szók tétetnek az idő, közlő és Rávető szókhoz, főt néha a' Főnevekhez és magokhoz a' Határozó szókhoz is, nagyobb világofságnak okáért, vagy jelentéseknek kifsebbítése 's nagyobbítása végett. p. o. *Lafsan* liefs, tovább érfz. A' mi hamar léfz, az hamar elvéfz. nagyon gyermek. Ebül került, ebül véfz. Elég hamar, ha jól is, elég kövér, felettébb kélón.

2. A' folyamat határozó szók azon efelttel rakofgattatnak, melyet kíván az ő Törfökök. p. o. A' természettel eggyezőleg élni. Te hozzád közelebb lakik. közelebb járult a' városhoz. a' várofnak közepette.

3. A' hasonlító és meg haladó gráditfok is azt a' Rakofgatóft tartják, a' mit a' Rávető szóknak hasonlítófaik. mint: a' hiúzok az állatok között leg élefebben látnak.

4. Némelly határozó szókkal néha mint főnevekkel úgy élünk p. o. egy *nem*-mel beéri. Tíak *osztán*-nal felelget.

5. A' Határozó szók a' melly szókhoz tétetnek, azoknak tíak eleikbe tétetnek, (: kivévén a' Parantfoló módot, hol az idő szónak utánna is lehet, és a kérdéseket, ha azokban vagyon nagyobb erő :) mint: menj hamar, hamar menj, kik írták szaporán, szépen? és ha más szó férkezik közikbe, mint: Hova szaladsz, olly szaporán, olly pihegve?

Jegyz. Egyébaránt itt is a' tétetik elől, a' mellyikben a' szónak nagyobb erejét helyheztesztjük. mint: nem jár ferényen; nem ferényen jár. A' ki ferényen munkálkodik, az gazdagodik meg hamar, vagy az hamar meg gazdagodik. Az él bóldogtalanúl, a' ki nem munkálkodik szüntelen.

6. A' Magyaroknál a' két tagadó szó egy állítást nem téfzen, hanem ezek is: fenki, femmi, foha, fohol, fohova 'sa't. még más tagadást is felvélsznek *nem*, vagy *sem*, *nints* vagy *jints*. p. o. Én ötet foha sem láttam. Semmi vesztelég nints benne. Senkit nem látott. Senki nem szólálhat két urnak 'sa't.

Jegyz. a) Rossz szóllás tehát: Sem vólt erőm szóllani, sem bátorlágom reája tekinteni. 'sa't.

b) Néha az egyik tagadás elmarad, mint: femmi károd (: nints :) benne. Kevés kárban femmi haszon (: nints :)

7. Ha pedig ezek vagynak elől: *nem*, *nints*, sokszor tíak állítás mégyen utánnok. mint: Nints abban hozzáfogható egy is. Nem arra való az is.

8. E' kérdésre: mikor: négyféleképpen felelünk, néha ezzel: *kor* (: láld Nyelvkönyv XII. §.:) mászor: *an*, *en*, *on*, *ön* 'sa't. mászor *ban*, *ben*, ísmét némellyekben: *val*, *vel*, mint: tavaffzal, őffzel. (: láld XCVI. §. 2. sz.:)

9. Vagynak némelly egymáfnak felelgető szóllások, melyekkel határozószó képpen élünk a' Rávető és határozó szóknak hasonlításfaikban p. o. Mennél tovább mulatunk

itten; annál későbbben érkezünk oda. Mennél előbb, annál jobb. Mennél kifsebb, annál frissebb. Annál jobban szere-
tek valamelly Nyelvet, mennél több szép könyveket talál-
lok rajta.

Illyen: mennyivel, annyival; alig — már is.

Jegyz. Az illyen szóllásokban a' Rávető vagy határozó hason-
lító szónak, ezekhez: *mennél, mennyivel* 'sa't. leg közelebb kell
lenni. — Roffz szóllás tehát ez: Mennyivel az olvasás és írás mef-
terlége . . . minden rendekre jobban jobban kihatott; mennyivel
a' tudós régifélgnek Történet írói, költői és Bóltfelkedői közön-
fégefebben 's óltfóbban olvashattak: annyival inkább 'sa't.

10. Mikor valamit tagadunk, a' *nem* egyenesen az idő
fzó előtt vagyon. p. o. Egy fzót nem szóllott. ő azt el
nem adja. Egyéb aránt mint más Határozó szókat, ezt is
fokszor a fő értelem hordozza. mint: mint nem ő mon-
dotta 's a' t.

11. A' kérdéft közönlégesen e' szótfkával szóktuk tenni:
e, melly némellyek szerént hofszú, mások szerént rövid. p. o.
vóltál-e? tudod-e? mélly-e? magafs-e?

Jegyz. Szükségtelen így írni: *e'?* hanem a' ki hofúnak akarja.
írja így: *é.* a' ki rövidnek: *e.*

12. Ha a' hofzfalabb kérdésben több fzók egybe rakat-
nak, ahoz tétetik a' kérdő *e*, a' melly leg inkább kérdésben
vagyon és így hol az idő, hol a' Név szókhöz 's a' t. p. o.
az *e*, a' kit láttál? azt láttad-e, a' ki ott vagyon?

13. Néha a' határozó szók, a' különb különb szóllások-
nak különböztetésekre meg kettőztetődnek. p. o. hol eszik,
hol íszik. hol nyér, hol veszt. most ír, most jár. majd így,
majd amúgy. sem ez, sem az 's a' t.

VII. Rész. A' Követgető Szóknak Rakósgatások.

§. XLIV. Az Előzetgető szókról immár láttunk az öfzvetett idő szókban. A' követgető szóknak értelmeket hogy jobban felvehelsük, és a' velek éléfben a' zavarodást távoztathassuk: figyelmezzünk ezekre: t. i. Mint hogy a' követgető szók is többnyire *helyeztetéfbeli* környűl állásokat jelentenek: igen nagyon közelítenek jelentésekre 's hasznokra nézve (: vagy éppen meg is eggyeznek:) a' Helyhatározó szókkal (: Adverbia loci:) XCII §.: És a' mint azokat a' velek élésben 's jelentésekben e' három kérdés vezérli: *Hová, hol, honnan?* Ugy a' követgető szókat is jelentésekben és a' velek éléfben éppen e' három kérdés hordozza, 's nagyon világosítja. A' honnan e' három kérdés szerént vagy éppen hármások is mi nállunk a' követgető szók, egygyik jelentvén helybe tételt, e' kérdéfre *Hova?* máfik helyben lételt e' kérdéfre *Hol?* harmadik helyből kimozdítást e' kérdéfre: *Honnan?* mint: *alá, alatt, alól.* Vagy ha nem hármások is magokban, más tárfokkal pótolják ki ugyan ezt a' különböző értelmet. És így viaszuk mi véghez azt a' különböztetést a' követgető szók különböző jelentéseikben, mellyeket mások különb különb Esetekkel (: Dativ. Accusat. Ablat. 's a' t.): téfznek ki, mivel mi mindenkor tfak a' Nevező eset után rakjuk azokat.

Illyen hármás Követgető szók ezek:

<i>Alá, Alatt, Alól</i>	<i>Közzé Között Közzűl</i>
<i>belé, benn, belől</i>	<i>Megé, megett, megűl</i>
<i>elő, előtt, elől</i>	<i>Mellé, mellett, mellől</i>
<i>fel v. felé, felett, felől</i>	<i>Reá, rá, Rajta, Róla</i>

Vagy Rajta helyett: an, en, on, ön 's a' t.

Jegyz. Elő helyett e' kérdéfre: hora? így élünk: előmbe, élémbe, elődbe, elédbe, eleibe, elébe, élénkbe 's a' t.

Ilyen hármafok továbbá ezek is :

Ba, be	ban, ben	ból, ből
hoz, hez	nál, nél	tól, től
ra, re.	an, en, on, ön.	ról, ről.

Ezek magánosok :

Által, ellen, eránt, ért, fogva, formán, gyanánt, helyett, ig, innen, ként, képeft, képpen, kereszttől, kívül, vagy kívü-lött, környül v. ött, körül v. ött. közel, közepett, miatt, mó-don, módra, múlva, nélkül, nézve, ólta, szerént, táján, túl, után, vá, vé, val, vel.

Ezek szerént a' követgető szókkal való élést és azoknak Rakosgatásokat meg határozni és felvenni könnyű lesz.

§. XLV. 1. E' kérdésre *Hova, hová?* élhetünk 's felel-hetünk ezekkel :

Alá, ba, be, bele, elő, vagy előmbe, fel, felé, hoz, hez, hozzá, közzé, megé, mellé, ra, re, reá. És ez annyi, mint ugyan ezen Deák Előzgető szóknak nagy része a' vádoló esettel. p. o. A' víz alá bukott. A' Templomba ment. A' Duna a' Fekete vagy Égfszin Tengerbe szakad, elő jött, előmbe jött. A' ház elébe. a' vitézek eleikbe, az ellenség elébe, a fereg elébe, a' város felé közelit. A' néphez fordítja beszédét. A' hátam megé hányom az utzára. Te reád. 's a' t.

II. A' Városoknak, Helységeknek, Faluknak Neveikhez e' kérdésre : *Hova?* vagyis ha menetelt akarunk jelenteni, ezek közül vészünk követgető szókat, és nevezetefen ezeket : ba, be, ra, re. De mivel ezekben még senki Régulát nem szabott : mikor élünk ezzel : *ba, be*, mikor ezzel : *ra, re*, ezt is, a' mint lehet a' Helységeknek végfő betűikből meg fogjuk határozni így :

Az illy betű végek : ezt vészik fel : *ba, be*.

a, e, o. az idegen Nevekben : mint : Rómába. Prágába, Líf-bonába, Velenczébe, Kartágóba. Athenába, vagy Áthénébe. Szirakúzába.

Közönféges Régula: Az idegen nevek mindenkor:
ba, be. Az országok, tartományok neveik: Angliába.
 A' Hazabeli tartományok is: Baranyába.

i. Halmiba, Delfibe

b. Zágrábba

g. Országok, Tartományok; és e' szó: Helyfég, Jászfágba, Kúnfágba, Bátfkafágba, Magyar Országba.

ly. Károlyba, Erdélybe.

m. Komáromba, Veszprémbe.

n. Tihanba, Szebenbe, Debreczenbe.

ny. Pofonyba, Vefenybe.

j. Tokajba, Patajba. Kivét.: Zilajra. Kójra.

Az illy betű végek ezt vézik fel: ra, re.

a, e, ó. A' Haza beli Nevekben mint: Budára, Kafsára, Fél-
 egyházára, Deretfkére, Lőtfére, Szobozzlóra, Rof-
 nyóra.

ö. Szendrőre, Gödölőre.

cz. Vácra, Galgóczra, Miskólczra.

d. Váradra, Szegedre, Aradra, Enyedre.

g. Kardfagra, Diószegre és minden Helyfégek:

k. Futakra, Patakra, Fülekre, Putnokra.

l. Szentgálra, Tarczalra, Péczelre.

ly. a' mellyek így végződnek: hely. Vásárhelyre, Gefz-
 telyre,

p. Szerepre, Sápura.

r. Szathmár, Kolosvárra,

Győrbe. *Athenae, arum, Siracusae,*

s. Halafra. *M* t. ok nélkül magyarosították meg

t. S

eleink a' vádoló, és nem a' Nevező esetről. Mi szükség tóldani a' Nevező esetet? szebb: Athéna, v. Athéné, szebb: Athénai Nép, mint Athénáfbeli. 's több hofszú szólláfok.

Különös előadást is érdemelnek ezek:

1. *Ba, be.* Hogy tfak akkor kell élnünk ezekkel, midőn helybe tételt jelentenek, lásd fellyebb (: XCVIII. 11. 3. sz.): Ezt erőfíti a' több követgető szókkal eggyező számok és terméfszetek, melly szerént, a' mint látjuk, ezek is hármás jelentékekre osztatnak: *Hova?* ba, be *Hol?* ban, ben *Honnan?* ból, ből.

2. *Elő.* Az ezzel való élés is már sok helyeken elő adatott. Közelébb ezen §. Jegyz. és Nyelv. XCVII. §. 4. sz.

3. *Hoz, hez. a)* Hogy ezek a' Rávető szók: hasonlő, illő, illendő, illeten, 's a' t. ezt szokták magokhoz felvenni lásd fellyebb XI 4 §.

b) Ugyan az e' féle, hasonlítást, alkalmaztatást jelentő idő szók is: p. o. Mihez hasonlítam az Isten Országát? emberféges emberhez illik, hozzá egyengetni, egyenlíteni. Magát az időhöz alkalmaztatni. a' ruhát hozzá szabni. 's a' t.

c) Ezek is: nyúl, járúl, ért, tud, tartozik (:pertinet:) mint: ne nyúlj hozzá! az is hozzá járúlt. ért a' tanításhoz. tud a' lóhoz. kihez tartozik. Ez mindazonáltal: *tartozik*, néha ezzel is tétetik: *ra, re* és akkor annyit téfszen, mint: illeti. p. o. Ez azokra a' nagy Elmékre tartozik, a' mellyek utánunk következnek.

4. *Ra, re.* Felette sok hasznú és erejű követgető szó.

a) Hogy némelly Rávető szók ezt véfszik fel, lásd XI. 4. §.
 kognoscírozakozást, kívánczokozást jelentő idő szók ugyan
 mífzateffégre, hivatalra vágyódik, bóldog
 erentfére áfsítózik, óhajtozik

1. a' Deá-

tanító idő szók p. o. Békefségre kérlek, jóra int, emberfégre tanít, ellenfégre rohan 's a' t.

d) A' betűléft jelentő időszók, mint: nagyra betűl, kevésre betűli a' tudományt. nagyra lát tartja magát.

e) A' Deák Supinumot és di végű Gerundiumot ezekkel is téfsszük ki: mint: közöntéfére mégyek, kedv a' tanulásra, nem lévén ideje a' kéfedelemre.

f) Ugyan ez helyet határoz ezekben: merre, erre, arra, amarra, mezőre, váfarra, szekérre, erdőre 's a' t.

Időt határoz ezekben: mikorra,? mi időre,? Péntekre, Szombatra, holnapra, tavaszra, esztendőre 's a' t.

§. XLVI. I. E' kérdésre *Hol?* élhetünk 's felelhetünk ezekkel: *alatt, ben, előtt, felett vagy fenn, között, megett, mellett, rajta, an, en, ön, nál, nél.* És ezekkel is: *kívül, vagy kívülött, körülött, környülött, közepett* 's a' t. A' föld alatt való rejtekekben. a' házban a' fejünk felett. a' fák között, hátunk megett, a' könyv mellett. Ez is helyett. fok helyett, egy helyett, más helyett. Ezek is: innen, kerefszűl, közel, táján, túl, mellyekről alább.

II. A' Városoknak, Helységeknek, Faluknak neveikhez e' kérdésre *Hol?* vagyis, ha helyben lételet akarunk jeleníteni, ezek között vészünk Követgető szókat és nevezetesen, a' melly nevek után az elfő seregből ezek mentek: *ba, be,* azok után most mégyen: *ban, ben.* A' hol vólt: *ra, re,* ott léfzen: *án, én, ón, on, ön* 's a' t. p. o.

Rómában, Velenczében, Kártágóban, Párisban 's a' t. Budán, Pápán, Lőtfén, Szoboszlón, Vácson, Szendrőn 's a' t.

Jegyz. Hogy némelly r végű Nevek a' *ban, ben* vagy: *on* helyett ezt is vehetik fel: *ott:* láfű fellyebb (: XCII. §. 1.): mint: Kolosvárött, vagy Kolosvárött. Győrött, Szathmárt 's a' t. melly is az *ott* helyben lételet jelentő szótka.

A' különös elő adáft érdemlők:

I. *Alatt.* Néha időre is viffzük, mint: egy óra alatt.

két nap alatt. egy hónap alatt. elztendő alatt. tíz elzten-dők alatt 's a' t.

Ragasztékkal, adó esetet is felvélzen, mint majd minden követgető szók. a' Háznak alatta. Pilátusnak alatta. Láld XCVII §. 3.

2. *An, en, on, ön és ban, ben.* Az időt jelentő Főnevek éppen úgy vagynak e' két rend beli követgető szókkal, mint a' Helyfőgek neveik, t. i. Némellyek tfak ezt vélzik fel: *ban, ben,* máfok tfak ezeket: *an, en, on, ön 's a' t.*

a) *An, en, on, ön* mégyen ezekhez:

Vafárnapon, Hétfőn, Kedden, Szeredán 's a' t. Télen, nyáron, tavafzon, őzfőn 's a' t.

b) *Ban, ben* ezekhez: időben, elztendőben, Bőjtben, Hajnalban, ifjúfágomban, vénfégemben, délben 's a' t.

Némellyek mind a' kettőt felvélzik, mint: Télben, nyárban, Bőjtön.

Némellyek *val, vel,* mint: Öffzel, tavaffzal, reggel. 'sa't.

c) Az olly Főnevek is, mellyekkel valaminek árrát jelentjük, ezeket vélzik fel: *an, en, ön.* mint: Négy forinton, tíz aranyon, három véka búzán, igen drágán vettem, óltfőn adom. öt márjáfon tartja. A' tudományokat pénzen vélzik.

3. *Ban, ben.* Hogy ezen Rávető szók: *vétkes, részes,* ezt kívánják magokhoz: láld fellyebb XIV. §.

4. *Között.* Hogy a' meghaladó gráditfnak tulajdon követgető szava, láld fellyebb XVII. §.

5. *Rajta.* Tfak a' fzemélyes Névváltó szókhoz adatik: én rajtam, te rajtad, ő rajta. A' főnevekben erre válik: *an, en, on, ön.*

b) Ezek a' bellő érzékenységet vagy indulatot jelentő idő szók *álmélkodik, boffzankodik, buflakodik, fzmorkodik,* tfudálkozik, könyörül, 's a' t. Ha fzemélyekhez tétetnek, ezt vélzik fel: rajtam, rajtad, 'sa't. rajta. A' Főneveket pedig

ezzel: *an, en, on, ön* 's *a' t.* mint: álmélkodom, balgagtagfágodon, tfudálkozom rajtad. tfudálkozom *a'* teremtéfek széplégeken. Könyörülj rajtunk Ur Isten! Könyörülök rajtad. Nem könyörül *a'* szegényen. 's *a' t.*

6. *nál, nél.* Ezzel lokan erre *a'* kérdésre élnek: *Hova?* az igen rút hiba és öszvezavarások *e'* különböző követgető szóknek: *hoz, nál.*

b) Hogy *nál, nél* tétetik *a'* Hasonlító grádítlokhoz, láfd fellyebb XVI §.

§. XLVII. *E'* kérdésre *Honnan:* élhetünk 's felelhetünk ezekkel: *alól, belől, elől, felől, közzül, megül,* mellől, ből, ből, ról, ról, tól, tól. p. o. *A'* fátor alól ki jött. Semmi fem lész belőle, távozz előlem. Mit hallok felőled, mi közzülünk ment-ki. *A'* ház megül hozta. *a'* Duna mellől jöttek. *A'* házból kifzaladt. *A'* kotfiról leszállott. Az Atyjától vett Levelet. Minden jó adomány és minden tökéletes ajándék onnan felül száll le az égből, *a'* világoságnak Attyjától.

II. *A'* Városoknak neveik az elfő seregben itt léfznek ezzel: *ból, ből,* mint: Rómából. *a'* 2^{ik}-ban *ról, ról* Kafsáról.

A' különös előadáft érdemlők:

1. *Ról, ról.* *A'* befzedet, hirt, gondolatot jelentő idő szók ezzel véfzik fel *a'* Főneveket és személyeket, mint: *A'* kiről gondolkodol, arról befzélfz. Roffzat hírelnek róla (: felőle:). Ő róla mondják.

b) Úgy az emlékezetet, feledékenyféget, vagy felejtkezéft jelentő idő szók: mint: *a'* halálról emlékezik. rólad el nem felejtkezem. elfelejtkezett az ígéréteről 's *a' t.*

2. *tól, től.* a) *A'* tilalmat, meg tartóztatáft, félelmet, elválast jelentő idő szók ezt kívánják, mint: Eltiltani *a'* játéktól, tartózkodni *a'* büntől. Fél az urától, retteg *a'* paran-

tfolattól, a' számadástól, nehezen válik meg a' teft a lélektől, mindenétől meg fofztották.

b) A' fzenvedő formák többnyire ezzel rakofgattatnak, mint: a' jó király fzerettetik a' Néptől. Mindenektől olvafatott a' levél. Ez a' fzolga az Urától igen betfűltetik. 's a' t.

c) Ezt véfzik fel a' Határozó fzők: *mejsze, távol*. Nem efik fájától mezze a' gyümöfts, távol a' vároftól 's a' t.

d) Tól, től néha azt téfzi *miatt* mint: a' lábomtól nem mehetek. Nem léphetek tőle, nem maradhatok, írhatok tőle.

A' magános és azon három kérdésekre nem ofztható Követgető fzők.

§. XLVIII. A' tárfatlan követgető fzők ifmét két félék, mert némellyek egyenesen *mennek* mindjárt a' nevező eset után, mások pedig más követgető fzőkat kívánnak magok előtt.

1. A' nevező esetet követik ezek:

által, ellen, eránt, ért, formán, gyanánt, helyett, ig, ként, képpen, körül, környűl, közepett, miatt, módra, vagy módon, múlva, nélkül, óta, fzerént, táján, után, vá, vé, val, vel 24.

Ezekről renddel keveset.

1. *Által*. Ha a' Nevező eset után tétetik, elfközt jelent, mint: A' Kriřtus által. az Apofťolok által, tfatorna által. 'stb.

Ha a' Főnevekkal *an, en, on, ön* léfzen elötte, helyet, időt jelent, mint: az orřzágon által, a' tfatornán által, egygy héten által.

2. *Aránt eránt, iránt*. Jó indulattal van erántam. Az eránt kereftem meg az Urat. a nagy Templom eránt 's a' t.

Jegyz. Ennek törőke: *erány*, vagy *arány* és a *t* vagyon *e* helyet határozó szóból: *ott*. Megtetszik a' Ragasztékok felvételekben: *erányja*. A' mi házunk erányjában, erányozni 's a' t.

3. *Ellen.* A' Király ellen szól. Ne véts ellenem, Semmit nem szólhatnak ellene.

Jegyz. Névszó gyanánt élünk vele ez idő szók előtt:
ellent áll, ellent tart, ellent lát benne. Tovább a' Ragasztékkal: ellenében. néha ezzel öfvetéttetik: által, mint: által ellenben. *e regione.*

4. *Ért, formán, gyanánt.* Jelentéseiken kívül femmi különös meg jegyzéft nem kívánnak, melyet láfs Nyelvkönyv XCVII. §.

5. *Helyett.* mi nállunk valóágos követgető szó, én helyettem, te helyetted 's a' t. A' pénz helyett könyvet adott 's a' t.

6. *ig.* Elválhatatlan, vagy a' Főnévvel eggyé lévő követgető szó: ideig óráig, ezftendeig, várofig, térdig 's a' t. Hogy ezekben *d*-t véfzen fel: addig, eddig, amaddig, meddig és hogy ebből vagyon: még, mindég, láfd fellyebb XCII. §. 11.

7 *Ként* láfs erről bőven Nyelvkönyv XCVIII. §. 4. *Jegyz.*

8 *Képpen, körül, környül, közepett, módon, módra, múlva.* láfs ezekről fellyebb XCVII. §.

9. *Miatt* és rövidítve *miá.* Mi miattunk, az ő időtöltése miá vagy: miatt 's a' t.

10. *Nélkül.* Kenyér nélkül, pénz nélkül. A' Ragasztékokat nem véfzi fel, hanem ezzel *nál*, nálam nélkül 's a' t.

Ez az időfzó *Szükölködik*, mindenkor ezt kívánja *maga* eleibe. mint: éfz nélkül szükölködik. 's a' t.

11 *Olta, fzerént, táján,* láfd ezeket is nevezett helyen.

12. *Után.* Mind Ragasztékokkal, mind Név szók után tétetik, mint: utánnam. 's a' t. A' Tudományok után. 's a' t.

Ez idő szó: várakozik: ezt tulajdonául tartja, mint: A' Biró után várakozik. 's a' t.

Különös idő szókat is formál, mint: utánna veti magát. utánna jár. utánna kiált 's a' t.

13. *Vá, vē.* Váláft, változáft jelentő követgető szó és *val, vel,* hogy minden másfalhangzóra változnak, lásd XCVIII. §. 6. sz.

14. *Val, vel.* Hogy ezen Rávető szók: *teli, tellyes, eggy* forma ezt vészik fel, lásd fellyebb XIV. §.

b) A' bővölködéft, kérkedéft, vádoláft, ellenkezéft jelentő idő szók is ezt vészik a' Főnevekhez, mint: bővölködik búzával, sok jószággal bír, fegyverével ditlekedik, erejével kérkedik, vétékkel vádoltatik, velem ne ellenkezz. vetekednek egymással, vagy egymás között 's a' t.

c) Ez a' Határozó szó is *eggyütt* mint: *vélem együtt.* A' lovakkal együtt a' kotfi is oda van.

Jegyz. Különös követgető szava vagyon e' szónak: Ország. úgymint: *Országszerte* és néha: *szerezszerte*, melly annyi mint: *mindenütt, szélljel.*

II. Ezek pedig: *belől, fogva, innen, képeft, kereftül, kívül, közel, nézve, túl.* Más követgető szókat kívánnak magok előtt.

1. Ez az öt: *belől, kívül, innen, kereftül, túl kívánják ezeket előttök an, en, on, ön.* lásd bővön Nyelv. XCVII. Jegyz. 3.

2. *Fogva,* némellyek szerént: *fogváft* ezt: nál, nél, más-szor *tól, től* lásd ugyanott.

3. *Képeft, közel,* ezeket: *hoz, hez.* *Nézve,* ezeket: *ra, re.* lásd bővön ugyan ott.

III. *Belé, ben, elő, rajta, reá.* láts ezekről is ugyanott különös Jegyzéseket.

Jegyz. Eggy elválható követgető szó hordozhat ugyan több Névfzókat is. Sokkal hathatófabb mind azonáltal és ékefebb a'

kifejezés, ha ugyanaz mindeniknek utánna tétetik: p. o. Valátok régen Isten, Kríftus, reménység nélkül. Szebb így: Valátok régen Isten nélkül, Kríftus nélkül, reménység nélkül.

VIII. Rész. A' Füzögető szóknak Rakofgatások.

§. XLIX. 1. A' Füzögető szók vagy egyenlő efeteket, vagy egyenlő idejű és módú idő szókat, vagy pedig az elébbeniekhez új tellyes mondásokat kaptfolnak öfzve. Egyenlő efeteket és idő szókat füznek öfzve ezek: és, is, 's, *meg, ísmét, mind, mind, majd majd, akár akár, most, majd, sem sem, vagy, vagy.* p. o. A' tûrés és a' reménység tartja meg az embert. Az idő, és az alkalmatofság nem, mindég egyenlő. A' fő, és a' tagok. Meg is tfelekedhetitek, abban is hagyhatjátok. Mind közös ellenégünk mind a' Haza szeretete, mind az okofság 's a magunk hafzna azt kívánja, hogy együtt fogjuk a' dólgot, és egymásnak költfönzött segítféggel légyünk.

2. A' Többek az elébbeniekhez egéfsz tellyes mondásokat kaptfolnak, mint: kétfég nélkül hafznofabb földünket trágyázni, mint azoknak terméketlenfégekről Párisban panaszkodni. Valamint a' halak horoggal: úgy az emberek is a' gyönyörűfégek által megfogatnak. Ha nagy munkával valamelly tiztsefséges dolgot tfelekfzel, a' munka elmúlik, a' tiztsefség meg marad.

3. Vagynak olly Füzögető szók, mellyek magokban nem tétetnek, hanem mindenkor más, azon rendbelieket várnak magok után. ilyenek: hogyha, — tehát, ha-tehát, a' mint-úgy, valamiképpen — a' szerént, szinteúgy, azonképpen, mind, mind, akár-akár, vagy-vagy sem-sem, noha-mégis, jöllehet — de mindazonáltal. Ugyan — mégis, de — még-sem — nemtfak — hanem, bátor — de mégis 's többek,

mellyeket meg tanulhatni a' már elő adott Lajftromból.
Nyelvk.

4. A' hogy és még némelly Füzögető szók mikor kíván-
janak Foglaltató módot, fellyebb elő adtuk. (: XXXIII. §. :).

Ezekhez lehet adni: *hogy* jelentő módot kíván, mikor
valami bizonyos dologról szóllunk; p. o. bizonyosan elhi-
tettem magammal, hogy te jó barátom vagy.

Foglaltató módot pedig: *a)* mikor kétféles, vagy bi-
zonytalan dologot említünk, mint: azt akarná kegyelmed,
hogy úgy ftelekedjem.

b) Az óhajtaókban, vagy kívánfágokban mindenkor a'
Foglaltató Mód alig múlt ideje vagy, mint: adná az
Isten, hogy bé tellyesednék. Bártlak az Isten szánná meg.
Óh ha szárnyaim lehetnének.

5. A' Parantfoló, biztató, reménylő és kívánó szóllá-
fokban a' *hogy* gyakran elmaradhat. p. o. Parantfolom,
véghez vidd. hidd el, megftelekedheted. Adná az Isten, úgy
lenne. Isten éltefse kegyelmedet kívánom. Reményilem nem
léfz femmi vezedelme. gondolom, nem fogja azzal meg
érni.

6. Ékefség néha az egygy forma efeteknek elő számlálá-
fokban a' Füzögető szókat elhagyni, és úgy vetni utánnok;
mindezek, mint a' fellyebb adott példában: A' közös el-
lenfé, a' haza fzeretete, az okofság, a' magunk hafznunk,
mindezek azt kívánják, hogy egygyütt fogjuk a' dolgot és
eggy máfnak költfönzött segitféggel légyünk.

IX. Réfz. A' Közbevető szóknak Rakofgatáfok.

§. L. 1. A' közbevető szókhoz tulajdonképpen femmi
efet nem kívántatik; de még is ez: *jaj* a' mint lattuk
(: XXIX §:) adó efetet kíván. mint: Jaj néked, hogy szület-

tettél. Ugyanez a' Ragasztékokat, főt a' követgető szókat is felvéfzi, mint: jajom, jajod, jaja, jajunk 's a' t. Jajról, jajjal. Jajjal fogod végezni beszédedet. 's a' t.

2. A' közbevető szók jobbára leg elől tétetnek, e' kettőt kivéve: *bár*, *bezzeg*, mellyek néha utól is lehetnek, mint: Tflak azt megnyerhettem volna, bár! Minden dolognak az eleje nehéz, a közepe könnyű, de a' vége gyönyörűséges, bezzeg!

Vége a' Szórakosgatásnak.

NB. Præpositiones Nomini postponuntur apud Turcas, Indos et Phœnicios ut apud Hungaros.

1871

John W. ...
...
...
...

...

...

...

...

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

1. SZÉKELY SÁNDOR, **A székek Erdélyben.** 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 1 kor. 20 fill.
2. **Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázadból.** A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 80 fill.
3. **Csiksomlyói nagypénteki misztériumok.** A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 2 kor.
4. **Heltai Gáspár esopusi meséi,** Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 2 kor. 40 fill.
5. **Poncianus históriája.** Bécs 1573. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 231 lap, 2 kor.
6. **Gyöngyösi István. A csalárd Cupidonak kegyetlenségét megismerő és annak mérges nyilait kerülő tiszta életnek geniusa.** A költő kéziratából kiadta dr. RUPP KORNÉL, 194 lap, ára 2 kor.
7. **Bessenyei György. A természet világa v. a józan okosság.** Kiadta BOKOR JÁNOS 407 lap, ára 3 kor. 60 fill.
8. **Dugopics András. Az arany perezcek.** III. kiad. Kiadta BELLAAGH ALADÁR, 368 lap ára 3 kor. 20 fill.
9. **Balogh István. Ludas Matyi.** Bohózat 3 felvonásban. Kiadta BAYER JÓZSEF, 96 lap, ára 1 kor.
10. **Mondolat.** Dicsalomb 1813. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Két hasonmással, 109 lap, ára 1 kor.
11. **Felelet a mondolatra.** Pesten 1815. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Függelék: A mondolat és a felelet egykorú bírálati és Somogyi Gedeon válasza a feleletre. 114 lap, ára 1 kor.
12. **Telegdi Miklós felelete Bornemissza Péter fejtegetés** című könyvére. 1580. Közrebocsátotta Dr. RUPP KORNÉL, 172 lap, 1 kor. 60 fill.

13. **Bessenyei György. Agis tragédiája.** Bécs 1772. Kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. Egy hasonmással. 171 lap, ára 1 kor. 20 fill.
14. **Bolyai Farkas. II. Mohamed.** Szomorujáték három felvonás. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 112 lap, ára 1 kor.
15. **Vásárhelyi daloskönyv. XVI—XVII. századi szerelmi és tréfás énekek.** Kiadta FERENCZI ZOLTÁN. 247 lap, ára 2 kor.
16. **Bessenyei György. Lais vagy az erkölcsi makacs.** Vigjáték öt felv. Kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. 102 lap, ára 1 kor.
17. **Fazekas Mihály versei.** Bevezette és kiadta TÓTH REZSŐ. 206 lap, ára 2 kor.
18. **Gesta Romanorum.** Fordította HALLER JÁNOS. Kolozsvár. 1695. Kiadta KATONA LAJOS. 516 lap, ára 4 korona.
19. **Faludi Ferentz Téli éjtszakák,** Kiadta dr. RUPP KORNÉL. 183 lap. 1 kor. 60 fill.
20. **Kazinczy Ferencz. Tövisek és virágok.** Széphalom 1811. Kiadta BALASSA JÓZSEF. 100 lap. 1 kor.
21. **Protestáns iskoladramák.** Összegejtötte és kiadta BERNÁTH LAJOS. 410 lap. 4 kor.
22. **Költői elbeszélések** KRESKAY IMRE hátrahagyott irataiból, életrajzi adatokkal s jegyzetekkel közli Dr. HATYUFFY DEZSŐ. 124 lap. 1 K 50 f.
23. **Ányos Pál versei.** Bevezetéssel és jegyzetekkel kísérve kiadta CSÁSZÁR ELEMÉR. 324 lap. 4 kor. 50 fill.
24. **Verseghy Ferencz kisebb költeményei.** Kiadják CSÁSZÁR ELEMÉR és MADARÁSZ FLÓRIS. 408 lap. 6 kor.
25. **Földi János költeményei.** Kiadta és bevezette Dr. MIXICH LAJOS. 240 lap. 3 kor.
26. **Szentjóbi Szabó László költeményei.** Életrajzi bevezetéssel és jegyzetekkel ellátva kiadta GÁLOS REZSŐ. 252 lap. 5 kor.
27. **Magyari István. Az országokban való sok romlásoknak okairól.** Kiadta FERENCZI ZOLTÁN. 278 lap. 5 kor.